

Koulu elämää varten
Kainuun opisto nuorison kasvattajana 1909-1948

Joensuun yliopisto
Yhteiskunta- ja aluetieteiden
tiedekunta
Historian oppiaineryhmä
Suomen historian Pro gradu-tutkielma
Maaliskuu 2008
Satu Katariina Kemppainen

JOENSUUN YLIOPISTO, TUTKIMUSTIEDOTE

Tekijä: Satu Kemppainen

Opiskelijanumero: 161535

Tutkielman nimi: Koulu elämää varten. Kainuun opisto nuorison kasvattajana 1909-1948

Tiedekunta / oppiaine: yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta, Suomen historia

Sivumäärä: 126 + 13 liitettä

Aika ja paikka: maaliskuu 2008, Joensuu

Pro gradu -tutkielmani käsittelee Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyötä opiston perustamisesta vuonna 1909 vuoteen 1948 saakka. Tutkimustehtävänä on selvittää, minkälaista Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyö on ollut, mitä tavoitteita ja päämääriä sille on asetettu ja miten se on muuttunut neljän vuosikymmenen aikana. Tutkielmassani ymmärrän opetus- ja kasvatustyön 1900-luvun alun kansanopistopedagogiikan mukaisesti lähes kaikkea kansanopistotoimintaa läpäisevänä käsitteenä. Kansanopistot ovat sisäoppilaitoksia ja opetusta ja kasvatusta on tapahtunut paljon myös varsinaisten oppituntien ulkopuolella. Opetus- ja kasvatustyön muotoutumisessa oppilailta, opettajilla, johtajilla ja johtokunnalla on ollut keskeinen rooli ja siksi myös ne nousevat esiin tutkimuksessani. Lisäksi vertaan Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyötä muihin Suomen kansanopistoihin koko tutkielman ajan.

Monipuolisen lähdeaineiston avulla pyrin muodostamaan kokonaisvaltaisen kuvan Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyöstä vuosien 1909-1948 välillä. Tärkeimpiä lähteitä tutkimuskysymykseni selvittämisessä ovat Kainuun opiston arkistosta löytyvät asiakirjat, etenkin vuosikertomukset, opetussuunnitelmat, ohjesäännöt ja johtokunnan kokousten pöytäkirjat. Arkistolähteiden tukena käytän haastattelu-, sanomalehti- ja kirjeaineistoa sekä muita painettuja lähteitä, kuten kansanopistokomitean mietintöjä ja lähteenä käytettävää kirjallisuutta. Vertailua muihin Suomen kansanopistoihin suoritan kansanopistokirjallisuuden avulla. Tutkimusongelmani ratkaisemisessa hyödynnän sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Monipuolisen lähdeaineiston ja sekä laadullisten että määrällisten analyysimenetelmien avulla on mahdollista muodostaa luotettava kokonaiskuva tutkimusongelman luonteesta.

Kainuun opisto oli 1900-luvun ensimmäisen puoliskon ajan etupäässä kainuulaisen koulua käymättömän maalaisnuorison opinahjo. Nuoret eivät tulleet opistoon valmistuakseen ammattiin, vaan oppiakseen jokapäiväisessä elämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Tämä näkyi Kainuun opiston opetusohjelmassa, sillä opistossa opetettiin eniten käytännöllisiä ja yleissivistäviä aineita. Opetus- ja kasvatustyön toteuttaminen ja sille asetetut tavoitteet olivat monin tavoin sidoksissa oman aikansa yhteiskuntaan, minkä voi havaita opetussuunnitelman painotuksissa eri aikoina. Lisäksi kristillisellä kasvatuksella oli alusta lähtien suuri rooli Kainuun opiston toiminnassa ja se korostui entisestään herännäisyyteen siirtymisen jälkeen vuodesta 1921 lähtien. Tuolloin herännäiskasvatuksesta tuli merkittävä osa Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyötä. Kaiken kaikkiaan Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyö oli tutkimuskauden aikana kokonaisvaltaista persoonallisuuden kehittämistä, jonka tavoitteena oli kasvattaa nuorista kunnan kansalaisia ja kristittyjä Kainuun maakuntaa ja laajemmin koko suomalaista yhteiskuntaa palvelemaan.

Sisällysluettelo

Tutkimustiedote

1. Johdanto

1.1. Koulutusjärjestelmän kehitys Suomessa.....	5
1.2. Kansanopistotyön pohjoismainen alkuperä.....	7
1.3. Kansanopistolaitoksen tulo Suomeen.....	9
1.4. Kristillisten kansanopistojen perustaminen.....	11
1.5. Herännäisyysliike mukaan kansanopistotyöhön.....	13

2. Tutkimuksen lähtökohtia

2.1. Tutkimustehtävä.. ..	18
2.2. Näkökulma ja keskeiset käsitteet.....	20
2.3. Tutkimusperinne.....	23
2.4. Lähteet ja tutkimusmenetelmät.....	27

3. Grundtvigilainen Kainuun opisto maalaisnuorison käytännöllisenä kasvattajana

3.1. Kainuun opiston perustaminen 1909.....	34
3.2. Kansanopiston johtokunta, johtaja ja opettajat luovat opistotyön edellytykset.....	37
3.3. Kainuulaiset maalaisnuoret oppilaiden enemmistönä.....	40
3.4. Grundtvigiläinen opistotyö hakee muotoaan Väinö Malmivaaran johdolla.....	45
3.5. Ensimmäinen opetussuunnitelma suuntaa toimintaa.....	48
3.6. Emäntä- ja isäntäkoulu kansanopiston yhteydessä.....	56
3.7. Elämä kansanopistossa	58
3.8. Aarno Pesonen jatkaa opistotyötä Malmivaaran jalanjäljillä.....	63

4. Grundtvigilaisesta opistosta koko Kainuun herännäisopistoksi 1920-luvulla

4.1. Herännäisyys Kainuun opiston aatepohjaksi.....	67
4.2. Otto Korpijaakko herännäisopistotyön tienviitoittajana.....	70
4.3. Oppilasrakenteen naisvaltaisuus ja keski-ikäisten aleneminen 1920-luvulta lähtien.....	72
4.4. Herännäinen ja isänmaallinen aines lisääntyvät opetusohjelmassa.....	77
4.5. Herännäiskasvatusta painottuu opistoelämässä.....	82

5. Yhteiskunnallisesti vaikea aika näkyy opistotyössä 1930- ja 1940-luvuilla	
5.1. Armas Antilasta Kainuun opiston uusi johtohahmo.....	89
5.2. Oman maakunnan pienviljelijäperheiden nuoret täyttävät opiston.....	91
5.3. Opetus- ja kasvatustyön uudet painotukset Antilan aikana.....	95
5.4. Oppilaiden tiedollinen kehitystaso nousee 1940-luvun mittaan.....	101
5.5. Toisen maailmansodan aika lyö leimansa Kainuun opiston toimintaan.....	105
5.6. Yhteiskunnallinen murros heijastuu opistotyöhön sodan jälkeen.....	109
6. Johtopäätökset.....	116
Käytetyt lyhenteet.....	124
Lähde- ja kirjallisuusluettelo.....	125
Liitteet	

1. Johdanto

1.1. Koulutusjärjestelmän kehitys Suomessa

Kasvatuksen ja koulutuksen historiaa aletaan yleensä tarkastella ensimmäisten koulujen ja kirjallisen kulttuurin ilmaantumisesta 1000-luvun alkupuolelta lähtien. Kuitenkin kasvatusta ja koulutusta on tapahtunut niin kauan kuin ihmisiä on ollut olemassa. Esihistoriallisella ajalla koulutus oli perinteen siirtoa eli tietojen ja taitojen välittymistä työtehtävien ja muun toiminnan kautta sukupolvelta toiselle – isältä pojalle ja äidiltä tyttärelle. Perinneyhteisössä käytettiin myös sananlaskuja ja arvoituksia kasvatuksen apuvälineinä opetettaessa agraarisen ajan normeja ja tapasääntöjä.¹

Keskiajalla kirkko oli edelläkävijä muodollisen koulutuksen antajana, sillä sen piirissä tarvittiin välttämättä koulutettua väkeä. Se pyrki vaikuttamaan kansaankin kasvattavasti, vaikka varsinaiseksi tehtäväkseen se otti kansan opettamisen vasta uskonpuhdistuksesta lähtien. Perustan maamme kansalliselle kulttuurille ja kansanopetukselle loi kuitenkin Mikael Agricolan kirjallinen toiminta 1500-luvulla. Suomen kirjakielen luominen, oman aapisen ja katekismuksen saaminen ovat ilmauksia pyrkimyksistä, joiden tavoitteena oli koko kansan lukutaito. Lukutaito pysyi kuitenkin pitkään lähes yksinomaan kirkonmiesten ominaisuutena. He kouluttivat kansaankin kristinopin tuntemiseen, kuuliaisuuteen ja sielun pelastukseen pääosin ulkoluvun avulla suusta-korvaan metodilla.²

Ensimmäinen suuri koulutusmuutos tapahtui Suomessa 1600-luvulla sääty-yhteiskunnan rakenteiden vakiintuessa. Tuolloin kirkko valtiovallan tukemana pyrki ulottamaan kristillisen opetuksen kaikkiin kansalaisiin ja joutui kiinnittämään huomiota kansanopetuksen organisoimiseen ja kehittämiseen. Laajimmat kansanopetussuunnitelmat loi Suomen kansanopetuksen isäksikin mainittu piispa Juhana Gezelius vanhempi. Hän kehitti kirkolliselle kansanopetukselle aina 1900-luvulle saakka säilyneet muodot, kuten lukukinkerijärjestelmän ja kiertokoulun sekä antoi alkusysäyksen rippikoululle. Lisäksi kirkko antoi opetusta lukkarinkouluissa, luostareissa ja katedraalikouluissa. Kuitenkin myös

¹ Heikkinen 1989, 11; Heikkinen 1995, 466.

² Karjalainen 1984, 14-15; Heikkinen 1989, 32, 36-37, 150.

muita kansanopetuksen muotoja, kuten tehtaankouluja, kaupunkikouluja ja yksityisiä säätyläisten kotikouluja, esiintyi.³

1600-luvulla laajempaa koulutusta saava väestönosa kasvoi, sillä tuolloin luotiin oppikouluverkosto lukioineen, triviaalikouluineen ja pedagogioineen. Lisäksi korkean asteen opintojen suorittaminen kotimaassa mahdollistui, kun Turun akatemia perustettiin 1640. Siitä huolimatta korkeampi koulutus oli edelleen varakkaiden säätyläispoikien yksinoikeus ja tavallisen kansan mieliin iskostettiin lähes yksinomaan kristinopin perusasioita. Koulutuksen suhteen vallitsi myös alueellinen epätasa-arvo maan itä- ja pohjoisosien jäädessä lähes tyystin osattomiksi koulutuksesta.⁴

1800-luvulla, kansallisuusaatteen voimistumisen ja kansalaisyhteiskunnan syntymisen aikoihin muodollisen koulutuksen merkitys kasvoi taloudellisten ja yhteiskunnallisten muutosten sekä elinkeinorakenteen muuttumisen myötä. Uno Cygnaeuksen suunnitelmien mukaisesti yleissivistys haluttiin taata kaikille ja perusopetus annettiin julkisen vallan tehtäväksi. Vuonna 1866 annettiin kansakouluasetus ja näin koulutus tuli yhä useampien ulottuville. Kirkon ja koulun tiet erosivat virallisesti kansakoululaitoksen leviämisen myötä, vaikka käytännössä kirkolla oli koulutusvastuuta pitkälle 1900-luvun alkuun etenkin kehittymättömillä ja harvaanasutuilla alueilla. 1800-luvulla kehitettiin myös yliopistolaitosta, oppikoulua ja ammattikouluja sekä luotiin opettajankoulutusseminaari. Kansakoululaitoksen aikaansaaminen loi perustaa myös vapaan kansansivistystyön⁵ ja aikuiskasvatuksen alkamiselle. Tähän vaiheeseen liittyy kansanopistojen perustaminen koulutusjärjestelmän⁶ osaksi.⁷

1900-luvulla koulutusjärjestelmä on kehittynyt edelleen merkittävästi. Tärkeimpiä koulutuspoliittisia muutoksia ovat olleet mm. oppivelvollisuuslaki vuodelta 1921, ammatillisen koulutuksen yleistyminen 1940-luvulta lähtien, peruskoulujärjestelmään

³ Karjalainen 1984, 15; Heikkinen 1989, 150; Kuikka 1991, 161-163.

⁴ Heikkinen, 1989, 21, 46-47, 56-61, 150.

⁵ Vapaa kansansivistystyö tarkoittaa lähinnä sellaista aikuiskoulutusta, joka keskittyy yleissivistävien perusvalmiuksien parantamiseen ja yhteiskunnalliseen sekä harrastustavoitteiseen koulutukseen. Toiminnan lähtökohtana ovat aikuisten vapaaehtoiset ja omatoimiset opintoharrastukset. Kansanopistojen lisäksi vapaan sivistystyön piiriin kuuluvat kansalais- ja työväenopistot, sivistysjärjestöt ja yleisten kirjastojen toiminta. Ks. Hirsjärvi 1982, 202.

⁶ Koulutusjärjestelmään kuuluu yhteiskunnan ylläpitämän koulutuksen lisäksi vapaan sivistystyön piiriin kuuluvan koulutuksen, joka on muodollisen koulujärjestelmän ulkopuolelle. Ks. Hirsjärvi 1982, 72.

⁷ Heikkinen, 1989, 97, 104-105, 151; Karjalainen 1984, 17-18; Kuikka 1991, 165.

siirtyminen 1970-luvulta alkaen, keskiasteen uudistus 1970- ja 1980-luvuilla ja ammattikorkeakoulujen tuleminen osaksi koulutusjärjestelmää 1990-luvuilla. Koulutus ei enää tänä päivänä olekaan harvojen säätyläisten tai kirkonmiesten yksinomaisuus, vaan pikemminkin jokaisen yhteiskunnan jäsenen kansalaisvelvollisuus. Näin Suomessa perinteisesti vahvana elänyt kasvatusta ja koulutususkon vahvistunut aikojen kuluessa.⁸

1.2. Kansanopistotyön pohjoismainen alkuperä

Kansanopistoliike syntyi Tanskassa, sillä Tanskan Röddingeniin perustettiin ensimmäinen kansanopisto vuonna 1844. Kansanopistoaatteen henkinen isä oli tanskalainen pappi, poliitikko, historioitsija ja kirjailija N.F.S. Grundtvig (1783–1872), jonka ajatukset levisivät melko nopeasti muihinkin Pohjoismaihin. Norjaan perustettiin ensimmäinen kansanopisto vuonna 1864, Ruotsiin vuonna 1868 ja vuonna 1889 Suomikin sai oman kansanopistonsa. Kansanopistoa voi pitää juuriltaan yhteispohjoismaalaisena oppilaitoksena ja skandinaavisena instituutiona se on säilynytkin.⁹ Viroa ja eräitä Pohjoismaisten kansanopistojen kehitysyhteistyön seurauksena syntyneitä afrikkalaisjäljitelmiä lukuun ottamatta se ei ole juurikaan levinnyt pohjoismaiden ulkopuolelle¹⁰.

N.F.S. Grundtvig oli aikansa merkittävä kulttuuritoimija, jonka työn lähtökohtana oli käsitys Tanskan kansan yhteiskunnallisista oloista, uskonnollisesta tilasta ja sivistyselämästä, joihin hän ei ollut täysin tyytyväinen. Grundtvigin kansanopistosuunnitelman tavoitteena oli tanskalaisen kansallishengen ja kansallisen kulttuurielämän herättäminen. Grundtvig oli kiinnostunut kasvatuksesta ja pedagogiikasta ja näki Tanskan silloisen koulujärjestelmän riittämättömäksi. Hän katsoi, että kasvatusta ja sivistystä kuuluvat kaikille yhteiskuntaluokille, ei vain yläluokalle. Hahmottelemansa koulumuodon avulla Grundtvig halusi luoda yleisen kansansivistyksen yhtenäisen kansallisen kulttuurin pohjaksi. Sivistys- ja kulttuurielämän perustana Grundtvig piti kansan omaa historiaa, kieltä ja kulttuuria, jotka olivat kaikkia

⁸ Kuikka 1991, 167; Lampinen 1998, 31, 81.

⁹ Tuominen 1999, 8-9.

¹⁰ Kansanopistoja on perustettu kokeilumielessä mm Tansaniaan 1980-luvulla kehitysyhteistyöprojektien yhteydessä. Pohjoismainen Kansanopistoneuvosto on viritellyt yhteyksiä myös muualle Afrikkaan, Intiaan ja Latinalaiseen Amerikkaan. Lisäksi Etelä-Ranskassa sijaitsee Le Crau du Sapt-säätiön omistama kurssikeskus, jonka jäseniä Pohjoismaiden kansanopistoyhdistykset ovat pienellä alkupääomalla. Ks. Launonen 1989, 200-201.

yhteiskuntaluokkia yhdistäviä tekijöitä. Kansanopistojen päämääränä oli Grundtvigin mukaan etenkin tanskalaisten maalaisnuorison ja talonpoikien henkinen ja hengellinen herättäminen.¹¹

Grundtvigin kasvatusta ja opetusnäkökulmat ohjasivat kansanopistotyön muotoutumista. Kansanopistojen tuli olla kansanomaisia nuorisonkouluja, joiden tehtävänä oli käytännön elämässä tarvittavien tietojen ja taitojen opettaminen. Niissä tuli pyrkiä kasvatettavan koko persoonallisuuden vapaaseen kehittämiseen, ei vain tietojen jakamiseen. Tärkeää oli myös kansallisen ja pohjoismaisen kulttuuritradition korostaminen klassisen latinalaisen tradition vastakohtana ja siksi äidinkielellä ja historialla oli oppiaineina merkittävä asema Grundtvigin suunnitelmissa. Grundtvigin pedagogiikan keskeiset käsitteet elävä sana ja elävä vuorovaikutus opettajan ja oppilaiden välillä olivat kasvatustyön peruselementtejä. Tämä Grundtvigin näkemys luonnollisesta ja pakottomasta opetuksesta ilmentää kunnioitusta ihmiselämää kohtaan sellaisena kuin se on ja korostaa mahdollisuutta kehittymiseen. Vapaudenaatteen korostus ilmeni kansanopistoissa myös siten, että varsinaisia opetussuunnitelmia ei asetettu opetustyölle eikä oppilailta vaadittu pakollisia tutkintoja. Tosin kansanopistojen monipuolisella opetuksella oli myös ammatillista merkitystä, vaikka niissä ei varsinaisia tutkintoja suoritettukaan. Kansanopistojen tuli Grundtvigin mukaan olla pääasiassa yleissivistäviä oppilaitoksia, joissa pyrittiin etenkin alempien yhteiskuntaluokkien nuorten elämänvalistukseen ja yksilölliseen henkiseen kasvuun.¹²

Kansanopistojen toimintaa ohjasi alkuajoina lähtien kristillinen etiikka ja arvomaailma ja kasvatukseen tuli tapahtua niiden mukaisessa hengessä. Grundtvigin mukaan kristillisiä käsityksiä ei kuitenkaan tullut kytkeä opetustavoitteiden määrittelyyn eikä kasvatukseen päätavoitteena saanut olla minkään uskonnollisen ideologian juurruttaminen oppilaisiin. Grundtvigin tunnettu lausahdus ”*ensin inhimillinen ja sitten kristillinen*”¹³, merkitseekin, että ihminen ensin ja kristitty sitten. Hänen näkemyksissään kansanopistojen tarkoitus oli kasvattaa ihmistä elämää eikä jotakin uskonnollista näkemystä varten. Siksi Grundtvig ei esimerkiksi hyväksynyt uskontoa opettavien aineiden joukkoon.¹⁴

¹¹ Sinikara 1977, 9; Karjalainen 1984, 69; Siljander 1980, 9.

¹² Hollman 1913, 47-48; Oittinen 1964, 11, 14-15; Siljander 1980, 10-11; Tuominen 1999, 11, 13.

¹³ Hollman 1913, 39.

¹⁴ Siljander 1980, 11; Tuominen, 1999, 11.

Grundtvigilaisen kansanopiston varsinainen käytännön toteuttaja oli Kristen Kold. Hän vaikutti kansanopiston sisäiseen kehitykseen etenkin siten, että kansanopisto muodostui kodinomaiseksi sisäoppilaitokseksi ja että naisillekin järjestettiin omia kansanopistokursseja. Kansanopistoista kehittyi vähitellen huomionarvoisia henkisiä ja taloudellisia toimijoita. Niissä syntyneet pedagogiset virtaukset vaikuttivat myös muiden koulujen toimintaan. Ja vaikka ne perustettiin alun perin maalaisnuorison koulutusmahdollisuuksien parantamiseksi, laajeni niiden kannatuspohja 1900-luvun kuluessa kattamaan kaikki väestöryhmät.¹⁵

1.3. Kansanopistolaitoksen tulo Suomeen

Suomessa käytiin keskustelua kansanopistojen tarpeellisuudesta jo 1860-luvulla, samoihin aikoihin kun Norjassa ja Ruotsissa ensimmäiset kansanopistot aloittivat toimintansa. Kansanopistoasia tuli esille monissa yhdistyksissä ja lehtien palstoilla. Merkittävin kannanotto kuultiin Y.S. Yrjö-Koskiselta, joka totesi Kirjalliseen kuukauslehteen vuonna 1868 kirjoittamassaan artikkelissa ”Virkavalta – kansanopistot”, että: ”*Ei valistus ole täällä huvin ja hyödyn asia, vaan se on suorastaan elämisen ehto*”¹⁶. Myös J. V. Snellman oli tehnyt 1800-luvun mittaan tunnetuksi ajatusta, että sivistys on pienen kansan kansallisen itsenäisyyden säilyttämiseksi välttämätöntä. Kuitenkin Suomen kehitys ja yhteiskunnalliset olot olivat muista Pohjoismaista jäljessä ja kansakoululaitos sekä suomenkielinen oppikoulukin vasta alkuvaiheissaan. Suurelle osaa maalaisväestöä eivät henkinen herätys ja kansallismieli merkinneet mitään todellisenkin ravinnon puuttuessa.¹⁷

Kestikin aina 1880-luvulle saakka, ennen kuin kansanopistoate löysi Suomesta otollisen maaperän. Tuolloin sen lisääntyneeseen kannatukseen vaikuttivat etenkin poliittiset syyt eli Aleksanteri III:n aloittamat venäläistämistoimenpiteet, jotka uhkasivat Suomen autonomiaa ja kansallista kulttuuria. Lisäksi maaseudun varallisuus oli kohentunut ja talonpoikaisto tarvitsi luku- ja kirjoitustaidon lisäksi yhteiskunnallista tietoutta kansalaisena toimimiseen heille avautuneen valtiopäivä- ja kunnallishallintotyön myötä. Myös lisääntyneen kansakoulunkäynnin seurauksena parantuneet perustaidot lisäsivät talonpoikaiston

¹⁵ Karjalainen 1984, 70-71.

¹⁶ Karttunen 1979, 11; Tuominen 1999, 50.

¹⁷ Karttunen 1979, 11; Karjalainen 1984, 72-74; Siljander 1980, 13.

tiedonnälkää. Lisäpontta kansanopistojen perustamiselle antoi vielä kaupunkien kansanopistoille antama taloudellinen tuki.¹⁸

Suomessa kansanopistoasiaa ajoivat innokkaimmin ylioppilasosakunnat ja kansanvalistusseura sekä talonpojat ja kaupunkien ja maaseudun kansallismielinen oppineisto. Myös Suomen ruotsinkielinen väestö liittyi kansanopistohankkeeseen haluten perustaa ruotsinkielisiä kansanopistoa palvelemaan ruotsinkielisen nuorison koulutustarpeita. Kehittyneet liikenneyhteydet ja 1880-luvulla pidetyt pohjoismaiset kansanopistokokoukset lisäsivät Suomessa tietoa kansanopistoelämästä. Näin puitteet suomalaisen kansanopistolaitoksen syntymiselle olivat parantuneet. Vuonna 1889 aloittivat toimintansa maamme ensimmäiset kansanopistot: Sofia Hagmanin Kangasalle perustama naisten käsityökouluksi tarkoitettu opisto sekä Porvooseen perustettu iltakursseja järjestänyt ruotsinkielinen Borgå folkhögskola. 1890-luvun aikana perustettiin oma kansanopisto jo useimpiin maakuntiin.¹⁹

Suomalaisesta kansanopistosta muodostui alusta lähtien grundtvigilaisia kasvatuseriaatteita noudattava kansansivistyslaitos. Grundtvigin peruskatsomuksia mukaillen kansanopiston tuli olla nuorison koulu, elävän sanan koulu, herättävä koulu, kansallinen koulu sekä kodinomainen koulu, jossa asuu ikään kuin yhteinen perhe. Kansanopistojen tuli täyttää eliittikulttuurin ja kansan oman henkisen kehityksen välillä olevaa kuilua ja kasvattaa nuorisoa kristillis-isänmaallisessa hengessä. Kansanopistojen tärkeä kansallinen kasvatustehtävä oli tuottaa uusia voimia kansan keskuudesta yhteiskunnallisten asioiden hoitamiseen. Maamme ensimmäiset kansanopistojohtajat, muun muassa Niilo Liakka, Hjalmar Mikander, M. A. Knaapinen ja Johannes Klockars kävivät Tanskassa opintomatkoiilla ja antoivat suunnan koko kansanopistolaitoksen kehitykselle. Mutta vaikka malli kansanopistotyöhön tulikin Tanskasta, muodostui siitä jokaisessa Pohjoismaassa oman kansan sivistystarpeita palveleva oppilaitos.²⁰

Suomessa kansanopistot erosivat tanskalaisesta mallista etenkin kolmen asian suhteen. Ensinnäkin Suomen kansanopistot olivat useimmiten sekä tytöille että pojille tarkoitettuja yhteisopistoja, toisin kuin muissa Skandinavian maissa. Tähän vaikuttivat sekä olosuhteista

¹⁸ Sinikara 1977, 12; Siljander 1980, 13; Tuominen 1999, 50-51.

¹⁹ Suomen kansanopistoyhdistys 1964, 7; Siljander 1980, 14; Karjalainen 1984, 75; Tuominen 1999, 50-51.

²⁰ Karttunen 1979, 9; Siljander 1980, 13; Karjalainen 1984, 78; Tuominen 1999, 49-50.

johtuvat käytännön syyt että kasvatuspyrkimykset. Toiseksi Suomessa käytännöllisten taitojen kehittäminen nähtiin tärkeäksi osaksi opetusohjelmaa. Käsitöiden, maatalousaineiden, kotitalouden ja puutarhanhoidon opetuksella pyrittiin herättämään harrastusta kodin piirissä tarvittavien taitojen opiskeluun, ei niinkään valmistamaan tiettyä ammattiin. Kolmanneksi Suomen kansanopistoissa uskonto oli keskeinen opetettava aine, jonka tuli tarjota edellytyksiä nuorten ihmisten persoonallisuuden ja elämäntattomuksen muotoutumiselle. Tanskassahan uskonto ei kuulunut opettavien aineiden joukkoon, niin kuin ei käsityötkään. Vaikka pohjoismaiset kansanopistot poikkesivatkin jonkin verran toisistaan, niiden päätehtävä oli kuitenkin sama.²¹

Kansanopistolaitoksen vakiinnuttua Suomessa kansanopistot alkoivat erota ideologisesti. Grundtvigilaisten kansanopistojen rinnalle syntyi kristilliseen maailmankatsomukseen nojaavia kansanopistoja jo autonomian aikana. Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä kansanopistolaitos laajeni ja eriytyi edelleen. Syntyi työväenliikkeeseen nojaavia opistoja, kuten Sirola-opisto, Ammattiyhdistysopisto ja Voionmaan opisto, keskustalaisideologialle rakentava Alkio-opisto, eräitä järjestöopistoja, kuten Joutsenon ja Partaharjun opistot sekä joitakin vähemmistöryhmiä palvelevia opistoja, kuten Saamelaisten kristillinen opisto. Näin alkuvuosikymmeninä tavoitteiltaan ja opetusohjelmaltaan varsin yhtenäinen kansanopistolaitos eriytyi vähitellen ideologisesti.²²

1.4. Kristillisten kansanopistojen perustaminen

Grundtvigin muotoileman kansanopistotyöskentelyn tuli rakentua kristilliselle elämäntattomukselle. Se ei kuitenkaan riittänyt voimakkaan uskonnollisen ajattelutavan omaksuneille piireille. Niinpä Suomen ensimmäinen kristillinen kansanopisto perustettiin vuonna 1907 Helsingin Sörnäisiin²³. Sörnäisten opiston kasvatustavoitteissa korostuivat

²¹ Karjalainen 1984, 78-79.

²² Karjalainen 1984, 79; Huuhka 1989, 104.

²³ Toiminta alkoi nimellä Sörnäisten kristillinen kansanopisto, vuonna 1943 nimeksi vaihdettiin Helsingin kristillinen kansanopisto ja vuonna 1970 Laajasalon opisto. Nykyinen nimi Helsingin kristillinen opisto otettiin käyttöön vuonna 2000.

kunnon kansalaiseksi ja Jeesuksen opetuslapseksi kasvattaminen.²⁴ Opiston ensimmäinen johtaja Edvard Einiö totesi, ettei kristillinen kansanopisto ollut mikään

*”hengellinen seminaari, jossa ainoastaan uskonnollisia oppiaineita opetettaisiin. Se on opinahjo, jossa on yhteiseen valistustyöhön yhtynyt opettajia ja oppilaita, joita kaikkia elähdyttää se vakaumus, että ainoastaan kristinuskon pohjalle rakennettu valistustyö on oikeaa, jalostavaa ja kansallemme onnen tuottavaa. Ulkonainen muutokristillisuus ei tässä auta, vaan ainoastaan elävä uskonyhteys Jeesuksen Kristuksen kanssa”.*²⁵

Alun perin kristillisiä kansanopistoja alettiin perustaa kritiikkinä grundtvigiläisiä opistoja kohtaan. Esimerkiksi herännäisjohtaja Niilo Kustaa Malmbergin poika Wilhelmi Malmivaara arvosteli jyrkästi grundtvigilaista kristillisyyttä, jota hän piti liian iloisenä iltama-iloineen. Kristillisissä piireissä kritisoitiin myös grundtvigilaisten kansanopistojen läheistä yhteistyötä nuorisoseurojen kanssa, sillä niiden pelättiin johtavan nuoria vapaamielisiin huvituksiin ja vapaa-ajanviettopoihin sekä kilpailevan kristillisten harrastusten kanssa ja jopa vieraannuttavan nuoret Jumalasta ja omasta herätysliikkeestään. Lisäksi uudenlaisten aatevirtausten, kuten positivismin ja liberalismien sekä Darwinin kehitysteorian leviäminen Pohjoismaihin vaikuttivat innokkuuteen perustaa erillisiä kristillisiä kansanopistoja, sillä nämä aatteet koettiin kirkon oppeja horjuttaviksi. Lähes kaikki kristillisten kansanopistojen perustajat ja kannattajat ovat tulleet kansallisten herätysliikkeiden piiristä ja vain muutamat ovat toimineet niiden ulkopuolella. Kristillisiä kansanopistoja ovat perustaneet heränneet, evankeliset, lestadiolaiset, rukoilevaiset, vapaakirkolliset ja viides herätysliike. Eniten kristillisiä kansanopistoja on perustettu 1920-luvulla ja toisen maailmansodan aikaan 1940-luvulla.²⁶

Alussa kristillisten kansanopistojen toimintaa epäiltiin ja väitettiin, ettei tiettyyn uskonnolliseen suuntaan tai ryhmään nojaavilla kansanopistoilla olisi samanlaisia mahdollisuuksia toteuttaa kansaliskasvatuksen tehtävää. Pidettiin kyseenalaisena, täyttävätkö kristilliset kansanopistot tarkoituksensa ja ohjelmansa puolesta kansanopistoille asetetut vaatimukset. Esimerkiksi kanslianeuvos Niilo Liakka määritteli kansanopistojen tehtävän ja vaikutusalan seuraavalla tavalla:

²⁴ Siljander 1980, 14-15; Tiensuu 1989, 51.

²⁵ Tiensuu 1989, 53.

²⁶ Sinikara 1977, 23-26; Tiensuu 1979, 56-59; Karjalainen 1984, 130-131; Raninen 1994, 20.

*”Kansanopisto on nuorisonopisto [- -] sen tulee koettaa auttaa nuoria ihmisiä valmistumaan elämään, yksilölliseen ja kansallisen, yhteiskunnalliseen ja valtiolliseen[- -] kansanopistojen oikea vaikutusala on ihmisellinen, ajallinen elämä, siinä tapahtuva yksilöllinen ja yhteiskunnallinen toiminta.”*²⁷

Kansanopistojen päätehtävänä oli siis ihmisen kasvattaminen elämää varten ja näin ollen erityisiä kristillisiä kansanopistoja ei pidetty tarpeellisina ja niiden jopa pelättiin kasvattavan oppilaistaan ahdasmielisiä lahkolaisia. Kristillisten opistojen perustamista vastustettiin myös, koska pelättiin, että muut kansanopistot leimautuisivat samalla ei-kristillisiksi.²⁸

Tosiasiasa kristillisten kansanopistojen toiminta ei eronnut jyrkästi muista kansanopistoista ja niiden opetus- ja kasvatustyössä noudatettiin samoja periaatteita kuin muissakin kansanopistoissa. Saamastaan julkisesta kritiikistä johtuen kristilliset kansanopistot joutuivat alkuaikoina jopa tarkistamaan sivistystehtäväänsä muita opistoja huolellisemmin. Tämä vaikutti siihen, että kristillisissä kansanopistoissa seurattiin opetusohjelmia ja –suunnitelmia tunnollisesti ja toteutettiin kansansivistyksellistä työtä huolella, mikä on voitu todeta kouluhallituksen suorittamissa tarkastuksissa. Tämä kertoo siitä, että kristillisissä kansanopistoissa grundtvigiläinen ajattelu jatkui mukautuen vain niiden omiin tavoitteisiinsa. Keskeisin ero muihin opistoihin oli se, että kristillisissä kansanopistoissa kristillisen elämäntarkastuksen herättämistä pidettiin yhtenä aatteellisen kasvatuksen päätavoitteista. Muissa opistoissa sitä ei nähty yhtä tärkeäksi, vaikka kasvatustyön tulikin tapahtua kristillisessä hengessä. Lisäksi kristillisissä kansanopistoissa vallitsi niille ominainen uskonnollinen ilmapiiri, olivathan oppilaat ja opettajat lähes poikkeuksetta lähtöisin tietyn herätysliikkeen piiristä.²⁹

Ensimmäinen kansanopistojen valtionapulaki 1920-luvulla uhkasi muodostua kristillisten kansanopistojen kohtalonkysymykseksi. Vuoden 1924 kansanopistokomitean mietinnössä suunniteltiin lakiin pykälää, jossa todetaan, että kansanopisto, *”ollen pelkästään yleissivistyksellinen oppilaitos, on poliittisiin ja uskonnollisiin suuntiin nähden puolueeton”*³⁰. Hallitus ja eduskunta eivät lakiesitystä tässä muodossa kuitenkaan hyväksyneet. Lakiin tuli lievempi muoto, että kansanopistojen opetus- ja kasvatustyötä on

²⁷ KA, Kansanopistokomitean arkisto. Kansio II. Saapuneet lausunnot. Irma Kurvinen. Promemoria kristillisistä kansanopistoista.

²⁸ KM 8: 1945, 20-21; Kares 1949, 11; Raninen 1994, 15-16.

²⁹ KM 8: 1945, 20-21; Kares 1949, 11; Karttunen 1979, 103; Siljander 1980, 15.

³⁰ KM 1: 1924, 28.

toteutettava taidolla ja harrastuksella sekä nuorison kasvatukseen soveltuvien periaatteiden mukaan ilman puoluekiihoitusta. Tähän vaikutti erityisesti professori Zachris Castrenin lausunto, jonka mukaan sekä uskonnollisilla että poliittisilla piireillä tuli olla oikeus perustaa kansanopistoja. Hänen mielestään valtion ei tulisi rajoittaa aikuisten ihmisten opiskelua siinä ilmapiirissä, johon he tunsivat kuuluvansa. Näin kristillisten kansanopistojen asema tuli laissa turvatuksi ja ne saivat valtionapua tasavertaisena muiden opistojen kanssa noudattaessaan valtion antamia kansanopistotyöhön liittyviä ohjeita ja säännöksiä.³¹

1.5. Herännäisyysliike mukaan kansanopistotyöhön

Herätysliikkeistä herännäisyys oli suunnannäyttäjänä kristillisten kansanopistojen perustamispuuhissa. Liikkeen johtomiehet, kuten rovasti Wilhelmi Malmivaara, maanviljelijä Juho Malkamäki, kouluneuvos Matti Pesonen ja herännäisjohtaja Mauno Rosendal, esittivät ajatuksen herännäiskansanopiston perustamisesta heränneen kansan nuorten omaksi opinahjoksi jo 1800-luvun lopussa. Olemassa olevat kansanopistot eivät täyttäneet heränneen kansan toiveita, ”*kerääntyihän niihin oppilaita piireistä, joissa ei herännäisyyttä ymmärretty ja niitten ohjelmat leikkeineen ja lauluineen kauhistuttivat heränneitä*”³². Kansanopistoa sinänsä pidettiin sopivana kasvatusmuotona herännäisnuorille. Herännäisopistoajatusten kannattajien mielestä liikkeen oma opisto oli tärkeä, etteivät herännäisseutujen nuoret jäisi sivistyksellisesti muusta talonpoikaisnuorisosta jälkeen. Taustalla oli myös 1880-luvun lopulta alkanut herännäisyyden elpyminen, mikä näkyi seuroissa kävijöiden ja puhujien määrän lisääntymisenä. Suunnitellun kansanopiston tuli olla heränneiden perustama, kannattama, hallitsema ja johtama.³³

Heränneet suhtautuivat grundtvigilaisten kansanopistojen lisäksi kriittisesti koko koululaitokseen. Etenkin Rosendal arvosteli 1890-luvulla yhteiskuntaa kristillisyyden vieroksumisesta ja siitä, että kouluissa ei opetettu nuoria tuntemaan Jumalaa. Hänen mielestään heränneet nuoret loitontuivat Jumalasta, hänen valtakunnastaan ja samalla herännäisyydestä, jos lähtivät olemassa oleviin kouluihin ja kansanopistoihin. Rosendalia voi

³¹ Karttunen 1964, 76-78. Raninen 1994, 16; Tiensuu 1989, 54.

³² Korpijaakko 1929, 6.

³³ Kares 1947, 402-407; Sinikara 1977, 23; Raninen 1994, 20-23.

pitää herännäisopistojen isänä, vaikka ensimmäisen kerran julkisesti ajatuksen erityisestä herännäiskansanopistosta esitti rovasti Malmivaara vuonna 1896 Herättäjän³⁴ vuosijuhlassa. Vastaavassa vuosijuhlassa vuonna 1898 valittiin 20 miehestä koostunut toimikunta, jonka tuli valmistella kansanopiston ja sisälähetysseuran perustamista.³⁵

Toimikunta antoi Matti Pesoselle tehtäväksi luoda suuntaviivat herännäisopistojen toiminnalle. Heti vuoden 1899 alussa julkaistiin Hengellisessä Kuukauslehdessä Pesosen kirjoitus ”*Opetussuunnitelma sille opistolle, jonka Suomen herännyt kansa aikoo perustaa*”. Pesosen mukaan suunniteltu opisto poikkeaisi muista kansanopistoista, koska sillä olisi oma erityinen tehtävänsä ja kaiken opiskelun keskuksena opistossa olisi Jumalan sana. Ohjelmaluonnoksessa painotettiin erityisesti kirkkohistorian opetusta ja kiinnitettiin huomiota pyhäkouluasiaan sekä johtajan loma-aikoina suorittamaan sisälähetystyöhön. Myös opiston ja heränneen kansan välistä vuorovaikutusta korostettiin, sillä näin opisto pysyisi lähellä herännyttä kansaa. Vaikka kaikki Pesosen ajatukset eivät saaneet laajempaa kannatusta heränneiden keskuudessa, oli suunnitelmassa kuitenkin paljon asioita, jotka toteutuivat ja antoivat leimansa herännäisopistoissa suoritettavalle kasvatustyölle.³⁶

Herännäisopistoasia eli hiljaiseloa 1900-luvun alussa, mihin vaikuttivat liikkeen sisäiset tapahtumat³⁷ ja valtiollisesti epävakaat olosuhteet. Vasta vuonna 1906 Wilhelmi Malmivaara otti asian jälleen esiin Hengellisessä Kuukausliitteessä ja vaati, että jo 10 vuotta esillä ollut kansanopistohanke tulee vihdon saada päätökseen. Vuosisadan vaiheen jälkeen yhä useammat herännäisnuoret olivat alkaneet lähteä oppikouluihin ja seminaareihin ja lisäksi heränneen nuorison keskuudessa alkanut lukurengastoiminta³⁸ sai osakseen arvostelua. Nämä seikat olivat pontimena kansanopiston perustamishankkeen uudelleen viriämiseen – olihan nuorison keskuudessa selvästi havaittavissa koulutushalukkuutta ja uudella opinahjolla siten selvä tarve. Kansanopistotoiminnan aloittamiseksi Malmivaara perusti muiden heränneiden

³⁴ Herättäjä on vuonna 1892 perustettu kustannusosakeyhtiö. Sen vuosikokouksesta kehittyi vähitellen herättäjäjuhlat, joihin on 1960-luvulta lähtien osallistunut kymmeniä tuhansia ihmisiä. Ks. Raninen 1994, 22.

³⁵ Korpijaako 1929, 6; Kares 1947, 404-407; Raninen 1994, 20-23.

³⁶ Korpijaako 1929, 5-8; Kares 1947, 407-408; Raninen 1994, 23-24.

³⁷ Muun muassa Malmivaaran perhesurut ja joidenkin kansanopistoasiaa jyrkästi vastustavien keskipohjalaisten heränneiden toimet vaikuttivat kansanopistoasian jäämiseen syrjään. Ks. Kares 1947, 409.

³⁸ Lukurengastoiminta oli heränneen nuorison keskuudessa 1900-luvun alussa virinnyttä toimintaa, jonka tarkoituksena oli ostaa yleisesti hyviä ja kehittäviä kirjoja ja koota herännyttä nuorisoa yhteen niitä lukemaan ja niiden perusteella keskustelemaan. Tämä sinänsä hyvä harrastus ei saanut kuitenkaan vanhempien heränneiden kannatusta, sillä sen pelättiin ajavan nuoret myös muihin huvitteluihin. Niinpä lukurengastoiminta laimeni vähitellen. Se oli kuitenkin osoittanut, että heränneen nuorison keskuudessa oli todellinen sivistystarve. Ks. Kares 1947, 410-412.

tuella Sisälähetysseura Herättäjän vuonna 1912.³⁹ Seuran katsottiin toteuttavan tarkoitustaan muun muassa

”perustamalla nuorison hengellisiä, tietopuolisia ja käytännöllisiä tarpeita vastaavia opetuslaitoksia ja järjestämällä opintojaksoja, joissa pääpaino on pantava kristillisten luonteiden kasvattamiselle”⁴⁰.

Herännäisopiston perustaminen toteutui lopulta vuonna 1914, kun Karhunmäen opisto aloitti toimintansa Lapualla⁴¹. Ensimmäiseksi johtajaksi valittiin Väinö Malmivaara, jonka esimerkin mukaisesti luotiin herännäisopistojen toiminnan suuntaviivat. Herännäisten kansanopistojen tunnusomaisiksi piirteiksi tulivat herännäisyyden historian opettaminen, Siionin virsien laulaminen ja usean kerran viikossa pidettävät seurat sekä kokonaisvaltainen kristillinen kasvatus herännäisyyden hengessä. Ne loivat yhteenkuuluvuuden tunnetta herännäisen opistoväen keskuuteen. Raudaskylän herännäisopiston ensimmäisellä johtajalla Juho Kytömäellä oli merkittävä osuus Karhunmäessä luodun herännäisperinteen siirtämisessä muihin opistoihin. Hän – kuten Malmivaarakin – oli saanut voimakkaan herännäiskasvatuksen jo kotonaan ja he molemmat pitivät tärkeänä nuorison kasvattamista herännäisyyden taustasta lähtien.⁴²

Herännäisopistojen tuli perustamisestaan lähtien olla vanhempien apuna kasvatustehtävän suorittamisessa herännäisessä hengessä. Heränneet vanhemmat lähettivät lapsiansa talvikaudeksi opistoon, että *”Herra saisi siellä vaikuttaa heissä oikeata miелensuuntaa ja kirkastaa päämäärää, Jeesusta Kristusta, jota ilman ihmislapsi auttamattomasti hukkuu”⁴³.* Heränneiden kotien nuoret haluttiin ohjata liikkeen omiin opistoihin myös sen vuoksi, etteivät he joutuisi pilkan kohteiksi esimerkiksi körttipukunsa⁴⁴ vuoksi. Lisäksi opistot pitivät tehtävänä koota niitä ei-herännäiskotien nuoria, jotka *”ovat havahtuneet vaaran*

³⁹ Korpjaakko 1929, 8-11; Kares 1947, 410-414; Raninen 1994, 22, 25-26.

⁴⁰ Kares 1947, 413-414.

⁴¹ Karhunmäen opiston perustamisen jälkeen on perustettu seuraavat herännäisopistot: Raudaskylän Kristillinen opisto vuonna 1920, Portaanpään kristillinen kansanopisto vuonna 1923, Turun kristillinen opisto vuonna 1925, Jyväskylän kristillinen opisto vuonna 1942, Lieksan kristillinen opisto vuonna 1944 ja Valkealan kristillinen opisto vuonna 1945. Herännäiskansanopistoja on yhteensä kahdeksan Kainuun opiston muututtua vuonna 1921 herännäiseksi. Ks. Raninen 1994, 299-300.

⁴² Raninen 1994, 69-71

⁴³ Mykkänen 1929, 63.

⁴⁴ Körttipuku oli heränneille tärkeä osa identiteettiä. Se oli näkyvä merkki liittymisestä heräneisiin ja irroittautumisesta maailmallisuudesta ja synnillisestä elämästä. Körttipuvun käyttö yleisty heränneiden keskuudessa 1800-luvun alussa, oli laajimmillaan vuonna 1940 ja säilyi yleisessä käytössä aina toisen maailmansodan loppuun saakka. Puvun kaikki ainekset olivat kotiperäisiä ja kotona valmistettuja ja sitä käyttivät etupäässä talonpojat. Myös vanhemmat pukivat lapsiaan ja nuoriaan körttipukuihin. Kansanopistoissa pukua ei valmistettu. Ks. Raninen 1994, 27.

tuntemiseen ja joita ei edes koti tue heidän yksinäisessä ikävässään”⁴⁵. Siten opisto oli esikuvana niille nuorille, jotka eivät omissa kodeissaan nähneet herännäisyyttä.⁴⁶ Herännäisopistojen merkitystä korostettiin myös sen välityksellä, että opistot voisivat lähettää heränneitä oppilaitaan seminaareihin ja kansakoulunopettajiksi ja siten vaikuttaa laajemmin koko yhteiskuntaan. Kansallisesti herännäisopistojen merkittävimpana tehtävänä pidettiin herännäisyyden ylläpitämistä ja vaalimista.⁴⁷

Herännäisyys ja sen opilliset korostukset ovat sävyttäneet herännäisopistojen toimintaa voimakkaasti. Liikkeen juuret ovat pietismissä, joka korostaa kokemuksia ja ratkaisuja opillisuuden jäädessä taka-alalle. Herännäisyyden näkyvin ulkoinen ominaispiirre sekä heränneiden tärkein kasvatuksellinen toiminta- ja huvittelumuoto ovat Siioninvirsi-seurat⁴⁸. Seurojen kautta herännäisyys elää, vaikuttaa ja saa jatkuvuutta. Liikkeellä ei ole varsinaista omaa oppia, joka poikkeaisi luterilaisen kirkon opista. Luterilainen kirkko ja sen jumalanpalvelus ovat sitä vastoin tärkeitä herännäisyydelle. Paavo Ruotsalaista (1777-1852) voi kuitenkin pitää herännäisyyden oppi-isänä, sillä herännäisyys rakentuu hänen uskonnollisille käsityksilleen. Ruotsalainen oli Raamattua ja pietististä kirjallisuutta lukenut herännäisjohtaja, jolle syntisen ihmisen pelastuminen yksin Jumalan armosta oli kaikki kaikessa. Jumalan armosta puhuminen sekä sanan ja sakramenttien korostaminen lisääntyivät toisen maailmansodan jälkeen, jolloin yksilöön kohdistetut moraaliset ja uskonnolliset käsitykset jäivät taka-alalle. Nämä herännäisyysliikkeen sisäiset muutokset ja painopistealueet ovat havaittavissa myös herännäisopistojen kasvatustoiminnassa.⁴⁹

⁴⁵ Kares 1949, 87.

⁴⁶ Korpijaakko 1929, 5-6; Kares 1947, 410, 436-437; Kares 1949, 87; Raninen 1994, 19-25, 27-28.

⁴⁷ Kares 1949, 17-19; Tiensuu 1979, 53.

⁴⁸ Herännäisseurat ovat koruton tilaisuus, johon ihmiset kokoontuvat veisaamaan Siionin virsiä ja kuuntelemaan seurapuheita. Puhujina ovat sekä papit että maallikot ja puheet, jotka ovat yleensä lyhyitä, (eivät siis varsinaisia saarnoja Raamatun teksteineen ja selityksineen) yritetään sovittaa seuraväen tarpeisiin. Kuulijat vastaavat puheisiin valitsemillaan virsillä, jotka voidaan aloittaa mistä säkeestä tahansa. Joskus laulukirjana käytetään myös Virsikirjaa. Ks. Raninen 1994, 41.

⁴⁹ Raninen 1994, 37-40.

2. Tutkimuksen lähtökohtia

2.1. Tutkimustehtävä

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää Kainuun opistossa tapahtunutta opetus- ja kasvatustyötä ja sen muuttumista aina opiston perustamisesta vuodesta 1909 lähtien vuoteen 1948 saakka. Vuosi 1948 on valittu tutkimuksen päätösajankohdaksi useasta eri syystä. Näistä tärkein on se, että Kainuun opiston pitkäaikainen johtaja vaihtui tuona vuonna. Johtajilla on varsin keskeinen asema kansanopistojen työssä ja opetuksen luonteen määräytymisessä. Siten johtajan vaihtuminen on merkinnyt usein selvää murroskohtaa opistotyölle ja monissa opistoissa oppilasmäärä on laskenut johtajan vaihtuessa. Tämä kehitys on havaittavissa Kainuun opistonkin vaiheissa. Toinen tärkeä syy, miksi tutkimus on mielekästä lopettaa toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan, on se, että yhteiskunnallinen murros alkoi tuolloin muuttaa kansanopistoissa tehtävää opetus- ja kasvatustyötä voimakkaasti. Teollistumisen, kaupungistumisen, kansainvälistymisen sekä elinkeinorakenteen ja asenteiden muutosten vuoksi opistojen oli etsittävä uutta suuntaa toiminnalleen. Opistojen opetusohjelmat alkoivat muuttua hyvin nopeasti kansanopistojen pyrkiessä vastaamaan ajan haasteisiin ja turvaamaan asemansa yhä lisääntyvien koulutus- ja työmahdollisuuksien yhteiskunnassa. Lisäksi vuonna 1945 valmistui uusi kansanopistokomitean mietintö ja sen seurauksena astui voimaan uusi kansanopistolaki vuonna 1950. Ne määrittivät kansanopistoissa tehtävää työtä entistä täsmällisemmällä tavalla.⁵⁰

Tutkimuksessani haen vastausta seuraaviin kysymyksiin: Minkälaista Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyö on ollut? Mitkä arvot sitä ovat ohjanneet? Mitä tavoitteita ja päämääriä sille on asetettu ja miten niihin on pyritty pääsemään? Miten opetus- ja kasvatustyö on muuttunut eri aikoina? Mitkä asiat muuttumiseen ovat vaikuttaneet? Miten muutokset näkyvät opetus- ja kasvatustyössä ja sen uudelleenmuotoilussa? Tutkimuksessani ymmärrän opetus- ja kasvatustyön lähes kaikkea kansanopistotoimintaa läpäisevänä käsitteenä. Kainuun opisto on sisäoppilaitos ja opetusta ja kasvatusta on tapahtunut kansanopistopedagogiikan mukaisesti paljon myös varsinaisten oppituntien ulkopuolella, kuten oppilaiden työnteossa, harrastustoiminnassa, ruokailuissa, seuroissa,

⁵⁰ Karttunen 1979, 49,203-206, 236; Karjalainen 1984, 140-144.

jumalanpalveluksissa, aamu- ja iltatoimissa sekä muulla vapaa-ajalla. Tutkimuksessani esiin nousevat varsinaisen opetus- ja kasvatustyön lisäksi opiston johtajat ja opettajat, osin myös johtokunnat sekä oppilaat. Johtajat ja opettajat suunnittelevat ja toteuttavat kansanopistoissa tehtävää opetus- ja kasvatustyötä ja antavat siihen oman persoonallisen panoksensa. Johtokunnat puolestaan vaikuttavat päätöksillään suuresti opistotyön muotoutumiseen. Myös oppilasaineksella on merkittävä rooli, sillä se vaikuttaa keskeisesti opetus- ja kasvatustarpeisiin sekä siihen, millaiseksi opiston opetusohjelma kunakin vuonna muotoutuu. Siksi oppilasrakenteeseen, kuten oppilaiden maantieteelliseen ja yhteiskunnalliseen taustaan sekä ikään, sukupuoleen ja aiempaan koulunkäyntiin, on kiinnitetty tutkimuksessa erityistä huomiota.

Etsin vastauksia myös siihen, mikä Kainuun opiston toiminnassa on ollut yleistä ja mikä taas erityistä. Tämän vuoksi vertaan Kainuun opiston toimintaa muihin Suomen kansanopistoihin läpi koko tutkimuksen. Kansanopistojen ominaispiirteinä ovat sisäoppilaitosmuodon lisäksi ideologinen ja pedagoginen vapaus sekä omavastuinen tehtävähaku. Kansanopistot ovat syntyneet ja niitä ylläpidetään vapaaehtoisen toiminnan pohjalta ja ne toimivat taustayhteisönsä ideologian mukaisesti. Kansanopistoilla on sisäoppilaitosmuodon ja lainsäädännön puitteissa mahdollisuus itse päättää opetussuunnitelmasta sekä kansanopistotyön järjestelyistä, tavoitteista, sisällöistä ja opetusmenetelmistä eli niillä on hyvin laaja pedagoginen vapaus. Kansanopistotyö onkin alusta lähtien eronnut muusta koulu- ja opetustyöstä, sillä siinä ei ole ollut yhteistä kouluhallituksen puolesta annettua tai edes opistojen kesken sovittua opetusohjelmaa, vaan työn ohjeena on ollut kussakin kansanopistossa perustamislupaan liittyvä ohjesääntö. Omavastuinen tehtävähaku puolestaan tarkoittaa sitä, että kansanopistojen tulee jatkuvasti kartoittaa väestön opiskelutarpeita ja suunnitella toimintansa sen mukaisesti, taustayhteisön tarpeet mukaan luettuina.⁵¹

Vaikka kansanopistojen toiminta on aina ollut lähtökohdiltaan ja sisällöltään vapaata, on valtio ohjannut kansanopistojen toimintaa erinäisten hallinnollisten päätösten ja määräysten avulla heti ensimmäisten kansanopistojen perustamisesta lähtien ja antanut näin suuntaviivoja opistoissa tehtävälle kasvatustyölle ja sen määrittelylle. Vuonna 1925 säädettiin ensimmäinen kansanopistolaki, laki kansanopistojen valtionavusta.

⁵¹ KM 1: 1979; Karttunen 1979, 31; Karjalainen 1984, 141; Yrjölä 1993, 6-7.

Kansanopistolait ja -asetukset koskivat pitkään vain valtionavun määräytymistä, jolloin opistoille jäi suuri vapaus päättää itse työnsä muodoista ja laadusta. Tässä näkyy valtiovallan pyrkimys säilyttää opistot sisäisesti vapaina. Kansanopistotyön määrittäminen on yhteydessä myös koulutuspolitiikkaan ja koululaitoksen kehitykseen sekä ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin tapahtumiin. Esimerkkeinä tästä ovat vuoden 1921 oppivelvollisuuslain mukanaan tuoma kansakoululaitoksen leviäminen, 1920-luvulla vallinnut suojeluskunta-aate ja 1940-luvun sotavuodet, jotka toivat oman lisänsä kansanopistoissa tehtävään opetus- ja kasvatustyöhön.⁵²

Kainuun opisto toimi aluksi grundtvigilaisella perustalla. Vuodesta 1921 lähtien se on kuitenkin ollut yksi kahdeksasta herännäiskansanopistosta. Tästä lähtien herännäiskasvatuksella on ollut merkittävä rooli Kainuun opiston kasvatustyössä. Herännäiskasvatus on herännäisyyteen liittyvä kasvatusprosessi, johon sisältyvän toiminnan ja vaikuttamisen tavoitteena on liikkeen perinnesisällön siirtäminen sukupolvelta toiselle. Se määritteli koko 1900-luvun ensimmäisen puolikkaan herännäisopistoissa tehtävää kasvatustyötä, jonka tarkoituksena oli tavanomaisten kansanopistotyölle asetettujen tavoitteiden lisäksi ohjata nuoria herännäisyyden tuntemiseen. Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyössä herännäiskasvatus oli vuodesta 1921 lähtien vahvasti esillä ja yhä tänäkin päivänä se vaikuttaa opiston toimintaan. Tosin herännäiskasvatus on 1900-luvun mittaan joutunut hakemaan uusia toimintamuotoja vastatakseen yhteiskunnan ja itse herännäisyyden muuttumisen mukanaan tuomiin haasteisiin. Opistojen herännäiskasvatus on siten kunkin aikakauden herännäisyyden tyypillisistä piirteistä ja opillisista painotuksista sisältönsä saavan tiedon ja kokemusten antamista opiskelijoille.⁵³

2.2. Näkökulma ja keskeiset käsitteet

Tutkimukseni näkökulma on kasvatushistoriallinen, onhan kansanopistojen historia osa suomalaista koulutus- ja kasvatushistoriaa. Kasvatuksen historialla tarkoitetaan sekä menneisyyden kasvatusta ja opetusta että niiden tutkimista. Siinä lähdetään liikkeelle historiatieteen yleisesti hyväksytyistä lähtökohdista sekä tieteenfilosofisista periaatteista ja

⁵² Karjalainen 1984, 125; Huuhka 1989, 100; Etelävuori & Kalijärvi 2005, 251.

⁵³ Raninen 1994, 45.

analysoidaan kasvatuksen alan menneisyyden ilmiöitä historiatieteen metodeja käyttäen.⁵⁴ Näkemykset kasvatuksen historian tehtävistä ovat vaihdelleet aikojen kuluessa. Kuitenkin sen perustehtävinä voidaan pitää erilaisten näkökulmien tuottamista kasvatuksen tehtäviin, perehtymistä pedagogisiin ja koulutuksellisiin ongelmiin ja ratkaisun tuottamista niihin, kansainvälisen taustan antamista koulutuksen kehitykselle sekä koulutusjärjestelmän kehityksen tutkimista. Lisäksi kasvatuksen historiaa on - kuten historiaa yleisemminkin - käytetty valtiollisen ja poliittisen identiteetin rakentamisessa ja kansallisen kertomuksen kertomisessa.⁵⁵

Kasvatuksen historia voidaan jakaa kahteen osa-alueeseen, asia- ja aatehistoriaan. Näistä asiahistoria tarkastelee kasvatusta eri aikakausina ja eri instituutioissa kuvaillen muun muassa formaalisen koulutuksen tavoitteita, muotoja ja oppisisältöjä sellaisina, kuin ne todellisuudessa olivat olemassa. Kasvatuksen aatehistoria puolestaan pyrkii saamaan esiin menneiden aikojen ajatuksia ja teorioita kasvatuksesta ja opetuksesta sisältäen pohdiskelut kasvatuksen päämääristä ja tavoitteista, käsitykset ihmisihanteista sekä suunnitelmat kasvatuseriaaiteista ja tarkoituksenmukaisesta kasvatuksesta. Usein selkeää rajaa näiden välille on kuitenkin vaikea vetää, koska sekä asia- että aatehistoria vaikuttavat toisiinsa. Näin on omassakin tutkimuksessani, joka pitää sisällään sekä kasvatuksen asia- että aatehistoriaa pyrkiessäni selvittämään Kainuun opiston kasvatusta ja opetustyötä, sitä ohjanneita arvoja, niistä johdettuja tavoitteita ja päämääriä sekä sitä ihannetta, jota kohti oppilaita kulloisenakin aikana pyrittiin kasvattamaan.⁵⁶

Kasvatuksesta, koulutuksesta ja opetuksesta puhutaan usein synonyymeinä, vaikka niiden ero onkin selvä. Kasvatus on käsitteistä laajin ja pitää sisällään koulutuksen ja opetuksen käsitteet. Se on inhimillistä toimintaa, jonka tarkoituksena on edellytysten luominen ihmisen monipuoliselle kehitykselle ja kasvulle. Koulutus taas on erilaisissa oppilaitoksissa tapahtuvaa virallista kasvatusta, joka tähtää tietojen opettamiseen, taitojen harjaannuttamiseen ja kognitiivisten kykyjen kehittämiseen. Koulutusta toteutetaan opetuksen avulla. Opetus määrittellään kasvatustavoitteiden suuntaiseksi intentionaaliseksi vuorovaikutukseksi, jonka avulla pyritään aikaansaamaan oppimista. Tässä tutkimuksessa keskeisiä ovat kasvatuksen ja opetuksen käsitteet, jotka ymmärrän edellä mainitulla tavalla.

⁵⁴ Hirsjärvi 1982, 72; Salminen 2004, 79-81.

⁵⁵ Kuikka 2005, 16-18; Salminen 2004, 80, 93-94.

⁵⁶ Hirsjärvi & Löfman & Tahvanainen 1976, 3-4.

Kasvatus on opetuksen yläkäsite ja siksi tutkimuksessa ei aina erikseen puhuta kasvatuksesta ja opetuksesta. Koulutuksen käsitteellä puolestaan ei vielä 1900-luvun alkupuolella ollut kansanopistotyössä kovin suurta merkitystä, sillä kansanopistoissa ei tähdätty tiettyyn tutkintoon, vaan yleissivistyksen kohottamiseen. Kansanopistotoiminnassa korostui kokonaisvaltainen elämää varten kasvattaminen, johon niissä tehtävä kasvatus- ja opetustyö tähtäsi.⁵⁷

Kasvatukselle on ominaista tarkoituksenmukaisuus ja päämäärätietoisuus eli ihmisen kasvattaminen ennalta sovittujen kasvatustavoitteiden mukaisesti. Kasvatus voi olla välitöntä tai välillistä⁵⁸, tietoista tai tiedostamatonta, vaikka osin näitä on vaikea erottaa toisistaan. Kasvatusprosessiin vaikuttavia tärkeimpiä tekijöitä ovat kasvattaja, kasvatettava ja ärsykeympäristö sekä vuorovaikutus näiden välillä. Tässä tutkimuksessa kasvattajia ovat kansanopiston johtajat ja opettajat sekä myös johtokunta tekemiensä päätösten välityksellä. Kasvatettavia puolestaan nimitetään oppilaiksi, sillä kansanopistojen opiskelijoita kutsuttiin yleisesti oppilaiksi aina vuoden 1969 kansanopistolakiin saakka, jossa alettiin puhua oppilasnimityksen sijaan opiskelijoista.⁵⁹ Ärsykeympäristönä on kansanopisto, josta käytän vaihtelevasti nimityksiä Kainuun opisto tai Kainuun kansanopisto, joilla ei tässä tutkimuksessa ole sisällöllisesti eri merkitystä⁶⁰.

Kasvatuksen perustehtävänä pidetään tavallisesti kulttuurin siirtämistä sukupolvelta toiselle ja uusien sukupolvien sosiaalistamista yhteiskuntaan, mikä tarkoittaa tietojen ja taitojen opettamista sekä yhteisön keskeisten arvojen ja normien siirtämistä. Kansanopistotyössäkin kasvatuksen tarkoituksena on ollut kasvatettavan sivistys- ja sosiaalisaatioprosessien sekä identiteetin rakentumisen tukeminen taustayhteisön arvomaailman mukaiseksi. Kasvatusta yleensä voidaan tarkastella myös laajemmin kuin vain kulttuurin jatkuvuudesta huolehtivana sosiaalisaatiotapahtumana, sillä kasvatuksella ja koulutuksella on itsessään yhteiskunnan kannalta tärkeitä taloudellisia, poliittisia, integratiivisia ja välineellisiä tehtäviä kulttuuristen ja sosiaalisten tehtävien lisäksi. Siten kasvatusta voi pitää sekä yhteiskuntaa koossapitävänä

⁵⁷ KM 1:1924, 16-19; Hirsjärvi 1982, 72, 95; Raninen 1994, 46; Uusikylä & Atjonen 2005, 18.

⁵⁸ Välillistä kasvatusta kansanopistossa tapahtuu esimerkiksi johtokunnan sekä johtajan ja opettajien persoonien sekä opistossa yleisen ilmapiirin kautta. Ks. Raninen 1994, 46.

⁵⁹ Karjalainen 1984, 132; Raninen 1994, 45-46.

⁶⁰ Kainuun opisto toimi nimellä Kainuun kansanopisto aina perustamisesta vuonna 1909 vuoteen 1943, jolloin siirtyi käyttämään Kainuun kristillinen kansanopisto-nimeä. Vuonna 1959 otettiin nykyinen nimi Kainuun opisto käyttöön.

ja säilyttävänä että uudistavana instituutiona sen siirtäessä kulttuuria sukupolvelta toiselle ja vaikuttaessa uuden kulttuurin syntymiseen.⁶¹

Kasvatus on voimakkaasti arvosidonnaista toimintaa ja siten kasvatuksen historian tutkimuksessa eettinen ulottuvuus on aina läsnä. Kasvatuksen arvomaailma on läheisessä yhteydessä ympärillä olevan yhteiskunnan keskeisiin arvojärjestelmiin ja siten kasvatuksen piirteet määrittyvät kulloisenkin yhteiskunnan rakenteen ja kehityksen mukaan. Kasvatukselliset ja muut yhteiskunnalliset arvot ovat muodostuneet historiallisen kehityksen aikana ja jokainen arvotila on edellisen seuraus. Siksi kasvatuksen alalla esiintyviä arvoja ja aatteita tulee tarkastella yhteydessä muuhun kulttuuriin ja sen eri puolten kehitykseen. Kunkin aikakauden arvot ja ihanteet ilmenevät kasvatuksessa monin tavoin. Kasvatuksen arvot myös muuttuvat yhteiskunnan muutoksen myötä. Siten ne – kuten myös arvoihin perustuvat kasvatuksen tavoitteetkin – voivat olla aikaansa edellä tai jäljessä. Kasvatustavoitteet ovat aina ilmauksia arvoista ja siitä, mitä kulloinkin pidetään ihanteellisena ja tavoittelemisen arvoisena. Arvot ovat kasvatuksellisessa päätöksenteossa esiin tulevien ratkaisujen taustalla etenkin tavoitteenasettelun ja eettisen alueen kysymyksissä. Yhteiskunnassa sekä kasvattajissa ilmenevistä arvostuksista riippuukin, millaisiin kasvatuspäämääriin kulloinkin pyritään. Kansanopistotyöstä puhuttaessa opiston taustayhteisön arvot ovat yhteiskunnan ja kasvattajien arvomaailman ohella keskeinen kasvatustavoitteita määrittävä lähde.⁶²

2.3. Tutkimusperinne

Kasvatuksen historian tutkiminen on lisääntynyt huomattavasti 1970-luvun loppupuolelta lähtien. Tuolloin monet kansainväliset ja kansalliset tekijät vaikuttivat siihen, että kasvatushistoria alkoi kiinnostaa yhä useampia tutkijoita ja harrastajia. Suomalaisen kasvatushistorian kehittymisen viime vuosikymmenien aikana ovat vaikuttaneet etenkin yksittäiset tutkijat, kuten Paavo Päivänsalo, Martti Haavio ja Veli Nurmi sekä Suomen historian tutkijoista muun muassa Aimo Halila, Antero Heikkinen, Esko L. Kähkönen ja Taimo Iisalo. Kasvatuksen historian vanhimpia osa-alueita on koululaitoksen historia. Myös

⁶¹ Hirsjärvi & Löfman & Tahvanainen 1976, 1; Hirsjärvi 1982, 73; Siljander 1980, 43, 45-46; 2002, 48.

⁶² Hirsjärvi & Löfman & Tahvanainen 1976, 1, 8-9; Hirsjärvi 1982, 72-73; Salminen 2004, 81.

muun muassa korkeakoulutusta, ammatillisia koulutusprosesseja, aikuiskasvatusta, kotikasvatusta, erityiskasvatusta, koulua yhteiskunnan osana, koulun toimintoja, didaktiikan historiaa, koulua kirjallisuuden kuvaamana ja kouluarkkitehtuuria on tutkittu. Kuitenkin kasvatuksen historian alalta löytyy paljon tutkimattomia alueita ja tutkimusta esimerkiksi kasvatuksen ja koulutuksen arvoista, tavoitteista ja päämääristä on yhä melko vähän.⁶³

Erityisen panoksen suomalaisen kasvatushistorian muotoiluun on antanut Martti T. Kuikka, joka käsittelee teoksissaan *Johdatus kasvatuksen historian tutkimiseen* vuodelta 1991 sekä *Kasvatuksen historian tutkimus* vuodelta 2005 kasvatushistorian piirteitä, näkökulmia, tutkimusaiheita ja koko tutkimusprosessia. Arvoja kasvatuksessa on tutkittu muun muassa Sirkka Hirsjärven, Raimo Löfmanin ja Ilma Tahvanaisen tutkimuksessa *Arvot ja aatteet kasvatuksessa ja eräillä kulttuurin pääaloilla* vuodelta 1976 sekä Sirkka Kinoksen toimittamassa *Kasvatus ja arvot*-teoksessa vuodelta 1993. Niissä lähtökohtana on ajatus kasvatuksesta voimakkaasti arvoja välittävänä ja uusia arvoja luovana kulttuurin alana ja siten ne tulevat lähelle omaa tutkimustani. Muita kasvatusta käsitteleviä ja tutkimukseni kannata hedelmällisiä teoksia ovat olleet muun muassa kasvatuksesta ja koulutuksesta yleisemmin kertova Ari Antikaisen, Risto Rinteen ja Leena Kosken toimittama *Kasvatussosiologia* vuodelta 2000, Minna Vuorio-Lehden ja Marjo Niemisen toimittama *Kasvatushistoria nyt* vuodelta 2003 sekä Pertti Kansasen ja Kari Uusikylän toimittama *Opetuksen tutkimuksen monet menetelmät* vuodelta 2004.

Kansanopistoja on tutkittu hyvin erilaisista lähtökohdista ja näkökulmista käsin. Kansanopistoja koskeva tutkimus oli pitkään melko hajanaista ja yksityisten henkilöiden harrastusten varassa. Suuri osa kansanopistoja koskevasta kirjallisuudesta käsitteleeekin jotakin tiettyä kansanopistoa historiikinomaisesti opettaja- ja oppilasluetteloinen ilman lähdeviitteitä tai kertoo kansanopistolaitoksen historiasta varsin yleisellä tasolla. 1950-luvulta lähtien kansanopistoja koskevat tutkimukset ovat kuitenkin lisääntyneet, syventyneet ja monipuolistuneet. Joukkoon on tullut myös kansanopistoja käsitteleviä väitöskirjoja, joita ei vielä 1980-luvun lopulla ei ollut ilmestynyt yhtään.⁶⁴

Myös herännäiskansanopistoissa tehtävää kasvatustyötä ja niiden kasvatustavoitteita on tutkittu melko vähän. Vuonna 1994 ilmestyi Ilkka Ranisen teologian alan väitöskirja

⁶³ Heikkinen 1995, 1-2, 5; Kuikka 2005, 8, 20, 26.

⁶⁴ Sinikara 1978, 2; Suvanto, 1989, 176; Kuikka 2005, 38.

Herännäiskasvatus kansanopistoissa 1950-1984, joka käsittelee herännäiskansanopistojen kasvatustyötä ja sen muuttumista kyseisenä aikana. Tutkimuskohteina ovat kahdeksan herännäiskansanopistoa ja vertailukohteina muita herätysliikeopistoja sekä yksi maakuntaopisto. Siinä pyritään selvittämään myös sitä, kuinka herännäisopistot ovat vastanneet koululaitoksen ja yhteiskunnan asettamiin haasteisiin sekä herännäisyyden muuttumiseen. Tämä tutkimus on lähellä omaa kysymyksenasetteluani ja merkittävä myös sen takia, että Kainuun opisto on yksi tutkimuksen kahdeksasta herännäiskansanopistosta. Kuitenkin siinä käsitellään lähinnä vain herännäiskasvatusta ja siinä tapahtuneita muutoksia, kun taas omassa tutkimuksessani tutkimuskohteena on kansanopiston opetus- ja kasvatustyö kokonaisvaltaisesti. Lisäksi se poikkeaa omasta työstäni aikarajaukseltaan ulottuessaan 1950-luvulta 1980-luvulle. Kaisa Sinikara puolestaan teki vuonna 1978 teologian pro gradun *Herätysliikkeiden kansanopistojen hallintoelimet, opetustyö ja oppilaat 1900-luvun rakenteellisissa muutoksissa*, jossa hän tarkastelee yleisesti herätysliikkeiden kansanopistojen johtokuntia, opettajia ja oppilaita sekä heidän taustojaan.

Ainoa kansanopistojen kasvatustavoitteita laajemmin pohtiva tutkimus on Pauli Siljanderin vuonna 1982 ilmestynyt kasvatustieteiden neliosainen väitöskirja *N. F. S. Grundtvigin sivistysidea ja kansanopiston kasvatustavoitteet*. Tutkimuksessaan Siljander pohtii Grundtvigin sivistysnäkemystä ja siitä avautuvaa kansanopiston tehtävää sekä kansanopistojen kasvatustavoitteita johtokuntien arvioimina. Tosin se on melko teoreettinen ja osin filosofispainotteinen, joten opistojen käytännön toiminta jää siinä melko vähäiselle huomiolle. Vesa Tuominen puolestaan julkaisi vuonna 1999 kasvatustieteen alan väitöskirjan *”Käy hehkuvien rinnoin, mielin puhtahin...” Kansanopistohankkeet Pohjois-Karjalassa 1890-1934*. Kyseinen tutkimus käsittelee suurelta osin kansanopistolaitoksen kehittymistä Pohjois-Karjalassa, mutta tarjoaa oleellista tietoa myös N. F. S. Grundtvigista, kansanopistoaatteesta ja kansanopistoliikkeen juurista ja on siksi hyödyllinen omankin tutkimukseni kannalta.

Näiden teosten lisäksi Kansanopistoyhdistyksen ja Kansanvalistusseuran julkaisut ovat viitoittaneet tutkimukseni tekemistä, sillä niistä saa kattavan käsityksen kansanopistolaitoksen vaiheista ja murroskohdista Suomessa. Suomen Kansanopistoyhdistys on julkaissut Kansanopistomatrikkelit vuosina 1935, 1955, 1975 ja 1995 sekä toimittanut

Kansanopisto-lehteä aina vuodesta 1927⁶⁵. Kansanopistolehden keskusteluja seuraamalla voi saada tietoa kulloisenakin ajankohtana kansanopistoväkeä puhuttaneista asioista ja kansanopistolaitoksen kehityksestä. Kansanopistoyhdistys on toimittanut kansanopistolaitoksen 75- ja 100-vuotisjuhlakirjat, jotka ovat vuonna 1964 ilmestynyt *Maamme kansanopisto 75-vuotias* ja vuonna 1989 ilmestynyt *Vapauden vankina – sata vuotta kansanopistotoimintaa Suomessa*. Lisäksi yhdistys tukenut M. O. Karttusen kirjoittamaa, vuonna 1979 ilmestynyttä kirjaa *Suomen kansanopisto 1889-1979*. M. O. Karttunen on ollut merkittävä toimija kansanopistokentällä ja julkaissut muitakin kansanopistoa koskevia teoksia. Kyseiset kirjat luovat kattavan kuvan kansanopistolaitoksen historiasta sadan vuoden ajalta ja jäsentävät yksittäisistä kansanopistoista tehtyjen julkaisujen kirjoja.

Kansanvalistusseura on myös ollut mukana kansanopistoja koskevassa tutkimuksessa osana vapaaseen sivistystyöhön kuuluvaa toimintaansa. Kansanvalistusseuran julkaisuja ovat mm. vuonna 2001 ilmestynyt Ulla Koivusen toimittama *Kokonaisuutta etsimässä*, joka sai alkunsa vuonna 1997 käynnistyneestä kokonaisvaltaisen oppimisen projektista sekä vuonna 2005 ilmestynyt Sari Virtasen ja Ville Marjomäen toimittama *Kansanopistokirja*, joka käsittelee kansanopistoa koulutusjärjestelmää täydentävänä ja kyseenalaistavana, vaihtoehtoisena koulutusmuotona. Lisäksi Kansanvalistusseura on julkaissut kirjoja kansanopistolaitoksesta ja -työstä sekä yksittäisistä kansanopistojen kehitykseen vaikuttaneista henkilöistä, kuten Kosti Huuhkasta. Tämän kansanopistoja käsittelevän kirjallisuuden avulla vertaan Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyötä muihin Suomen kansanopistoihin.

Kainuun opistoa tutkittaessa tulee ottaa huomioon opiston sidokset Kainuun maakuntaan ja Mieslahden kylään. Vuonna 1995 ilmestynyt Reijo Heikkisen väitöskirja *Kasvatus ja koulutus Kainuussa. Kainuun koulutusjärjestelmän kehitys syyskuuhun 1945 mennessä* antaa pohjaa oman tutkimukseni tekemiselle, sillä se luo nimensä mukaisesti kokonaiskuvan Kainuun maakunnan sivistystyön vaiheista 1600-luvulta aina II maailmansodan päättymiseen asti. Osaltaan siinä käsitellään myös Kainuun opistoa kainuulaisnuorison opinahjona. Hannu Romppaisen vuonna 2007 ilmestynyt kylähistoria *Muistojen Mieslahti - kylä ja sen asukkaat Oulujärven rannalla* tarkastelee puolestaan Mieslahden kylän ja siihen liittyen myös Kainuun

⁶⁵ Tosin Kansanopisto-lehden ensimmäinen numero ilmestyi Kansanvalistusseuran toimesta vuonna 1892, mutta tuolloin lehti ilmestyi vain vuoden verran. Toisen kerran toimittamista yritettiin 1897, mutta vuonna 1900 toimittaminen taloudellisista syistä loppui. 1900-luvun alun tauon jälkeen lehti perustettiin uudelleen vuonna 1927, nyt vuonna 1905 perustetun Suomen Kansanopistoyhdistyksen toimesta.

opiston kehityksen vaiheita. Se luo kuvaa Kainuun opiston historiasta kunkin johtajan ja vuosikymmenen aikana. Kuitenkaan siinä ei juuri käsitellä Kainuun opiston suorittamaa opetus- ja kasvatustyötä, joka on keskiössä omassa tutkimuksessani.

2.4. Lähteet ja tutkimusmenetelmät

Kansanopistojen toimintaa ovat aina 1920-luvulta lähtien määrittelleet kansanopistolait ja -asetukset. Ne perustuvat kansanopistokomitean työskentelyyn, joiden työn lopputuloksena syntyneet mietinnöt ovat merkittäviä lähteitä tutkimuksessani. Ensimmäinen kansanopistokomitea asetettiin vuonna 1920 ja sen työn lopputuloksena syntyi kansanopistokomiteanmietintö vuonna 1924 sekä siihen pohjautuva ensimmäinen laki kansanopistojen valtionavusta ja sitä koskeva asetus vuonna 1925, jotka astuivat voimaan vuoden 1926 alussa. Tämän jälkeen kansanopistoja koskevaa lainsäädäntöä uudistettiin tutkimuskauden aikana vain vuonna 1930. Vuonna 1937 asetettiin tosin toinen kansanopistokomitea, jonka työskentelyn seurauksena syntyi toinen kansanopistokomitean mietintö vuonna 1945. Tämä mietintö vaikutti kansanopistojen opetus- ja kasvatustyön toteuttamiseen tutkimuskauden lopussa, mutta siihen perustuva laki astui voimaan vasta vuonna 1950. Vuoden 1969 lakiin saakka kansanopistolakien nimenä oli ”*laki kansanopistojen valtionavusta*”, mikä kertoo siitä, että valtio ei halunnut lailla määrätä kansanopistojen oppiaineita tai opetusta, vaan ainoastaan sen, millä ehdoilla valtio myönsi avustusta kansanopistoissa tehtävälle työlle.⁶⁶

Tutkimukseni kannalta tärkeimpiä lähteitä ovat Kainuun opiston arkistosta löytyvät asiakirjat. Näitä ovat ohjesäännöt, johtokunnan kokousten sekä yhtiökokousten pöytäkirjat, opetussuunnitelmat, vuosikertomukset ja oppilasluettelot. Kainuun opiston arkistot ovat melko hyvin säilyneet ja kattavat koko toiminnan ajalta aina perustamisesta lähtien. Paikoitellen ongelmana on tosin ollut yhtenäisen arkistointitavan puuttuminen, mikä hankaloittaa tietojen löytämistä. Lisäksi 1930-luvulle saakka joiltakin ajankohdilta löytyy enemmän aineistoa, toisilta taas vähemmän, mihin vaikuttaa osaltaan opiston kulloisenkin

⁶⁶ Karttunen 1979, 156-158.

johtajan ja opettajakunnan kiinnostus arkistointia kohtaan. Valtio velvoitti opistot arkiston järjestelmälliseen pitämiseen vasta vuoden 1930 kansanopistolaisissa⁶⁷.

Ensimmäisen, vuoden 1925 kansanopistolain asiakirjoja koskevat määräykset ovat havaittavissa Kainuun opiston arkistossa. Siihen asti monet hallinnolliset muodot olivat kansanopistoissa satunnaisia, mikä näkyy asiakirjojen epämääräisyytenä: opetussuunnitelmia ei ollut, vuosikertomukset olivat epätarkkoja eikä päiväkirjaa pidetty kaikkialla. Ensimmäisen lain astuttua voimaan tärkeimpänä pidettiin Kouluhallituksen malliohjesääntöön pohjautuvan ohjesäännön laatimista säätelemään jokaisen kansanopiston työtä ja toimintaa. Tätä ennen ohjesääntöä oli kutsuttu yleisesti kunkin kansanopiston perustamislupaan liittyväksi ohjelmaksi. Vuoden 1925 lain myötä opistot saivat myös ohjeita opetussuunnitelmien sekä syysilmoitusten⁶⁸ ja vuosikertomusten tekemiseen. Lain myötä järjestelmällinen opetussuunnitelmatyö tuli pakolliseksi opistoissa – tätä ennenhän oli riittänyt opiston oma työjärjestyksen laadinta ennen kunkin lukuvuoden alkua. Vuosikertomukset taas tuli vuodesta 1926 lähtien tehdä vuosikertomuslomakkeeseen, johon tuli myös tilastotietoja.⁶⁹ Seuraavaksi erittelen tarkemmin käyttämiäni lähteitä.

Ohjesäännöt ovat merkittäviä lähteitä, koska niissä linjataan suuntaviivat kansanopistojen toiminnalle. Niissä on määräyksiä opiston työ- ja opetusohjelmasta, työn päämäärästä, opiston johtokunnan ja opettajiston kokoonpanosta ja tehtävistä, opiston ja sitä kannattavan yhtymän tai säätiön oikeudellisista suhteista, opiston taloushoidosta, työ- ja loma-ajoista, oppilaiden ottamisesta opistoon, todistuksista sekä muista opistoelämää koskevista säädöksistä.⁷⁰ Kainuun opiston ensimmäisen ohjesäännön nimi oli *Ohjelma Kainuun kansanopistolle sekä Kainuun kansanopiston emäntä- ja isäntäkoululle* ja se astui voimaan vuonna 1909. Se oli perustamislupaan liittyvä asiakirja, jossa määriteltiin säännöt kansanopiston toiminnalle. Tämän jälkeen Kainuun opiston ohjesääntö on muuttunut tutkimuskauden aikana kansanopistolakien seurauksena vuosina 1926 ja 1931 sekä nimenmuutoksen vuoksi vuonna 1943.

⁶⁷ Karttunen 1979, 161-162.

⁶⁸ Syysilmoituksella kansanopistojen tuli ilmoittaa kurssin alkamisesta Kouluhallitukselle. Ks. Karttunen 1979, 159.

⁶⁹ Karttunen 1964, 78; 1979, 159; Huuhka, 1989, 104.

⁷⁰ Kansanopistokomitean mietintö n:o 1 1924, 2; Karttunen 1979, 31, 158; Huuhka 1898, 100.

Johtokunnan kokousten ja yhtiökokousten pöytäkirjoista saa tietoa siitä, miten Kainuun opiston kasvatus- ja opetustyötä on suunniteltu ja minkälaisia päätöksiä on eri aikoina tehty. Ne kertovat monista käytännön järjestelyistä ja toteutuksista, jotka vaikuttavat opiston toimintaan ja opiskelijoiden viihtyvyyteen⁷¹. Niiden antama kuva kansanopistotyöstä ei ole sisällöltään kovin laaja, sillä ne käsittelevät suureksi osaksi hallinnollisia, taloudellisia ja investointeihin liittyviä asioita. Kuitenkin ne täydentävät muiden lähteiden antamaa kuvaa Kainuun opiston toiminnasta ja paikoitellen kertovat asioita, joita ei muissa lähteissä mainita. Ensimmäisten vuosikymmenten pöytäkirjojen liitteenä on myös opetussuunnitelmia ja lukujärjestyksiä järjestelmällisen opetussuunnitelmatyön ollessa tuolloin vielä kovin hajanaista. Lisäksi yhtiökokousten pöytäkirjojen liitteenä on vuodesta 1923⁷² alkaen OY Kainuun Kansanopiston vuosikertomuksia, jotka tuovat esiin kunkin vuoden merkittäviä asioita opistoon liittyen.

Vuosikertomukset ja opetussuunnitelmat ovat kokousten pöytäkirjoja hedelmällisempiä lähteitä kysymyksenasetteluni kannalta. Vuosikertomuksia löytyy Kainuun opistosta järjestelmällisesti lähes jokaiselta tutkimuskauden vuodelta⁷³. Niissä on tietoja opiston kulloisenkin työvuoden kestosta, johtokunnasta, johtajista, opettajista, oppilaista, opetustyöstä, opistoelämästä, retkistä, vieraista ja monista muista kansanopiston toimintaan liittyvistä seikoista. Siten ne luovat kattavan kuvan kunkin vuoden opistotyöstä. Lisäksi vuosikertomukset ovat oleellisia opiston ensimmäisten vuosien kasvatusyötä selvittäessä, löytyyhän opetussuunnitelmia Kainuun opistolta järjestelmällisesti vasta vuoden 1926 kansanopistolain voimaan astumisesta lähtien, toimintakertomuksia taas heti ensimmäisestä toimintavuodesta 1909-1910 lähtien. Vuosikertomukset ovat vuoden 1926 kansanopistolakiin asti melko vapaasti käsin paperille laadittuja ja niiden sisältö vaihtelee vuosittain riippuen vuosikertomuksen kirjoittajasta. Siten ne ovat sisällöltään ja laajuudeltaan kovin erilaisia⁷⁴. Tavallisesti ne ovat opiston johtajan tai yleisaineiden opettajan laatimia Tosin ennen vuotta 1926 löytyy myös joitakin lomakkeelle laadittuja vuosikertomuksia, joiden tiedot ovat kuitenkin melko rajalliset, sillä esimerkiksi tietoja opetettavien aineiden määrästä ja sisällöistä ei ole mainittu. Vuodesta 1926 lähtien Kainuun opiston vuosikertomukset on laadittu viralliselle Kouluhallituksen lomakkeelle. Valmis lomake luo yhtenäisemmän kuvan

⁷¹ Ks. Raninen 1994, 50.

⁷² Vuonna 1923 Kainuun opiston kannatusyhtiö Kainuun Opisto OY muuttui OY Kainuun Kansanopistiksi, minkä jälkeen vuosikertomuksia alettiin laatia aiempaa täsmällisemmin.

⁷³ Vuosikertomus puuttuu vuosilta 1914-1915, 1920-1921 (opisto ei toiminut), 1922-1923 ja 1929-1930.

⁷⁴ Vrt. Raninen 1994, 50.

kansanopistotyöstä, mutta toisaalta poistaa vuosikertomuksista aiemman henkilökohtaisen ulottuvuuden ja tekee niistä suppeampia ja kaavamaisempia.

Opetussuunnitelmat ovat keskeisiä lähteitä kasvatuksen historiaa tutkittaessa, sillä ne kuvastavat oman aikansa sivistysihanteita ja -käsityksiä. Kainuun opiston opetussuunnitelmista voi saada tietoa oppiaineista, tuntimääristä, oppisisällöistä, opetustavoitteista, kunkin aineen opettajista, ryhmiin jakautumisen periaatteista ja työvuoden yleisestä kulusta. Opetussuunnitelmia ja vuosikertomuksia vertaamalla voi saada tietoa siitä, miten opetusta on lopulta Kainuun opistossa toteutettu. Tämä on tärkeää, sillä opetussuunnitelmissa mainitut tuntimäärät eivät välttämättä ole toteutuneet, vaan tunteja on voitu käyttää myös muihin tarkoituksiin, kuten vierailuihin, retkiin ja vieraiden luennoitsijoiden pitämiin esitelmiin. Vuosikertomukset antavat siten paikoitellen jonkin verran opetussuunnitelmia luotettavamman kuvan kunkin vuoden opistotyöstä, opettajista, oppilaista, opetuksesta sekä muusta toiminnasta.⁷⁵

Opetussuunnitelmia tutkittaessa keskeistä on kasvatuksen arvojen selvittäminen eli se, mitä ja kenen arvoja opetussuunnitelma välittää sekä kenelle se on tarkoitettu ja kenen arvoja sen avulla pyritään muuttamaan. Kansanopistoissa arvot ovat tavallisesti lähtöisin taustayhteisöstä, joka opiston perustaessaan tai ostaessaan edellyttää, että opisto toimii taustayhteisölle ominaisen aatepohjan ja ideologian mukaisesti. Kuitenkaan kansanopistojen opetussuunnitelmista ei välttämättä voi havaita yhteyttä kansanopiston aatetaustaan, sillä kansanopistoissa on seurattu muissa oppilaitoksissa laadittuja opetussuunnitelmia. Kansanopistoja koskevien opetussuunnitelmien laadinnan periaatteet ovatkin olleet melko yleisiä ja esimerkiksi tavoitteiden ilmoittamista opetussuunnitelmissa on kansanopistoilta vaadittu vasta 1970-luvulta lähtien. Taustayhteisön arvojen lisäksi yhteiskunnassa vallitsevat aatteet ja arvot heijastuvat kansanopistojen toimintaan. Ne johtavat tutkijan kasvatusta laajempiin yhteiskunnallisiin, taloudellisiin ja ideologisiin tekijöihin, jolloin on mahdollisuus tarkastella yhteyksiä monipuolisemmin, kuin mitä pelkkä opetussuunnitelmaan pitäytyminen sallisi.⁷⁶

Opetussuunnitelma on luonteeltaan aikasidonnainen käsite eli sen sisältö on muuttunut yhteiskunnan ja koululaitoksen kehittyessä. Siihen voivat sisältyä tavoitteet, oppikurssit,

⁷⁵ Karttunen 1979, 123; Antikainen & Rinne & Koski 2006, 174.

⁷⁶ KM 1: 1979, 124-125, 149-152; Siljander 1982b, 24; Kuikka 2005, 89, 96.

opetusmuodot, opetussuunnitelman arviointi, opetushenkilökunta, opetusresurssit, opetustilat, opetusmateriaalit ja lainsäädäntö. Opetussuunnitelma on sidoksissa ympäristöönsä, sillä esimerkiksi oppiaineiden tuntimäärien lisääminen tai vähentäminen, oppiaineen poistaminen tai uusien aineiden ottaminen opetussuunnitelmaan kertovat yhteisössä tai sen ulkopuolella yhteiskunnassa tapahtuneista arvostusten muuttumisesta. Opetussuunnitelmassa on yleisesti kaksi puolta. Ne ovat perusteet eli se, mille käsitykselle opetuksesta, oppimisesta ja oppilaasta opetussuunnitelma on laadittu sekä toteutus eli tuntimäärät, oppimateriaalit ja opettajat. Opetussuunnitelmaan kuuluu lisäksi aina myös niin sanottu piilo-opetussuunnitelma, jonka lähtökohtana on, että opetussuunnitelma toimii aina aatteellisen ja ideologisen doktrinaation⁷⁷ välineenä. Kainuun opistossakin herännäiskasvatusta toteutettiin 1920-luvulta lähtien varsinaisen opetussuunnitelman lisäksi piilo-opetussuunnitelman puitteissa varsin aktiivisesti.⁷⁸

Merkittävänä lähteenä tutkimukselleni ovat myös haastattelut. Olen haastatellut joitakin opiston entisiä opettajia ja johtokunnan jäseniä sekä kahta opiston entistä rehtoria. Olen myös haastatellut kahta opiston naapurina, joista toinen oli opiston oppilaana 1940-luvulla. Lisäksi olen haastatellut erästä Kainuun kansanopiston 1920-luvulla käynyttä henkilöä kaksi kertaa. Nämä haastattelut ovat olleet hyvin avoimia ja niiden avulla olen päässyt lähemmäksi tutkimuskohdettani. Ne ovat kaikki olleet melko vapaata assosiaatiota ja spontaania keskustelua ilman ennalta määrättyä ja strukturoitua rakennetta. Ne ovat olleet eräänlaisia orientoivia haastatteluja, joissa tavoitteena ei ole ollut niinkään yksityiskohtaisten ja tarkkojen vastausten saaminen, vaan sen hahmottaminen, minkälaista elämä ja kasvatustyö opistossa on vuosikymmenien aikana ollut. Muistitieto ylipäättään luonteeltaan erityistä tietoa, sillä se kertoo vähemmän menneisyyden tosista tapahtumista kuin siitä, mikä näiden tapahtumien merkitys oli tai on muisteluhetkellä. Siksi mitään tarkkaa ennalta laadittua kysymysrunkoa ei haastatteluissa ollut. Olen kuitenkin pyrkinyt esittämään mahdollisimman konkreettisia ja arkikielisiä kysymyksiä, jotka toisivat esiin entisaikojen opistoelämän luonnetta. Tämä on tärkeää, koska tutkimuskysymykseni sinänsä on melko abstrakti tutkiessani opiston kasvatustyötä, sitä ohjanneita arvoja ja niistä nousseita tavoitteita.⁷⁹

⁷⁷ Doktrinaatio on oppien sisään juurruttamista.

⁷⁸ Hirsjärvi & Löfman & Tahvanainen 1976, 8; KM 1: 1979, 124-125, 149-152; Kuikka 2005, 81, 87, 89, 93-94, 96; Antikainen & Rinne & Koski 2006, 174-176.

⁷⁹ Vrt. Virrankoski 1996, 19, 30-31; Fingerroos & Haanpää 2006, 32.

Kaikki tekemäni haastattelut yhtä lukuun ottamatta ovat olleet ryhmähaastatteluja, jossa henkilömäärä on vaihdellut kolmesta yhdeksään ja jokainen tilanteeseen tullut on tuonut mukanaan omat intressinsä aiheen suhteen. Keskustelu onkin edennyt luontevasti pysähtyen aina merkityksellisiksi koettuihin asioihin. Kaikki haastateltavat ovat olleet hyvin kiinnostuneita tekemästani tutkimuksesta ja kertoneet opiston tapahtumista innokkaasti. Tosin kaikki saamani tieto ei ole merkityksellistä tutkimukseni kannalta, mutta hauskat kertomukset ja rehevät tarinat opiston elämästä ovat elävöittäneet haastattelutilanteita ja tehneet niistä mielekkäitä sekä haastateltaville että itse haastattelijalle. Nämä haastattelut ovat siten rikastuttaneet huomattavasti tavanomaista asiakirja-aineistoa ja siitä ilmi käyviä asioita sekä osin myös korjanneet puutteellisuuksia. Kuitenkin muistitiedon käyttäminen edellyttää huolellista lähdekritiikkiä, sillä muistitieto voi olla monista syistä epäluotettavaa. Ihmisen muisti on rajallinen, mikä korostuu etenkin vanhemmiten, tulkinnat voivat olla puutteellisia tai virheellisiä, kertojan tiedot voivat olla alkuperältään muuta kuin omakohtaista muistitietoa tai asioita voidaan jopa vääristellä. Lisäksi haastattelija voi itsekin saada aikaan virheitä väärenlaisilla kysymyksillä, tiedoilla ja tulkinnoilla. Siksi muistitieto tuleekin aina suhteuttaa siihen kokonaiskuvaan, joka tutkittavasta ilmiöstä hahmottuu kaikkia lähteitä käytettäessä ja näin meneteltäessä sillä voi olla suuri merkitys tutkimukselle.⁸⁰

Kainuun opistosta on tähän mennessä kirjoitettu kolme historiikkia, 25-, 50- ja 75-vuotishistoriikit. Ne ovat Armas Antilan kirjoittama *Kainuun Kansanopisto 1909-1934*, Väinö Maunumaan ja Juhani Rannan toimittama *Kainuun Kristillinen kansanopisto 1909-1959* ja Tuomo Ruuttusen toimittama *Kansanopiston juhlaa ja arkea, Kainuun Opisto 1909-1984*. Kaikki nämä on kirjoitettu historiikkimaineen tyyliin ilman lähdeviitteitä ja niiden sisältö on hyvin monenkirjava. Niistä saa kuitenkin suuntaa-antavan kuvan opiston kehityksestä vuosien mittaan – siitä, minkälaista Kainuun opiston toiminta on ollut ja mitkä ovat olleet merkittäviä käännekohtia opiston historiassa.

Kainuulaisissa sanomalehdissä, kuten Kainuun Sanomissa, Kaikuja Kajaanista ja Kajaani-lehdessä on vuosien varrella ilmestynyt Kainuun opistoa käsitteleviä kirjoituksia. Ne ovat myös lähteinä tutkimuksessani ja antavat arkistolähteitä laajemman näkökulman Kainuun opistoa koskeviin asioihin, tapahtumiin, opistotyön toteutukseen ja sen kasvatuksellisiin painotuksiin. Lisäksi lähteinä ovat muut painetut lähteet, kuten A. H. Hollmanin teos

⁸⁰ Virrankoski 1996, 24-28, 31; Fingerroos & Haanpää 2006, 29.

Grundvig ja kansanopistoatteen synty vuodelta 1913 sekä Herättäjä-Yhdistyksen julkaisut *Pyhiä Muistoja* vuodelta 1929 ja *Ne olivat elämäni parhaat päivät* vuodelta 1949. Kahdesta viimeksi mainitusta löytyy tietoja herännäiskansanopistoista sekä entisten oppilaiden ja opettajien muistelmia opistoajastaan.

Tutkimuksessani käytän sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Näistä kvalitatiivisilla menetelmillä on keskeisempi rooli, onhan tutkimuskohteena oleva ilmiö eli kansanopiston opetus- ja kasvatustyö sellainen, josta ei välttämättä voikaan muodostaa tarkkaa kokonaiskuvaa ainoastaan määrällisiä tutkimusmenetelmiä käyttämällä. Kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä käytetään yleisesti etenkin kulttuurisia ja sosiaalisia ilmiöitä sekä ihmisten elämis- ja kokemismaailmaa tutkittaessa. Kvalitatiivisen tutkimuksen pyrkimyksenä on usein asioiden ja ilmiöiden hahmottaminen ja ymmärtäminen sekä merkitysten löytäminen niistä. Sen voi nähdä arvoituksen ratkaisemisena, jossa tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olleiden vihjeiden avulla tehdään merkitystulkinta tutkittavasta asiasta. Tutkijan omalla ajattelulla, tulkinnalla, analysoinnilla ja ymmärtämisellä on tutkimuksessa keskeinen rooli. Lähdekritiikin keinoin hän pyrii muodostamaan luotettavan kuvan siitä, mitä todella voi olettaa tapahtuneen. Tällöin yksittäisilläänkin tapauksilla voi olla merkitystä, toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa useinkaan. Kvalitatiivisen tutkimuksen avoimuudesta ja tulkinnanvaraisuudesta huolimatta sen on täytettävä tieteelliselle tutkimukselle asetetut kriteerit ja oltava pätevää, yleistettävää ja uskottavaa sekä arvioitavissa ja toistettaessa.⁸¹

Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien rinnalla hyödynnän myös kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä ei pitäisikään nähdä toisilleen selvästi vastakkaisina, vaan niillä molemmilla voi olla tärkeä rooli samassakin tutkimuksessa. Tutkimuksessani kvantitatiiviset menetelmät ovat hedelmällisiä etenkin oppilasrakennetta ja oppiainemääriä tutkittaessa, sillä niiden avulla lasketut täsmälliset luvut ja niiden pohjalta laaditut kuviot ja taulukot auttavat tutkittavan ilmiön ymmärtämisessä ja yleisten linjojen muodostamisessa. Tämä helpottaa aineiston kvalitatiivista analyysia sekä eri ajankohtien välisen vertailun suorittamista. Näin sekä kvalitatiiviset että kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät täydentävät toisiaan ja niillä molemmilla on oma perusteltu paikkansa tutkimuksessa.⁸² Uskon, että sekä kvalitatiivisen

⁸¹ Ks. esim. Alasuutari 1994, 23, 28-39, 41-44, 46-49.

⁸² Ks. esim. Alasuutari 1994, 22-23.

että kvantitatiivisen analyysin avulla, lähdeaineistoa monipuolisesti tulkitsemalla ja Kainuun opiston toimintaa muihin Suomen kansanopistoihin vertaamalla on mahdollista saavuttaa luotettava kokonaiskuva siitä, millaista Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyö on vuosien 1909-1948 välillä ollut. Silti vanha kansanopistoja koskeva sanonta ”kansanopistoa ei voi kuvata, vaan se on elettävä”⁸³ pitänee paikkansa myös tämän tutkimuksen kohdalla.

3. Grundvigilainen Kainuun opisto maalaisnuorison käytännöllisenä kasvattajana

3.1. Kainuun opiston perustaminen 1909

Ajatus omasta kansanopistosta heräsi Kainuussa 1800-luvun lopussa, jolloin alettiin ymmärtää, että kasvatuksella ja koulutuksella oli suuri merkitys oman maakunnan menestymisen kannalta. Kansanopiston nähtiin palvelevan Kainuun koulutusjärjestelmää, sillä seudulle tarvittiin yleissivistystä tarjoava ja ammatillisia valmiuksia harjoittava opiskelupaikka opinhaluisille ja kehityskykyisille nuorille.⁸⁴ Vuonna 1908 kirjoitti Kaikuja Kajaanista-lehti asiasta näin:

”Muutama vuosikymmen sitten heräsi voimakas pyrkimys kansamme kesken toimittamaan kansakoulun käyneelle nuorisollemme jatkuvaa opetusta, ei kuitenkaan enää läksynluvun muodossa, vaan avaamalla herättävällä luennoivalla opetuksella opinhaluisille ihmiskunnan ja ennen kaikkea Suomen kansan henkisen aarraiton, samalla kun oli annettava käytännöllistä ohjausta kansalaisuusvelvollisuuksien täyttämisestä ja maatalousolojen ymmärtämisestä”⁸⁵.

Jo vuonna 1896 järjesti Kajaanin Maalaisseura maatalousnäyttelyn yhteydessä arpajaiset, joista saatavat tulot aiottiin käyttää kansanopiston hyväksi. Myös Kansanvalistusseuran Kajaanin haaraosasto ja pohjalainen ylioppilasosakunta ryhtyivät innolla ajamaan kansanopistoasiaa. Muita merkittäviä toimijoita Kainuun kansanopistoasiassa monet Kajaanin kaupungin johtomiehet, kuten pormestari Fredrik Hyöky, tohtori Volter Rihtniemi, apteekkari F. V. Stenius, maisteri Y.A. Hägg, maisteri H. Linna, pankinjohtaja H. A. Tikkala,

⁸³ Tuominen 1999, 4.

⁸⁴ Kajaani no 70, 26.6.1928; Heikkinen 1984, 14-17. Ks. myös Nieminen 2003, 123.

⁸⁵ Kaikuja Kajaanista no 8, 23.1.1908.

maanviljelijä Leonard Rusanen ja etenkin pastori Johannes Väyrynen⁸⁶. Kansanopistohankkeelle löytyi kannattajia monelta suunnalta, mutta siitä huolimatta se eteni viivästellen. Taisi olla niin, ettei tavallinen kainuulaiskansa kirjaviisautta ja sivistystyötä juuri arvostanut eikä kokenut sen hyödyttävän arkielämää millään tavoin, olihan Kainuu vielä tuolloin melko kehittymätön, köyhä ja vanhakantainen alue niin elinolojen ja elinkeinojen kuin tapojen ja tottumustenkin osalta. Kansanopistohankkeen viivästyminen vaikuttivat myös monet käytännölliset hankkeet, kuten seminaarin perustaminen, rautatien rakentaminen ja maanviljelysseuran toimintaohjelman laajentaminen, jotka kiinnittivät kainuulaisten huomion muualle. Huomattava on myös, että 1900-luvun alussa kansanopistojen asema vaikeutui yleisesti ympäri Suomen venäläisten valvonnan kiristyessä sortokauden aikana.⁸⁷

Kansanopistohanke virisi uudelleen vasta vuonna 1906, jolloin Kajaanin maanviljelysseura, Pohjalainen osakunta ja Kansanvalistusseuran Kajaanin haaraosasto ryhtyivät ajamaan hanketta toden teolla. Kyseisen vuoden joulukuun viidentenä päivänä pidettiin Kainuun kansanopiston perustava kokous Raatihuoneen torilla Kajaanissa. Ennen tätä kokousta oli kansanvalistusseuran Kajaanin haaraosasto valinnut asemapäällikkö Leistenin, apteekkari Steniuksen ja pastori Väyrysen hankkimaan tarkempia tietoja kansanopiston perustamismahdollisuuksista sekä laatimaan kustannusarvion ja rakennussuunnitelman kansanopistolle. He olivat tulleet selvityksessään siihen tulokseen, että kansanopiston perustaminen Kainuuseen on vähistä edellytyksistä huolimatta mahdollinen ja että perustettavan opiston tulee olla sisäoppilaitos, jossa toimii myös emäntä- ja isäntäkoulu. Tässä kokouksessa valittiin väliaikainen johtokunta huolehtimaan asian käytännöllisestä toimeenpanosta, innostuksen herättämisestä ja kuntien suostuttamisesta vuotuisiin avustuksiin.⁸⁸

Perustavan kokouksen jälkeen kansanopistoasia eli hiljaiseloa jälleen aina joulukuuhun 1908 saakka⁸⁹. Tuolloin pidettiin lopulta kokous, jossa perustettiin kansanopiston kannatusyhdistys ja vahvistettiin sen säännöt sekä hyväksyttiin kansanopiston ja sen yhteyteen perustettavan emäntä- ja isäntäkoulun ohjesääntö. Kainuun Kansanopiston Kannatusyhdistyksen ohjesäännössä todetaan, että yhdistyksen ”*tarkoitus on kansanopiston sekä siihen yhdistetyn*

⁸⁶ KOA, jkpk 5.1.2.1906; 21.11.1925; Heikki Kyyrösen haastattelu 28.9.2006, Lapua.

⁸⁷ Kaikuja Kajaanista, 1.12.1906, no 140; Maunumaa & Ranta 1959, 7; Heikkinen 1984, 16-17; Heikkinen 1995, 22-18, 101.

⁸⁸ KOA, jkpk 5.12.1906.

⁸⁹ Tähän vaikutti muun muassa Pohjalaisen osakunnan jako vuonna 1906 Pohjois- ja Etelä-Pohjalaiseen osakuntaan, joka keskeytti kansanopistoasian yhtämittaisen ajamisen. Ks. KOA, jkpk 19.11.1908.

isäntä- ja emäntäkoulun voimassapitäminen Kajaanin Kihlakunnassa”⁹⁰. Ensimmäiseen johtokuntaan valittiin rouva H. Vuoristo sekä herrat Fr. Hyöky, Y. A. Hägg, H. Linna, V. Rihtniemi ja J. Väyrynen sekä varajäseniksi herrat E. Westerlund ja H. Tikkala sekä rouva D. Vuori. Samassa, vuoden 1908 joulukuussa pidetyssä kokouksessa päätettiin myös, että kansanopisto aloittaa toimintansa jo seuraavana syksynä 1909, mikäli tarvittava perustamislupa Keisarillisen Suomen senaatilta saadaan. Huhtikuun 22. päivä vuonna 1909 senaatti hyväksyi anotun perustamisluvan ja kansanopistoasia pystyttiin viemään eteenpäin.⁹¹

Kansanopiston sijaintipaikaksi saatiin tarjouksia useammasta Kainuun kunnasta, joista parhaimmat tulivat Suomussalmelta, Sotkamosta ja Paltamon Mieslahdesta. Näistä Mieslahden tarjous oli sekä taloudellisesti että sijaintinsa kannalta edullisin. Lisäksi siellä oli osoitettu kiinnostusta kansanopistoasia kohtaan. Mieslahti tarjosi väliaikaisesti opiston käytettäväksi hyväkuntoisen, viisi huonetta, keittiön ja eteisen käsittävän Karhun talon Kontiomäeltä. Vuokratut tilat olivat aluksi välttämättömät, sillä uusi opistorakennus ei olisi ehtinyt valmistua riittävän nopeasti perustamisluvan saamisesta. Grundtvigilaisella pohjalla toiminut Kainuun kansanopisto aloitti työnsä marraskuun ensimmäisenä päivänä vuonna 1909 Kontiomäen Karhun talossa, josta siirtyi kaksi vuotta myöhemmin varsinaiseen sijaintipaikkaansa Paltamon Mieslahden kylään. Kansanopistotyön alettua Kainuussa opistoon kirjautui 26 oppilasta: 14 tyttöä ja 12 poikaa.⁹²

Kansanopistojen työkausi alkoi yleisesti Suomessa marraskuun alussa ja kesti toukokuun alkuun ollen kestoltaan noin 24 viikkoa. Näin oli Kainuun opistossakin. Työkauden pituudessa ja ajankohdassa oli huomioitu maanviljelys- ja palvelusolot, olivathan oppilaat suureksi osaksi maaseudun nuorisoa. Vaikka kansanopiston väkimäärä oli alkuvuosina pieni, Karhun talon tilat olivat liian pienet ja lisätiloja täytyi vuokrata naapuruston taloista käsitöiden opetusta varten. Ensimmäisten kahden toimintavuoden aikana kansanopistotyötä ja opistoperheen yhteisyyttä häytti tilanpuute oppilaiden joutuessa majoittumaan ja ruokailemaan lähiseudun taloissa, lähimatkalaisten toki pystyessä asumaan kotonaan. Ensimmäisessä vuosikertomuksessa todetaankin, että

⁹⁰ KOA, Kainuun Kansanopiston Kannatusyhdistyksen säännöt.

⁹¹ KOA, jkpk 4.12.1908; 15.7.1909.

⁹² KOA, jkpk 4.12.1908; 15.1.1909, 23.3.1909, 17.4.1909; Ohjelma 1909; Antila 1934, 9.

”Kuinka usein olemmekaan sellaista kotia menneen talven kuluessa kaivanneet! Miten siinä olisikaan laulu kajahtanut, miten eri harrastukset keskittyneet ja kodikkuus kaikkeen leimansa painanut!”⁹³.

Ulko-opiskelijoiden läsnäolo oli tavallista muissakin Suomen kansanopistoissa, sillä niissä siirryttiin lopullisesti internaattimuotoon vasta sotien välisinä vuosikymmeninä.⁹⁴

3.2. Kansanopiston johtokunta, johtaja ja opettajat luovat opistotyön edellytykset

Kainuun opiston ensimmäiseksi johtajaksi valittiin filosofian maisteri Väinö Malmivaara, joka oli herännäisjohtaja Wilhelmi Malmivaaran poika. Hän oppinut kansanopistotyön keskeiset periaatteet, kuten oppiaineet, opetustavan, elävän sanan korostuksen ja opistoelämään kuuluvat muut ulkoiset puitteet Pohjois-Savon grundtvigilaisen kansanopiston johtajalta Hjalmar Mikanderilta käydessään tämän luona tutustumassa opistotyöhön. Malmivaaran on kerrottu sanoneen kansanopistosta sekä oppikoulun ja kansanopiston erosta, että *”Oppikoulussa oppilas käypi koulun läpi, kansanopistossa koulu käypi oppilaan läpi”⁹⁵*. Tässä Malmivaaran toteamuksessa näkyy jo Grundtvigin aikanaan muotoilema ja opistotyötä yleisesti määrittänyt käsitys kansanopistoista kouluina elämää varten. Malmivaaran näkemyksiin nuorisonkasvatustyöstä vaikutti vahvasti myös hänen herännäisyystaustansa.⁹⁶

Ensimmäisenä varsinaisen kansanopiston johtajattarena toimi johtajan vaimo Ellen Malmivaara. Kansanopistojen apulaisjohtajat⁹⁷ olivat tavallisesti juuri johtajan rouvia, sillä opistoperhe-aatteen katsottiin toteutuvan parhaiten näin. Joissain opistoissa johtajia jopa painostettiin avioitumaan tämän takia. Kainuun opistossakin johtokunta halusi alusta lähtien pitää kiinni periaatteesta, että kansanopistoa johtaa aviopari, mikäli se vain oli mahdollista. Johtajattaren merkitys opiston sisäisen elämän ja ilmapiirin muodostumisen sekä opistotyön onnistumisen kannalta oli merkittävä, sillä hän vaikutti niihin oman persoonansa kautta. Johtajattaren tuli opetustyöhön osallistumisen lisäksi huolehtia muun muassa sairaanhoidosta

⁹³ KOA, VK 1909-1910, 3-4.

⁹⁴ KOA, jkpk 20.9.1909; 5.10.1909; 19.10.1909; VK 1909-1910; KM 1:1924, 16; Karttunen 1979, 112. Ks. myös Tuominen 1999, 131.

⁹⁵ Romppainen 2007, 273.

⁹⁶ KOA, jkpk 15.6.1909; Karttunen 1984, 26-27; Raninen 1994, 69-70; Romppainen 2007, 272.

⁹⁷ Alussa näitä apulaisjohtajia kutsuttiin johtajattariksi, mutta kun opistoihin tuli naisjohtajia, vuoden 1925 lainsäädäntö otti käyttöön nimityksen apulaisjohtaja, jolloin kyseessä olevaan toimeen voitiin valita myös mies. Apulaisjohtaja oli tavallisesti joku vakinaisessa toimessa olevista opettajista. Ks. Karttunen 1979, 119.

opistolla, toimia naisoppilaiden siisteyden, käytöksen ja elämäntapojen valvojana, huolehtia yleisestä järjestyksestä ja puhtaudesta sekä joissain tilanteissa toimia johtajan sijaisena hänen poissa ollessaan.⁹⁸

Kainuun kansanopiston ensimmäisenä toimintavuonna opetus- ja kasvatustyötä hoitivat johtajan ja johtajattaren lisäksi agronomi A. Serlachius, josta käytettiin myös nimeä toinen opettaja, poikien käsityön opettaja Kalle Heikkinen sekä talous- ja käsityönopettaja Iida Pitkänen, joka oli samalla emäntäkoulun johtajatar. Lisäksi opistossa kävi heti alusta alkaen vierailevia luennoitsijoita. Opistotyön vakiintuessa Kainuun opistoon tuli myös erillinen taloustöiden opettaja.⁹⁹ Kainuun opistossa pidettiin tärkeänä, että opettajat täyttäsivät opetustehtävänsä antaumuksella ja ottaisivat kiinteästi osaa opistoelämään sekä kurin ja järjestyksen pitoon opistolla. Esimerkiksi vuoden 1914 naisten käsityönopettajan toimen hakuilmoituksessa mainittiin, että työn vastaanottaja ”*paitsi opetustyötään on velvollinen ottamaan osaa opistoperheen elämään ja harrastuksiin*”¹⁰⁰. Lisäksi myös vuonna 1913 talousopettajatartha kehoitettiin sanomaan itsensä irti, koska hän vetäytyi syrjään yhteisestä toverielämästä¹⁰¹. Opettajien tehtävänä oli muun kansanopistotyön lisäksi laatia yksityiskohtainen opetussuunnitelma yhdessä johtajan kanssa johtokunnan hyväksyttäväksi ennen jokaisen työvuoden alkua. Siten opettajisto vaikutti keskeisti opetus- ja kasvatustyön suuntaviivoihin ja sisältöön Varsinaisia kelpoisuusvaatimuksia opettajilla ei ollut, mutta toimiin pyrittiin saamaan sellaisia päteviä, ammattikoulutuksen saaneita henkilöitä, kuten oli muissakin samantasoisissa oppilaitoksissa. Lisäksi pidettiin toivottavana, että opettajat tunsivat kansanopistotyön erityisvaatimukset.¹⁰²

Kainuun opiston opettajakunta oli samankaltainen kuin muissakin opistoissa, sillä yleisesti Suomen kansanopistoissa muodostui autonomian aikana johtajan toimen ohella neljä muun opettajan tointa: yleisaineiden, tyttöjen ja poikien käsitöiden sekä talousopettajan toimet. Opettajamäärä puolestaan riippui kansanopiston koosta ja opettajatarpeesta johtokunnan päättäessä opettajien määrän. Tavallisesta oli, että kansanopistossa oli autonomian aikana johtajan ja johtajattaren lisäksi kolme muuta opettajaa kuten Kainuun opistossakin. Opettajien vaihtuvuus oli autonomian aikana suurta, mikä toi lyhytjännitteisyyttä ja

⁹⁸ KOA, jkpk 28.8.1948; 25.10.1956; Maunumaa & Ranta 1959, 44; Karttunen 1979, 119; Tuominen 1999, 101.

⁹⁹ KOA, jkpk 23.8.1909; 5.10.1909; 10.2.1910; VK:t 1909-1917.

¹⁰⁰ KOA, jkpk 1.8.1914.

¹⁰¹ KOA, jkpk 1.12.1913.

¹⁰² KOA, Ohjesääntö 9.3.1926; Karttunen 1979, 77.

sitoutumattomuutta opetus- ja kasvatustyöhön ja häiritsi siten sen toteuttamista. Suureen vaihtuvuuteen vaikuttivat työsuhteen jatkumisen epävarmuus, puutteelliset asunto-olot ja heikko palkkausminkä takia opettajat vaihtuivat usein lukukausittain, joskus myös kesken lukukauden. Kansanopistojen opettajien tekemän opetus- ja kasvatustyön toteuttamista helpotti kuitenkin se, että he olivat suurimmaksi osaksi maaseudulta kotoisin ja tunsivat siten sen maaseudun elämäntavan, josta oppilaat tulivat.¹⁰³

Opetustyö oli jaettu opettajien kesken ensimmäisinä vuosina siten, että johtaja opetti uskontoa, historiaa, yhteiskuntaoppia, terveys- ja raittiusoppia sekä äidinkieltä ja kirjallisuutta ja johtajan rouva äidinkieltä ja laskentaa. Agronomi puolestaan opetti maataloutta, maantietoa, luonnontietoa, kirjanpitoa, piirustusta ja voimistelua sekä laskentaa, emäntäkoulun johtajatar talous- ja käsityöoppia, ruokataloutta ja naisten käsitöitä ja käsityönopettaja miesten käsitöitä, piirustusta ja laulua. Oppiaineitten rajat eivät tosin tuohon aikaan olleet kansanopistoissa täysin kiinteitä, mikä johtui juuri siitä, että sama opettaja opetti useita eri aineita.¹⁰⁴

Edellä olevasta opetustyön jaosta voi havaita, että johtaja opetti kansanopistotyön ytimen muodostavia humanistisia aineita. Johtajilla onkin ollut alusta lähtien suuri merkitys opistoille, sillä johtajan persoona ja hänen arvomaailmansa ovat vaikuttaneet suuresti kansanopistotyön toteuttamiseen sekä opiston henkisen ilmapiirin ja identiteetin muotoutumiseen. Kainuun kansanopiston johtajan kuului olla perehtynyt käytännöllisen elämän aloihin ja kansanvalistukseen. Hänen tuli kyetä vaikuttamaan siveellisesti oppilaisiin ja huolehtia siitä, että opistossa vallitsee hyvä järjestys. Lisäksi johtajan tuli johtaa ja valvoa opistoa kokonaisvaltaisesti sekä osallistua opetus- ja kasvatustyöhön täysipainoisesti. Kainuun opistossa johtajalla oli itseoikeutetusti paikka opiston johtokunnassa ja hän sai kantaa paljon johtokunnalle kuulunutta vastuuta. Johtaja teki myös ehdotukset johtokunnalle muiden opettajanpaikkojen täyttämiseksi. Lisäksi johtaja edusti opettajistoa johtokunnassa ja valmisteli ja esitteli johtokunnassa käsiteltävät asiat, valitsi yhdessä johtokunnan kanssa opiston oppilaat, valvoi muiden opettajien suorittamaa opetus- ja kasvatustyötä sekä huolehti monista opiston omaisuuteen ja taloudelliseen tilaan liittyvistä asioista. Kansanopistoista tuli

¹⁰³ KM 1:1924, 19; Karttunen 1979, 49, 73-74, 119-121, 126; Tuominen 1999, 101.

¹⁰⁴ KOA, VK 1909-1910, 4-5; Raninen 1994, 28.

aina ainakin jossain määrin johtajiensa näköisiä oppilaitoksia ja siksi opiston johtokunnat paneutuivat huolella johtajan valintaan.¹⁰⁵

Opiston johtokunta puolestaan pyrki luomaan edellytykset kansanopistotyön toteuttamiselle. Sen tärkeimpinä tehtävinä oli taloudesta ja rakentamisesta päättäminen, johtajien ja opettajien valitseminen sekä toiminta- ja opetussuunnitelmien hyväksyminen. Johtokunnan tuli myös huolehtia opiston kannattamiseksi suoritetuista maksuista, päättää oppilaiden lukukausimaksuista ja valvoa yhdistyksen asioita sekä toimia ohjelmassa määrättyllä tavalla opiston hyväksi.¹⁰⁶ Lisäksi johtokunta valvoi, että ”*opetusta ja muuta kasvatustyötä opistossa hoidetaan taidolla ja harrastuksella sekä nuorisokasvatukseen soveltuvien periaatteiden mukaan ilman puoluekiihotusta*”¹⁰⁷.

3.3. Kainuulaiset maalaisnuoret oppilaiden enemmistönä

Johtajan ja opettajien kyvyt ja taidot vaikuttivat suuresti kansanopiston opetus- ja kasvatustyön sisältöön ja toteuttamiseen, mutta iso osansa sen muotoutumisessa oli myös oppilasaineksella. Kansanopiston toimintaa pohdittaessa ja kasvatustyötä toteutettaessa tuli ottaa huomioon kansanopistoon tulevien nuorten maantieteellinen ja yhteiskunnallinen tausta, ikä, sukupuoli sekä aikaisempi koulunkäynti. Kainuun opiston oppilaat olivat pääsääntöisesti lähtöisin kainuulaisista talonpoikaiskodeista. Ensimmäisen toimintavuosikymmenen aikana yli 90 % oppilaista tuli Kainuun alueelta (kuvio 1.). Lisäksi ensimmäisen lukuvuoden 1909-1910 oppilaista 13 eli puolet oli kotoisin kansanopiston sijaintipaikkakunnalta Mieslahdesta¹⁰⁸. Oppilaista suurin osa, lähes 70 %, kuului tilalliseen väestöön. Tilattomaan tai työväestöön kuului noin 30 % oppilaista ja muuhun ammattiin tai kansanluokkaan vain noin 2 %. (Kuvio 2.) Oppilaiden yhteiskunnallinen tausta oli samankaltainen kansanopistoissa ympäri Suomen, sillä kansanopisto oli pitkään nimenomaan maaseudun tilallisen väestön oppilaitos. Tilattomasta, teollisuustyöväestöstä tai palveluelinkeinojen piiristä opistoon tulleiden oppilaiden osuus oli koko 1900-luvun

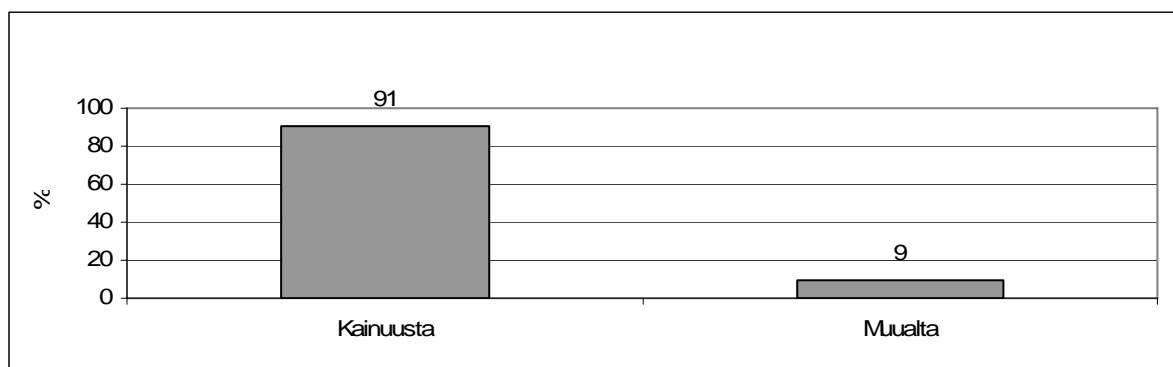
¹⁰⁵ KOA, Ohjelma 1909; Ohjesääntö 9.3.1926; Sinikara 1977, 102-103; Karttunen 1979, 36, 123; Marjomäki 1989, 17; Raninen 1994, 54-57, 69.

¹⁰⁶ KOA, Kainuun Kansanopiston Kannatusyhdistyksen säännöt; Raninen 1994, 56-57.

¹⁰⁷ KOA, Ohjesääntö 9.3.1926.

¹⁰⁸ KOA, VK 1909-1910.

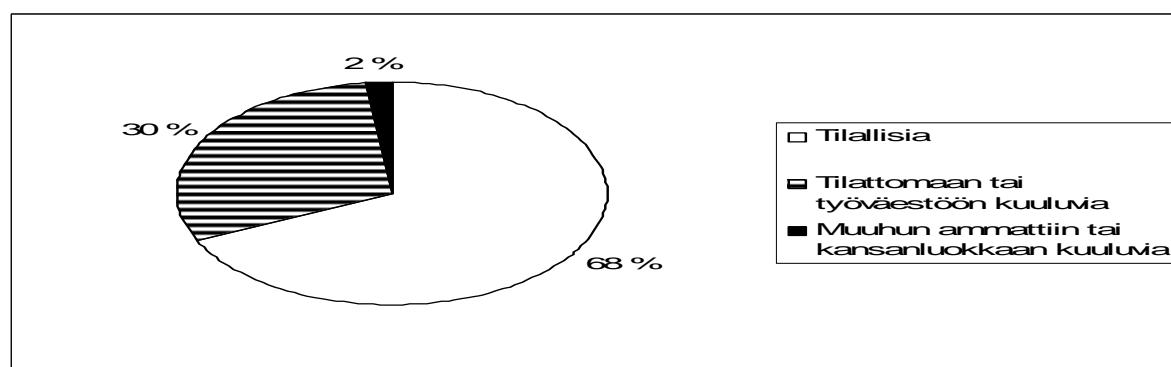
ensimmäisen puolikkaan ajan melko pieni. Osaltaan näiden luokkien pieni osuus selittyi opistojen leimautumisena juuri isäntä- ja emäntäkouluiksi.¹⁰⁹

Kuvio 1. Kainuun opiston oppilaiden maantieteellinen tausta vuosina 1909-1920

Lähteet: KOA, VK:t 1909-1920; Oppilasluettelo 1909-1920.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 1.)

Kuvio 2. Kainuun opiston oppilaiden yhteiskunnallinen tausta vuosina 1909-1920

Lähteet: KOA, VK:t 1909-1920; Oppilasluettelo 1909-1920.

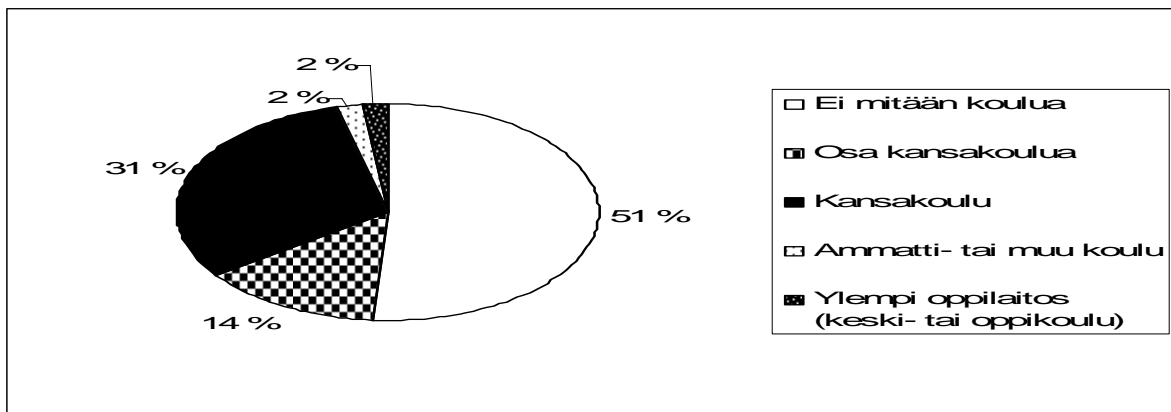
(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 2.)

Kansanopistojen oppilaiden tietotaso oli 1900-luvun alkupuolella hyvin kirjava, mikä vaikutti opetus- ja kasvatustyön toteuttamiseen. Kansakoulua pidettiin pohjakouluna kansanopistoon, mutta sen käymisessä ennen kansanopistoon tuloa oli suuria eroja eri puolilla Suomea. Yleinen oppivelvollisuuslaki astui Suomessa voimaan vasta vuonna 1921 ja siihen saakka koulunkäynti etenkin syrjäseuduilla oli kovin hajanaista. Koulunkäyntiä pidettiin kansanlaajojen piirien ja talonpoikien keskuudessa tuottamattomana ja perusteettomana henkisenä uhrauksena ja vielä ennen itsenäisyyttä koulua kävi vain kolmannes maaseudun lapsista. Lisäksi kansanopistot vetivät puoleensa nuoria monenlaisista lähtökohdista.¹¹⁰

¹⁰⁹ Oksanen 1964, 42-43; Karttunen 1979, 47; Karjalainen 1984, 136-137; Tuominen 1999, 171.

¹¹⁰ KOA, Ohjelma 1909; Karttunen 1979, 36-37, 47, 76; Karjalainen 1984, 137; Ahonen 2003, 106-107; Nieminen 2003 115; Antikainen & Rinne & Koski 2006, 56, 91.

Kainuun opistoon pyrkiviltä ei Kainuun olosuhteet huomioon ottaen voitu edellyttää kansakoulun käyntiä. Yli puolet Kainuun opiston oppilaista olikin toiminnan alkuaikoina kokonaan koulua käymättömiä. Osan kansakoulua oli käynyt 14 % oppilaista ja vain vajaa kolmasosa oli suorittanut kansakoulun kokonaan. Ammatti- tai muun koulun tai jonkin ylemmän oppilaitoksen oli puolestaan käynyt 4 % oppilaista ensimmäisen toimintavuosikymmenen aikana. (Kuvio 3.)

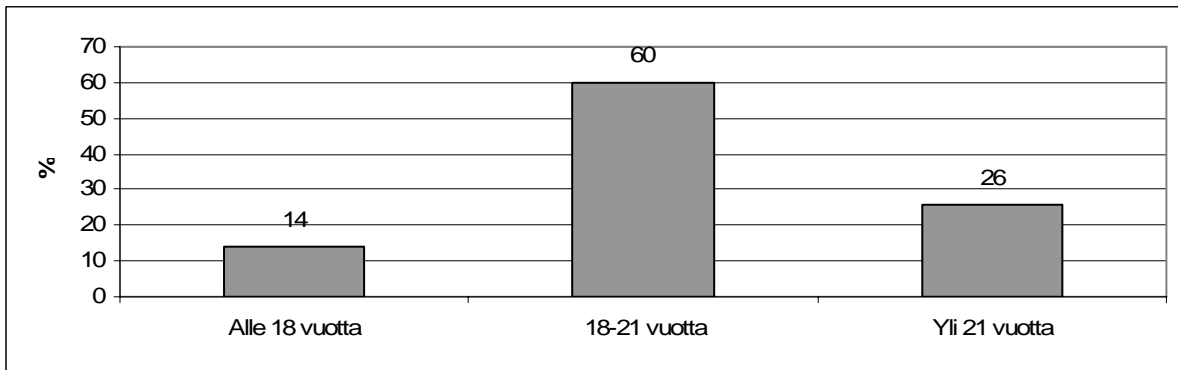
Kuvio 3. Kainuun opiston oppilaiden aikaisempi koulunkäynti vuosina 1909-1920

Lähteet: KOA, VK:t 1909-1920; Oppilasluettelo 1909-1920.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 3.)

Kansanopisto oli suunnattu varttuneelle maalaisnuorisolle ja sinne pääsyn ehtona oli virallisesti 18 vuoden ikä. Tästä ikäraja ei kuitenkaan pidetty tiukasti kiinni ja kansanopistoissa opiskeli yleisesti sallittua ikärajaa nuorempia. 1920-luvulle asti kansanopistojen keski-ikä pysyi kuitenkin suhteellisen korkeana ja esimerkiksi vuonna 1920 kansanopistojen oppilaista noin 16 % oli alle 18-vuotiaita. Kainuun opiston ohjesäännössä vaadittiin kansanopistoon hakevilta muiden opistojen tavoin 18 vuoden ikää. Sisään pääsyn kannalta pidettiin kuitenkin tärkeämpänä nuoren omaehtoista opinhalua opiston johtajan ja johtokunnan päättäessä oppilasvalinnoista.¹¹¹ Kainuun opiston oppilaiden ikärakenne oli samankaltainen muiden opistojen kanssa, sillä vuosina 1909-1920 oppilaista selvä enemmistö, 84 %, oli säädetyn ikärajan täyttäneitä ja vain 14 % alle 18 vuotiaita (kuvio 4.).

¹¹¹ Karjalainen 1984, 135; KOA, Ohjelma 1909, 4-5; Ohjesääntö 26.3.1926.

Kuvio 4. Kainuun opiston oppilaiden ikärakenne vuosina 1909-1920

Lähteet: KOA, VK:t 1909-1920; Oppilasluettelo 1909-1920.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 4.)

1900-luvun alussa nuoria tarvittiin kotitöissä eikä kansanopistoon lähteminen välttämättä ollut helppoa¹¹². Monet vanhemmat epäilivät opistojen hyödyllisyyttä ja pelkäsivät opistossa olon totuttavan nuoret laiskureiksi ja tämän vuoksi tuhahtelivat, että ”*täällä maalla ei kaivata herroja eikä fröökynöitä*”¹¹³. Ei ollut poikkeuksellista, että koulunkäyntiä pidettiin maaseudun piireissä turhana ajan ja rahan hukkana ja kansanopistosta sanottiin, että ”*ei sieltä mihinkään virkaan pääse, eikä siellä mitään opi*”¹¹⁴. Saattoi olla myös niin, että jos perheessä oli useampia poikia, kansanopistoon meni se, joka ei pärjännyt pöllimetsässä¹¹⁵.

Pojille kynnys tulla kansanopistoon olikin tyttöjä korkeampi ja se näkyi alhaisina poikaoppilaiden hakemusten määränä kautta Suomen. Tähän vaikutti se, että miehet ansaitsivat enemmän kuin naiset ja heillä oli ansiotyöhön enemmän mahdollisuuksia, joten heidän merkityksensä kodeille oli suurempi kuin tyttöjen. Lisäksi miesten täytyi mennä armeijaan ja moni ajatteli, että yksi ansioton vuosi on riittävästi. Kansanopistojen naisvaltaisuutta oli omiaan lisäämään myös opistojen opetusohjelma, sillä opetusta annettiin paljon naisille ominaisissa käsi- ja taloustöissä. Lisäksi tyttöjä otettiin opistoon nuorempina kuin poikia. Kansanopistojen oppilasrakenne onkin ollut alkuajoista lähtien naisvaltainen ja naisoppilaiden osuus suhteessa miesoppilaisiin on vain lisääntynyt 1900-luvun kuluessa. Esimerkiksi vielä 1920-luvulla miesoppilaita oli kansanopistojen oppilaista noin kolmannes, mutta 1950-luvulle tultaessa miesoppilaita oli enää vain noin neljännes. Kainuun opistossa

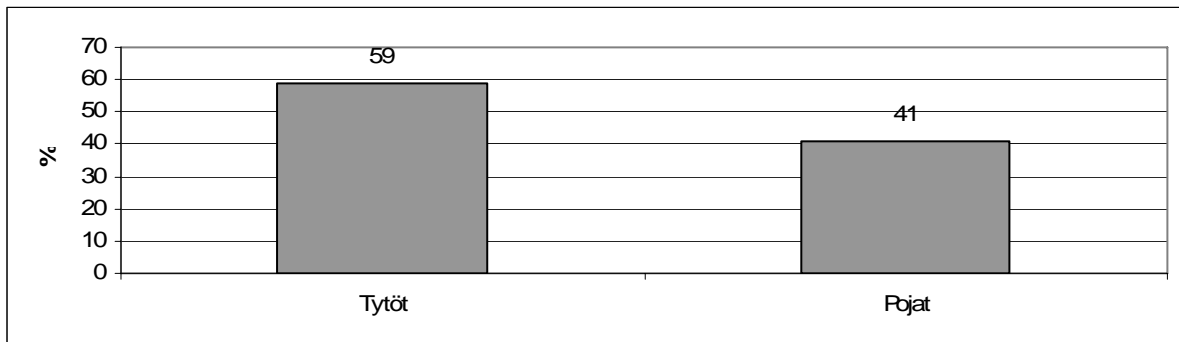
¹¹² Myös kansakoulu näyttäytyi kansan laajoille piireille ja talonpoikaisluokalle pitkään tuottamattomana ja perusteettomana henkisenä ja aineellisenä uhrauksena vieden maaseudun töissä tarvittavaa lapsityövoimaa pois pelloilta. Ks. Antikainen & Rinne & Koski 2006, 56.

¹¹³ Tuominen 1999, 101.

¹¹⁴ Korpijaakko, Kainuun Sanomat no 88: 1929.

¹¹⁵ Väinö Vähäsarja 19.10.2006, Kainuun opisto.

oli naisoppilaita vain hieman enemmän kuin miesoppilaita ensimmäisen toimintavuosikymmenen aikana (kuvio 5.).¹¹⁶

Kuvio 5. Kainuun opiston oppilaiden sukupuoli vuosina 1909-1920
Lähde: KOA, VK:t 1909-1920; Oppilasluettelo 1909-1920.
(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 5.)

Opistoon tulemisen taloudellisia esteitä pyrittiin Kainuun opiston puolelta helpottamaan pitämällä opiston käyntikustannukset¹¹⁷ mahdollisimman edullisina ja antamalla oppilaille avustuksia ja stipendejä. Näin kansanopisto otti huomioon Kainuun maakunnan olot, ”*tietäen seutukuntansa varattomuuden*”¹¹⁸. Lisäksi opisto sai alusta alkaen valtioapua vähävaraisten oppilaiden opiskelua varten, mikä oli välttämätöntä, koska vain siten voitiin odottaa vähävaraisten piirien maaseudulla lähettävän nuoriaan kansanopistoon. Jossain päin Suomea näiden vähävaraisavustusten jakoon liittyi tosin negatiivisia asenteita, sillä talonpoikainen ajattelu vaati omillaan toimeen tulemistä tai jäämistä pois opistosta.¹¹⁹ Kainuun opistossakin oppilaille painotettiin, että ”*jos tuntuu siltä, että ei ole pakko saada avustusta, niin älkää anoko*”¹²⁰.

Vähävaraiset oppilaat saattoivat myös saada vapautuksen oppilasmaksusta joko osittain tai kokonaan. Lisäksi he saivat useimmiten opiston kirjastosta tarvittavat kirjat käyttöönsä työvuoden ajaksi. Näistä taloudellisista helpotuksista huolimatta useat oppilaat jättivät saapumatta opistoon takia heikon rahatilanteen vuoksi, vaikka heidät olisi oppilaiksi hyväksytytkin. Lisäksi oli tavallista, että muutama oppilas oli opistossa vain osan vuotta jääden pois kesken lukuvuoden. Tähän vaikuttivat taloudelliset, terveydentilaan liittyvät ja muut henkilökohtaiset seikat. Esimerkiksi työvuonna 1913-1914 opetukseen osallistui ”*koko*

¹¹⁶ KOA, Korpijaakon kirjoittama nimetön lehtileike; Oksanen 1964, 39; Karttunen 1979, 126; Karjalainen 1984, 134.

¹¹⁷ Esimerkiksi ensimmäisenä vuonna oppilasmaksu oli 20 markkaa ja se sisälsi valon, lämmön ja asumisen. Ks. KOA, jkpk 15.7.2007.

¹¹⁸ Kainuun Sanomat no 99, 1929.

¹¹⁹ KOA, VK 1909-1910; 1912-1913; 1917-1918; 1921-1922; 1925-1928; Karttunen 1979, 69, 170.

¹²⁰ Aune Keränen 27.6.2007, Mieslahti.

työkauden ajan 10 poikaa ja 11 tyttöä, yhteensä 21, viiden kuukauden ajan 3 tyttöä, neljän kuukauden ajan 1 poika ja 2 tyttöä, yhteensä kolme, ja sitä lyhyemmän ajan 1 poika¹²¹. Tämä vain osan lukuvuotta opiskelevien oppilaiden läsnäolo opistossa oli tavallista koko tutkimuskauden ajan.¹²²

3.4. Grundtvigilainen opistotyö hakee muotoaan Väinö Malmivaaran johdolla

Kun Keisarillisen Suomen senaatti hyväksyi Kainuun kansanopiston kannattajayhdistyksen anomuksen kansanopiston ja sen yhteydessä toimivan emäntä- ja isäntäkoulun perustamisesta 22.4.1909, vahvisti se samalla ohjelmat molemmille oppilaitoksille. Ohjelmassa Kainuun kansanopiston tehtäväksi määriteltiin väestön kansallisen ja yhteiskunnallisen sivistystason nostaminen sekä käytännöllisten, etenkin maataloudellisten taitojen kehittäminen. Kainuun kansanopiston toiminta noudatteli kansanopistolaitoksen tavanomaisia linjoja, sillä kansanopistot ovat alkuvaiheistaan lähtien toimineet yleisen kansalaiskasvatuksen antajina ja niiden tarkoituksena on ollut etenkin varttuneen maalaisnuorison sivistystason kohottaminen. Kuitenkin kansanopistojen haluttiin vastaavan paikallisen kansanelämän tarpeita ja olosuhteita ja siksi niille sallittiin suurta vapautta opetusohjelmien laadinnassa.¹²³ Opistoissa tehtävästä työstä onkin todettu, että ”Kukin opisto käyttää työsuunnitelmissa sallittua liikuntavaraa vain tehdäkseen opiston työn juuri oman seutukunnan tarpeita tyydyttäväksi”¹²⁴.

Kainuun opiston kohdalla sijainti Kainuussa ja toimiminen maakunnan ainoana kansanopistona sekä kainuulaisvaltainen opiskelijarakenne ovat vaikuttaneet vahvasti opistotyön muotoutumiseen. Opisto pystyi huomioimaan oman maakunnan koulutukselliset tarpeet suunnitellessaan opetusohjelmaa ja järjestäessään opistotoimintaa. Opetuksen lähtökohtana pidettiin kotiseutua, maakunnan elinkeinoelämää, sivistysharrastuksia ja elämäntapaa ja niihin nuorten juuret haluttiin sitoa heidän irtaantuessa kodeistaan. Eri opistojen opetusohjelmien erilaisuudesta johtui, että Kainuussa liikkui aika ajoin sellaisia

¹²¹ KOA, VK 1913-1914.

¹²² KOA, KOA, jkpk 1.12.1909; ykpk 31.9.1909; VK:t 1909-1948.

¹²³ KOA, Keisarillisen Suomen Senaatin päätös 1909; Ohjelma 1909, 3; KM 1:1924, 16.

¹²⁴ Kainuun Sanomat no 99, 1929.

huhuja, että ”muista opistoista oppii enemmän kuin omasta Kainuun kansanopistosta”¹²⁵. Opistot eivät kuitenkaan eronneet toisistaan merkittävästi, vaan erot opetussisällöissä johtuivat yleensä opetushenkilökuntaan ja sijaintipaikkaan liittyvistä erityisedellytyksistä eli siitä, että kukin opisto pyrki mahdollisimman hyvin vastaamaan oman alueensa tarpeisiin.¹²⁶

Kansanopistotyötä tuli toteuttaa Grundtvigin esimerkin mukaisesti mahdollisimman suuressa määrin oppilaiden itsehallinnon ja omatoimisuuden periaatteita noudattaen. Oppilaille oli sallittava suurta vapautta ja opetuksen tuli kaikissa aineissa olla samalla kasvatusta. Keskeisenä opetusmetodina aina toiseen maailmansotaan saakka oli elävä sana eli opettajan pitämä vapaamuotoinen luento. Elävä sana edellytti havainnollistamista ollakseen tehokasta ja herättääkseen nuorison tiedonjonon. Siksi opettajia kehoitettiin pyrkimään käytännöllisyyteen ja ylimalkaisuuksien välttämiseen opetustyötä toteuttaessaan¹²⁷. Havainnollistamista varten tarvittiin havaintovälineitä, joita Kainuun opisto lainasi tarvittaessa myös Mieslahden kansakoululta. Opetuksen katsottiin olevan elävää silloin, kun se oli opettajan itsensä elävöittämää, persoonallista ja vapaata esitystä ja siitä versosi opetuskeskustelu nuorten kanssa. Elävä vuorovaikutus opettajien ja oppilaiden välillä olikin toinen keskeinen Grundtvigin muotoilema opetusmetodi.¹²⁸

Ulko- ja läksynlukua tuli kansanopistoissa puolestaan välttää ja siksi oppikirjaa ei pidetty alkuvaiheessa tarpeellisenä. Pelättiin, että oppikirjan käyttö voisi sitoa opetuksen ja opiskelun liian teoreettisiin ja opiskelijoille vieraaksi jääviin asioihin. Tähän vaikutti myös se käytännöllinen seikka, että oppilaat eivät tuohon aikaan olleet kirjallisesti vahvoja ja kirjan käyttö lähdeoteksena saattoi olla heille vaikeaa.¹²⁹ Kainuun opistossa käytettiin oppikirjaa joissakin aineissa heti ensimmäisestä toimintavuodesta lähtien, vaikka pääasiassa opiskelu tapahtui ilman oppikirjaa. Joissain aineissa oppikirjaa ei käytetty koko tutkimuskauden aikana. Ulko- ja läksynluvun välttämisen takia myöskään todistuksia ei Kainuun kansanopistossa ensimmäisinä vuosina annettu¹³⁰. Kuitenkin 1910-luvun mittaan oppilaita

¹²⁵ Kainuun Sanomat no 99, 1929.

¹²⁶ Kainuun Sanomat no 99, 1929. Kainuun Sanomat no 51, 1964 ; . Maunumaa & Ranta 1959, 1-2, 5 Marjomäki 1989, 16.

¹²⁷ KOA, jkpk 24.11.1915.

¹²⁸ KM 1924:1, 18-19; Karjalainen 1984, 144; Karttunen 1979, 37; Tuominen 1999, 102.

¹²⁹ KM 1924:1, 18; Oittinen 1964, 11; Karjalainen 1984, 144; Karttunen 1979, 36-37; Tuominen 1999, 102.

¹³⁰ Todistuksen saattoi kuitenkin saada johtajan suostumuksella esimerkiksi työpaikan hakua varten. Tuolloin arvosteltiin oppilaan ahkeruutta, käytöstä ja saavutettua tietomäärää. Ks. Ohjelma 1909.

alettiin arvostella käytöksen, ahkeruuden ja huolellisuuden suhteen. Oppilaiden edistymistä opinnoissa ei kuitenkaan ensimmäisinä toimintavuosina arvosteltu.¹³¹

Vuodesta 1912 lähtien Kainuun opiston yhteydessä toimi myös miesoppilaille tarkoitettu suksenvalmistusosasto. Suksien ja suksityökalujen valmistusta pidettiin tärkeänä taitona Kainuussa tuohon aikaan ja siksi kansanopistoon haluttiin oma suksenvalmistuskurssinsa – tulihan opiston vastata oman maakunnan nuorien tarpeisiin.¹³² Myös muissa opistoissa oli yrityksiä aloittaa ammatillisia opintolinjoja, vaikka periaatteessa varsinaisen ammattiopetuksen antamista ei suosittu kansanopistoissa. Tosin yleisellä kansanopisto-opetuksella oli ammatillistakin merkitystä, sillä kansanopiston käymisestä oli hyötyä useiden tehtävien suorittamisessa järjestöjen ja yhteiskunnan palveluksessa. Tällöinkin opetuksen katsottiin olevan lähinnä yleiseen kansalaissivistykseen tähtäävää ja sen soveltaminen ja käyttäminen olivat yksilöstä kiinni.¹³³ Kansanopiston nähtiin olevan oikealla tiellä silloin, ”kun se ensi sijassa herättää, virkistää, innostaa ja samalla ohjaa harrastukset ja innon tosityöhön ja käytännön elämään”¹³⁴. Suksia valmistettiin Kainuun opistossa tutkimuskauden loppuun saakka. Erillinen suksenvalmistuskurssi loppui kuitenkin viimeistään vuonna 1929, sillä tuolloin kansanopiston johtokunta ei enää suostunut Kajaanin Kotiteollisuusyhdistyksen tarjoukseen järjestää suksikoulua kansanopiston yhteydessä.¹³⁵

Kainuun kansanopistossa suoritettavan kasvatustyön lähtökohdat olivat suomalaisessa yhteiskunnassa, kainuulaisessa kulttuurissa ja talonpoikaisessa elämässä. Oppilaille haluttiin antaa laaja yleissivistys ja etenkin käytännöllisessä elämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Lyhyen työvuoden ja oppiaineiden lukuisuuden vuoksi opetuksen ei katsottu voivan antaa kovin suurta tietomäärää yksittäisistä asioista, vaan kasvatustyö oli lähinnä alkuunpanevaa. Kainuun opistossa tehtävän työn tavoitteet olikin suunnattu ”sisäisen ihmisen herättämiseen ja kehittämiseen sekä jalojen harrastusten virittämiseen nuoruuden päivänpaisteisella ijällä”¹³⁶. 1900-luvun alussa ihannekansalainen oli käsistään taitava ja ajatuksiltaan rikas ihminen, joka noudatti kristillisen etiikan vaatimuksia sekä pyrki edistämään kansansa

¹³¹ KOA, VK:t 1909-1920.

¹³² KOA, jkpk 30.9.1912, VK 1912-1913; Kainuun Sanomat no 99, 1929.

¹³³ Oittinen 1964, 15; Karttunen 1979, 126-127.

¹³⁴ Karttunen 1979, 74.

¹³⁵ KOA, jkpk 22.10.1029; OPS:t 1945-1948.

¹³⁶ KOA, VK 1910-1911.

parasta ja olemaan mukana kotiseutunsa yhteisten asioiden hoidossa. Tätä ihannetta kohti Kainuun opistokin halusi oppilaitaan kasvattaa.¹³⁷

3.5. Ensimmäinen opetussuunnitelma suuntaa toimintaa

Kansanopistoilla oli alusta lähtien melko vapaat kädet opetuksen suunnittelemisessa ja järjestämisessä. Niiden tuli kuitenkin laatia yksityiskohtainen opetussuunnitelma ennen kunkin työvuoden alkua. Vuoden 1909 ohjelman mukaan Kainuun opistossa opetettavina aineina olivat uskonto, äidinkieli ja kirjallisuus, historia, kunnallisoppi, laskento, maantieto, luonnontieteet, terveysoppi, maanviljelys- ja meijerioppi, osuustoimintaoppi, kirjanpito, kaunokirjoitus, piirustus, maanmittausoppi¹³⁸, käsityöt, voimistelu ja laulu. Lisäksi opetettiin asioimiskirjoitusta. Edellä mainitut oppiaineet olivat useimpien kansanopistojen ohjelmassa, mutta niillä saattoi olla hyvin erilainen viikkotuntimäärä eri opistoissa riippuen opiston sijainnista, johtokunnan pyrkimyksistä sekä opettajien pätevyydestä ja taipumuksista. Kainuun opiston ohjelmassakaan ei tarkempia tuntimääriä määritelty ja opistolla oli näin ollen suuri vapaus päättää opetusohjelmasta ja sen sisällöstä. Koulutoimen ylihallituksella oli kuitenkin oikeus valvoa kansanopistotyötä ja sen toteuttamista. Lisäksi asianosaisella kansakouluntarkastajalla tuli olla esteetön pääsy opistoon hänen tarkastaessaan opiston toimintaa. Näitä tarkastuksia suoritettiin Kainuun opistossakin säännöllisin väliajoin heti ensimmäisestä toimintavuodesta lähtien ja niistä saatava palaute vaikutti opetus- ja kasvatustyön toteuttamiseen. Kansanopistojen toiminnan valvomiseen kuului myös se, että opistojen tuli vuosittain lähettää Koulutoimen ylihallitukselle kertomus opiston toiminnasta.¹³⁹

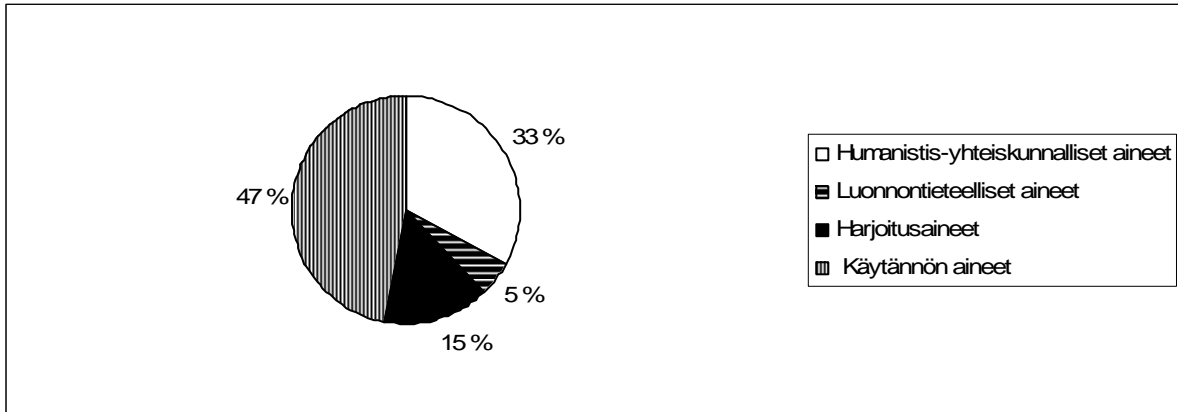
Kainuun kansanopiston ensimmäisen opetussuunnitelman laati opiston johtokunta puheenjohtaja Volter Rihniemen johdolla 15.7.1909, koska opettajistoa ei ollut vielä valittu. Ensimmäinen opetussuunnitelma seurasi muiden grundtvigiläisten opistojen jalanjalkia

¹³⁷ KOA, VK:t 1910-1914; Oittinen 1964, 12.

¹³⁸ Maanmittausoppia ei mainita useinkaan erillisenä oppiaineena, vaan sitä opetettiin maatalousaineiden yhteydessä. Ks. KOA, VK 1909-1917.

¹³⁹ KOA, Ohjelma 1909, 3-6; VK 1909-1920; KM 1: 1924, 16, 36.

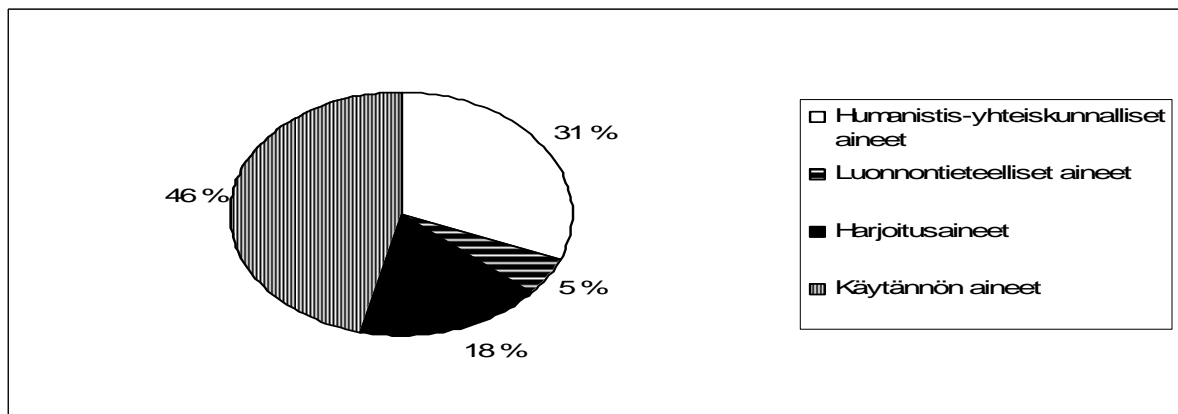
painottaen kansanopistotyön ytimen muodostavia humanistisia¹⁴⁰ aineita sekä käytännön¹⁴¹ aineita. Tämän voi havaita kuvioista 6., 7. ja 8. Kainuun opistossa opetettiin käytännön aineita jonkin verran muita suomenkielisiä opistoja enemmän, kun taas luonnontieteellisiä¹⁴² ja harjoitusaineita¹⁴³ hieman muita opistoja vähemmän. Erot ovat kuitenkin huomattavan pieniä. Onkin todettu, että vaikka opistoilla oli suuri sisäinen vapaus päättää omasta opetusohjelmastaan, kansanopistoperinne oli niin vahva, että eroavaisuuksia opetussuunnitelman rakenteessa eri opistojen välillä ei juuri näkynyt.¹⁴⁴

Kuvio 6. Viikkotuntien keskimäärä Kainuun opistossa lukuvuonna 1909-1910

Lähteet: KOA, VK 1909-1910; jkpk:t 15.7.1909; 10.2.1910.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 6.)

Kuvio 7. Viikkotuntien keskimäärät Kainuun opistossa vuosina 1909-1920

Lähteet: KOA, VK:t 1909-1920.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 13.)

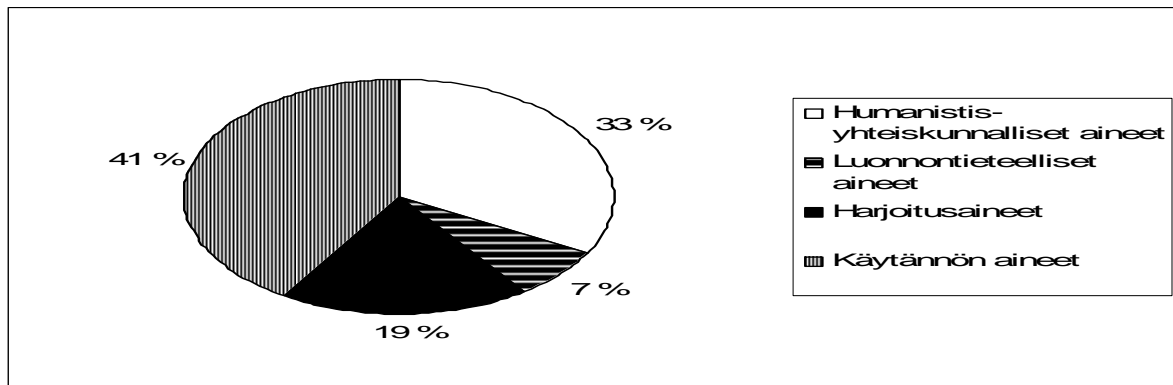
¹⁴⁰ Humanistis-yhteiskunnallisiin aineisiin kuuluvat uskonto, äidinkieli ja kirjallisuus, historia, yhteiskuntaoppi, kunnallisoppi, kansantalous ja maantieto.

¹⁴¹ Käytännön aineisiin kuuluvat käsityöt, piirustus, taloustyöt / kotitalousoppi, metsänhoito- ja rakennusoppi sekä maatalousaineet kuten meijeri- ja karjanhoito-oppi, kotieläinoppi ja puutarhaoppi.

¹⁴² Luonnontieteellisiin aineisiin kuuluvat terveys- ja raittiusoppi sekä luonnontieto, joka piti sisällään fysiikan ja kemian sekä kasvi- ja eläinopin

¹⁴³ Harjoitusaineisiin kuuluvat laskento, kirjanpito ja asiakirjanteko, voimistelu ja laulu. Joskus niihin luettiin myös esiintymisharjoitukset ja keskustelukokoukset.

¹⁴⁴ KOA, jkpk 15.7.1909; Karttunen 1979, 36.

Kuvio 8. Viikkotuntien keskimäärät suomenkielisissä kansanopistoissa lukuvuonna 1905-1906

Lähde: Karttunen 1979, 40

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 6.)

Kainuun opistossa viikkotuntimäärä oli alussa noin 60 oppituntia viikossa¹⁴⁵, mikä oli hieman kansanopistojen keskimääräistä viikkotuntimäärää enemmän¹⁴⁶. Kuitenkin jo helmikuussa 1910 Kainuun opiston opetussuunnitelmaa muutettiin siten, että äidinkielen ja taloustöiden viikkotuntimäärä väheni yhdellä oppitunnilla, yhteiskuntaopin ja piirrustuksen kahdella, tyttöjen käsityöt kolmella ja poikien käsityöt viidellä oppitunnilla. Näin eri oppiaineissa annettavien viikkotuntien määrä tuli Kainuun opistossa samankaltaisemmaksi muiden grundtvigilaisten opistojen kanssa, samoin kuin viikossa annettavien oppituntien määrä yhteensä. Opetussuunnitelman muutoksen myötä opetus pystyttiin Kainuun opistossa aloittamaan myöhemmin ja lopettamaan aikaisemmin. Viikkotuntien määrä pysyi kuitenkin suurena, sillä esimerkiksi lukuvuonna 1913-1914 Kainuun opistossa oli pojille merkitty 57 ja tytöille 54 viikkotuntia sekä niiden lisäksi kansanopistoelämään kuuluvia käytännöllisiä töitä.¹⁴⁷

Opetustyön toteuttamiseksi oppilaita jaettiin aiemman koulunkäynnin ja sukupuolen mukaisesti ryhmiin. Laskennossa ja äidinkielessä oppilaat jaettiin joko kahteen tai kolmeen eri osastoon, joissa opetusta toteutettiin oppilaiden kehitystason ja aiemman koulunkäynnin mukaisesti. Käsi- ja taloustöissä, maatalousopetuksessa, voimistelussa, piirrustuksessa ja

¹⁴⁵ Tuntimäärien laskemisesta on kuitenkin todettava, että se on jossain määrin epävarmaa eivätkä tuntimäärät välttämättä ole aivan täsmällisiä. Näin on etenkin käytännön aineiden kohdalla, sillä niissä voitiin ottaa mukaan tai jättää pois lukujärjestyksen ulkopuolella suoritettu työ. Oppilaille esimerkiksi käsitöiden tekeminen oli mieluista ja he käyttivät siihen vapaa-aikaansa, jolloin myös opettajat saattoivat olla läsnä. Siten käsitöiden opetuksen kohdalla voi olla mukana myös varsinaisten oppituntien ulkopuolista käsitöiden tekemistä. Tähän viittaa se, että esimerkiksi vuosikertomuksessa 1916-1917 käsitöiden kohdalla viikkotuntimääräksi mainitaan ”22 ja lukuisia ylitunteja”. Ks. VK 1916-1917 ja myös Karttunen 1979, 123-124.

¹⁴⁶ Ks. Liite 6.

¹⁴⁷ KOA, jkpk 10.2.1910; VK 1909-1910; jkpk:n liite 23.10.1913.

kirjanpidossa oppilaat puolestaan jaettiin sukupuolen mukaisiin ryhmiin. Tämänkaltainen jako oli käytännöllinen ja yleinen kaikissa kansanopistoissa. Joissain kansanopistoissa tytöt ja pojat olivat aluksi yhdessä vain yleisopetuksen ryhmissä, koska pelättiin yhteisopetuksen aiheuttavan nuorisolle siveellisiä vaaroja. Kainuun opistossa sukupuolen mukainen jako tapahtui kuitenkin lähinnä erilaisten opetustavoitteiden vuoksi ja käytännön työn helpottamiseksi¹⁴⁸

Opetettavien aineiden sisällöistä mainitaan grundtvigilaisessa Kainuun opistossa seuraavaa. Humanistisiin aineisiin kuuluvista aineista uskontotunneista toinen käytettiin Raamatun lukemiseen, toinen kirkkohistorian luentoihin. Raamatun lukemisessa keskityttiin erityisesti alkukertomuksiin, vuorisaarnaan ja Kristuksen elämän eri puoliin. Näillä Raamattutunneilla oli koko opiston väki läsnä ja lisäksi saattoi olla paikkakuntalaisia. Kansanopistojen uskonnon opetus pohjautui yleisesti Raamatun käyttöön sekä eettisten ja sosiaalisten kysymysten pohtimiseen¹⁴⁹. Kirkkohistoriassa taas pyrittiin käymään läpi yleisen että erityisesti Suomen kirkkohistorian vaiheet keskittyen opetuksessa erityisesti eri aikakausien kristillisiin periaatteisiin. Lisäksi vuoden 1915–1916 opetussuunnitelmasta löytyy maininta, että kirkkohistoriassa annettiin opetusta kristillisen kirkon vaiheiden lisäksi etenkin Suomen herännäisyydestä ja Paavo Ruotsalaisesta¹⁵⁰. Tämä kertoo siitä, että grundtvigilaisessa Kainuun opistossa opetus- ja kasvatustyötä toteutettiin alusta lähtien maakunnallisista lähtökohdista, uskonnolliselta sävyltään herännäishenkisten kainuulaisten tarpeet huomioon ottaen.¹⁵¹

Äidinkielen opetukseen kuuluivat kirjallisuuden ja kansanrunouden lukeminen sekä kirjalliset harjoitukset. Kirjallisuuden kahdella viikkotunnilla luettiin pääasiassa suomalaista kirjallisuutta, kuten Runebergiä, Topeliusta, Kiveä ja Ahoa, ja tavoitteena oli *”harrastuksen herättäminen arvokkaan kirjallisuuden käyttämiseen”*¹⁵². Tunneilla saatettiin lukea myös omaan maakuntaan liittyviä teoksia, kuten työvuonna 1913-1914 Pakkalan teosta Oulua soutamassa. Kansanrunouden tunneista yksi käytettiin Kalevalan ja yksi runojen lukemiseen. Pyrkimyksenä oli sivistää oppilaita ja saavuttaa luonnollinen lausumistapa, minkä vuoksi tunneilla pidettiin myös ääni- ja hengitysharjoituksia. Kalevalan opetuksella puolestaan oli

¹⁴⁸ KOA, VK:t 1909–1917; Karttunen 1979, 34.

¹⁴⁹ Karttunen 1979, 36.

¹⁵⁰ Paavo Ruotsalainen oli tunnettu herännäisjohtaja (s. 1777, k. 1852)

¹⁵¹ KOA, VK:t 1909-1917; OPS, Aarno Pesosen aineet 1915-1916.

¹⁵² KOA, VK 1910-1911.

alusta lähtien suuri rooli suomenkielisissä kansanopistoissa, liittyihän se Grundtvigin muotoilemaan kansanmytologian harrastukseen. Kainuun opistossa Kalevala luettiin tavallisesti työvuoden aikana kokonaan läpi ja sen pohjalta kirjoitettiin aineita, tehtiin näytelmiä ja tutustuttiin runojen keräyksen historiaan. Kalevalan opetus säilyi keskeisenä opetettavana aineena kansanopistoissa aina toiseen maailmansotaan saakka. Äidinkielen kirjallisia harjoituksia oli puolestaan tavallisesti kolme tuntia viikossa. Niissä oppilaat oli jaettu ryhmiin, sillä osa tarvitsi luku- ja kirjoitustaidon harjoittelemista, osa taas oli jo varsin pitkälle kehittyneitä. Tunnit käytettiin kauno-, oikein- ja sanelukirjoitukseen, joiden yhteydessä opetettiin myös kielioppia. Ainekirjoitusta oli ensimmäisinä vuosina oppilaiden heikosta kirjoitustaidosta¹⁵³ johtuen melko vähän ja se oli tavallisesti kotityötä.¹⁵⁴

Historiassa, jota pidettiin jopa kansanopistojen tärkeimpänä aineena, käytiin pääpiirteittäin läpi sekä maailman että Suomen historian eri aikakaudet esihistoriasta alkaen. Opetusalan laajuuden ja kansanopiston keston lyhyden vuoksi haluttiin opettaa ”*paljon, mutta ei monenlaista*”¹⁵⁵. Vuosikertomuksessa 1913-1914 todetaankin, että ”*esityksessä on etupäässä pidetty silmällä sivistyksellistä puolta, joten valtiollinen ja sotahistoria on saanut osakseen vain vähän huomiota*”¹⁵⁶. Yleisestikin historianopetus oli autonomian aikana kansanopistoissa luonteeltaan kulttuurihistoriallista. Tarkimmin keskityttiin Suomen historian eri vaiheisiin, sillä tarkoituksena oli osoittaa, miten Suomen kansan elämä oli kehittynyt ja samalla herättää halua kansalliseen ja isänmaalliseen sivistystyöhön. Yhteiskunta-¹⁵⁷ ja kunnallisopin opetus pyrittiin mahdollisuuksien mukaan liittämään historiaan. Luentoja pidettiin muun muassa suomalaisesta yhteiskunnasta, väestöhistoriasta, elinkeinoista, kansantaloudesta, kunnallisasetuksesta ja osuustoiminnasta. Maantietoa puolestaan pidettiin aineena, joka yhdisti luonnontieteelliset ja humanistiset aineet, sillä kotiseudun maantietoa ja historiaa saattoi opettaa yhdessä. Maantiedossa pääpaino oli oman maan ja maakunnan tuntemisessa, mutta myös muista maista ja maanosista, maapallosta ja tähtitieteestä luennoitiin. Lisäksi opetettiin erityistä talousmaantietoa.¹⁵⁸

¹⁵³ Vielä työvuonna 1921-1922 äidinkielen ylempi osasto kirjoitti sanelun mukaan ja sai vuoden aikana vain neljä ainekirjoitustehtävää. Alempi osasto puolestaan kopioi aluksi suoraan kirjasta, myöhemmin sanelun mukaan ja kirjoitti kaksi ainetta. Ks. VK 1921-1922.

¹⁵⁴ KOA, VK:t 1909-1917; OPS, Aarno Pesosen aineet 1915-1916; Karttunen 1979, 37, 73, 125.

¹⁵⁵ Kares 1949, 14.

¹⁵⁶ KOA, VK 1913-1914.

¹⁵⁷ Kansanopistot ottivat ensimmäisenä Suomen kouluista opetusohjelmaansa yhteiskuntaopin 1890-luvulla. Ks. Karttunen 1964, 81.

¹⁵⁸ KOA, VK:t 1909-1917; Karttunen 1979, 36-39; Marjomäki 1989, 17.

Harjoitusaineisiin kuuluvista aineista luonnontieteissä opetusta annettiin erityisesti maatalouden, oman maan ja kansan tarpeet huomioon ottaen, ”pitäen etupäässä silmällä maamiehen ystäviä ja vihollisia luonnon suuressa valtakunnassa”¹⁵⁹. Luonnontieteisiin kuuluivat tavallisesti fysiikka ja kemia sekä kasvi- ja eläinoppi. Joinakin vuosina opetusta annettiin erikseen myös geologiassa. Opetusta pyrittiin havainnollistamaan luonnosta otetuilla esimerkeillä sekä kansanopiston omien ja Mieslahden kansakoululta lainattujen havaintovälineiden avulla. Oppilaat haluttiin saada ymmärtämään jokapäiväisten luonnonilmiöiden käytännöllisiä ja taloudellisia vaikutuksia. Terveys- ja raittiusopissa taas luennoitiin ihmisruumiin rakenteesta, ravintoaineista, terveyden- ja sairaanhoidosta, taudeista, ensiavusta sekä erityisesti alkoholin turmelevista yksilöllisistä ja yhteiskunnallisista vaikutuksista. Terveysopin luennoilta oppilaat saivat monia käytännöllisiä ohjeita ja neuvoja elämäänsä varten ja niiden aikana oppilaita pyrittiin kasvattamaan raittiiksi ja terveitä elämäntapoja noudattaviksi siveellisiksi kansalaisiksi.¹⁶⁰

Harjoitusaineista laskennossa oppilaille annettiin opetusta kehitystason mukaan aina alkeellisista kokonaislukujen yhteen- ja vähennyslaskuista monimutkaisiin murto-, korko- ja desimaalilukujen laskutoimituksiin. Esimerkkeinä käytettiin mahdollisimman suuressa määrin käytännöllisessä elämässä ja etenkin maataloudessa tarvittavia laskuja. Tästä kertoo myös se, että esimerkiksi työvuonna 1915-1916 harjoituskirjana oli Väinö J. Musikan teos *Maataloudellisia Laskuesimerkkejä*. Myös kirjanpidossa käytännöllinen isännäksi ja isännäksi kasvattamisen painotus näkyi. Pojille opetettiin maamiehen kirjanpitoa ja tytöille puolestaan talouskirjanpitoa Osten Elfingin *Maamiehen kirjanpidon* mukaan. Asioimiskirjoituksessa puolestaan opetettiin kirjoittamaan tavallisimpia asiakirjakaavakkeita, kuten velkakirja-, takaussitoumus-, kauppakirja-, valtakirja- ja kuittikaavakkeita, joiden kirjoitustaitoa oppilaat tarvitsivat myöhemmän elämänsä aikana.¹⁶¹

Laulua oli opistossa joka päivä, sillä lähes jokainen työtunti aloitettiin ja lopetettiin laululla ja lisäksi laulua oli päivällisellä ja iltaisin – varsinaisten laulun oppituntien lisäksi. Laulua voikin pitää kansanopistoille tyypillisenä aineena ja on sanottu, että ”on varmaa, ettei ilman yksiaänistä laulua meidän opistossamme semmoista yhteishenkeä ja toverielämää olisi voitu

¹⁵⁹ KOA, VK 1909-1910.

¹⁶⁰ KOA, VK:t 1909-1917.

¹⁶¹ KOA, VK: 1909-1917.

*saavuttaa*¹⁶². Laulut olivat pääasiassa hengellisiä ja isänmaallisia ja niitä laulettiin joko yksinään tai kuorossa. Myös musiikkiopin alkeista luennoitiin. Voimistelulla ja liikunnalla oli paljon laulua heikompi asema kansanopistoissa. Kansan keskuudessa oli niitä kohtaan ennakkoluuloja ja niitä pidettiin jopa joutavana ajanhukkana. Erityisen kyseenalaista oli naisten liikunta. Voimisteluna ja liikunnan heikkoon asemaan vaikutti myös se, että kansanopistoilta puuttui tiloja, välineitä ja osaavia opettajia. Kainuun opistossa voimistelutunnit olivat alkuaikoina tilanahtauden ja välineiden puutteen vuoksi lähes yksinomaan hiihtoa. Mahdollisuuksien mukaan myös erilaisten liikkeiden harjoittelua, leikkejä ja ulkoilua harjoitettiin. Hiihto oli kuitenkin suosituin liikuntamuoto ja sitä harrastettiin myös vapaa-ajalla niin tyttöjen kuin poikienkin keskuudessa. Lisäksi monet retket ja matkat tehtiin suksilla ja myös hiihtokilpailuja järjestettiin.¹⁶³ Esimerkiksi vuosikertomuksessa 1916-1917 todetaan liikunnan opetuksen kohdalle, että ”*Talvella hiihdetty sellaisella tuloksella, että voitettiin Seppälän – opiston välinen hopeasuksi toistamiseen*”¹⁶⁴

Käytännön aineista maataloudellisten aineiden opetus piti sisällään karjanhoito-opin¹⁶⁵ ja vain pojille opettavan maanviljelysopin sekä joinakin vuosina vaihtelevasti myös meijeriopin, metsänhoito-opin, sianhoito-opin ja rakennusopin sekä kenttä- ja korkomittauksen. Maataloudellisten aineiden opetus koetettiin sovittaa paikkakunnan maantieteellisiin ja taloudellisiin oloihin sekä oppilaiden omaan osaamiseen ja kokemukseen. Opetusta annettiin muun muassa pelloista, maanparannuksesta, ojituksesta, suoviljelystä, kotieläinhoidosta, viljely- ja rikkakasveista sekä monesta muusta maatalousammatin harjoittamiseen liittyvästä seikasta. Opetus oli hyvin käytännönläheistä ja esimerkkejä pyrittiin ottamaan ympäröivästä luonnosta. Oppilaat ottivat osaa opiston maatilán hoitoon ja etenkin navettatöihin tehden ne vuoroviikoin. Kirjana, mikäli kirjaa käytettiin, oli useimmiten pienviljelijän käsikirja. Maatalousopetuksen tavoitteena oli antaa oppilaille monipuolisesti tietoa, taitoa ja kokemusta emäntänä ja isäntänä toimimiseen eli monen kohdalla tulevaisuuden ammatin harjoittamiseen.¹⁶⁶

¹⁶² Karttunen 1979, 39.

¹⁶³ KOA, VK:t 1909-1917; Karttunen 1979, 39-40.

¹⁶⁴ KOA, VK 1916-1917.

¹⁶⁵ Joinakin vuosina karjanhoito-oppi-nimityksen sijaan käytettiin kotieläinoppia. Kyseisten aineiden oppisisällöissä ei kuitenkaan ollut merkittäviä eroja, sillä molemmissa keskityttiin karjanhoitoon.

¹⁶⁶ KOA, VK:t 1909-1917.

Käsityötunteja oli kansanopistossa paljon ja käsitöitä tehtiin myös varsinaisen opetuksen ulkopuolella. Käsitöissä teoria yhdistettiin tavallisesti käytännön tekemiseen. Tytöille oli ompelua, kudontaa ja kudonnan teoriaa, pojille usein suksien ja huonekalujen valmistusta¹⁶⁷. Lisäksi sekä pojat että tytöt valmistivat käsityötunneilla lähinnä erilaisia kodin tarve-esineitä ja työkaluja kuten höyliä, kirnuja, viivoittimia ja leivinlapioita sekä sukkaa, paitoja, liinoja, pyyhkeitä ja mattoja. Tarvikkeet niihin oppilaat toivat usein kotoa mukanaan¹⁶⁸. Kansanopistoon tuleville huomautettiinkin, että ”*Pojat tuokoon siis lautoja ja tytöt lankoja ja kankaita tullessaan, jos niitä suinkin kodeista löytyy*”¹⁶⁹. Piirustustuntien aiheet puolestaan liittyivät käsityötunteihin niin tyttöjen kuin poikienkin osalta. Tytöille opetettiin malli- ja kaavapiirrustusta, pojille taas rakennusten ja huonekalujen sekä mittausopillisten kuvioiden ja piirtämistä.¹⁷⁰

Näiden aineiden lisäksi tytöille opetettiin taloustöissä sekä teoriaa että käytäntöä. Luentoja pidettiin ravitsemuksesta, ruoanvalmistuksesta, leivonnasta, puhtaudesta, lastenhoidosta ja puutarhanhoidosta. Lisäksi tytöt olivat ryhmissä vuoroviikoin käytännöllisissä töissä opiston keittiöllä valmistaen tarvittavan ruoan, leipoen opiston leivän ja muut leivonnaiset sekä huolehtien keittiön ja ruokasalin puhtaudesta. Myös pojat osallistuivat keittiötöihin muun muassa hoitamalla lämmityksen ja auttaen tyttöjä muissa pojille sopiviksi katsotuissa askareissa. Talousopetuksen avulla tytöistä haluttiin kasvattaa esimerkillisiksi perheen emänniksi, jotka hallitsevat talouksiensa ruoanvalmistuksen, leivonnan ja puhtaanapidon sekä puutarhan- ja lastenhoidon.¹⁷¹

Vaikka kansanopiston tarkoituksena yleisesti pidettiin kristillisessä hengessä tapahtuvaa historiallis-yhteiskunnallista opetusta, oli käytännön aineilla silti alusta lähtien vahva asema Suomen kansanopistoissa. Oppilaat kokivat niiden opiskelun mieluisaksi ja jotkut oppilaista tulivat opistoon vain oppiakseen tekemään käytännöllisiä töitä, kuten kankaan kudontaa, ruoanlaittoa, karjanhoitoa ja maanviljelystä. Joinakin vuosina oppilaita täytyi jopa kieltää

¹⁶⁷ Esimerkiksi työvuonna 1913-1914 poikaoppilaat jaettiin huonekalu- ja suksiosastoihin, jotka vaihtuivat kesken lukuvuoden, ellei oppilas sitten kuulunut erityiseen suksenvalmistuskurssiin, jolloin hän pysyi samassa ryhmässä koko lukukauden. Ks. KOA, VK 1913-1914.

¹⁶⁸ Se, että oppilaiden tuli tuoda tarveaineet mukanaan lisäsi opiskelijoiden kustannuksia, mutta tätä ei pidetty kuitenkaan ongelmana, koska oppilailta oli kansanopistosta lähtiessään mukanaan arvokkaita käsitöitä. Esimerkiksi työvuonna 1916-1917 tyttöjen käsitöiden tarveaineet maksoivat noin 1181 mk ja myyntiarvo oli puolestaan 1608 mk. Ks. VK 1916-1917.

¹⁶⁹ Antila 1934, 60.

¹⁷⁰ KOA, VK:t 1909-1917.

¹⁷¹ KOA, VK:t 1909-1917; Eeva Vaahtoniemen haastattelu 27.9.2006, Lapua; Aune Keräsen haastattelu 27.6.2007, Mieslahti.

aamalla liian aikaisin keittiön tai käsityösaleihin menosta, etteivät he olisi väsyneitä myöhemmin päivän töissä.¹⁷² Lisäksi ”kodeissa ja maaseudun oloissa arvostettiin kotikulttuurin kohottamista tarkoittavia käsitöitä ja kotitaloutta”¹⁷³..

3.6. Emäntä- ja isäntäkoulu kansanopiston yhteydessä

Kainuun kansanopiston yhteydessä ja sen johtokunnan alaisena toimi emäntä- ja isäntäkoulu heti perustamisesta 1909 lähtien. Suomen ensimmäinen emäntäkoulu järjestettiin Etelä-Pohjanmaan kansanopistolla vuonna 1892 Niilo Liakan toimesta. Koulun lähtökohtana oli talonpoikaiskoti ja sen tarpeet, jolloin pelkkien yleiskansalliseen sivistykseen kuuluvien aineiden opetus ei riittänyt. Emäntäkoulussa opetusta annettiin etupäässä käytännöllisissä kotitaloutteen ja -teollisuuteen liittyvissä töissä. Suurena vaikuttimena emäntä- ja isäntäkoulujen perustamiseen oli myös se, että niiden myötä kansanopistot pääsivät nauttimaan valtionapua¹⁷⁴. Emäntä- ja isäntäkoulut kuuluivat kansanopistojen tavoin kansakouluntarkastajien valvontaan.¹⁷⁵

Kainuun kansanopiston emäntä- ja isäntäkoulun tarkoituksena oli antaa oppilaille opetusta käytännöllisissä maatalousaineissa ja opastaa heitä emännän ja isännän töissä. Eräänlaisena koulun tunnuslauseena oli ”*pellossa on Suomen huomen*”¹⁷⁶. Emäntä- ja isäntäkoulun oppilaat olivat kansanopiston oppilaita ja osallistuivat myös muiden aineiden opetukseen. He osallistuivat ainakin luonnontiedon, terveys- ja raittiusopin, Suomen historian, yhteiskuntaopin, maantiedon, kirjallisuuden, oikeinkirjoituksen ja laskennon opetukseen. Lisäksi heille opetettiin karjanhoitoa ja meijerioppia, osuustoimintaoppia sekä kasvitärhanhoito-oppia. Naisoppilaille opetettiin erityisesti ruokatalousoppia, käsitöitä ja yksinkertaista emännille tarkoitettua kirjanpitoa, miesoppilaille taas maanviljelysoppia,

¹⁷² KOA, VK:t 1909-1917; Karttunen 1979, 41, 124; Siljander 1980, 13-14; Väinö Vähäsarjan haastattelu 19.10.2007, Mieslahti; Aune Keräsen haastattelu 17.6.2007, Mieslahti.

¹⁷³ Karttunen 1979, 126.

¹⁷⁴ Venäläisvallan aikana kansanopistot ja niiden herätteellinen toiminta aiheuttivat epäilyksiä, sillä niiden pelättiin herättävän maalaisväestön keskuudessa kansallista ajattelua ja poliittista toimintaa. Käytännöllisiä kursseja ja ammattikoulutusta sitä vastoin pidettiin hyödyllisinä ja niitä varten oli mahdollista saada valtionapua. Näistä syistä emäntä- ja isäntäkouluja käytettiin kiertotienä kansanopistojen valtionavun saamiseksi ennen vuotta 1906, jolloin myönnettiin ensimmäinen valtionapu varsinaisille kansanopistoillekin.

¹⁷⁵ Karjalainen 1984, 77; Karttunen 1964, 73-75; 1979, 42-44.

¹⁷⁶ Heikkinen 1995, 377.

metsänhoito-oppia, maanviljelyskirjanpitoa, kenttämittaussoppia, rakennuksien ja tervekalujen piirustusta sekä käsitöitä.¹⁷⁷

Emäntä- ja isäntäkoulu toimi Kainuun kansanopiston yhteydessä edellä kuvatun kaltaisena aina vuoteen 1919 saakka, jolloin Koulutoimen Ylihallitus kehotti emäntä- ja isäntäkouluja muuttamaan nimensä Kotitalouskouluiksi. Kainuun kansanopisto haki Maataloushallitukselta lupaa Kainuun Kotitalouskoulun perustamiseksi ja myönteisen vastauksen saatuaan päätti perustaa koulun vuoden 1919 toukokuun alusta alkaen. Kotitalouskoulu aloitti toimintansa kansanopiston lukuvuoden päätyttyä ja kesti noin kuusi kuukautta. Näin ollen kansanopisto ja maatalousministeriön alaisena toimiva kotitalouskoulu eivät häirinneet toisiaan ja kansanopiston kiinteistöille löytyi käyttöä myös kesäaikaan. Kotitalouskoulun ensimmäiseksi johtajattareksi ja kotitalouden opettajaksi valittiin talousopettaja Martta Tammela. Koulua varten tarvittiin myös kasvitarhanhoidon opettaja, joksi valittiin neiti Rauha Ruohola. Kainuun opistolla toimineessa Kotitalouskoulussa oli vuosittain vain kahdeksasta viiteentoista oppilasta, jotka olivat kaikki naisia ja pääasiassa lähtöisin Kainuusta. Kotitalouskouluja järjestettiin noin kymmenessä eri kansanopistossa eri puolilla Suomea.¹⁷⁸

Emäntä- ja isäntäkoulun sekä kotitalouskoulun myötä Kainuun opisto näytti maataloudessa mallia kainuulaisille maataloille. Opistossa kokeiltiin ensimmäisenä Kainuussa joitakin uudistuksia, kuten uusia viljelykasveja. Omalla tuotannolla oli muutenkin suuri merkitys opiston toiminnan ja talouden kannalta.¹⁷⁹ Emäntä- ja isäntäkoulun sekä kotitalouskoulun toiminta Kainuun kansanopiston yhteydessä jäi kuitenkin lyhyeksi. Kotitalouskoulu toimi Kainuun kansanopistolla seitsemän vuotta, sillä oppilasasuntolan tuhouduttua tulipalossa¹⁸⁰ joulukuussa 1925 sille ei enää löytynyt toimitiloja. Kotitalouskoulun lopetettua toimintansa päätettiin lopettaa myös opiston maatilana karjatalous syksyllä 1926 ja näin opiston merkitys mallitilana väheni. Kotitalouskoulun lopetettua toimintansa Kainuussa ei ollut kahteen

¹⁷⁷ KOA, jkpk 15.7.1909.Ohjelma 1909, 7-8; Karttunen 1979, 43.

¹⁷⁸ KOA, jkpk 25.1.1919; jkpk 15.3.1919; Karttunen 1979, 128; Heikkinen 1995, 377.

¹⁷⁹ Väinö Vähäsarja 19.10.2006, Kainuun opisto; Paavo Keränen 27.6.2007, Mieslahti.

¹⁸⁰ Kyseinen tulipalo oli Kainuun opiston 1920-luvun vastoinkäymisistä suurin, sillä opiston oppilas- ja opettajarakennus tuhoutui täysin vieden mukanaan myös suuren osan irtaimistoa. Kansanopistojen rakennusten tulipalot eivät tuohon aikaan olleet harvinaisia, sillä niissä oli yleisesti aina 1930-luvulle asti pärekatot, joten tuli syttyi ja levisi helposti. Uuden opistorakennuksen suunnitteluun ja rakentamiseen päätettiin ryhtyä heti. Syntyneitä asutopulaa puolestaan lievitetiin majoittamalla oppilaita opistorakennuksen yläkertaan, korjaamalla maito huone asunnoksi sekä vuokraamalla naapuritaloista huoneita oppilas- ja opettaja-asunnoiksi ja työskentelytiloiksi. Näin keskeytystä opistotyöhön ei tarvittu. Kesti aina seuraavaan vuoden 1927 syksyyn saakka, ennen kuin uusi opistorakennus voitiin ottaa käyttöön. Ks. Uusi Suometar no 294, 1925; Kainuun Sanomat no 145, 1925; Kajaani no 2, 1926; Maunumaa & Ranta 1959, 13; Karttunen 1979, 106.

vuoteen lainkaan kotitalouskoulua, mikä aiheutti närkästystä monissa piireissä. Kesällä 1928 kotitalouskoulua kuitenkin jatkettiin Seppälän maamieskoulun yhteydessä.¹⁸¹

3.7. Elämä kansanopistossa

Kansanopistoelämää säätelivät järjestyssäännöt, jotka Kainuun opiston johtokunta laati ensimmäisen kerran Kainuun opiston avatessa ovensa 1.11.1909. Järjestyssäännöt edellyttivät oppilailta tavoitteellista ja aktiivista osallistumista opetukseen, moitteetonta ja siveellistä käytöstä, opiston omaisuuden kunnioittamista sekä osallistumista opiston töiden tekemiseen, kuten halkojen pienimiseen, veden kantamiseen, huoneiden siivoamiseen ja lämmitykseen. Alkoholien käyttö, kortinpelu, huvitilaisuuksiin osallistuminen ilman lupaa ja kaikenlainen kevytmielisyys oli kiellettyä. Tupakan polttaminen oli sallittua ainoastaan yksityisasunnoissa. Tottelemattomuudesta tai muuten pahennusta herättävästä käytöksestä oppilas voitiin erottaa opistosta. Opiston johtaja oli päävastuussa järjestyssääntöjen noudattamisesta ja muutenkin opistolla vallitsevasta elämästä. Silti koko opiston väen odotettiin osallistuvan järjestyksen pitoon ja sisäisen elämän hoitamiseen.¹⁸²

Grundtvigilaisen Kainuun kansanopiston työjärjestys¹⁸³ oli tiivis alkaen rukouksella aamuvarhain ja päättyen vasta illan tullen yhteisellä virren veisuulla. Yleisestikin useimmissa kansanopistoissa päivä alkoi aamuhartaudella seitsemän ja kahdeksan aikaan ja jatkui aina yhdeksän ja kymmenen tienoilla pidettyyn iltahartauteen. Myös lauantaisin oli opetusta, joka tosin loppui jo kahdelta iltapäivällä suursiivouksen ja saunomisen vuoksi. Sunnuntaisin varsinaista opetusta ei ollut, mutta silloinkin toiminta oli ohjattua evankeliumin kuulemisineen, hartaushetkineen ja iltamineen. Kainuun opiston työjärjestys noudatteli pitkälle muiden grundtvigiläisten opistojen työjärjestystä ja kansanopistotyön yleisiä linjoja. Elämä kansanopistossa oli tarkasti ja huolella suunniteltua eikä tyhjiä hetkiä päivään ei juuri mahtunut, sillä oppilaiden ei uskottu osaavan käyttää vapaa-aikaa hyödyllisesti. Aamulla oli yleensä teoreettisia tunteja, iltapäivällä käytännöllisiä aineita ja illalla kevyempää vapaa-ajan toimintaa. Opettajille ja myös oppilaille tämänkaltainen päiväohjelma merkitsi

¹⁸¹ KOA, jkpk 25.1.1919; 13.11.1926; Antila 1934, 9; Kajaani n:o 26, 54, 1926; KS no 53, 1926; Heikkinen 1995, 363, 377.

¹⁸² KOA, jkpk 1.11.1909.

¹⁸³ KS. Liite 7.

kokonaisvaltaista kansanopiston palveluksessa olemista.¹⁸⁴ Työtä oli käytännössä vuorotta eikä työaikaa laskettu¹⁸⁵. Alkuaikoina myöskään lomina ei ollut – ei opettajilla eikä oppilailta¹⁸⁶.

Illalla varsinaisen opetuksen jälkeen järjestettiin kansanopistoissa oppilaille monenlaista toimintaa. Katsottiin, että ”*illanvietot, keskustelut, kerhot, laulut ja leikit ovat silloin sopivia*”¹⁸⁷. Suunnitelmallisen ajankäytön ja ohjatun yhdessäolon avulla ylläpidettiin järjestystä ja luotiin yhteenkuuluvuuden tunnetta opistoväen keskuuteen. Harrastustoiminnan avulla nuoret saivat myös lisätietoa asioista, joista olivat kiinnostuneita tai joissa oppitunneilla saatu tietous ei riittänyt. Kainuun kansanopistossa pidettiin muun muassa esiintymis- ja keskusteluharjoituksia, kuntakokouksia, illanviettoja, yhteistä leikkiä ja kaikille avoimia iltamia. Niiden tarkoituksena oli antaa oppilaille valmiuksia esiintymiseen ja yhteiskuntaelämään osallistumiseen sekä omien mielipiteidensä ja tunteidensa ilmaisemiseen niin puhumalla kuin kirjoittamalla. Ohjatun vapaa-ajan toiminnan ansiosta oppilaita kyettiin valvomaan ja kasvattamaan käytännössä koko valveilla oloajan.¹⁸⁸

Kainuun opiston illanvietot olivat oppilaiden opettajajohtoisesti suunniteltavia ja niiden ohjelmassa oli tavallisesti puhe, esitelmä, lausuntoa, opistolehden lukeminen, kertomus tai satu sekä yksinlaulua. Ne antoivat oppilaille esiintymiskokemusta ja -varmuutta: alussa pelottavalta tuntuneesta puhujan paikasta tuli monelle jopa mieluisa paikka kansanopistovuoden aikana. Yleisiä iltamia pidettiin opistolla useampia vuodessa. Näitä olivat muun muassa Runebergin, Kalevalan ja Snellmanin juhlat. Iltamien sisältö oli samankaltainen kuin opiston omissa illanvietoissa, mutta niissä esitettiin usein myös jokin harjoiteltu näytelmä. Lisäksi opistolla pidettiin lähes poikkeuksetta vuosittain syys- ja kevätlukukauden avajaiset, työkauden päättäjäiset sekä joulujuhla. Kansanopiston toiminta herätti kiinnostusta myös lähiympäristössä, sillä paikkakuntalaiset ottivat innolla osaa moniin opiston tapahtumiin, kuten hartaushetkiin, iltamiin, juhliin ja opiston hyväksi pidettyihin talkoisiin. Tämä kasvatti luottamusta opiston ja sen ympäristön välillä¹⁸⁹

¹⁸⁴ KOA, VK:t 1909-19; Karttunen 1979, 40-41; Issakainen, 2005, 24.

¹⁸⁵ Heikki Kyyrösen haastattelu 28.9.2006, Lapua.

¹⁸⁶ Väinö ja Kaisu Maunumaan haastattelu 27.9.2006, Lapua

¹⁸⁷ Issakainen, 2005, 24.

¹⁸⁸ KOA, VK1911-1912; Sinikara 1977, 52-53.

¹⁸⁹ KOA, VK:t 1910-1917.

Kerran viikossa pidettiin opistossa tavallisesti keskustelu- tai kuntakokous. Keskustelukokousten aiheina olivat esimerkiksi nuorison huvittelut, kotiteollisuus, säästäväisyys, käyttäytyminen, sanomalehdistön merkitys, kasvitarhanhoito, urheilu, hyvä toveruus. Keskustelujen aiheet alusti tavallisesti pieni oppilasryhmä opettajan antamien neuvojen ja ohjeiden mukaan. Kuntakokouksia puolestaan pidettiin oppilaiden keskuuteen muodostetussa Kainulan kunnassa ja ne liittyivät läheisesti kunnallisopin opetukseen. Kuntakokouksissa keskusteltiin ja tehtiin päätöksiä tavallisista kunnallisen elämän asioista, kuten kansakoulusta, teiden rakentamisesta ja vaivaishoidosta. Tämä kertoo varsin käytännönläheisestä maalaisnuorison kasvatustyöstä, jonka tarkoituksena oli rohkaista nuorisoa aktiiviseen ja aloitteelliseen kansalaistoimintaan kansanopistotalven jälkeenkin.¹⁹⁰

Kansanopistotoimintaan kuului kiinteänä osana myös opintoretket ja -matkat lähiseudulle. Ensimmäisinä toimintavuosina niitä tehtiin muun muassa Seppälän maamies- ja karjakkokoululle, Kajaanin seminaariin, Paltaniemelle, Paltamoon, Tahville, Kontiomäkeen ja Mieslahteen. Retkien ohjelmassa oli nuorisoseurojen iltamia, kunnan kokouksia, pappiloihin ja kirkkoihin tutustumista, lukukinkereitä ja hiihtokilpailuja. Näillä retkillä oli kansanopistotyölle ominaiset kasvatukselliset päämäärät.¹⁹¹ Esimerkiksi lukuvuoden 1911-1912 retkestä Seppälän maamieskoululle on todettu, että

”paljon saimme nähdä ja kuulla sellaista, joka on tällekin nuorisolle tulevassa elämässä hyvin tärkeitä. Hyvä järjestys, täsmällinen taloudenhoito tekee nuorissa mielen valosaksi, synnyttää heissä halua pyrkiä omiinsa samaan suuntaan toimimaan”¹⁹².

Myös Kainuun opistolla kävi vieraita tutustumassa opiston toimintaan ja pitämässä luentoja. Tällä oli suuri merkitys opiston kasvatustyön kannalta, sillä vierailevat luennoitsijat antoivat uusia virikkeitä ja keskustelunaiheita opistoväen keskuuteen. Esimerkiksi työvuonna 1915-1916 satunnaisia luentoja opistolla pitivät pastori Rikola kristillisestä nuorisotyöstä, agronomi Leino maanviljelyksestä, hevoshoidon neuvoja Harjanen hevoshoidosta ja eläinsuojelusta, konsulentti Heinonen nautakarjan- ja sianhoidosta, pastori Jauhonen nuorison itsekasvatuksesta, tohtori Ramstedt raittiusliikkeestä, lääninagronomi Pelkonen peltoviljelyksestä, metsähoidon neuvoja Hahl metsänhoidosta ja rovasti Väyrynen Jumalan

¹⁹⁰ KOA, VK 1910-1917.

¹⁹¹ KOA VK:t 1909-1916.

¹⁹² KOA, VK 1911-1912.

koulusta Jaakobin ja Joosefin historian valossa. Vierailevien luennoitsijoiden esitelmien aiheet olivat hyvin samankaltaisia muinakin työvuosina. Ne liittyivät pitkälle nuorison kristilliseen ja käytännölliseen kasvatukseen ja siten ne täydensivät kansanopiston omaa kasvatus- ja opetustyötä. Lisäksi opistolle saatettiin kutsua teologeja tai jumaluusopin ylioppilaita pitämään Jumalanpalveluksia, mikä toi vaihtelua tavanomaisiin sunnuntaihartauksiin.¹⁹³

Ohjatun kasvatustyön ja vapaa-ajantoiminnan lisäksi Kainuun opistolla kannustettiin oppilaita omaehtoiseen sivistykseen ja itsensä kehittämiseen. Kirjastolle luotiin kirjalahjoitusten turvin perustus jo ensimmäisenä toimintavuonna. Opistokirjastoa ja kirjojen lukemista pidettiin tärkeänä, vaikka opetuksessa oppikirja ei kansanopistoväen mielestä ollutkaan välttämätön. Kainuun opiston kirjasto saikin edustavuutensa puolesta kiitosta kansanopistotarkastusten yhteydessä¹⁹⁴. Joinakin vuosina pidettiin äidinkielen tuntien yhteydessä erityistä kirjastotuntia, jonka aikana oppilaita perehdytettiin kirjastolaitoksen tuntemiseen ja kirjaston käyttöön sekä keskusteltiin kirjastojen ja lukemisen merkityksestä. Kainuun opistolla oli myös oma lukutupa. Sinne saatiin ilmaiseksi oman maakunnan lehtiä kuten Kajaani-Lehti ja Kaikuja Kajaanista sekä muita sanomalehtiä, muun muassa Kaleva, Liitto, Kaiku, Savon Sanomat, Uusi Suometar, Salmetar, Helsingin Sanomat. Myöhemmin lukutuvalla saatiin myös Turun Sanomat, Kotimaa, Ilkka, Maakansa, Liitto, Keski-Suomi, Etelä-Saimaa ja Nyyrikki. Lisäksi sinne tilattiin aikakauslehdistä muun muassa Aika, Valvoja, Koti- ja Yhteiskunta, Kyläkirjaston Kuvalehti, Suomen Urheilulehti, Pellervo, Maatalous, Maitotalous, Karjanhoitolehti, Tapio, Pyrkijä, Eläinten ystävä ja Terveystieteiden Lehti sekä myöhemmin myös Kalastuslehti, Suomen Nainen, Käsiteollisuus, Nuorten Airut, Osuustoimintalehti, Hevoshoitolehti ja Kansanvalistus. Oppilailla oli siten hyvät mahdollisuudet lukemiseen aina kun vain aikaa sille löytyi. Kirjastoon panostamisen ja lukutuvalla tilatujen lehtien avulla kansanopistoon tulevien nuorien haluttiin omaksuvan yhteiskunnallisessa ja käytännöllisessä elämässä tarvittavia tietoja ja taitoja, joita he saattoivat itse lukemalla omaksua.¹⁹⁵

Heti ensimmäisestä toimintavuodesta alkaen opistolla ilmestyi oppilaiden toimittama oma lehti. Alussa sen nimi oli Kuisketta Kainuusta muuttuen lukuvuonna 1911–1912 Opistoksi ja

¹⁹³ KOA VK:t 1909-1916.

¹⁹⁴ KOA, jkpk 29.- 30.1.1937.

¹⁹⁵ KOA, jkpk 17.1.1910; VK:t 1909-1912; 1915-1916; Vrt. Tuominen 1999, 102.

myöhemmin Pisaraksi. Tarkoituksena oli, että oppilaat innostuisivat ja oppisivat ilmaisemaan itseään, tunteitaan ja ajatuksiaan kirjallisesti niin runojen, tarinoiden kuin kirjoitelmienkin muodossa. Oma opistolehti ilmestyi pääsääntöisesti kaikissa Suomen kansanopistossa.¹⁹⁶

Entisistä oppilaista muodostuvat toveriliitot olivat yksi keino toteuttaa kansanopistokasvatusta. Niiden tarkoituksena oli yhdistää eri vuosien oppilaita opiston ympärille vielä opistoajan jälkeenkin. Toveriliitot järjestivät toveripäiviä, toimittivat opistojulkaisuja ja tukivat taloudellisesti vähävaraisten oppilaiden opiskelua.¹⁹⁷ Kainuun opiston entisten oppilaiden keskuuteen perustettiin jo toisen toimintavuoden aikana toveriliitto. Se kokoontui ensimmäisen kerran vuosikokoukseensa ja juhlaansa 28.2.1911. Tästä tapaamisesta on todettu, että ”*useita ensimmäisen vuosiosaston oppilaita saapui silloin opistolle virkistämään muistojansa ja punomaan niitä siteitä, jotka luonnollisesti syntyvät liittämään kaikkia tämän kodin penkeillä istuneita yhteisten harrastusten ympärille*”¹⁹⁸. Tämä perinne on säilynyt, sillä opistolla pidetään vielä nykyäänkin Marian päivänä opistolaispäivät, minne entiset opistolaiset voivat kokoontua muistelemaan opistovuottaan.¹⁹⁹ Kainuun opiston elämään toi oman lisänsä se, että oppilaat hoitivat opintojensa ohella myös kansanopiston arkiaskareet, kuten ruuanlaiton, leipomisen, siivouksen, luokkien järjestämisen, maatalous- ja navettatyöt, halonhakkuun sekä opiston ja saunan lämmittämisen. Joinakin vuosina oppilaat toimivat vuorollaan myös isännän, emännän ja kartanonrengin rooleissa harjoitellen näin käytännössä maalaiselämässä tarvittavia taitoja. Tyhjiä hetkiä päivään ei juuri mahtunut, vaan oppilaita pyrittiin aamusta iltaan ohjaamaan ja kasvattamaan vastuullisiksi ja toimeliaiksi kansalaisiksi sekä sivistyneiksi yhteiskunnan jäseniksi. Kuitenkin vaihteleva lukujärjestys ja kansanopistoille ominainen työtapo takasivat kuitenkin sen, ettei liikarastusta esiintynyt oppilaiden keskuudessa. Lisäksi Kainuun opistoon pyrkijöille huomautettiin jo etukäteen, että ”*kansanopistot eivät ole mitään laiskankouluja, vaan siellä ollaan toimesta aamuvarkaisesta iltamyöhään saakka*”²⁰⁰. Tärkeintä oli, että kansanopistoon saapuvilla oli eteenpäin pyrkivä mieli, että saattoi kiinnostuksella seurata kaikkea opistotoimintaa.²⁰¹

¹⁹⁶ KOA, VK:t 1909-1912; Karttunen 1979, 40.

¹⁹⁷ Karttunen 1979, 74.

¹⁹⁸ KOA, VK 1910-1911.

¹⁹⁹ KOA, VK:t 1910-1912; Ruuttunen 1984, 42.

²⁰⁰ Antila 1934, 60.

²⁰¹ KOA, VK:t 1909-1917; KM 1: 1924, 16; Antila 1934, 60; Heikkinen 1995, 373. Ks. myös Karttunen 1979, 41, 124.

Kansanopistotalven jälkeen suurin osa Kainuun opiston oppilaista palasi kotiinsa emännän ja isännän töihin. Tosin myös opiston aikaisia aviopareja syntyi, jolloin tie etenkin tytöillä vei opistosta löytyneen puolison kotiin. Myös kylän nuoret olivat kiinnostuneita opiston oppilaista ja jotkut oppilaista jäivät pysyvästi Mieslahteen emännäksi tai isännäksi. Opistosta he olivat saaneet hyvän opin käytännöllisen työn suorittamiseen. Tästä on osoituksena kainuulainen sanonta, että ”*jo sen kodin pihapiiristä näkee, missä on kansanopisto käyty*”²⁰². Käytännön opetuksen antamisen lisäksi opiston merkitys yleissivistävänä kouluna oli merkittävä 1900-luvun alun Kainuussa. Kainuun kuntien ja seurakuntien luottamushenkilöinä onkin ollut paljon juuri kansanopiston entisiä oppilaita. Pieni osa oppilaista myös jatkoi koulun käyntiä kansanopistotalven jälkeenkin. Tavanomainen jatkokoulutuspaikka kansanopiston käyneelle nuorelle oli opettajaseminaari, olivathan koulutusmahdollisuudet tuolloin vielä melko suppeat.²⁰³

3.8. Aarno Pesonen jatkaa opistotyötä Malmivaaran jalanjäljillä

Väinö Malmivaara toimi Kainuun kansanopiston johtajana vielä kahtena ensimmäisenä Mieslahden toimintavuotena. Hän pyysi kuitenkin eroa tehtävästään johtokunnan kokouksessa tammikuussa 1913. Malmivaaran erosta on kerrottu, ettei hän herännäishenkisenä viihtynyt grundtvigiläisessä opistossa eikä hyväksynyt kaikkia työtapoja, kuten leikkimielisiä illanviettoja. Leikki-iltoina Malmivaara oli useimmiten poistunut oppilasjoukosta ja palannut jonkin ajan kuluttua sanoen että ”*eiköhän ole parasta jo lopettaa*”²⁰⁴. Yhteisen näkemyksen puute kansanopistotyön toteuttamisesta oli syynä vahvasti herännäisen Malmivaaran eroon grundtvigiläisestä Kainuun kansanopistosta. Kainuun opiston seinällä oli N. F. S. Grundtvigin kuva ja kansanopistotyötä toteutettiin hänen esimerkkinsä mukaisesti, mikä ei vastannut Malmivaaran käsityksiä nuorisokasvatustyön toteuttamisesta. Malmivaara siirtyikin herännäisen Karhunmäen opiston johtoon, kun se perustettiin vuonna 1914.²⁰⁵

²⁰² Iida Tervo 20.11.20006, Kajaani; Eeva Vaahtoniemi 27.9.2006, Lapua.

²⁰³ Huttunen 1959, 31; Karttunen 1979, 114; Heikkinen 1995, 377; Väinö ja Kaisu Maunumaan haastattelu 27.9.2006, Lapua; Väinö Vähäsarjan haastattelu 19.10.2007, Kainuun opisto; Iida Tervon haastattelu 24.11.2006, Kajaani; Paavo Keräsen haastattelu 27.6.2007, Mieslahti

²⁰⁴ Maunumaa & Ranta 1959, 10.

²⁰⁵ KOA, jpkp 1.4.1910; 17.1.1913; Raninen 1994, 20; Väinö Maunumaa 27.9.2006, Lapua.

Malmivaaran jälkeen syksyllä 1913 opiston johtajaksi tuli kauhavalaisyyntyinen filosofian maisteri Aarno Pesonen, joka jo opiskeluaikana oli ottanut osaa Kainuun kansanopiston perustamiseen toimiessaan Pohjois-Pohjalaisessa osakunnassa. Myös Pesosella oli läheinen yhteys herännäisyyteen, sillä hän oli tunnetun herännäisen rovastin Erkki Pesosen poika. Tämä kertoo siitä, että vaikka Kainuun opistolla ei alussa ollut mitään suoranaisia siteitä herännäisyyteen, oli se kuitenkin läheisessä yhteydessä kyseiseen herätysliikkeeseen niin ensimmäisten johtajiensa kuin myös johtokunnan jäsentensä, erityisesti rovasti Väyrösen kautta. Lisäksi opistolla oli kotikylällään Mieslahdessa omat vankkumattomat herännäiset kannattajansa.²⁰⁶

Aarno Pesosen toimintaan Kainuun opiston johtajana vaikutti se, että hän oli kansanopiston johtajan toimen ohella aktiivisesti mukana yhteiskunnallisten asioiden hoidossa. Hänellä oli useita kunnallisia luottamustoimia ja hän oli mukana Osuusliike Maakunnan toiminnassa sekä Nuorisoseuratyössä. Lisäksi Pesonen oli perustamassa Kainuun Sanomia vuonna 1917 ja kuului sen toimitukseen. Vuonna 1919 hänet valittiin myös eduskuntaan kainuulaisten maalaisliittolaisten edustajana. Luottamustoimien mukanaan tuomat velvollisuuksien vuoksi Pesonen ei kyennyt keskittymään Kainuun opiston asioihin johtajalta vaaditulla tavalla ja monet hänen tehtävistään jäivät opettajien hoidettaviksi. Tämä toi epävarmuutta opiston toimintaan 1910-luvulla, nojasihan kansanopistotyö pitkälle johtajan varaan. Pesosen kaudella kansanopistotyötä ohjaavat periaatteet eivät muutenkaan toteutuneet täysin, sillä hänen vaimonsa Sally Pesonen toimi johtajattarena vain työvuoden 1913-1914, minkä jälkeen siirtyi tuntiopettajaksi. Vuodesta 1914 alkaen johtajattarena oli kotitalousopettaja Alfhild Holmerus ja vuodesta 1917 lähtien käsityöopettaja Emmi Hirvonen. Siten ihanne avioparin johtamasta kansanopistosta jäi toteutumatta.²⁰⁷

Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyö pysyi 1910-luvulla sillä perustalla, minkä Väinö Malmivaara oli Kontiomäen Karhun talossa pannut alulle. Yleisestikin kansanopistotyö pysyi Suomessa autonomian ajan sillä pohjalla, mille se oli jo kansanopistoja perustettaessa luotu. Maaseudun elinkeinorakenteessa ei tapahtunut muutoksia, mikä vaikutti siihen, että kansanopistojen opetusohjelmat pysyivät vuodesta toiseen samankaltaisina. Nuoret eivät tulleet kansanopistoon valmistuakseen ammattiin, vaan palatakseen takaisin maaseudun elämänmuotoon ja maatalouden pariin, rikastuttaen niitä opistossa saamallaan tiedoilla ja

²⁰⁶ Kainuun Sanomat no 18, 1927; Kares 1952, 397-398; Maunumaa & Ranta 1959, 11; Keränen 1977, 238-239.

²⁰⁷ KOA, VK 1916-1917; Kainuun Sanomat no 18, 1927; Maunumaa & Ranta 1959, 11, 44.

taidoilla. Tosin 1910-luvulla kansanopistojen opetuksessa alettiin painottaa aiempaa enemmän hyötynäkökohtia ja tavoitteellisuutta, sillä oppilaiden tietotaso oli kohonnut 1900-luvun kuluessa. Tämä näkyi maatalousopetuksen tehostumisena sekä kotiseutuharrastuksen korostumisena historian opetuksessa. Lisäksi Kalevalan opetus sai entistä suuremman aseman etenkin opistoissa, joissa oli taitavia Kalevalan opettajia. Opetukseen tuli uutta ainesta, uusia virikkeitä ja uudistuvia opetusmuotoja myös lukuvuosittain tapahtuvan oppilaiden ja opettajien vaihtumisen myötä.²⁰⁸

Vuoden 1915 lopussa koulutoimen ylihallitus oli laatinut pedagogista ja didaktista ohjausta sisältävän kiertokirjeen²⁰⁹ opistoille, mikä vaikutti Kainuun opistossakin tehtävään opetus- ja kasvatustyöhön. Kirjeen tarkoituksena oli päästä opistoissa opetusaineiden lukuisuudesta suurempiin kokonaisuuksiin ja opetuksen syventämiseen sekä aineiden rinnastuksella tapahtuvaan oppimisen helpottumiseen. Lisäksi kirjeessä painotettiin oppilaiden harrastuneisuutta, omatoimisuutta ja itsenäistä työskentelyä sekä opetuksen havainnollisuutta, jaksottamista ja sitä, että kukin tunti olisi mielekäs opetuksellinen kokonaisuus.²¹⁰ Kiertokirjeen ohjeiden mukaisesti Kainuun opistossa yhdistettiin lukuvuonna 1916–1917 historia ja kirkkohistoria, maantiede ja yhteiskuntaoppi sekä luonnontiede ja maataloudelliset aineet yhdeksi oppiaineeksi²¹¹. Tämän suurempiin opetuskokonaisuuksiin siirtymisen todettiin tuovan käytännön hyötyä ja tehokkuutta opetukseen.²¹²

Kansanopistojen opetus- ja kasvatustyö painotti yleisesti lainkuuliaisuutta ja isänmaallisuutta. Tämä näkyi erityisesti vuonna 1918, jolloin vapaussota syttyi ja lukukausi keskeytyi monessa Suomen kansanopistossa. Opistot edustivat yleisesti valkoista²¹³ puolta.²¹⁴ Presidentti Kyösti Kallio onkin todennut vuonna 1939 kansalaissodasta ja kansanopistoista, että

”Millä tuloksella kansanopistot lietsoivat rakkautta isänmaahan ja sen tulevaisuuteen, muistamme ihailen, sillä isänmaan vaaran hetkellä kansanopistot

²⁰⁸ KOA, VK:t 1909-1917; KM 1: 1924, 21; Karttunen 1979, 72-74, 114, 122,126.

²⁰⁹ Tämä oli ainut kiertokirje autonomian aikana, jossa kansanopistoille annettiin pedagogisia ja didaktisia ohjeita. Ks. Karttunen 1979, 78.

²¹⁰ Karttunen 1979, 72, 78-79; 122.

²¹¹ Ks. myös Liite 8.

²¹² KOA, VK 1916-1917.

²¹³ 1900-luvun alussa suomalaista lapsuutta rakennettiin yleisesti valkoisen Suomen arvojen pohjalta ja myös koululaitos palveli aikakauden suomalaisuusideologiaa. Ks. Tuomaala 2003, 213.

²¹⁴ Karttunen 1979, 101-102.

olivat monin paikoin kansannousun keskuksia ja opistojen kasvatit yhtenä miehenä valmiit nousemaan taisteluun oikeuden ja vapauden puolesta”²¹⁵.

Vapaussodan takia Kainuun opiston toiminta täytyi keskeyttää 27.2.1918. Kaikki Kainuun kansanopistossa työ kautena 1917-1918 opiskelleet pojat kahta lukuun ottamatta lähtivät agronomiopettajan johdolla vapaussotaan. Myös johtaja Pesonen oli mukana Suomen vapautta ja itsenäisyyttä puolustamassa. Tytöt taas jäivät opistolle tekemään Mieslahden suojeluskunnan hankkimista aineksista vaatteita sotilaille. Opistosali oli kevätlukukauden ajan suojeluskunnan kokous- ja harjoittelupaikkana sekä sotilaiden majoitustilana. Opistolla oli myös Mieslahden suojeluskunnan esikunta ja Paltamon kunnallis-esikunta sekä suojeluskunnan sotilasruokala. Lisäksi opistolle koottiin sotilastarkoituksiin tulevia varusteita, viljaa, maitoa ja muita tarvikkeita. Vuosikertomuksessa 1917-1918 todetaankin, että ”koko opisto ja sen asukkaat olivat vapaustaistelun aikana utterassa työssä Suomen vapauden hyväksi”²¹⁶. Vapaussodassa kaatui viisi opiston käynnyttä poikaa.²¹⁷

Kainuun Kansanopisto vakiinnutti paikkansa grundtvigilaisten opistojen joukossa ensimmäisen toimintavuosikymmenen aikana, mutta siitä huolimatta oppilasmäärät pysyivät melko alhaisina. Oppilaita oli vuosien 1909-1920 aikana yhteensä vain 303 eli keskimäärin 27,6 oppilasta vuodessa, joista 16,3 tyttöä ja 11,3 poikaa.²¹⁸ On arveltu, että kainuulaisilla ei ollut aatteellista harrastuneisuutta kansanopistotoimintaan eivätkä he herännäishenkisinä tunteneet grundtvigiläistä kansanopistoa omakseen. Opiston tukalaan tilanteeseen vaikuttivat olennaisella tavalla myös johtaja Pesosen heikko sitoutuneisuus kansanopistojohtajan työhön. Lukuvuonna 1920-1921 tilanne johti lopulta siihen, että opisto ei oppilaspulan ja taloudellisten vaikeuksien vuoksi avannut oviaan lainkaan. Kainuun opiston johtokunta oli päättänyt yhtiökokouksessa 6.8.1920, että opiston toiminta keskeytettäisiin alkavaksi lukuvuodeksi, koska jatkamiselle entisenlaisena ei ollut edellytyksiä. Keskeytysvuoden aikana oli tarkoitus herättää kansanopistoaatetta ja järjestää osakekeräyksiä Kainuussa, sillä uskottiin, että näin kansanopisto voitaisiin pitää kainuulaisten omissa käsissä. Kansanopiston keskeyttämisestä huolimatta kotitalouskoulu jatkoi toimintaansa.²¹⁹

²¹⁵ Karttunen 1979, 102.

²¹⁶ KOA, VK 1917-1918.

²¹⁷ KOA, ykpk 19.8.1918; Kainuun Sanomat no 18, 1927; Maunumaa & Ranta 1959, 10.

²¹⁸ KOA, oppilasluettelo 1909-1920.

²¹⁹ KOA, jkpk 6.8.1920; 11.8.1920; 6.11.1920; Keränen 1977, 237-241; Heikkinen 1995, 370-373.

4. Grundvigilaisesta opistosta koko Kainuun herännäisopistoksi 1920-luvulla

4.1. Herännäisyys Kainuun opiston aatepohjaksi

Kainuun opisto eli kriisivaihetta keskeytyksvuonna 1920–1921, jolloin pohdittiin opiston toiminnan jatkoa. Osa johtokunnasta oli tässä vaiheessa sitä mieltä, että opiston toiminta ei osakekeräyksen onnistumisesta ja kainuulaisten innostamisesta huolimatta voisi jatkua entisenlaisena – olihan kokemus sen jo osoittanut. Johtokunnan herännäishenkiset jäsenet, etenkin puheenjohtaja Rihtniemi ja pastori Väyrynen, olivat sitä mieltä, että Kainuun opiston tulisi nyt kääntyä Herättäjäyhdistyksen puoleen. Johtokunnan pyynnöstä Herättäjäyhdistys teki ehdotuksen opiston järjestämiseksi herännäisyyden aatesuunnan mukaisesti, olihan Kainuu pohjimmiltaan vankkaa herännäisyysaluetta. Kuitenkin osa johtokunnasta, kuten maanviljelijät Antti Kemppainen, Kalle Keränen ja Salomo Pulkkinen, vastustivat herännäisyyteen siirtymistä ja esimerkiksi johtaja Pesonen oli sitä mieltä, että ”*opiston elämän tukemisessa ja järjestämisessä on ennen kaikkea nojaututtava Kainuun kansaan*”²²⁰. Nämä maalaisliittolaiset olisivat halunneet tehdä opistosta eräänlaisen nuorisoseura-aatteeseen nojaavan Alkio-opiston. Vastakkain oli siis kaksi erilaista näkemystä opiston kohtalosta – kaupunkilaistaustaisten kokoomuslaisten ja maalaistaustaisten maalaisliittolaisten – eikä grundtvigilaisen opiston muuttaminen herännäiseksi ollut lainkaan itsestään selvää.²²¹

Kainuun opistosta haluttiin tehdä herännäisopisto, sillä herännäisellä pohjalla toimivan opiston uskottiin voivan paremmin täyttää opetus- ja kasvatustehtävänsä kainuulaiseen väestön keskuudessa. Herätysliikkeistä juuri herännäisyys oli kokenut voimakkaan nousun Kainuussa 1800-luvun alkupuolella²²². Se vaikutti erityisen vahvana aluksi Suomussalmen, Paltamon ja Ristijärven seuduilla sekä 1840-luvun lopulta lähtien Sotkamossa. 1800-luvun puolesta välistä lähtien kainuulainen herännäisyys laantui sen johtomiesten, kuten paltamolaisen Pekka Janssonin ja Sotkamon kirkkoherran K. R. Pettersonin, vanhentuessa ja

²²⁰ KOA, jkpk 6.8.1920.

²²¹ KOA, jkpk 6.8.1920; ykpk 6.8.1920; 9.7.1921; Romppainen 2007, 275.

²²² Herätysliikkeet antoivat yleisesti leimansa Suomen kirkolliselle elämälle 1700-luvun lopulta lähtien. Yhdessä 1800-luvun alun romantiikan kanssa ne vaikuttivat siihen, että uskonto tuli enemmän ihmisten kiinnostuksen kohteeksi. Kainuussa etenkin herännäisyys koki tuolloin voimakkaan nousun. Ks. Keränen 1977, 230.

sitä piti yllä lähinnä Ristijärven kappalaisen Frans Frederik Lönnrothin²²³ toiminta. Lönnrothin vaikutuksesta Kajaanin kirkkoherrasta ja opiston johtokunnan jäsenestä Johannes Väyrysestä tuli 1900-luvun alussa uusi merkittävä herännäisyyden johtohahmo ja hänen ympärilleen alkoi vähitellen muodostua kainuulaisten heränneiden pieni piiri. Juuri Väyrynen vaikuttikin ratkaisevasti Kainuun opiston siirtymiseen herännäisopistoksi.²²⁴

Kainuun opiston herännäishenkiset johtokunnan jäsenet kävivät neuvotteluja Herättäjäjyhdistyksen kanssa syksystä 1920 lähtien. Lopulta vuoden 1921 heinäkuussa päästiin yksimielisyyteen tilanteesta. Tämä käy ilmi Sisälähetysseura herättäjän Päätoimikunnan kokouksen pöytäkirjasta 22.7.1920:

”Harkittuaan tehtyä ehdotusta päätti Päätoimikunta suostua siihen sillä ehdolla, että sanottu kansanopisto rakennuksineen, opetusvälineineen, kiinteistöineen ja irtaimistoineen luovutetaan vuoden ajaksi Sisälähetysseura Herättäjän käytettäväksi, sekä että Sisälähetysseura saa opiston johtokunnan tai osakkeiden omistajain häiritsemättä johtaa Kainuun kansanopiston toimintaa Herättäjän sääntöjen mukaisessa hengessä ja sitoutuu Sisälähetysseura, käytettyään vuoden ajan opistoa ja mitä siihen kuuluu täydellä omistusoikeudella, jättämään ne osakeyhtiölle siinä kunnossa, mitä ne tarkastuksessa havaitaan olevan, kun seura ne vastaanottaa.”²²⁵

Tämän pöytäkirjan allekirjoittajina olivat tunnetut herännäisjohtajat Wihelmi Malmivaara, Väinö Malmivaara, Juho Malkamäki ja Juho Kuoppala.²²⁶

Herättäjäjyhdistys sitoutui järjestämään opiston opetustoiminnan aluksi yhden vuoden ajaksi heti tulevasta lukukaudesta 1921-1922 lähtien. Tämä sai kannatusta Kainuun heränneiden keskuudessa, mutta alussa esiintyi myös epäluuloja asiaa kohtaan. Pelättiin, että opiston joutuminen vieraisiin käsiin johtaisi opiston vieraantumiseen kainuulaisista ja olisi haitaksi kainuulaisnuorison sivistys- ja edistyspyrkimyksille. Ensimmäisestä herännäisvuodesta saatiin kuitenkin niin hyvät kokemukset, että toimintaa päätettiin jatkaa vastaisuudessakin Herättäjäjyhdistyksen johdolla riittävän kannatuksen puuttuessa omasta piiristä. Opiston hoito luovutettiin Herättäjäjyhdistykselle ehdoilla, että opisto toimii paikallisen johtokunnan

²²³ Frans Fredrik Lönnroth oli Elias Lönnrothin veljenpoika, joka oli tullut setänsä luokse Kajaaniin koulutettavaksi.

²²⁴ Kares 1947, 35, 45-47; Keränen 1979, 230-277; Ruuttunen 1984, 39.

²²⁵ KOA, ykpk, Sisälähetysseura herättäjän Päätoimikunnan pk 22.7.1921.

²²⁶ KOA, ykpk, Sisälähetysseura herättäjän Päätoimikunnan pk 22.7.1921.

johdolla, Herättäjä ei käytä opiston omaisuutta muuhun toimintaansa, toiminta tapahtuu kristillissiveellisessä hengessä ja että Herättäjä yhtiön osakepääomaa korottaessa saa jäsentensä kautta osake-enemmistön ylimerkintäetuoikeuden kuitenkin jäädessä kainuulaisille. 1920-luvun alun kriisistä lähtien herännäishenkisyys on antanut leimansa Kainuun opiston toiminnalle ja opistosta on muodostunut jopa uudelleen voimistuneen Kainuun herännäisyyden keskus.²²⁷ Kuten Kajaani-lehden artikkelissa vuodelta 1928 todetaan:

*”Alussa kohdeltiin opistoa melkoisella ennakkoluulolla, mutta vuosi vuodelta on Kainuun väestö tullut huomaamaan, ettei opisto kuljeta Kainuuseen mitään vierasta henkeä, vaan rakentaa sille pohjalle, joka täällä varhaisista ajoista on ollut”.*²²⁸

Kainuulainen herännäisyys oli luonteeltaan yksinäisten yhteyttä herrassa – vaatimatonta, nöyrää, hiljaista ja Jumala-keskeistä kilvoittelua. Se oli lähellä Savon herännäisyyttä, mutta sen tunnuspiirteet olivat alusta lähtien yhteydessä Kainuun olosuhteisiin ja kansan luonteeseen – *”Siinä on tuntunut pettuleivän, Kainuun entisen kansallisruoan, maku”*²²⁹. Kainuussa heränneet lukivat paljon etenkin hartauskirjallisuutta, koska seuratoiminta oli harvaan asutulla ja huonokuntoisten teiden alueella satunnaista. Kainuulaiset arvostivat vanhoja kirjoja sekä kunnioittivat kirkkoa ja sen palvelijoita niin, ettei laajempaan hurmoshenkiseen liikehdintään ajaututtu. Ristillä oli erityinen merkitys Kainuun heränneille. Se merkitsi armoa ja sen alle oli nöyryyttävä. Luonteenomaista oli myös yksinäisyydestä johtuva pyhään yhteyden ikävöiminen. Kainuun kansanopistosta tuli herännäiseksi siirtymisen jälkeen Kainuun herännäisyyden keskus. Se herännäisyys, jota Kainuun opisto edusti ja levitti ympäristöönsä oli tosin luonteeltaan pohjalaista herännäisyyttä – olihan herännäisellä Kainuun opistolla oli vankat yhteydet Herättäjäyhdistykseen ja lisäksi herännäisopistonopiston johtajat edustivat eteläpohjalaista herännäisyyttä aina 1970-luvulle saakka.²³⁰

Kainuun opiston muututtua herännäisopistoksi sen oppilasmäärät nousivat ja toiminta vakiintui. Kun oppilaita oli grundtvigiläisen vaiheen aikana ollut opistossa 17-35 vuodessa, lukuvuonna 1927-1928 oppilaita oli jo 81 ja oppilasmäärä pysyi tämänkaltaisena aina toiseen

²²⁷ KOA, ykpk 27.7.1922; Kainuun Sanomat no 91, 19.8.1920; Keränen 1977, 238-241; Heikkinen 1995, 372-373.

²²⁸ Kajaani no 70, 25.6.1928.

²²⁹ Kares 1947, 35.

²³⁰ Kares 1947, 35, 105-106; Keränen 1977, 230-238; 244; Ruuttunen 1984, 40-41; Romppainen 2007, 285.

maailmansotaan saakka²³¹. Tosin ensimmäisinä herännäisvuosina oppilaskysymys oli edelleen epävarma ja etenkin miesoppilaista oli puutetta. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että opiston muututtua kristilliseksi kansanopistoksi se saavutti pohjavireiltään herännäishenkisten kainuulaiskotien luottamuksen. Tuolloin Kainuun heränneet asettuvat tukemaan kansanopistoa ja lähettivät tyttäriään ja poikiaan laitoksen oppilaiksi entistä innokkaammin. Kansanopiston saama suosio 1920-luvulta lähtien osoittaa, että herännäisyyden hengessä toimiminen on ollut oikean suuntaista ja Kainuun maakunnan tarvetta vastaavaa toimintaa. Kainuun opisto kasvoi tuolloin pienestä opistosta keskisuureksi.²³² Tosin on todettava, että yleisestikin Suomessa kansanopistojen oppilasmäärät nousivat 1920-luvulta lähtien, sillä kansanopistoissa²³³ opiskeli lukuvuonna 1909-1910 yhteensä 1643 oppilasta, 1918-1919 yhteensä 1834 oppilasta, 1927-1928 yhteensä 3042 oppilasta ja 1938-1939 yhteensä jo 3581 oppilasta²³⁴.

4.2. Otto Korpijaakko herännäisopistotyön tienviitoittajana

Kainuun opiston johtajana oli ensimmäisenä herännäisvuotena filosofian maisteri Lauri Hakalehto. Hän oli saanut opastuksen toimeensa herännäisjohtajilta Wilhelmi ja Väinö Malmivaaralta, mutta tunsikin nuorena johtajana vastuun opiston hoidosta suureksi. Syksyllä 1921 hän kirjoittikin eräälle ystävälleen, että ”*Monasti olen tullut huomaamaan, kuinka kelvottomasti teen Herran työtä. Herran pitäisi saada olla johtamassa ja opettamassa, minun pitäisi itse olla neuvottavana ja ohjattavana*”²³⁵. Hakalehto toimikin opiston johtajana vain työvuoden 1921-1922 ajan. Tuolloin johtajattarena toimi opettaja Anni Siikanen. Vahvan johtajaparin puute vaivasi opiston toimintaa ensimmäisenä herännäisopistovuotena, mikä toi epävarmuutta kansanopistotyön suorittamiseen.²³⁶

Kainuun opiston opettajakunta pysyi herännäisyyteen siirtymisen jälkeen samankaltaisena kuin aiemminkin. Opettajakunnan valinnassa alettiin kuitenkin pitää tärkeänä sitä, että

²³¹ KOA, oppilasluettelo 1909-1920, VK 1927-1928.

²³² KOA, VK 1927-1928; ovyk 1929; Maunumaa & Ranta 1959, 12-13; Keränen 1977, 238-241; Heikkinen 1995, 372-373.

²³³ Sisältää sekä suomen- että ruotsinkieliset kansanopistot.

²³⁴ KM 1:1924, 23.

²³⁵ Kares 1952, 400.

²³⁶ Hakalehto 1959, 36-37; Maunumaa & Ranta 1959, 43-44.

hakijoilla oli herännäistausta. Näin heidän katsottiin voivan parhaiten toteuttaa herännäisopistoissa tehtävää opetus- ja kasvatustyötä. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että opettajat omistautuivat kokonaisvaltaisesti herännäisopiston työhön, sillä herännäisopistoista pyrittiin alusta lähtien luomaan intiimejä kodinomaisia yhteisöjä. Opistoväki muodosti ikään kuin herännäisen perheen, jossa johtaja ja johtajatar olivat isän ja äidin rooleissa. Kodinomaisuutta lisäsi se, että koko henkilökunta piti tehtävänänsä vanhempien tukemista heidän lastensa kasvatuksessa. Lisäksi oppilaille muodostui opistosta todellisuudessa koti kansanopistotalven ajaksi, sillä he kävivät kotonaan vain pitempien lomien, kuten joulun ja pääsiäisen aikana. Opettajat vierailivat asuntolassa säännöllisesti ja olivat jatkuvasti tiiviissä vuorovaikutuksessa oppilaiden kanssa. Mallina kansanopistotyölle oli rakastava ja ymmärtäväinen, mutta autoritääriin ja patriarkaalinen herännäiskoti. Tämä merkitsi tiettyä tiukkuutta, sääntöjen noudattamista ja kontrolloitua ajankäyttöä – mikä oli tavallista kansanopistotyössä yleisemminkin.²³⁷

Syksyllä 1922 Kainuun opiston johtajaksi valittiin Otto Korpijaakko. Hän oli vain 21-vuotias tullessaan Kainuun opiston johtajaksi ja suoritti teologian opintonsakin loppuun vasta vuonna 1923. Korpijaakko oli asunut Ylihärmässä ennen kansanopistoon tuloaan ja tutustunut siellä Wilhelmi Malmivaaraan ja eteläpohjalaiseen herätykseen, mikä vaikutti hänen toimintaansa nuorisonkasvattajana. Monien muiden herännäispappien tapaan hän oli omaksunut myös aitosuomalaisuusaatteen opiskeluaikanaan. Korpijaakko halusikin toteuttaa kansanopistotyötä isänmaallisessa ja kristillisessä hengessä sekä turvallisessa ja kannustavassa herännäisessä ilmapiirissä. Tämä lisäsi opiston sisäistä yhteenkuuluvuuden tunnetta, sillä oppilaiden oli helppo lähestyä nuorta johtajaa. Kansanopistotyön lisäksi Korpijaakko oli aktiivisesti mukana suojeluskuntatoiminnassa ja kuului kommunistin vastaisen Lapuan liikkeen kannattajiin. Oppilailleen hän saattoi todeta, että ”*jos ei teistä kasva näissä suojissa tätä maata ja kansaa rakastavia naisia ja miehiä, niin ei niitä kasva sitten missään*”²³⁸. Korpijaakon kaudella johtajattarena toimi hänen vaimonsa Liisa Korpijaakko. He täyttivät esimerkillisellä tavalla kansanopiston johtajaparille asetetut vaatimukset ja heidän aikanaan Kainuun opiston toiminta herännäisperustalla vakiintui.²³⁹

²³⁷ Keränen 1977, 241; Raninen 1994, 69–70, 79–80; Väinö ja Kaisu Maunumaan haastattelu 27.9.2007, Lapua; Eeva Vaahtoniemen haastattelu 27.9.2006, Lapua.

²³⁸ Romppainen 2007, 276.

²³⁹ Korpijaakko 1929, 15–16; Kares 1952, 400–401; Kotimaa no 10, 1958; Maunumaa & Ranta 1959, 12; Väinö Vähäsarja 19.10.2007, Kainuun opisto; Romppainen 2007, 275–276.

1920-luvulta lähtien kansanopistojen johtajat ja opettajat alkoivat yleisesti pysyä toimissaan kauemmin kuin autonomian ajalla, jolloin opettajien vaihtuvuus oli hyvin suurta ja jopa heikensi kansanopistotyön toteuttamista. Kainuun opistonkin johtaja Otto Korpijaako pysyi toimissaan aina vuoteen 1930 saakka, jolloin siirtyi Viipurin diakonissalaitoksen johtoon²⁴⁰. Lisäksi opistoon tuli 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa kolme opettajaa, jotka pysyivät toimissaan tutkimuskauden loppuun saakka²⁴¹. Vaihtuvuuden vähenemiseen vaikutti vuonna 1925 voimaan astunut ensimmäinen kansanopistolaki, jonka myötä opettajat saivat toimeenvahvistuskirjan kahden koevuoden jälkeen ja heidän palkkansa kohosivat. Lisäksi kansanopistotyö alettiin nähdä 1920-luvulla elämäntehtävänä. Kun samaan aikaan opinnollisuus korostui herättävän ja innostavan aineksen jäädessä vähemmälle, ei työtä kohtaan syntynyt samanlaista väsymystä kuin aikaisemmin ja pysyvyys tuli paljon suuremmaksi.²⁴² Hallinnollisten seikkojen paranemisen lisäksi herännäisyys lisäsi opettajien sitoutumista työhönsä Kainuun opistossa, sillä opistoyhteisö koettiin yhdeksi suureksi perheeksi, jonka eteen oltiin valmiita tekemään työtä aamusta iltaan ja ympäri vuoden²⁴³. Johtaja Korpijaakon ja muun opettajakunnan avulla Kainuun opisto toteutti esimerkillisesti herännäisopistoille asetettua kasvatustehtävää, mistä kertoo se, että monelle oppilaalle jäivät opistovuodesta päällimmäisenä mieleen Siionin virret, opettajien ja oppilaiden läheisyys, kotoinen tunnelma sekä kaikkialla läsnä oleva arkipäivän kristillisyyss²⁴⁴.

4.3. Oppilasrakenteen naisvaltaisuus ja keski-ikäen aleneminen 1920-luvulta lähtien

Oppilasaines pysyi herännäisessä Kainuun kansanopistossa 1920-luvulla varsin samankaltaisena kuin mitä se oli ollut grundtvigilaisenakin aikana. Suurin osa oppilaista, 87 %, tuli opistoon Kainuun maakunnasta. Herännäisyyteen siirtymisen myötä opistoon alkoi tulla oppilaita jonkin verran enemmän myös Kainuun ulkopuolelta. (Kuvio 9.) Oppilaista suurin osa, 52 %, tuli opistoon edelleen tilallisperheistä. Toiseksi huomattavaksi ryhmäksi alkoi kuitenkin 1920-luvun mittaan nousta pienviljelijätaustaiset oppilaat, joita ei edellisen

²⁴⁰ Työvuonna 1924-1925 johtajina toimivat tosin pastori Aarne Savola ja teologian ylioppilas Jafet Rätty Korpijaakon ollessa virkavapaalla. Ks. Maunumaa & Ranta 1959, 43.

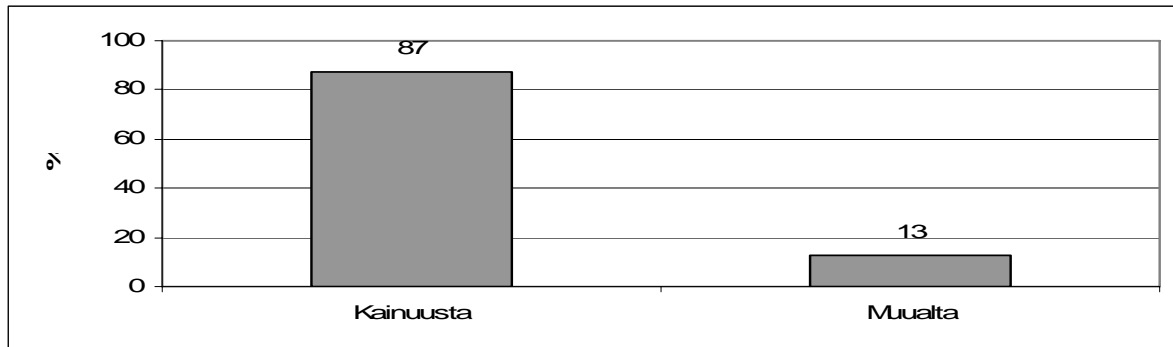
²⁴¹ Tuolloin opistoon tulleita pitkäaikaisia opettajia olivat käsitöiden opettajat Esteri Kanninen (opistossa 1927-1965) ja Meeri Kurikka (1930-1966) sekä Väinö Kurikka (1931-1966). Ks. KOA, VK 1927-1948.

²⁴² KM 1:1924, 19-20, 36; Karttunen 1979, 115.

²⁴³ Eeva Kyyrösen haastattelu 28.9.2007, Lapua.

²⁴⁴ Iida Tervon haastattelu 20.11.2006, Kajaani.

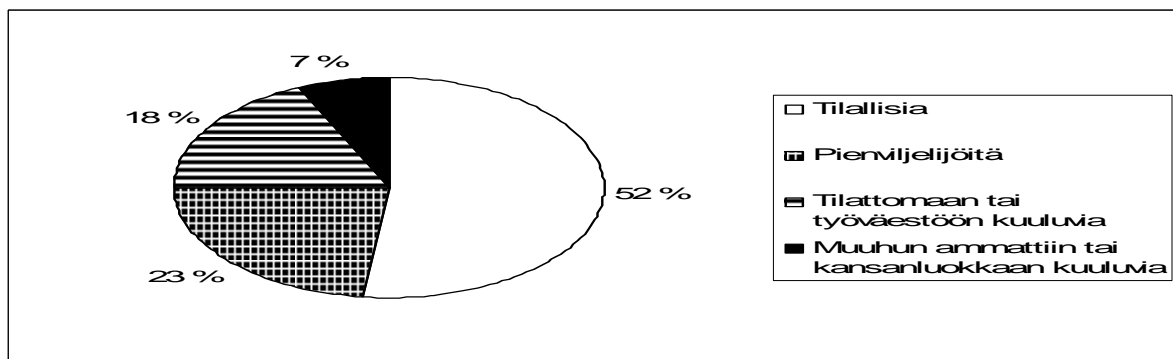
vuosikymmenen luokituksista löydy lainkaan²⁴⁵. Pienviljelijäperheistä tuli opistoon 1920-luvulla 23 % oppilaista. Selvä enemmistö Kainuun opiston oppilaista tuli siten maaseudun oloista tilallis- ja pienviljelijäperheistä. Tilattomaan tai työväestöön kuuluvien oppilaiden osuus laski jonkin verran edelliseen vuosikymmeneen verrattuna, kun taas muuhun ammattiin ja kansanluokkaan kuuluvien osuus nousi hieman. (Kuvio 10.) Tilanne oli sama muissakin Suomen kansanopistoissa, sillä suurin osa nuorista tuli opistoon maanviljelijäperheistä.²⁴⁶

Kuvio 9. Kainuun opiston oppilaiden maantieteellinen tausta vuosina 1921-1930

Lähteet: KOA, VK:t 1921-1929; Oppilasluettelo 1921-1930.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 1.)

Kuvio 10. Kainuun opiston oppilaiden yhteiskunnallinen tausta vuosina 1921-1930

Lähteet: KOA, VK:t 1921-1929; Oppilasluettelo 1921-1930.

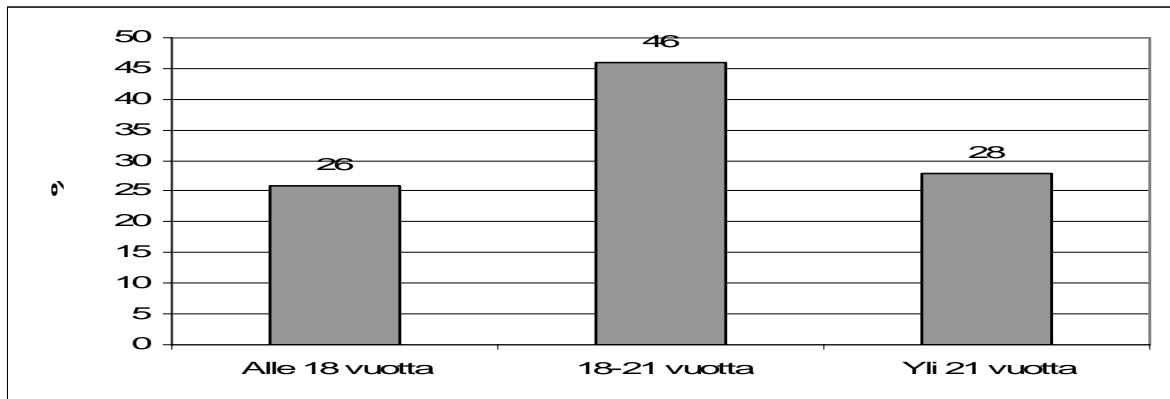
(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 2.)

1920-luvun mittaan oppilaat alkoivat tulla opistoon aiempaa nuorempina. Tähän vaikutti erityisesti se, että vuoden 1925 kansanopistolaisissa opistoon pyrkiviltä oppilailta vaadittiin aiemman 18-vuoden iän sijasta tytöiltä 16 ja pojilta 17 vuoden ikää. Ikärajan laskeminen johtui siitä, että oppivelvollisuuslain myötä kansakoulunkäynti oli tullut yleisemmäksi ja

²⁴⁵ Pienviljelijäluokan kasvamiseen vaikutti itsenäisen Suomen maatalouspolitiikka, jonka mukaan itsenäisten pientilallisten määrää pyrittiin kasvattamaan. Tämän vuoksi säädettiin muun muassa torpparilaki vuonna 1918 sekä muita asutustoimintaa edistäviä lakeja 1920- ja 1930-luvulla. Salokangas 2003, 671-673.

²⁴⁶ Karttunen 1979, 108-109; Karjalainen 1984, 136.

yleissivistys sen myötä nousut.²⁴⁷ Ikärajan muutos näkyi Kainuun opistossa kansanopistolain seurauksena vuonna 1926 ghyjuudistetussa ohjesäännössä, jossa vaadittiin kansanopistoon pyrkiviltä samaa ikää kuin kansanopistolaissa²⁴⁸. Kainuun opistossa alle 18-vuotiaiden osuus nousi 14 %:sta 26 %:iin ja 18-21-vuotiaiden osuus puolestaan laski 60 %:sta 46%iin 1920-luvulla. Yli 21-vuotiaiden osuus pysyi melko samana kuin edellisenkin vuosikymmenen aikana. (Kuvio 11.)

Kuvio 11. Kainuun opiston oppilaiden ikärakenne vuosina 1921-1930

Lähteet: KOA, VK:t 1921-1929; Oppilasluettelo 1921-1930.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 4.)

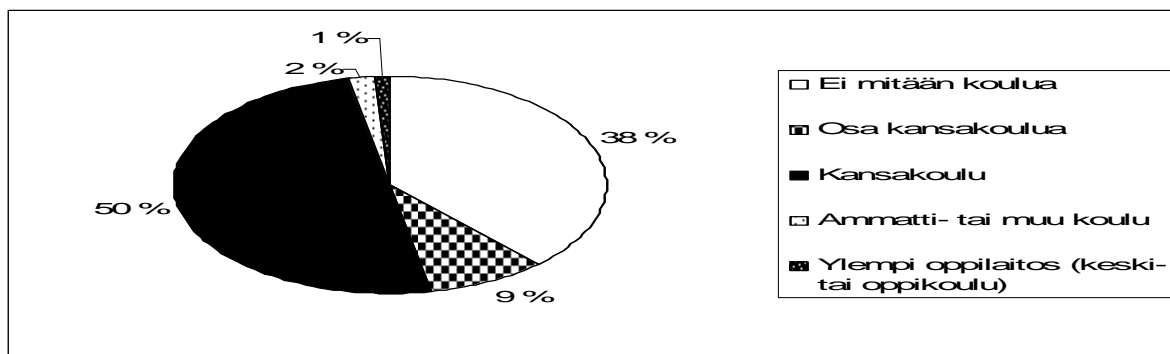
Kansakoulun suorittaminen tai muulla tavoin hankittu vastaava tietomäärä määriteltiin vuoden 1925 kansanopistolaissa edellytykseksi kansanopistoon pääsemiseksi. Tässä suhteessa sallittiin kuitenkin monissa opistoissa edelleen poikkeuksia, toteutuihan oppivelvollisuus eri puolilla maata eri tahtiin. Kainuun opiston vuoden 1926 ohjesäännössä todetaan, että kansankoulun käyntiä ennen kansanopistoon tuloa pidetään toivottavana, mutta ei kuitenkaan välttämättömänä²⁴⁹. Oppivelvollisuuslain vaikutus ja yleisen sivistystason nousu ovat kuitenkin havaittavissa Kainuun opistonkin oppilaiden keskuudessa, sillä 1920-luvulla kansakoulun käyneitä oli oppilaista jo puolet edellisen vuosikymmenen vajaan kolmanneksen sijaan. Koulunkäynnin yleistyessä koulua käymättömien ja osan kansakoulua käyneiden oppilaiden osuus laski, mutta silti heitä oli lähes puolet oppilaista. Ammattikoulun tai ylemmän oppilaitoksen käyneiden osuus pysyi edelleen pienenä, vain muutamana prosenttina. (Kuvio 12.) Tämä kertoo ammattikoulutuksen olemattomasta asemasta 1900-luvun Kainuussa. Tosin muihinkaan opistoihin ei juuri tullut ammatti- tai keskikoulun

²⁴⁷ KM 1: 1924, 12-15, 31; KM 8:1945, 22-25; Karttunen 1979, 67, 108-109; Karjalainen 1984, 135; Marjomäki 1989, 18.

²⁴⁸ Ks. KOA, Ohjesääntö 26.3.1926.

²⁴⁹ KOA, Ohjesääntö 26.3.1926.

käyneitä oppilaita, sillä kansanopistoa ei pidetty koulutettujen nuorten jatko-oppilaitoksena.²⁵⁰

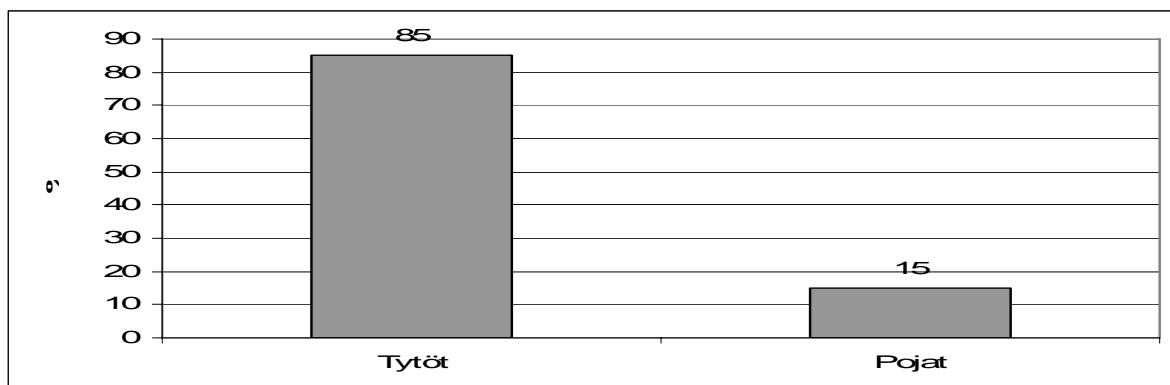

Kuvio 22. Kainuun opiston oppilaiden aikaisempi koulunkäynti vuosina 1921-1930

Lähteet: KOA, VK:t 1921-1929; Oppilasluettelo 1921-1930.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 3.)

1920-luvulla suurin osa, noin 85 %, Kainuun opiston oppilaista oli tyttöjä (kuvio 13.). Sukupuolirakenne muuttui siis huomattavasti verrattuna 1910-lukuun, jolloin tyttöjä oli vain noin 10 % poikia enemmän. Samanlainen kehitys on havaittavissa muissakin Suomen kansanopistoissa, sillä miesoppilaiden osuus pieneni huomattavasti itsenäistymisen jälkeen.²⁵¹ Kainuun opiston kohdalla sukupuolirakenteen nopeaan muutokseen tuo oman lisänsä opiston muuttuminen herännäiseksi. Lisäksi oppilasmäärän kasvaessa 1920-luvulta lähtien tyttöjen osuus suhteessa poikiin nousi koko ajan nopeammin.

Kuvio 13. Kainuun opiston oppilaiden sukupuoli vuosina 1921-1930

Lähde: KOA, VK:t 1921-1929; Oppilasluettelo 1921-1930.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 5.)

Kainuun opiston oppilasjoukkoon tuli vuosien 1922-1927 välillä 25 oppilasta Vienan-Karjalasta. Tämä toi oman lisänsä opetus- ja kasvatustyön toteuttamiseen, sillä he olivat

²⁵⁰ KM 1:1924, 31; Oksanen 1964, 42; Tuominen 1999, 173.

²⁵¹ Karjalainen 1981,4, 134

tiedolliselta tasoltaan hyvin eritasoisia ja osa saattoi olla luku- ja kirjoitustaidottomiakin. Kansanopisto osoittautui näille nuorille kuitenkin sopivaksi opiskeluympäristöksi erityistilanteessa, olihan se kotia muistuttava turvallinen läheisiä ihmissuhteita tarjoava paikka. Vienankarjalaisten oppilaiden läsnäolo opistossa rikastutti yhteisöelämää ja oli kasvattavaa jokaiselle opistolaiselle. Yhteensä Suomen kansanopistossa opiskeli 1920-luvulla noin 800 pakolais- ja heimokansan nuorta, jotka olivat pääasiassa inkeriläisiä tyttöjä sekä vianan- ja aunuksenkarjalaisia poikia.²⁵²

Taloudelliset ongelmat olivat 1920-luvullakin yleisiä Kainuun opiston oppilaiden keskuudessa. Vuosikertomuksessa 1927-1928 todetaankin, että

*”Kainuun Kansanopiston oppilaita ovat talousasiat aina painaneet. Onhan Kainuu köyhää ja lukee sellaisenaan ankaran lain asukkailleen. Monen opistoon haluavan on täytynyt luopua aikeistaan tai siirtää tulonsa siihen, kunnes itse on saanut ansaituksi opistonkäyntivarat. Useimmat joutuvat lähtemään opistoon täysin omalla vastuullaan ilman pienintäkään avustusta kotoaan”.*²⁵³

Vanhempien asenteista koulunkäyntiä ja kansanopistoonmenoa kohtaan kertoo seuraava lausahdus:

*”Olisihan sinun pitänyt ymmärtää köyhyytesi jo syksyllä sinne kotoa lähtiessäsi. Kun olisit mennyt edes oikeaan kouluun, etkä sinne opistolle, jossa ei muuta opi kuin mustissa vaatteissa murehtimaan ja virsiä huutamaan. Tarvitsisit nekin rahat tärkeämpiinkin tarpeisiin”*²⁵⁴.

Taloudellisesti vähävaraisten oppilaiden opiskelun tukemiseksi Kainuun opistolle perustettiin vuonna 1923 lainarahasto. Rahasto oli yksityisluontoinen, mutta toimi opiston johtokunnan valvonnan alaisena. Opisto sai rahastoa varten lahjoituksia ja sijoitti sinne omiakin varojaan. Lainarahastosta oppilaille myönnettiin pieniä lainoja muutaman vuoden maksuajalla. Vaikka kansanopiston käyminen pyrittiin Kainuun opiston puolelta tekemään mahdollisimman edulliseksi, oli lainarahasto hyvin tarpeellinen.²⁵⁵

²⁵² KOA, Oppilasluettelo 1922-1927; VK:t 1923-1926; Maunumaa & Ranta 1959, 51-52; Karttunen 1979, 111; Tuominen 1999, 155-156.

²⁵³ KOA, VK 1927-1928

²⁵⁴ Meriläinen 1949, 60.

²⁵⁵ KOA, VK 1925-1926; OYVK:t 1931-1932; Korpijaakko, Kainuun Sanomat no 88, 1929.

4.4. Herännäinen ja isänmaallinen aines lisääntyvät opetusohjelmassa

Kainuun opiston opetus- ja kasvatustoimintaa ohjasi 1920-luvulta lähtien herännäisopistoille ominainen kristillinen arvomaailma. Herännäisopistot halusivat ohjata oppilaitaan terveeseen ja vanhurskaaseen ajatteluun, opettaa heitä ymmärtämään yhteiskunnan rakenteita ja elämää sekä kasvattaa heissä sosiaalista vastuuntuntoa. Tarkoituksena oli kasvattaa nuorista nöyriä, totuudellisia, sivistyneitä ja vakaita kansalaisia sekä Jumalan seuraajia.²⁵⁶ Herännäisjohtaja Maunu Rosendalin mukaan ”*maailmassa täytyy kristitynkin elää, ei saa ummistaa silmiään ihmiskunnan kehitykseltä, hänen tulee seurata, siihen ottaa osaa ja sitä hyväksi käyttää, mikäli omatunto ja Jumalan sana sen myöntävät*”.²⁵⁷ Herännäiseksi siirtyminen tiesi muutoksia opiston opetussuunnitelmien ja opettavien aineiden sisältöihin, sillä herännäisen Kainuun opiston työtä ohjasi periaate, että ”*Kaiken opetuksen tulee olla Jumalan sanan mukaista sekä pyrkii jumalanvaltakunnan harrastusten ohella oppilaisissa herättämään rakkautta maalaiskansan tehtäviin ja kaikkeen kotimaiseen*”²⁵⁸.

Opetus- ja kasvatustyön toteuttamiseen 1920-luvulla toi oman lisänsä myös ensimmäisen, vuoden 1925 kansanopistolain voimaantuminen. Laki koski suureksi osaksi valtionavun määrittymistä, ei niinkään kansanopistojen opetusta ja oppiaineita ja jätti siten kansanopistoille edelleen varsin vapaat kädet opetuksen järjestämisessä. Uuden lain mukaan opistojen tuli kuitenkin jatkossa valita vallitsevaksi aineryhmäksi joko humanistiset, yhteiskunnallis-taloudelliset tai luonnontieteelliset aineet. Valittuun aineryhmään kuuluvien aineiden opetusta tuli olla vähintään kymmenen tuntia viikossa, jolloin ”*se antaisi leiman opistolle ja pidättäisi oppilaan samassa tai samanluontoisessa mielepiirissä suurimman osan oppiajasta*”²⁵⁹. Tällainen keskittämisen tarve oli seurausta siitä, että 1920-luvulla opetusaineiden moninaisuuden oli katsottu tuovan hajanaisuutta kansanopistotyöhön ja jopa heikentävän sitä. Uusia oppiaineita kansanopistoihin ei haluttu, sillä opetusohjelmissa katsottiin olevan jo kaiken tarpeellisen.²⁶⁰

Uusi kansanopistolaki tiesi opistoille ohjesääntöjen laatimista. Ne tulivat entisten, opistojen perustamisanomuksissaan senaatille lähettämien ohjelmien tilalle. Kainuun opiston

²⁵⁶ Kares 1949, 17-19.

²⁵⁷ Tiensuu 1979, 53-54.

²⁵⁸ KOA, Ohjesääntö 26.3.1926.

²⁵⁹ KM 1:1924, 17.

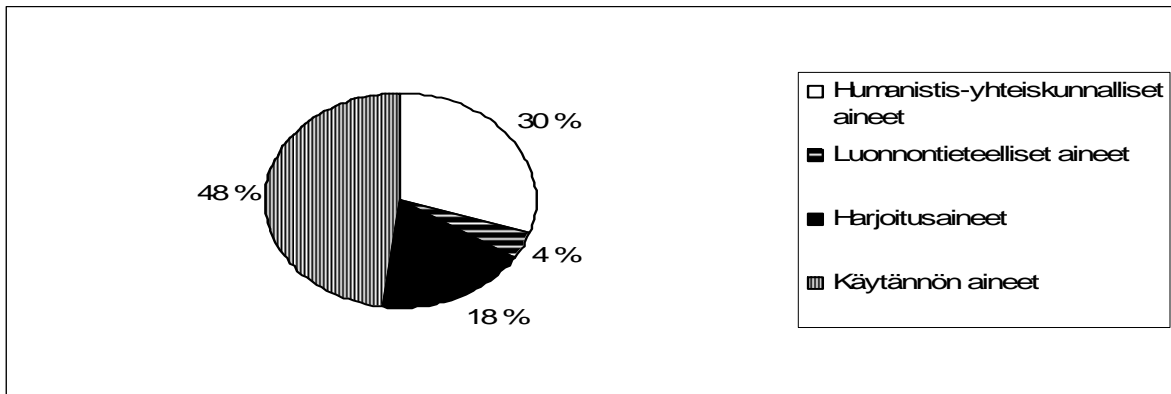
²⁶⁰ KM 1:1924, 16-17; Karttunen 1964, 76-78; Karttunen 1979, 156-159.

ohjesääntö uudistettiin vuonna 1926. Sen mukaan humanistinen aineryhmä oli opistossa vallitsevana ja lisäksi opetusta annettiin yhteiskunnallis-taloudellisissa ja luonnontieteellisissä aineissa. Muuten Kainuun kansanopiston tehtävä pysyi ohjesäännössä ennallaan ja samansisältöisenä uuden kansanopistoasetuksen kanssa., sillä opiston tarkoituksiksi määriteltiin aikuisen nuorison yleisen sivistystason kohottaminen herättävän, omintakeista ajattelua ja siveellistä luonnetta kehittävän opetuksen avulla. Opetettavat aineetkin pysyivät uudessa ohjesäännössä pääpiirteittäin ennallaan, tosin ohjesääntöön tuli erikseen maininta kansantalouden ja kristillisen kirkon historian opetuksesta opettavien aineiden joukossa. Lisäksi oppilaat alkoivat uuden ohjesäännön mukaan saada arvosanoja käytöksen, huolellisuuden ja tarkkaavaisuuden lisäksi myös edistyneisyydessä, joka arvioitiin erikseen tietopuolisissa ja käytännöllisissä aineissa. Arvosanoina olivat hyvä, hyvin tyydyttävä, tyydyttävä, välttävä ja heikko.²⁶¹

Lain astuttua voimaan suurin osa kansanopistoista toimi humanistisina jatkaen grungtvigilaista perinnettä. Monissa opistoissa oltiin kuitenkin epätietoisia siitä, miten vallitsevan aineryhmän tuli näkyä opiston aineiden tuntimäärissä. Kansanopistotarkastaja Rufus Saikun mukaan tuntimäärä ei ollut ratkaiseva, vaan tärkeää oli, että johtaja edusti vallitsevan aineryhmän aineita, koska hän antoi yleisen sävyn opiston työlle.²⁶² Kainuun opistossa johtaja oli perinteisestikin opettanut humanistis-yhteiskunnallisia aineita ja tämä linja jatkui Otto Korpijaakonkin aikana. Lisäksi humanistisilla aineilla oli jo aiemminkin ollut vahva asema opistossa. Siten uuden kansanopistolain voimaan astuminen ei aiheuttanut suuria muutoksia eri aineryhmien keskimääräisissä viikkotuntimäärissä Kainuun opistossa. Humanistis-yhteiskunnallisten aineiden osuus jopa laski prosenttiyksikön verran edelliseen vuosikymmeneen verrattuna. Näin kävi myös luonnontieteellisille aineille, kun taas käytännön aineiden osuus kasvoi harjoitusaineiden pysyessä ennallaan. (Kuvio 14.)

²⁶¹ KM 1: 1924, 34; KOA, Ohjesääntö 26.3.1926; Karttunen 1979, 158-159.

²⁶² Karttunen 1979, 123.

Kuvio 14. Viikkotuntien keskimäärät Kainuun opistossa vuosina 1921-1930

Lähde: KOA, VK:t 1921-1929.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 13.)

Herännäiseksi muuttuminen vaikutti uutta kansanopistolakia vahvemmin Kainuun opiston opetusohjelmaan 1920-luvulla. Opetusaineista se näkyi eniten uskonnossa, historiassa, kirjallisuudessa sekä laulussa. Kristillisissä kansanopistoissa uskontoa opetettiin tuntuvasti grundtvigilaisia opistoja enemmän. Kainuun opistossakin uskonnon viikkotuntimäärä nousi ollen lukuvuonna 1925-1926 jopa kuusi²⁶³. Opetussuunnitelmissa ja vuosikertomuksissa mainitut uskonnon tuntimäärät vaihtelevat eri vuosina 2-6 tunnin välillä riippuen siitä, laskettiinko uskonnon opetukseen Raamattutuntien lisäksi herännäisopiston kasvatustyöhön olennaisina kuuluvat seurakunnat, jumalanpalvelukset, pyhäkoulut ja oppilaiden pitämät uskonnolliset puheet vai katsottiinko niiden olevan vapaa-ajan toimintaa. Kainuun opistossa pidettiin viikoittain säännöllisesti kaksi Raamattutuntia, vähintään yhden seurakunnan, oppilaiden uskonnollisia puheita sekä sunnuntaisin pyhäkoulu ja Jumalanpalvelus, mikäli ei menty Paltamon kirkkoon. Näihin tilaisuuksiin otti osaa koko opiston väki ja uskonnon opetuksen yhtenä tavoitteena olikin etsiä ”yhteistä rakentumista Jumalan sanan pohjalta”²⁶⁴. Joinakin vuosina opistossa opetettiin myös kristinoppia katekismuksen mukaan.²⁶⁵

Uskonnollinen, erityisesti herännäinen aines lisääntyi myös muiden aineiden opetuksessa. Historian oppitunnit lisääntyivät 5-6 viikkotuntiin eikä tarkkaa rajaa yleisen, Suomen ja kirkkohistorian erottamisessa aina tehty. Vaarana olikin, että historiallisia tosiasioita käsittelevä opetusaine tehtiin tarkoituksellisesti kristillisesti rakentavaksi, jolloin tosiasiat saattoivat vääristyä. Historian oppisisällöissä pääpaino oli edelleen Suomen historiassa ja

²⁶³ KOA, VK 1925-1926.

²⁶⁴ KOA, OPS 1938-1939.

²⁶⁵ KOA, VK:t 1921-1927; OPS:t 1925-1926; 1946-1947.

kulttuurihistoriassa, mutta kristillisen kirkon ja erityisesti herännäisyyden historian vaiheita alettiin opettaa entistä enemmän. Herännäisyyden historian opetuksen nähtiin olevan oiva välikappale myös persoonallisuuden kasvattamisessa, liikuttiinhan siinä herännäisnuoria lähellä olevissa kysymyksissä ja kiinnostuksen herännäisyyttä kohtaan katsottiin syntyvän näin itsestään. Erityisesti haluttiin opettaa Kainuun herännäisyyden historiaa. Kirkkohistorian päämääränä oli ”*rakkauden synnyttäminen isien kirkkoon*” ja opetus rinnastettiin usein herännäiskirjallisuuteen. Historiassakin opetusta alettiin rinnastaa historialliseen kaunokirjallisuuteen.²⁶⁶

Myös äidinkielessä herännäisyyteen siirtyminen näkyi. Yleisen kirjallisuuden lisäksi alettiin opettaa herännäiskirjallisuutta, jonka avulla pyrittiin tutustuttamaan oppilaita Suomen heränneen kansan elämään. Herännäiskirjallisuuden tunneilla luettiin herännäiskodeista lähteneiden kirjailijoiden, kuten Aleksis Kiven ja Juhani Ahon sekä herännäisyyttä kuvaavien kirjailijoiden, kuten Santeri Alkion ja V. A. Koskenniemen teoksia. Suosituita olivat erityisesti Ahon ”*Heränneitä*”, ”*Panu*”, ”*Rautatie*” ja ”*Kevät ja takatalvi*”, Alkion ”*Puukkojunkkari*” sekä V. A. Koskenniemen ”*Nuori Anssi*”. Lisäksi luettiin varsinaista herännäiskirjallisuutta, erityisesti Aukusti Oravalaa ja hänen ”*Erämaan profeettaansa*”. Herännäispainotteisuus alkoi näkyä myös oppilaiden kirjoittamien aineiden aiheissa. Tavanomaisten aiheiden, kuten ”*Miksi tulit kansanopistoon?*”, ”*Maidon käsittely kotona*”, ”*Lemminkäinen ja hänen äitinsä*” ja ”*Maamiehen kevättyöt*” lisäksi alettiin kirjoittaa sellaisia aineita kuin ”*Profeetta Elija*”, ”*Marttyyrikirkon aika*”, ”*Mitä ihminen kylvää, sitä hän niittääkin*” ja ”*Betlehem paimenet*”. Herännäispainotuksesta huolimatta kansanrunoudella oli edelleen merkittävä rooli äidinkielen opetuksessa. Kalevala luettiin tavallisesti kokonaan ja lisäksi pidettiin tunteja Kalevalan äideistä, sankareista, sananlaskuista ja loitsuista. Äidinkielen tuntimäärä kokonaisuudessaan laski 1920-luvulla.²⁶⁷

Herännäisyyteen siirtymisen myötä laulun tuntimäärä nousi kahdesta 3-4 viikkotuntiin. Yhteislaulun lisäksi harjoitettiin myös kuorolaulua. Laulutuntien sisällöissä korostuivat Siionin virret ja muut hengelliset laulut. Laulutuntien pyrkimyksenä oli äänenmuodostuksen harjoittamisen lisäksi syventyminen laulujen ja virsien henkeen. Siionin virsiä laulettiin opistossa ahkerasti laulutuntien ulkopuolellakin, sillä tavallisesti jokainen ruokailu ja

²⁶⁶ KOA, VK:t 1921-1928; OPS:t 1930-1933; Kares 1949, 14-15.

²⁶⁷ KOA, VK:t 1921-1928; OPS:t 1925-1929; 1932-1933; Antila 1934, 48; Kares 1949, 14-17; Raninen 1994, 78.

oppitunti aloitettiin virrellä, joten laulun määrä opistossa oli todellisuudessa huomattavasti varsinaisia oppitunteja korkeampi. Laulu loi yhteenkuuluvuuden tunnetta opistolaisten keskuuteen ja sillä oli herännäisyyden kannalta laajempaakin merkitystä, sillä kun ”*oppilaat menivät opistolta koteihinsa, alkoivat he sielläkin veisata Siionin virsiä ja saada vanhempaakin väkeä seuroihin*”²⁶⁸ ja näin levittää herännäisyyttä ympäristössään. Siionin virret olivat siten tärkeä väylä herännäiskasvatuksen toteuttamisessa.²⁶⁹

1920-luvulla opetusohjelmaan tuli herännäisyyden lisäksi muitakin uusia painotuksia. Liikunnan opetus muuttui siten, että pojille alettiin pitää voimistelutuntien aikana suojeluskuntaharjoituksia. Tosin tavallisia liikunta- ja voimistelutuntejakin pidettiin pojille tyttöjen liikuntatuntien pysyessä ennallaan. Kansanopistoihin ylipäätään oli 1920-luvun mittaan tullut enemmän isänmaallista ja maanpuolustukseen liittyvää opetusainesta, jonka seurauksena monissa opistoissa opetettiin suojeluskuntakasvatusta ja suojeluskuntaharjoituksia käytettiin korvaamaan liikuntatunteja aina toiseen maailmansotaan saakka. Kainuun opistossa suojeluskuntakasvatuksen vahvaan asemaan vaikutti yleisen yhteiskunnallisen tilanteen lisäksi johtaja Korpijaakon oma suojeluskuntatoiminta. Korpijaakko toimi muun muassa Kainuun suojeluskuntapiirin sivutoimisena piiripappina ja valistusohjaajana ja lisäksi hän oli suorittanut suojeluskuntakenttäpappitutkinnon. Hän kuului myös lapuanliikkeen kainuulaisiin johtomiehiin. Kainuun opistossa miesväki muodosti yhden pikakivääri- ja yhden jalkaväkiryhmän. Suojeluskuntaharjoituksia pidettiin myös varsinaisen työjärjestyksen ulkopuolella. Suomi, isänmaallisuus ja suojeluskunta olivat muutenkin vahvasti esillä Kainuun opiston jokapäiväisessä elämässä 1920-luvulla²⁷⁰. Tämä näkyi myös siinä, että laulussa opetettiin Siionin virsien ja muiden hengellisten laulujen ohella tunnetuimpia isänmaallisia lauluja. Lisäksi esimerkiksi Suomen historian opetuksen tavoitteena mainitaan isänmaallisen mielen herättäminen.²⁷¹

1920-luvulla yhteiskuntaopin opetus muuttui siten, että kunnallisoppi poistui erillisenä aineena ja tilalle tuli kansantalous. Kansantaloudessa huomio oli etenkin taloudellisessa toiminnassa, tuotannossa, kulutuksessa, yrittämisessä, kaupassa sekä raha- ja luottolaitoksissa. Ensimmäinen merkintä kansantalousopista löytyy ensimmäiseltä herännäisvuodelta 1921-1922. Lisäksi oppilaita alettiin jakaa terveysopissa sukupuolen

²⁶⁸ Maunumaa & Ranta 1959, 13.

²⁶⁹ KOA, VK:t 1921-1928; OPS 1926-1927; 1929-1932; Eeva Vaahtoniemen haastattelu 27.9.2006 Lapua.

²⁷⁰ Iida Tervo 20.11.2006, Kajaani.

²⁷¹ KOA, VK 1925-1926; OPS:t 1928-1935; Karttunen 1979, 164; Romppainen 2007, 276.

mukaisiin ryhmiin, jolloin tytöille voitiin opettaa erikseen naishygieniaa ja -terveysoppia. Joinakin vuosina tämä opetus kuitenkin annettiin lastenhoidon opetuksen yhteydessä. Muuten kansanopiston opetusohjelma pysyi pääpiirteissään ennallaan ja opetusta toteutettiin edelleen hyvin käytännönläheisesti oppilaiden kehitystaso ja Kainuun maakunnan olot huomioiden. Opetus rinnastettiin monissa aineissa maa- ja karjatalouteen ja esimerkit otettiin mahdollisuuksien mukaan omasta maakunnasta kuten aiemminkin. Kuitenkin kristillinen ja herännäinen aines korostui kaikessa opetus- ja kasvatustyössä aiempaa voimakkaammin.²⁷²

4. 5. Herännäiskasvatus painottuu opistoelämässä

Herännäisyyteen siirtymisen ja uuden kansanopistolain myötä Kainuun opiston opetusohjelma muuttui, mutta pysyi lopulta suureksi osaksi sillä perustalla, joka jo aikaisemmin oli luotu²⁷³. Opetusohjelmaa suurempi muutos tapahtuikin kansanopiston sisäisessä järjestelyssä ja opistohengessä, sillä herännäisyydestä tuli koko opistoelämän läpäisevä ja opiston ilmapiiriin vaikuttava perusta. Vuosikertomuksessa 1925–1926 todetaankin, että:

” Opiston jokapäiväisessä elämässä koetettiin noudattaa vakavan kristillisen kodin tapoja. Leikit ja tanssi sivuutettiin kodin ulkopuolelle kuuluvina ja nuorison rauhallista kehitystä häiritsevinä. Sijalle asetettiin toverillinen kanssakäyminen ja säännöllinen Jumalan sanan harjoitus. Pyrittiin välttämään, mikäli mahdollista, muotomenoja ja sen sijaan saattamaan Jumalan sana arkisenkin työn sydämeksi ja virvoittajaksi. Usein muodostui oppilaiden huoneisiin iltaisin työn päätyttyä kotoisia hartaushetkiä, jolloin keskusteltiin autuuden asioista tai vain veisailtiin virsiä. Nämä hetket muodostuivat ehkä opiston kasvatustyön kaikkein hedelmällisimmiksi kohdiksi.”²⁷⁴

Herännäisopistojen keskeisenä kasvatusnäkökohtana oli, että elävän kristillisyyden tuli vaikuttaa arkielämän keskellä ja antaa leimansa kaikkeen kansanopistotoimintaan. Tämän ne

²⁷² KOA, VK:t 1921-1922; OPS:t 1925-1926; 1929-1931.

²⁷³ Ks. Liite 9.

²⁷⁴ KOA, VK 1925-1926.

katsoivat onnistuvan parhaiten herännäiskansanopistoissa vallitsevan omalaatuisen herännäiskulttuurin avulla, johon Kainuun opistossakin pyrittiin.²⁷⁵

Opetuksen ulkopuolisen ajan viettäminen oli herännäisopistoissa jopa tarkemmin suunniteltua kuin grungtvigilaisissa opistossa. Ne järjestivätkin oppilailleen paljon herännäishenkistä vapaa-ajantoimintaa. Tähän kuuluivat Kainuun kansanopistossa muun muassa aamu- ja iltahartaudet, Jumalanpalvelukset, seurat, oppilaspuheet, pyhäkoulutunnit ja keskustelukokoukset²⁷⁶. Juuri vapaa-ajan toiminnassa herännäisopistoille ominainen hengellinen ilmapiiri pääsi parhaiten esiin. Tätä lisäsi se, että oppilaat ja opettajat olivat suurimmaksi osaksi lähtöisin heränneistä piireistä, mikä helpotti opistolle ominaisen herännäiskulttuurin muodostumista. Tiiviin vuorovaikutuksen myötä oppilaat ja opettajat myös tunsivat toisensa hyvin, mikä edesauttoi opistolle ominaisen kotoisen ilmapiirin muodostumista.²⁷⁷

Siionin-virsiseuroilla oli hyvin keskeinen asema herännäisopistoissa. Seurojen avulla siirrettiin herännäisperinnettä sukupolvelta toiselle ja kasvatettiin oppilaita herännäisyyden toiminnalliseen traditioon. Kainuun opistossa seuroja pidettiin vähintään kahdet työviikon aikana: jonakin arki-iltana opistoväen keskeiset seurat ja yleensä sunnuntai-iltana kaikille avoimet seurat. Lisäksi oppilaat saattoivat pitää huoneissaan niin sanottuja huoneseuroja, johon johtaja ja opettajatkin osallistuiivat mahdollisuuksien mukaan. Vapaaehtoinen seuratoiminta lähensi opettajia ja oppilaita toisiinsa. Opiston väki vieraili myös lähialueen taloissa pidetyissä Siionin-virsiseuroissa. Seurat korvasivat grundtvigilaisen opiston illanvietot, leikit ja näytelmät ja toimivat siten ajanvietteenä. Keskeistä seuroissa oli Siionin virret, opettajien, vierailijoiden ja oppilaiden puheet sekä mahdollisesti oppilaslehden lukeminen. Seurapuheiden välityksellä herännäisyyden sisäiset korotukset tulivat oppilaille tutuksi. Ne antoivat nuorille myös valmiuksia toimia liikkeen seurapuhujina, vaikka varsinaisesti kansanopistoja ei seurapuhujien koulutuspaikkana pidettykään. Kainuun opistossa oppilaat pitivät uskonnollisia puheita tavallisesti seurojen ulkopuolella yhden tunnin ajan viikossa. Näiden puheharjoitusten tarkoituksena oli oppilaiden johdattaminen hengelliseen itsetutkiskeluun, ei niinkään puhetaidon opettaminen.²⁷⁸

²⁷⁵ Kares 1949, 14, 16.

²⁷⁶ KOA, VK:t 1921-1930; Antila 1934, 40.

²⁷⁷ Sinikara 1977, 52-53; Siljander 1980, 15; Raninen 1994, 85; Eeva Vaahtoniemen haastattelu 27.9.2006, Lapua.

²⁷⁸ KOA, VK:t 1921-1922; 1925-1926; 1927-1928; Antila 1934, 43-44; Raninen 1994, 70, 86-90.

Aamu- ja iltahartaudet olivat kiinteä osa Kainuun opiston päivärytmiä. Ne olivat tavallisesti johtajan eli pappisvihkimyksen saaneen henkilön pitämiä, mutta myös muut miesopettajat saattoivat pitää hartauksia. Naisopettajia ei hartaudenpitäjinä ollut koko tutkimuskauden aikana. Tämä on nähtävä osana herännäiskasvatusta, sillä perinteisesti herännäisyydessä sananjulistajan tehtävissä ovat toimineet vain miehet. Myös Jumalanpalvelukset olivat pääsääntöisesti opiston johtajan pitämiä. Niitä pidettiin joka sunnuntaina ja ne olivat kaikille avoimia tilaisuuksia. Hartaudet ja jumalanpalvelukset tukivat nuorison kasvatusta herännäisessä hengessä ja kuuluivat olennaisena osana herännäiskasvatukseen. Ympäristön väen osallistuminen Jumalanpalveluksiin ja seuroihin mahdollisti yhteenkuuluvuuden tunteen muodostumisen oppilaiden ja liikkeen kannattajien välille, mitä pidettiin myös tärkeänä osana herännäiskasvatusta.²⁷⁹

Kristillisten kansanopistojen ja lähes kaikkien herännäisopistojen kasvatustoimintaan kuului alusta lähtien myös pyhäkoulun pitäminen. Kainuun opistossa oppilaat pitivät vuorollaan pyhäkoulua kylän lapsille sunnuntaisin heti ensimmäisestä herännäisvuodesta lähtien. Pyhäkoulua varten valmistauduttiin ensimmäisinä vuosina lauantai-iltaisina opettajien pitämällä pyhäkouluharjoitustunnilla, myöhemmin vapaaehtoisessa pyhäkoulukerhossa, jossa opetettiin tärkeimpiä asioita lapsielutieteestä ja opetusopista. Pyhäkoulukerholaisten pitämät pyhäkoulutunnit arvosteltiin erikseen. Pyhäkoulun pitäminen oli jännittävä hetki kansanopisto-oppilaan elämässä. Eräs entinen oppilas on todennut pitämästään pyhäkoulusta, että ”*mahto se olla melekoinen koulu*”²⁸⁰. Pyhäkouluopetuksen kautta kristilliset kansanopistot tukivat seurakuntia valmistamalla pyhäkoulunopettajia seurakuntien keskuuteen. Pyhäkoululla oli suuri merkitys myös kylän lapsille ja pyhäkoulun joulujuhlat ja hiihtokilpailut olivat tärkeitä tapahtumia koko Mieslahden kylälle.²⁸¹

Kainuun opistossa tehtävään opetus- ja kasvatustyöhön tuli 1920-luvun lopussa mukaan kerhotoiminta. Työvuoden 1929-1930 opetussuunnitelmasta löytyy ensimmäinen merkintä kerhotunneista. Tuolloin oppilaita totutettiin kerhotoimintaan yhden tunnin ajan viikossa yleisaineiden opettajan ja johtaja Korpijaakon johdolla. Pojille opetettiin esimerkiksi fysiikkaa kerhomuodossa ja kerhotuntien aikana oppilaita myös perehdytettiin käyttämään

²⁷⁹ KOA, VK:t 1921-1922, 1925-1926, 1927-1928; Antila 1934, 43; Raninen 1994, 86, 89-90; Eeva Vahtoniemen haastattelu 27.9.2006, Lapua.

²⁸⁰ Aune Keräsen haastattelu 27.6.2007, Mieslahti.

²⁸¹ KOA, VK 1921-1922; OPS:t 1925-1933; Antila 1934, 55; Raninen 1994, 84; Heikki Kyrösen haastattelu 28.9.2007, Lapua.

kirjastoa. Kerhotoiminnasta saatiin ensimmäisen vuoden perusteella hyvät kokemukset ja työvuodesta 1930-1931 lähtien kerhotoiminta lisääntyi. Opistolla pidettiin Malmivaara-kerhoa, lastenhoitokerhoa, kansakoulukerhoa, pyhäkoulukerhoa, kutomakerhoa, ompelukerhoa, kirjansidontakerhoa, talouskerhoa ja työkerhoa. Kainuun opiston kerhotarjonnasta voi päätellä, että siinä painottuivat maanläheisten ja käytännöllisten maaseudun kodeissa tarvittavien taitojen ja tietojen kehittäminen²⁸²

Myös muissa kansanopistoissa pidettiin kerhoja. Edellä mainitun kaltaisten kerhojen lisäksi yleisiä olivat muun muassa kirjallisuus-, musiikki-, lausunta-, raittius- ja sairaanhoitokerho sekä sanomalehtitunnit. Lisäksi joissain herännäisopistoissa pidettiin kriisiaikoina maanpuolustuskerhoa, jossa annettiin erikoisopetusta sotien aikana tarvittavista valmiuksista. Kerhotarjonta oli varsin monipuolista ja siinä korostuivat maa- ja kotitalouden taitoihin perehdyttävät, luovaan ja esittävään toimintaan harjaannuttavat sekä kristillistä kasvatusta tukevat kerhomuodot. Vähintään yhtä tärkeää oli se, että kerhotoiminnan avulla nuorten mielenkiinto saatiin ohjatun harrastustoiminnan avulla suunnattua oikealla tavalla iltaisin eikä oppilaille jäänyt turhaa, mahdollisille harhateille johtavaa aikaa.²⁸³

Juhlien ja retkien sekä vierailujen ja vastavierailujen järjestäminen jatkui kristillisessä Kainuun opistossa kuten grundtvigilaisenakin aikana. Tosin tässäkin toiminnassa herännäisyyden korostui. Hyvänä esimerkkinä tästä on työvuosi 1925-1926. Tuolloin opistolla pidettiin toveripäivien yhteydessä suuret kainuulaiset seurat, joiden tarkoituksena oli koota Kainuun vanhan herännäisyyden edustajia opiston piiriin. Samana vuonna Ristijärvelle kirkolle tehdystä retkestä puolestaan kerrotaan, että

*”Koko työkauden ehkä arvokkaimmaksi hetkeksi muodostui H. p. Ehtoollisen vietto Ristijärven kirkossa 2:na Pääsiäispäivänä. Sydän täyttyi ilolla, kun näki tuon rakkaaksi käyneen opistolaisjoukon yhdessä, silmät kyynelissä, ottavan osaa Herran muistoaterian viettämiseen”*²⁸⁴.

Lisäksi kyseisenä vuonna tehtiin retki Kalajoen kristilliselle kansanopistolle, jonne oli samanaikaisesti kokoontunut Karhumäen ja Portaanpään kristillisten opistojen oppilaat ja opettajat. Tästä retkestä todetaan, että *”Suuresta merkityksestä oli Kainuun erämaa-kansalle*

²⁸² KOA, OPS:t 1929-1933; Antila 1934, 55-56.

²⁸³ KA, Kansanopistokomitean arkisto, Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat, Kansio II, Kristillisten kansanopistojen opetusaineet tilastojen valossa 1934- 1937, 7; Sinikara 1977, 53, 57.

²⁸⁴ KOA, VK 1925-1926.

tuon suuren nuorisojoukon keskellä oleminen, siellä kun sai nähdä, ettei kristitynkään yksin tarvitse polkuja kulkea”²⁸⁵.

Myös kaikkien herännäisopistojen johtajien, opettajien ja oppilaiden yhteisiä tapaamisia järjestettiin, esimerkiksi vuonna 1927 Rauduskylässä. Näiden tapaamisten ohjelmassa oli tavallisesti seuroja, jumalanpalvelus, oppilaiden esityksiä ja mahdollisesti luentoja. Lisäksi niiden yhteydessä pantiin usein toimeen herännäisopistojen väliset hiihtokilpailut. Suuret kokoontumiset ja retket sisaropistoihin olivat osaltaan kasvattamassa nuoria herännäisyyteen, sillä niillä oli mahdollista tuntee suurta yhteenkuuluvuuden tunnetta toisten herännäisten kanssa ja samaistua herätysliikkeeseen.²⁸⁶

Vieraita luennoitsijoita kävi opistolla luennoimassa elämän eri aloista kuten grundtvigilaiseenkin aikaan. Tosin nämä esitelmät käsittelivät yhä suuremmissa määrin kristillistä ja herännäistä elämää, kuten jumalanpalvelusjärjestystä, kristillistä siveysoppia, pyhäkoulutyötä ja herännäisyyden historiaa. Esimerkiksi työvuonna 1933-1934 pidettiin opistolla 12 vieraan luennoitsijan pitämää esitelmää ja näistä 8 oli aihepiiriltään kristillisiä. Luentojen lisäksi joukkoon tulivat myös vieraiden pitämät Raamattutunnit, seurapuheet, Jumalanpalvelukset ja hartaudet. Tämä kaikki osoittaa, että vuoden 1921 jälkeen herännäisyydestä tuli leimaa-antava piirre lähes kaikelle Kainuun opiston toiminnalle.²⁸⁷

Kainuun kansanopistossa alettiin herännäiseksi siirtymisen myötä suorittaa valistus- ja propagandatyötä opiston ulkopuolisen hengellisen elämän herättämiseksi ja vahvistamiseksi. Valistus- ja propagandatyön tarkoituksena oli koota entisiä opistolaisia yhteisiin tilaisuuksiin paikkakunnittain, herättää nuorisossa harrastusta opistotyöhön sekä vaikuttaa siihen, että kansa tukisi opiston taloutta voimakkaammin. Valistus- ja propagandatyön muotoina olivat Kainuun eri kunnissa järjestetyt puhetilaisuudet²⁸⁸ ja kansanopistokurssit²⁸⁹,

²⁸⁵ KOA, VK 1925-1926.

²⁸⁶ Raninen 1994, 92-92; Heikki Kyyrösen haastattelu 28.9.2006, Lapua.

²⁸⁷ KOA, VK 1921-1922; Antila 1934, 57-58.

²⁸⁸ Puhetilaisuuksia pidettiin Kainuun eri seurakunnissa tavallisesti hartausseurojen muodossa. Niitä piti pääasiassa kansanopiston johtaja Korpijaakko kesäisin, kun muu kansanopistotoiminta oli hiljaista. Tämä johtajan loma-aikoina suorittama sisälähetystyö oli mainittu jo Matti Pesosen luonnoksessa herännäisopistojen opetussuunnitelmassa vuonna 1899. Muutkin opettajat osallistuivat puhujamatkoille mahdollisuuksien mukaan ja koettivat näissä tilaisuuksissa päästä puheyhteyteen entisten oppilaiden kanssa. Puhetilaisuuksia järjestettiin myös oppilaiden kotona. Ks. KOA, OPS:t 1931-1934; Korpijaakko 1929, 6-7; Raninen 1994, 23-24.

²⁸⁹ Kansanopistokursseja järjestettiin eri puolilla Kainuuta kesäaikaan. Tässä työssä oli opiston opettajakunta johtajan lisäksi mukana. Ks. KOA, OPS:t 1931-1934.

kansanopistojuhlat²⁹⁰ sekä Kainuun Kansanopiston Kuulumiset-lehden julkaiseminen. Kyseinen lehti ilmestyi kerran kuukaudessa sisältäen opistoelämää ja opistoväkeä koskevia kirjoituksia ja uutisia. Esimerkiksi vuonna 1927 sillä oli noin 200 tilaajaa.²⁹¹

Valistus- ja propagandatyöhön kuului myös niin kutsuttujen paimenkirjeiden lähettäminen entisille oppilaille. Niitä alettiin lähettää 1920-luvun puolivälissä herännäisopiston käyneille nuorille heidän hengellisen elämänsä vahvistamiseksi sekä yhteyden tiivistämiseksi opiston ja sen entisten oppilaiden välillä. Kainuun opiston paimenkirjeenvaihdosta todetaan, että

*”Oppilaille, joiden asuinpaikka tiedetään, lähetetään vuosittain n. 5 ”paimenkirjettä” siinä tarkoituksessa, että opisto saisi muistutella heitä niistä aatteista ja ihanteista, joiden ympärillä he opistossa ollessaan olivat koolla ja siinä toivossa, että he kirjeisiin vastaisivat ja siten kirjeenvaihdon kautta tulisivat sidotuiksi kansanopiston vaikutuspiiriin”*²⁹²

ja että

”Paimenkirjeet ovat niin paljon kuin mahdollista persoonallista laatua ja saattavat tuntua pinnalta katsoen osittain lapsellisilta, mutta ymmärtääksemme ne sellaisina vastaavat parhaiten tarkoitustaan”.²⁹³

Hengellisen vahvistamisen lisäksi näiden kirjeiden tarkoituksena oli saada opistoon uusia oppilaita opiston käyneiden nuorten tuttavapiiristä tai jopa haastaa nuoret tarttumaan keräyslistoihin opiston taloudellisen tilan parantamiseksi. Opistolla pidettiin myös entisten oppilaiden luetteloja, johon saapuneiden vastauskirjeiden perusteella merkittiin yksityiskohtia oppilaiden elämänvaiheista, kuten avioliitosta, lapsista ja kotioloista, mikä lisäsi paimenkirjeenvaihdon persoonallista ulottuvuutta. Näiden työmuotojen avulla nuoret haluttiin pitää kiinni herännäisyydessä kansanopistotalven jälkeenkin.²⁹⁴

Kainuun opiston oppilasmäärät nousivat reilusti opiston muututtua herännäisopistoksi. Hakijoita alkoi 1920-luvun mittaan olla enemmän kuin mitä voitiin ottaa sisälle, minkä vuoksi opiston johtokunta päätti aloittaa kesäisen kansanopistokurssin järjestämisen.

²⁹⁰ Kansanopistojuhlia pidettiin kesäisin opistolla hartausseurojen muodossa. Ks. KOA, OPS:t 1931-1934.

²⁹¹ KOA, jkpk 5.6.1925; 21.11.1925; VK 1925-1926; Kertomus Kainuun Kansanopiston v. 1926 harjoittamasta valistus- ja propagandatyöstä; Työsuunnitelma Kainuun Kansanopiston propaganda- ja valistustoiminnalle 1927; Kertomus Kainuun Kansanopiston toimesta suoritetusta rajaseudun valistustyöstä vuonna 1932; Maunumaa & Ranta 1959, 13.

²⁹² KOA, Selostus Kainuun Kansanopiston harjoittamasta paimenkirjeenvaihdosta, 29.12.1925.

²⁹³ KOA, Selostus Kainuun Kansanopiston harjoittamasta paimenkirjeenvaihdosta, 29.12.1925.

²⁹⁴ KOA, Selostus Kainuun Kansanopiston harjoittamasta paimenkirjeenvaihdosta, 29.12.1925; Paimenkirje 10.5.1946; Maunumaa & Ranta 1959, 13.

Kesäkurssilla oli tarkoitus antaa opetusta tavanomaisten kansanopistoaineiden lisäksi myös aloilla, joihin ei talvisella työkaudella ollut mahdollisuutta. Kesätoiminta oli kuulunut jo pitkään joidenkin Suomen kansanopistojen opetustyöhön ja se oli yleistynyt hieman 1920-luvulta lähtien. Kesäkurssien järjestämisen ongelmana oli kuitenkin oppilaspula, sillä suuri osa nuorista oli kesäisin kiinni kotiensa maataloustöissä. Kainuun opistossakin kesäkurssin järjestäminen uhkasi kaatua siihen, että kurssille ei saapunut täyttä oppilasmäärää – vain 18 naisoppilasta pääasiassa Kainuusta haki kurssille. Kouluhallituksen erikoisluvalla kurssille saatiin kuitenkin valtionapua alhaisesta oppilasmäärästä huolimatta ja kurssi voitiin aloittaa. Kurssin johtajana toimi Otto Korpijaakko ja opettajina olivat kansanopiston opettajat.²⁹⁵

Kesäinen kansanopistokurssi kesti yhteensä 14 viikkoa jakautuen ajoille 21.5–5.7 ja 15.8–30.9. Näin oppilaat saivat olla kotonaan maataloustöissä kesän kiireisimpänä työaikana. Kesäkurssin opetettavat aineet ja tuntimäärät olivat seuraavanlaiset: Uskonto 28 tuntia, äidinkieli 26 tuntia, kirjallisuus 16 tuntia, historia 40 tuntia, yhteiskuntaoppi 12 tuntia, maantiede 11 tuntia, laulu 39 tuntia, terveysoppi 23 tuntia sisältäen pikkulapsen hoidon, laskento 14 tuntia, kirjanpito 12 tuntia, luonnontieto 13 tuntia, kasvitarhaoppi 28 tuntia, kodinhoito-oppi 14 tuntia, ruokatavaraoppi 14 tuntia ja karjanhoito-oppi 12 tuntia. Näiden lisäksi oli käytännöllisiä harjoituksia keittiössä noin 300 tuntia, kasvitarhassa noin 400 tuntia ja käsitöissä noin 200 tuntia, jolloin oppilaat oli jaettu kolmeen ryhmään. Luennoilla oppilaat olivat yhtä aikaa. Kainuun opiston ensimmäinen kesäkurssi onnistui odotusten mukaisesti. Siitä huolimatta kesäkurssit eivät jatkuneet heti seuraavana kesänä, vaan niistä keskusteltiin seuraavan kerran vasta 1930-luvulla²⁹⁶. Monissa muissakin opistoissa yritykset järjestää kesäkursseja jäivät usein muutamaa kesään, sillä nuoret olivat tiukkaan sidotut omien kotitilojensa töihin kesäaikana.²⁹⁷

²⁹⁵ KOA, Kertomus kesäisten kansanopistokurssien toiminnasta 1928; Karttunen 1979, 128.

²⁹⁶ KOA, jkpk 18.3.1933; 16.3.1935.

²⁹⁷ KOA, Kertomus kesäisten kansanopistokurssien toiminnasta 1928; Karttunen 1979, 128.

5. Yhteiskunnallisesti vaikea aika näkyy opistotyössä 1930- ja 1940-luvuilla

5.1. Armas Antilasta Kainuun opiston uusi johtohahmo

Korpijaakon jälkeen Kainuun opiston johtajaksi valittiin lapualainen, eteläpohjalaista herännäisyyttä edustava pastori Armas Antila. Kainuun opiston johtajan työpaikkailmoituksessa oli vaadittu, että ”*koko työ on omistettava opistolle*”²⁹⁸ ja näin Antila tekikin. Apulaisjohtajaksi valittiin hänen vaimonsa Kerttu Antila. Antiloiden aikana opistokoti-periaate toteutui esimerkillisesti, sillä molemmat, sekä Armas että Kerttu Antila, osoittautuivat kykeneväksi ja soveliaaksi toimiinsa ja olivat hyvin pidettyjä niin oppilaiden kuin opettajakunnankin keskuudessa.²⁹⁹ Antiloiden tehtävä opiston johdossa ei ollut kuitenkaan helppo, sillä 1930-luvun taloudellisen laman aika ja 1940-luvun sotavuodet löivät leimansa kaikkien kansanopistojen toimintaan. Heidän kautensa Kainuun opistossa päättyi vuonna 1948, jolloin Armas Antila siirtyi Herättäjä-Yhdistyksen alaisuuteen perustettuun toiminnanjohtajan virkaan.³⁰⁰

Antilan johtajakauden aikana on havaittavissa johtajan oman persoonan vaikutus kansanopistotyön toteuttamiseen. Oppilaat saivat tottua kovaan kuriin ja välillä ankaruuteenkin. Esimerkiksi läheiselle nuorisoseuran talolle meneminen oli ehdottomasti kiellettyä eivätkä oppilaat saaneet käyttää punaisia vaatteita, sillä punainen väri oli perinteisesti ollut heränneiden mielestä liian maailmallinen³⁰¹. Eräälle oppilaalle, joka oli pitänyt siivotessa punaista huivia, Antila oli todennut, että ”*Et taivaaseen pääse*”³⁰². Antila saattoi myös heitellä lumipalloilla oppilashuoneiden ikkunoihin, mikäli niissä paloi valot vielä hiljaisuuden tultua kymmeneltä. Muutenkin oppilaiden, etenkin vastakkaista sukupuolta olevien, seurustelu oli Antilan aikaan rajoitettua ja esimerkiksi tytöt ja pojat eivät saaneet kulkea ahtaissa portaissa liian lähekkäin. Antilan ajatuksiin kasvatustyön toteuttamisesta vaikutti myös hänen yhteiskunnallinen aktiivisuutensa. Jo ylioppilasaikoinaan hän oli ollut

²⁹⁸ KOA, jkpk 31.8.1931.

²⁹⁹ KOA, jkpk 23.7.1932; 25.10.1956; Kaisu Maunumaan haastattelu, Lapua 27.9.1957

³⁰⁰ Maunumaa & Ranta 1959, 43; Romppainen 2007, 280.

³⁰¹ Herännäisyydessä on aina korostettu yksinkertaista ja vaatimatonta pukeutumista, jonka tuli kuvata kantajansa sisäistä olemusta. Tästä syystä kirikkaat ja räikeät vaatteet olivat liian ”maailmallisia”. Vielä 1900-luvun alussa heränneet eivät hyväksyneet punaista väriä edes lastenasujen koristeeksi. Sen sijaan esimerkiksi sininen ja harmaa olivat suosittuja heränneiden keskuudessa. Ks. Ruuttunen 1984, 40-41. Lisäksi punaista pidettiin kommunismin värinä. Ks. Romppainen 2007, 280.

³⁰² Aune Keräsen haastattelu 27.6.2007, Mieslahti.

aktiivinen Akateemisen Karjala-seuran jäsen ja halusi myös oppilaidensa omaksuvan kansallisia aatteita.³⁰³

1930- ja 1940-luvuilla opiston muu opettajakunta pysyi edellisten vuosikymmenten kaltaisena. Opistossa oli kolme käsityönopettajaa, talousopettaja, yleisaineiden opettaja ja lisäksi joinakin vuosina erillinen agrologi. On huomattava, että käsityönopettajat pysyivät toimissaan koko Antilan pitkän johtajakauden ajan. Se toi opiston toimintaan sekä opetus- ja kasvatustyön toteuttamiseen yhdenmukaisuutta ja vakautta ja vaikutti myös opistoperheen sisäiseen elämään ja yhteenkuuluvuuden tunteen syntymiseen johtajaparin ja opettajien tuntiessa hyvin toisensa.³⁰⁴

Kainuun opiston sisäisen hengen muodostumiseen vaikutti sekin, että lukuvuonna 1934-1935 kaikki oppilaat asuivat ensimmäistä kertaa opistolla. Idylli kokonaisuudessaan opistolla asuvasta kansanopistoperheestä ei kuitenkaan vielä toteutunut täysin, sillä opiston käsityönopettajapariskunta asui opiston ulkopuolella tilanpuutteen vuoksi. Kainuun opisto saikin Yrjö Länsiluodolta huomautuksen tähän liittyen vuoden 1937 kansanopistotarkastuksen yhteydessä. Länsiluoto oli todennut, että ”*parempi olisi, jos opisto välittömästi hankkisi heille asunnon, valon ja lämmön*”³⁰⁵. Opettajien asumista opistolla pidettiin hyvin tärkeänä kokonaisvaltaisen opistoelämään osallistumisen sekä oppilaiden valvomisen takia. Länsiluodon huomautuksella ei kuitenkaan ollut välitöntä vaikutusta, sillä käsityönopettajapariskunta siirtyi opistolle asumaan vasta vuonna 1944. Näin kaikki opettajat asuivat ensimmäistä kertaa opistolla.³⁰⁶

Samana vuonna 1930, jolloin Antila tuli Kainuun opiston johtajaksi, annettiin jälleen uusi laki kansanopistojen valtionavusta. Tämä johtui siitä, että ensimmäinen laki ei ollut nostanut valtionapua riittävästi, opettajien eläketurva puuttui siitä täysin ja lisäksi se suosi isoja opistoja. Nämä ongelmakohdat poistuivat vuoden 1930 laista, joka perustui prosentuaaliseen avustukseen³⁰⁷. Lain seurauksena Kainuun opiston ohjesääntöä muutettiin jälleen vuonna 1931 vastaamaan paremmin uutta kansanopistolakia. Tällä kertaa ohjesäännön muutokset

³⁰³ Maunumaa & Ranta 1959, 12; Karttunen 1979, 164; Aune Keräsen haastattelu 27.6.2007, Mieslahti; Romppainen 2007, 280.

³⁰⁴ Maunumaa & Ranta 1959, 44-45.

³⁰⁵ KOA, jkpk 29.- 30.1.1937.

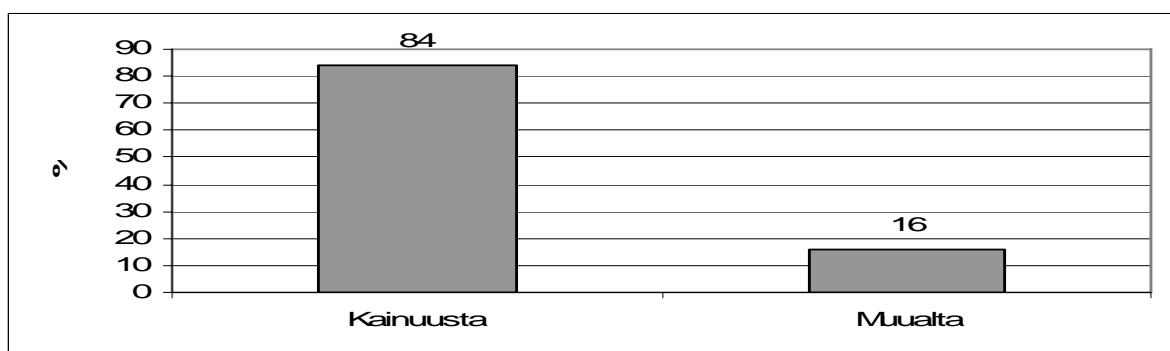
³⁰⁶ KOA, jkpk 16.10.1942; VK:t 1934-1935, 1944-1945; Karttunen 1979, 112.

³⁰⁷ Tässä uudessa laissa opistoille pakolliseksi määrättiin myös kirjasto sekä päiväkirjan, omaisuusluettelon ja arkiston pitäminen. Nämä määräykset on havaittavissa Kainuun opiston arkistossa. Ks. Karttunen 1964, 79-80; Karttunen 1979, 159-162.

olivat kuitenkin lähinnä lain vaatimusten mukaisia täsmennyksiä eivätkä siten juuri vaikuttaneet opistossa tehtävään opetus- ja kasvatustyöhön. Tosin opistoon pääsyn ehdoksi määriteltiin ensimmäistä kertaa kansakoulun käyminen tai muulla tavoin hankitut kansakoulun oppimäärää vastaavat tiedot, mutta tästä säännöstä ei vielä pidetty tiukasti kiinni oppilaita valittaessa. Kainuun kansanopisto pysyi edellisten vuosikymmenten tavoin yksivuotisena yhteisopistona, jossa vallitsevana aineryhmänä oli humanistinen ryhmä ja jonka tarkoituksena oli ”kohottaa aikuisen nuorison yleistä kansalaisivistystä siten, että pääpaino pannaan herättävään, omintakeista ajattelua ja siveellistä luonnetta kehittävään opetukseen”.³⁰⁸

5.2. Oman maakunnan pienviljelijäperheiden nuoret täyttävät opiston

Kainuun opiston oppilasrakenteessa eitäpahtunut 1930-luvulla merkittäviä muutoksia. Kainuun ulkopuolelta opistoon tulevien oppilaiden osuus kasvoi edelleen hieman, muutamalla prosentilla. Oppilaista selvä enemmistö, 84 %, tuli kuitenkin yhä Kainuun alueelta. (Kuvio 15.) Tilallisten perheistä tulevien oppilaiden osuus laski huomattavasti, 52 %:sta 12 %:iin ja pienviljelijätaustaisista oppilaista tuli selvää enemmistöä. Heitä oli nyt jo 64 % oppilaista. Siten maanviljelijäperheistä tulevien oppilaiden kokonaismäärä pysyi lopulta hyvin samankaltaisena edellisvuosikymmeneen verrattuna. Muuhun ammattiin tai kansanluokkaan kuuluvien oppilaiden osuus kasvoi hieman, parilla prosentilla. Tilattomaan tai työväestöön kuuluvien oppilaiden osuus puolestaan pieneni saman verran. (Kuvio 16.)

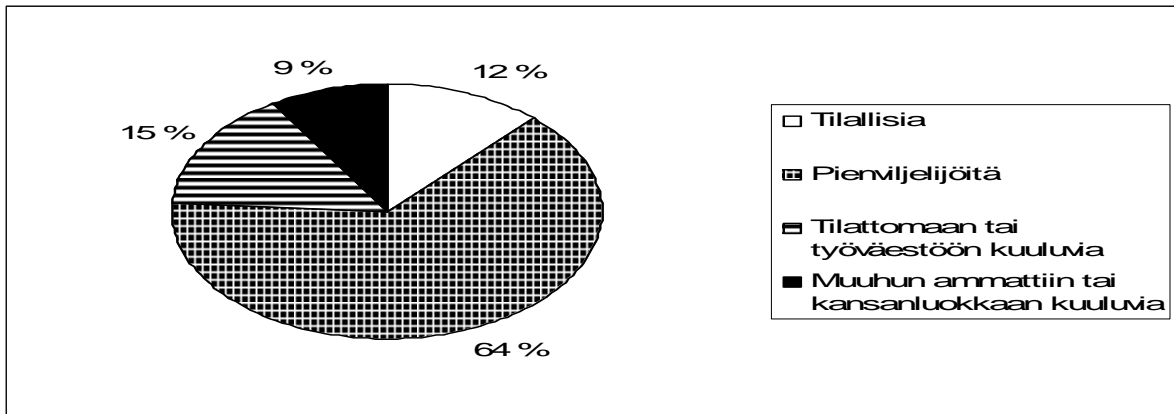

Kuvio 15. Kainuun opiston oppilaiden maantieteellinen tausta vuosina 1930-1939

Lähteet: KOA, VK:t 1930-1939; Oppilasluettelo 1930-1939.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 1.)

³⁰⁸ KOA, Ohjesääntö 19.9.1931.

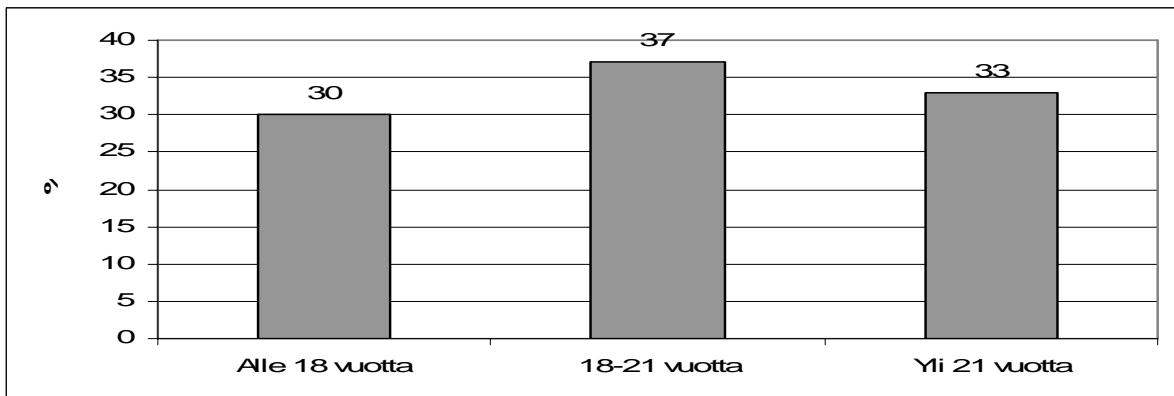

Kuvio 16. Kainuun opiston oppilaiden yhteiskunnallinen tausta vuosina 1930-1939

Lähteet: KOA, VK:t 1930-1939; Oppilasluettelo 1930-1939.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 2.)

Kainuun opiston oppilasjoukkoon tuli 1930-luvun mittaan edelleen hieman enemmän alle 18-vuotiaita oppilaita. Heitä oli nyt jo lähes kolmannes oppilaista. Kainuun opisto saikin huomautuksen alaikäisten läsnäolosta opistossa kansanopistotarkastaja Yrjö Länsiluodon tekemän tarkastuksen yhteydessä vuonna 1937³⁰⁹. Toisaalta vanhempien, yli 21-vuotiaiden oppilaiden osuus kasvoi myös jonkin verran 1920-lukuun verrattuna. 18-21-vuotiaat oppilaat pysyivät kuitenkin enemmistönä oppilaiden joukossa. (Kuvio 17.)

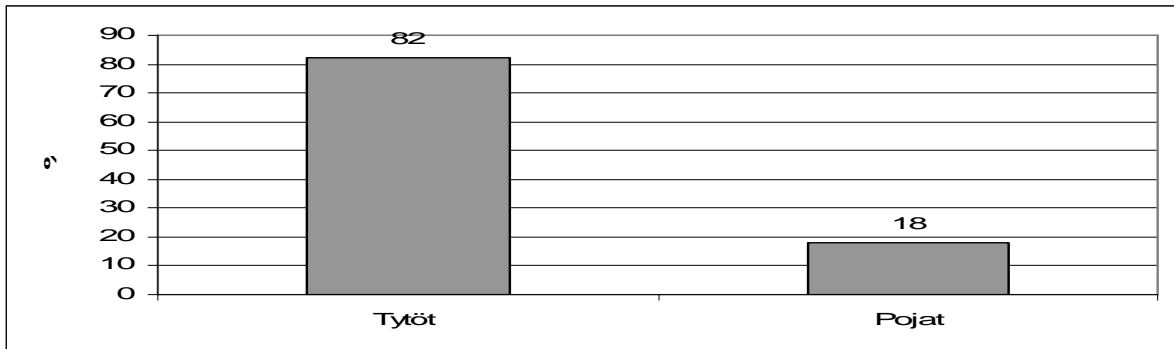
Kuvio 17. Kainuun opiston oppilaiden ikärakenne vuosina 1930-1939

Lähteet: KOA, VK:t 1930-1939; Oppilasluettelo 1930-1939.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 4.)

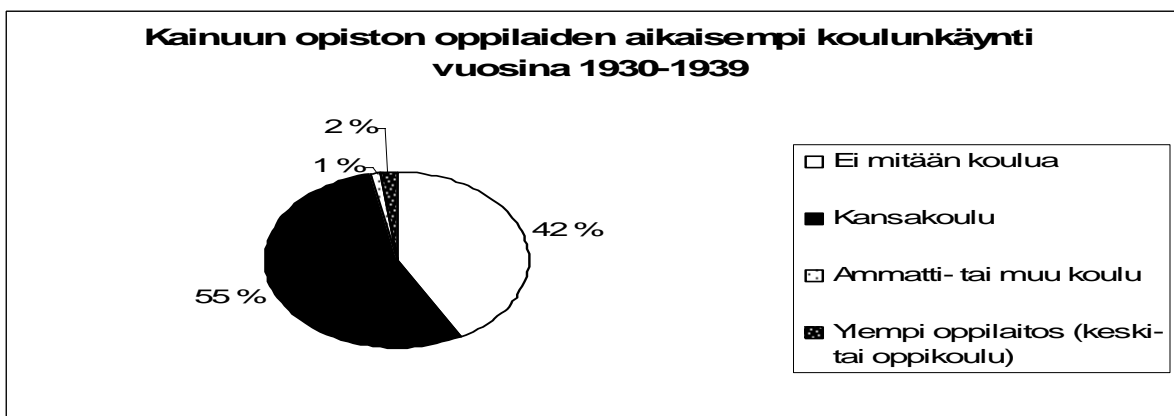
Sukupuolirakenne pysyi 1930-luvulla melko samanlaisena kuin edellisenkin vuosikymmenen aikana. Poikia oli oppilaiden keskuudessa muutaman prosenttiyksikön verran enemmän kuin 1920-luvulla. Silti Kainuun opisto oli muiden opistojen tavoin hyvin naisvaltainen oppilaitos, sillä yli 80 % opiston oppilaista oli naisia. (Kuvio 18.)

³⁰⁹ KOA, jkpk 29.- 30.1.1937.

Kuvio 18. Kainuun opiston oppilaiden sukupuoli vuosina 1930-1939
Lähteet: KOA, VK:t 1930-1939; Oppilasluettelo 1930-1939.
(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 5.)

Kansakoulun käyneiden oppilaiden osuus lisääntyi Kainuun opistossa 1930-luvun aikana edelleen hieman, vajaalla 5 %:lla. Toisaalta kokonaan koulua käymättömien osuus kasvoi edelliseen vuosikymmeneen verrattuna, mikä kuitenkin johtuu osaltaan luultavasti siitä, että vuodesta 1930-lähtien vuosikertomuksista ei enää löydy oppilaiden aiemman koulunkäynnin tilastoinnin suhteen kohtaa *Osa kansakoulua*. Näin ollen oppilaat jaettiin joko kansakoulun käyneisiin tai sitä käymättömiin. Ammatti- tai muun koulun sekä ylemmän oppilaitoksen suorittaneiden oppilaiden osuus pysyi kutakunkin samana, muutamana oppilaana lukuvuosittain. (Kuvio 19.) Kansanopiston lahjakkaita oppilaita puolestaan pyrittiin yhä laajenevassa määrin ohjattiin jatkamaan opintojaan kansanopistotalven jälkeen esimerkiksi papeiksi, seurakuntatyöntekijöiksi, opettajiksi ja musiikin pariin³¹⁰.

Kuvio 19. Kainuun opiston oppilaiden aikaisempi koulunkäynti vuosina 1930-1939
Lähteet: KOA, VK:t 1930-1939; Oppilasluettelo 1930-1939.
(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 3.)

³¹⁰ Karttunen 1979, 114; Karjalainen 1984, 136; Väinö Vähäsarjan haastattelu 19.10.2007, Kainuun opisto.

Edellä mainitussa vuoden 1937 kansanopistotarkastuksessa Länsiluoto huomautti Kainuun opistoa kansakoulua käymättömien oppilaiden läsnäolosta opistossa, olihan se kansanopistolain vastaista. Kuitenkin Länsiluoto myös totesi, että ottaen huomioon ne olosuhteet, missä Kainuussa työskennellään, voitiin kansakoulun käymättömien ottamista opistoon pitää ainoastaan positiivisena asiana – pääsihän yhä useampi kainuulaisnuori näin osalliseksi koulusivistyksestä ja saattoi saada kansanopiston käymällä kansakoulutodistuksen.³¹¹ Kansakoulukurssin suorittaminen opistoaikana pysyikin yleisenä, sillä esimerkiksi työvuonna 1937-1938 18 oppilasta 93: sta ja työvuonna 1938-1939 21 oppilasta 80:sta suoritti opistolla kansakoulukurssin ja läpäisi työkauden lopussa Kainuun piirin kansakoulutarkastajan pitämän yleisen kuulustelun sekä sai kansakoulun päästötodistuksen³¹².

Kainuun opistoon hakevilta vaadittiin ohjesäännön mukaisesti puhdasta mainetta ja vapautta tarttuvista taudeista. Opistossa oleminen vaati oppilailta kurinalaisuutta, sillä opiston järjestyssääntöjä ja kristillisiä arvoja rikkova käytös tuomittiin. Esimerkiksi lukuvuonna 1937-1938 erotettiin kaksi oppilasta kokonaan, toinen epänormaaliuden ja toinen, naispuolinen, kevytmielisen käytöksen vuoksi. Lisäksi yksi poika erotettiin määräajaksi, koska tämä oli palannut joululomalta opistoon väkijuomia nauttineena. Oppilaita erotettiin, rangaistiin tai heidän käytönsnumeroitaan alennettiin myös muun muassa varkauksien, epärehellisyyden ja ”*kotiloman arvottoman käyttämisen vuoksi*”³¹³. Merkintöjä sääntöjä vastaan rikkovasta käytöksestä ja kurinpitotoimista löytyy lähes vuosittain, sillä kaikki oppilaat eivät opistoelämään sopeutuneet. Jotkut olivat kansanopistoon lähtiessään kuvitelleet pääsevänsä irti kodin holhouksesta ja pitivät siksi kansanopistoa rajoittavana. Suurin osa oppilaista oli kuitenkin kunnollisia, vastuuntuntoisia ja hyväkäytöksisiä nuoria, jotka kunnioittivat kansanopistossa vallitsevia sääntöjä ja kuria. Joinakin vuosina oppilaiden käytöstä kehuttiin jopa erittäin hyväksi.³¹⁴

Taloudelliset ongelmat olivat 1930-luvullakin yleisiä opiston oppilaiden keskuudessa. Esimerkiksi lukuvuonna 1930–1931 55 oppilasta 79:stä sai avustusta lainarahastosta ja yhä useammat olisivat sitä tarvinneet, mikäli varoja olisi ollut enemmän. Tähän vaikutti

³¹¹ KOA, jkpk 29.- 30.1.1937.

³¹² KOA, VK:t 1937-1938.

³¹³ KOA, VK 1942-1943.

³¹⁴ KOA, KOA, Ohjesääntö 26.3.1926; VK:t 1937-1938; 1933-1934, 1935-1936, 1944-1945, Issakainen, KansanOpisto 4:2005, 25.

erityisesti 1930-luvun lama-aika. Taloudellisista vaikeuksista huolimatta opiston oppilasmäärässä ei tapahtunut laskua 1930-luvulla, vaan oppilasmäärä pysyi 1920-luvun loppuvuosien kaltaisena vaihdellen 62-93 oppilaan välillä vuosittain.³¹⁵

5. 3. Opetus- ja kasvatustyön uudet painotukset Antilan aikana

Johtaja Antila jatkoi kansanopistotyötä sillä Kainuun maakunnan olot ja kansanopistoon tulevien nuorien tietotason huomioivalla perustalla, joka oli aiemminkin tehty³¹⁶. Opisto sai kuitenkin 1930-luvulla parikin huomautusta kansanopistotarkastajana toimineelta kouluneuvos Rufus Saikulta tekemästään työstä. Opiston työvuoden 1932-1933 opetussuunnitelmassa mainittiin, että laskentoa opetetaan käytännöllistä elämää silmällä pitäen, jonka Saikun mielestä olisi tullut kuulua, että ”*opetettava on elämää varten*”³¹⁷. Työvuonna 1933-1934 opisto puolestaan sai huomautuksen pitämästään kansakouluaineiden kerhosta, sillä Saikku oli sitä mieltä, että ”*missään tapauksessa ei kansanopisto ole kansakoulu, ei ole oppilaitos, jossa opiskeltaisiin kansakoulun oppimäärän aineita. Kansanopistossa opiskellaan elämää varten*”³¹⁸. Kansanopiston tuli siis olla koulu elämää varten ilman ammatillisia tai tutkintoon johtavia tavoitteita. Silti kansakouluaineiden kerho säilyi Kainuun opiston opetusohjelmassa. Näistä huomautuksista huolimatta Kainuun opistossa 1930-luvulla tehtävä opetus- ja kasvatustyö täytti kansanopistoille asetetut vaatimukset, tulihan kansanopistojen vastata oman maakuntansa sivistyksellisiin ja henkisiin tarpeisiin. Vuoden 1937 kansanopistotarkastaja Länsiluoto totesikin, että kansanopistotyötä toteutettiin Kainuun opistossa asiantuntemuksella ja sille omistautuen niin opettajien kuin johtokunnankin puolesta.³¹⁹

Seuraavissa kuvioissa 20., 21. ja 22. näkyvät Kainuun opiston keskimääräiset viikkotuntimäärät 1930-luvulla sekä muiden kristillisten opistojen ja grundtvigilaisten opistojen työvuoden 1936-1937 viikkotuntimäärät. Ottaen huomioon, että jokainen opisto sai itse suunnitella oman opetusohjelmansa, toteutettiin opetus- ja kasvatustyötä hyvin

³¹⁵ KOA, VK:t 1930-1940; ovyk:t 1931-1932; Korpijaakko, Kainuun Sanomat no 88, 1929.

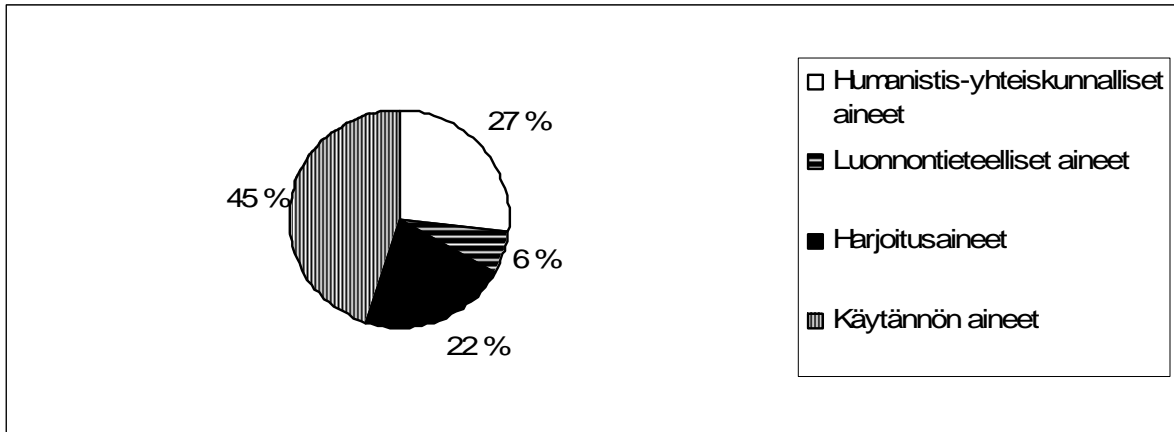
³¹⁶ Ks. Liite 10.

³¹⁷ KOA, OPS 1932-1933.

³¹⁸ KOA, OPS 1933-1934.

³¹⁹ KOA, OPS 1932-1948; jkpk 29.- 30.1.1937.

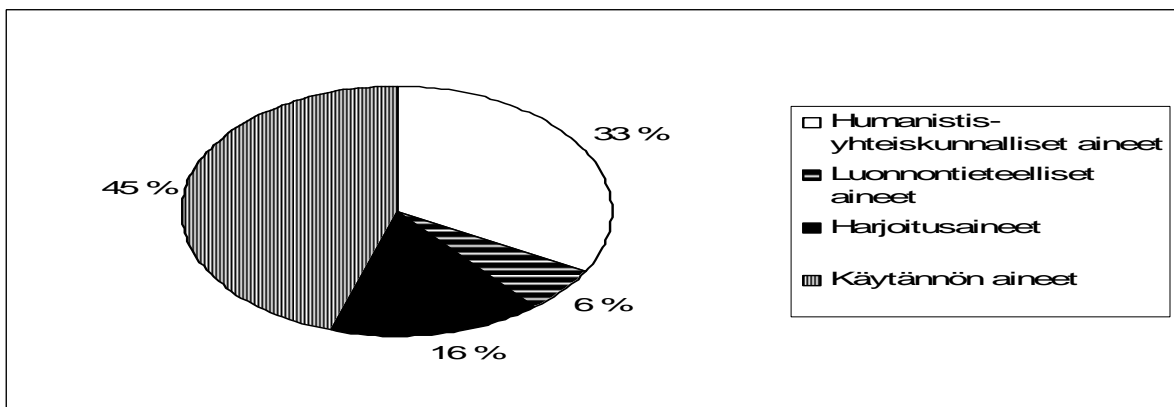
samankaltaisesti kaikissa kansanopistoissa. Tosin muissa kristillisissä opistoissa humanistis-yhteiskunnallisia aineita opetettiin hieman Kainuun opistoa ja grundtvigilaisia opistoja enemmän ja taas harjoitusaineita hieman vähemmän. Luonnontieteellisten ja käytännön aineiden osuudet ovat hyvin samankaltaiset kaikissa opistoryhmissä.³²⁰

Kuvio 20. Viikkotuntien keskimäärät Kainuun opistossa vuosina 1930-1939

Lähteet: KOA, OPS:t 1930-1939; VK:t 1930-1939.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 13.)

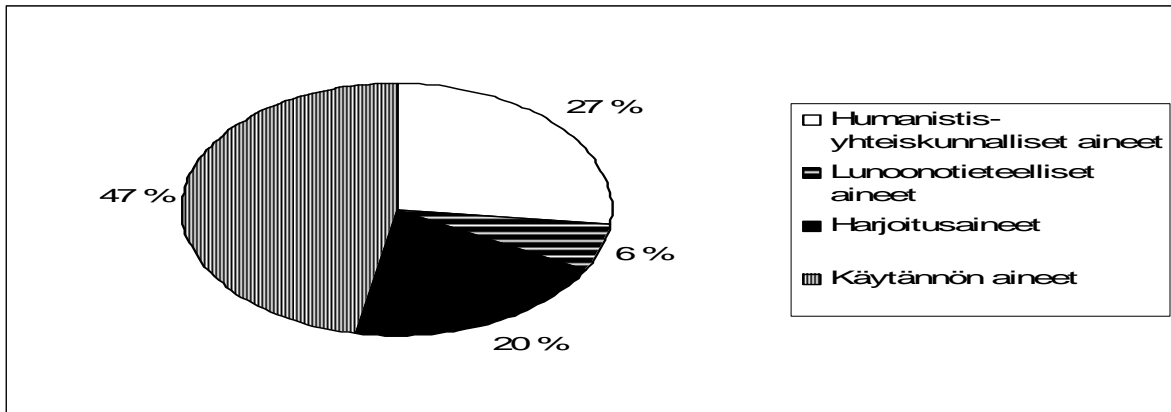

Kuvio 21. Viikkotuntien keskimäärät kristillisissä kansanopistoissa lukuvuonna 1936-1937

Lähde: Karttunen 1979, 124.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 11.)

³²⁰ Ks. myös liite 11. Eri opistojen tuntimääriä verrattaessa on kuitenkin huomattava, että mikäli kansanopisto kuului humanistisen aineryhmän sijaan yhteiskunnallistaloudelliseen tai luonnontieteelliseen aineryhmään, tuntimäärät poikkesivat toisistaan merkittävästi. Ks. KM 1: 24, 16-17.

Kuvio 21. Viikkotuntien keskimäärät grundvigilaisissa opistoissa lukuvuonna 1936-1937
Lähde: Karttunen 1979, 124.
(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 11.)

Antilan pitkän johtajakauden aikana Kainuun opiston vuosikertomukset ja opetussuunnitelmat yhdenmukaistuivat ja pysyivät vuodesta toiseen samankaltaisina. Opistotyössä on siten havaittavissa selvää rutinoitumista. Tosin tähän vaikutti myös ensimmäisten kansanopistolakien mukanaan tuoma hallinnollisten käytäntöjen vakiintuminen, mikä alkoi näkyä kunnolla Antilan johtajakauden aikana. Opetettavat aineet ja opetusmenetelmät pysyivät hyvin samankaltaisina kuin johtaja Korpijaakonkin aikana. Opettajan pitämä luento, elävä sana, oli vieläkin keskeisellä sijalla eikä oppikirjoja käytetty kovinkaan monessa aineessa. Silti opistotyössä on havaittavissa muutoksia ja ajan mukanaan tuomia haasteita eikä mikään vuosi ollut toisensa kaltainen. Yhteiskunta kehittyi ja kansanopistolaitos sen mukana.³²¹

Työvuodesta 1931-1932 lähtien keskustelukokouksia alettiin pitää vain pojille. Johtaja Antila johti itse näitä kokouksia ja poikaoppilaat toimivat vuorollaan puheenjohtajina, sihteereinä ja kysymysten alustajina. Tämä linja jatkui toiseen maailmansotaan saakka, jonka jälkeen erilliset poikien keskustelukokoukset poistuivat opiston opetusohjelmasta ja tilalle tuli keskustelukysymyksiä-niminen opintokokonaisuus. Tosin työvuonna 1938-1939 keskustelukokouksia pidettiin erikseen sekä pojille että tytöille. Pääsääntöisesti tytöt eivät Antilan aikana kuitenkaan osallistuneet keskustelukokouksiin ja joinakin vuosina tytöille ei myöskään opetettu lainkaan liikuntaa³²². Ilmeisesti Antila ei pitänyt keskustelukerhoja tytöille tarpeellisina, vaan käytti tämän ajan tyttöjen kohdalla naisille sopivimpiin asioihin,

³²¹ Oksanen 1964, 52-53.

³²² Tosin opiston liikuntatuntien järjestämistä hankaloitti sekin, että opistolla ei tilaustauden vuoksi ollut voimisteluvälineitä. Ks. esim. OPS 1933-1935.

kuten kutoma-, ompelu-, puutarhanhoito- ja lastenhoitokerhoihin. Vaikuttimena saattoi olla myös se, että tyttöjen viikkotuntimäärä oli taloustöiden takia muutenkin suuri ja näin tyttöjen ja poikien viikkotuntien määrää saatiin tasattua.³²³

Antilan kaudella kansanopistossa pidettiin joinakin vuosina myös erillisiä poikien ja tyttöjen tunteja. Poikien tuntia piti johtaja Antila ja siellä keskusteltiin miesten kysymyksistä. Tyttöjen tuntia puolestaan veti johtajatar Kerttu Antila ja siellä luennoitiin ”*kristillisestä naisihanteesta sellaisena kuin se esiintyi ennen avioliittoa ja sitten kodin piirissä*”³²⁴ sekä vastattiin tyttöjen esittämiin kysymyksiin. Lisäksi opetussuunnitelmista alkaa löytyä merkintöjä naisterveysopin erillisenä oppiaineena, kun sitä aiemmin opetettiin joko terveysopin tai lastenhoitotuntien yhteydessä³²⁵. Antilan aikana opiston opetus- ja kasvatustyössä tuli siis aiempaa selvemmin esiin oppilaiden kasvattaminen perinteisten sukupuoliroolien mukaan, minkä vuoksi tyttöjen ja poikien opetusta eriytettiin aiempaa selvemmin.³²⁶

Antilan aikana oppilaiden pitämien esitelmien ja puheiden merkitys korostui Oppilaiden tuli heti Antilan ensimmäisestä johtajavuodesta lähtien pitää muun muassa historian, kirjallisuuden, kansalaistiedon, maantiedon ja terveysopin tunneilla opetukseen liittyviä esitelmiä. Toki oppilailla oli ollut esiintymisharjoituksia ennenkin, mutta ne olivat tapahtuneet lähinnä uskonnollisten puheiden, keskustelu- ja kuntakokousten sekä opistolehden tekemisen ja pyhäkoulun pitämisen kautta. Nämä esitelmät arvosteltiin ja erityistä huomiota kiinnitettiin ulkoiseen esiintymiseen. Myös oppilaiden pitämien seurapuheiden asema vahvistui Antilan aikana. Seurapuheiden tekemistä ohjasi ja ne tarkasti johtaja itse. Esitelmien ja puheiden avulla johtaja halusi rohkaista oppilaita esiintymiseen sekä opettaa heille siinä tarvittavia kirjallisia ja suullisia taitoja.³²⁷

1930-luvulla alettiin herännäiskirjallisuutta opettaa omana oppiaineenaan – ennenhän sitä oli opetettu kirjallisuuden yhteydessä. Herännäiskirjallisuuden tunneilla oli tarkoituksena herännäiskirjallisuuden lukemisen lisäksi tutustuttaa oppilaat myöhäisemmän herännäisyyden vaiheisiin ja luonteeseen. Tunneilla luettiin erityisesti Aukusti Oravalan kaunokirjallisia ja

³²³ KOA, OPS:t 1931-1948.

³²⁴ KOA, OPS 1940-1941.

³²⁵ Tosin naisterveysoppia ja hygieniää opetettiin joinakin vuosina myös lastenhoito-opin yhteydessä.

³²⁶ KOA, OPS:t 1940-1943; 1944-1945.

³²⁷ KOA, OPS:t 1925-1931; 1944-1948.

elämäkerrallisia teoksia, mutta myös Juhani Ahon, Wilhelmi Malmivaaran, Jaakko Haavion ja Olavi Kareksen herännäisyydestä kertovia kirjoja. Herännäiskirjallisuuden opetus rinnastettiin tavallisesti kirkkohistoriaan ja siinä erityisesti herännäisyyden historiaan. Joinakin vuosina myös herännäisyyden historiaa opetettiin omana oppiaineenaan yleisen ja Suomen kirkkohistorian ohella. Tämä kertoo herännäisaineksen vahvasta asemasta Kainuun opiston opetusohjelmassa 1930-luvulla.³²⁸

Joissain kansanopistoissa omaksuttiin 1930-luvulla maanpuolustusopetus osaksi poikien opetusohjelmaa. Kansanopistotyöhön tuli sen myötä yhä enemmän isänmaallista ja maanpuolustukseen liittyvää opetusainesta. Kainuun opistossa maanpuolustusoppi otettiin ensimmäisen kerran opetusohjelmaan työvuonna 1938-1939, jolloin sitä opetettiin miesoppilaille yksi tunti viikossa, vuoden aikana yhteensä 24 tuntia. Sitä opetti tuolloin yleisaineiden opettaja ja sen sisällöstä mainitaan, että

”Aluksi oppituntien muodossa tutustutaan maanpuolustus- ja väestönsuojelun erilaisiin kysymyksiin pyrkien herättämään puolustustahtoa ja miehekästä sotilasmieltä sekä käytännöllisesti että teoreettisesti perehdytään sotilaallisten tehtävien alkeisiin”³²⁹.

Oppilaille opetettiin myös maasto-oppia, suunnistamista, kartan ja kompassin käyttöä sekä jalkaväkikoulutuksen alkeita. Maanpuolustusoppia opetettiin kansanopistoissa yleisesti aina toiseen maailmansodan loppumiseen saakka – toisissa opistoissa erillisinä tunteina, toisissa taas läpäisyperiaatteella.³³⁰

Isänmaallinen ja maanpuolustukseen liittyvä opetusaines alkoi näkyä entistä selvemmin myös opiston historian ja yhteiskuntaopin opetuksessa 1930-luvulla. Historiassa Suomen historia pyrittiin käymään yksityiskohtaisesti läpi ja tavoitteena pidettiin ”voimakkaan isänmaallisen mielen syntymistä”³³¹ sekä harrastuneisuuden aikaan saamista oman maan historiaa kohtaan. Yhteiskuntaopissa puolestaan maanpuolustuskysymys korostui ja puolustuslaitokseen perehdyttiin entistä enemmän ajan hengen mukaisesti. Kuitenkin yhteiskuntaopin opetuksen pyrkimyksenä oli edelleen herättää oppilaissa mielenkiintoa ja harrastuneisuutta yhteiskunnallisen elämän eri puolia kohtaan, ja opetuksen oli oltava

³²⁸ KOA, OPS 1934-1945.

³²⁹ KOA, OPS 1938-1939.

³³⁰ KOA, OPS:t 1938-1939; 1940-1941; 1942-1944; Karttunen 1979, 164, 192.

³³¹ KOA, OPS 1937-1938.

luonteeltaan ”sosiaalista velvollisuudentuntoa eikä etukyttäilyä”³³². Isänmaallisen opetusaineksen korostumiseen Kainuun opistossa vaikuttivat myös johtaja Antilan näkemykset nuorison kasvatuksesta isänmaallisessa ja kristillisessä hengessä. Lisäksi esimerkiksi tarkastaja Länsiluoto oli vuonna 1937 pitämänsä tarkastuksen yhteydessä kehoittanut opettamaan oppilaille hengellisten laulujen lisäksi joitakin puhdashenkisiä isänmaallisia lauluja, mikä kertoo ajan isänmaallisuutta korostavasta hengestä.³³³

Työvuodesta 1936-1937 lähtien alettiin Kainuun opistossa pitää työkauden alussa tasokoetta, jonka perusteella oppilaat jaettiin ryhmiin äidinkieleessä ja laskennossa. Aiemminhan ryhmiin jako oli tapahtunut pelkän koulunkäynnin perusteella, mikä toki säilyi perusteena nytkin. Tavallisesti ryhmiä oli kolme, jolloin ryhmään A kuuluivat kehittyneimmät, ryhmään B vähän heikommat ja ryhmään C kansakoulua käymättömät. Esimerkiksi laskennossa koetehtävä saattoi olla seuraavanlainen: ”Tiiliskiven puolikas painaa 1, 5 kg. Paljonko kaksi tiiliskiveä painaa?”³³⁴. Tämä tehtävä oli monelle oppilaalle vieläpä hyvin vaikea. Kyseisestä vuodesta 1937 lähtien oppilaille ryhdyttiin myös antamaan arvosanoja käytännöllisissä aineissa erikseen käsitöissä ja kotitaloudessa. Lisäksi asioimiskirjoituksen opetusta alettiin antaa äidinkielen tuntien yhteydessä eikä erillisinä tunteina kuten aiemmin. Oppilasmäärän nousun myötä oppilaita alettiin myös jakaa pienempiin ryhmiin aineissa, joissa he tarvitsivat enemmän henkilökohtaista ohjausta, kuten naisten käsitöissä, talousopetuksessa ja kerhoissa. Nämä muutokset kertovat opetustyön tehostamisesta ja aiempaa suuremmasta yksilöllistämisestä.³³⁵

Kainuun opiston toimintaan tuli vuonna 1937 mukaan ensimmäisen kerran ammatillisesti valmistavaa koulutusta, kun opistolla aloitettiin veistonohjaajakoulutuksen järjestäminen. Tosin opistolla oli aiemmin toiminut suksenvalmistuskurssi, mutta se ei kuitenkaan ollut tähdännyt tutkintoon. Veistonohjaajakurssin suoritettuaan poikaoppilaat saivat kansakoulun veistonohjaajan pätevyyden. He saivat toimia myös tuntiopettajina, mikäli kansakoulussa oli vain naisopettaja. Kansanopistojen ensimmäiset veistonohjaajakurssit oli järjestetty vuonna 1932 kolmessa opistossa, joissa oli taitavat veistonohjaajat. Kainuun opistossa veistonohjaajakurssit järjestettiin yhteistyössä Mieslahden kansakoulun kanssa ja veistonohjauksen harjoitus- ja näytetunnit pidettiin kansakoulun poikien käsityötuntien

³³² KOA, OPS 1940-1941.

³³³ KOA, OPS 1930-1940; jkpk 29.- 30.1.1937; Karttunen 1979, 164.

³³⁴ Väinö Vähäsarjan haastattelu 19.10.2006, Kainuun opisto.

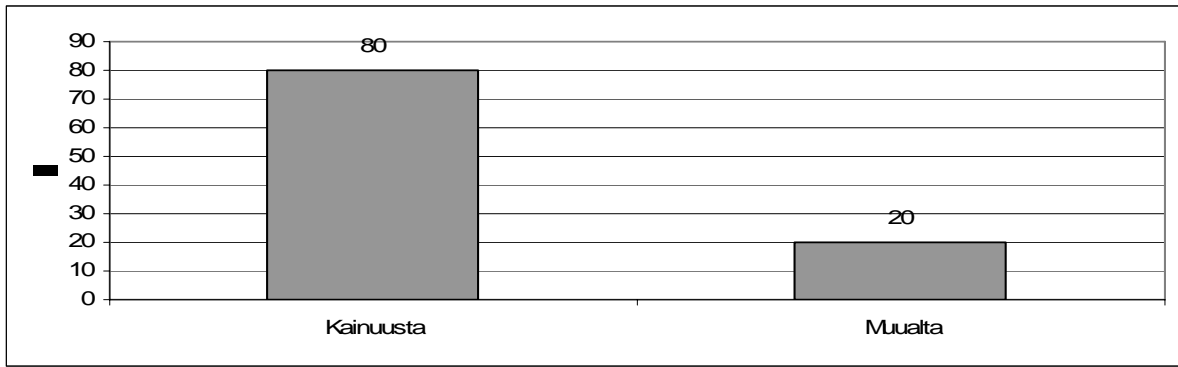
³³⁵ KOA, ykpk 12.3.1937; OPS:t 1930-1948; Väinö Vähäsarjan haastattelu 19.10.2006, Kainuun opisto.

yhteydessä. Kurssien johtajana toimi opiston johtaja ja opettajina käsityönopettaja sekä Mieslahden kansakoulun kansakoulunopettaja. Veistonohjaajakurssilaiset valmistivat kurssilla erilaisia esineitä, kuten linnunpönttöjä, leikkuulautoja, kynälaatikoita, vaatenaulakkoja, kirjahyllyjä ja kynttilänjalkoja, joissa käsitöissä tarpeelliset työtavat esiintyivät. Myös värittämisestä, maalaamisesta, kirjansidonnasta ja metallitöistä pidettiin harjoitustunteja ja lisäksi luennoitiin veistonteoriasta. Käsitöitä oli kurssin opetussuunnitelmassa yli 300 tuntia, työvuonna 1937-1938 jopa 390 tuntia. Kurssilla opetettiin myös kasvatus- ja opetusoppia noin 20 tuntia ja piirustusta noin 40 tuntia. Veistonohjaajakurssin järjestäminen Kainuun Kansanopistolla jatkui tutkimuskauden loppuun saakka. Sen suosioista ja tarpeellisuudesta kertoo se, että useat poikaoppilaat suorittivat kurssin opistotalven aikana.³³⁶

5.4. Oppilaiden tiedollinen kehitystaso nousee vähitellen 1940-luvun mittaan

Kainuun opiston oppilasrakenteessa jatkui 1940-luvulla edellisten vuosikymmenten kehityssuunta. Kainuun ulkopuolelta opistoon tulleiden oppilaiden osuus kasvoi edelleen hieman siten, että oppilaista jo 20 % tuli Kainuun ulkopuolelta (kuvio 23.). Myös pienviljelijäperheistä tulleiden nuorten osuus kasvoi entisestään ja heitä oli 1940-luvulla oppilaista jo lähes 70 %. Kun tilallistaustaisten oppilaiden osuus laski vain hieman, oli Kainuun opisto jopa entistä vahvemmin maaseudulta tulevien pienviljelijä- ja tilallisnuorten oppilaitos. Tosin tilattomaan tai työväestöön tai muuhun ammattiin tai kansanluokkaankin kuului yhä joka viides oppilaista. (Kuvio 24.)

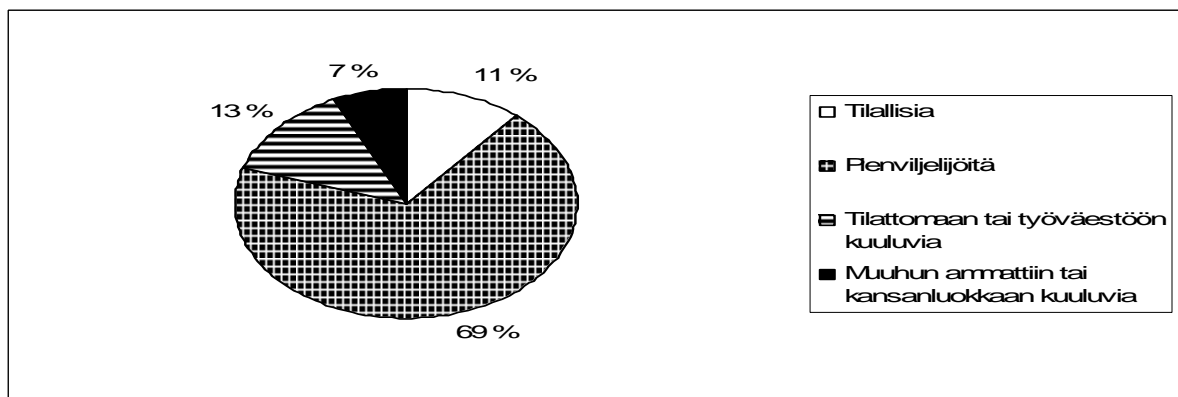
³³⁶ KOA, KOA, jkpk 4.2.1937; 12.3.1937; VK:t veistonohjaajakurssista 1937; 1937-1938; 1945-1946; 1947-1948; 1948-1949; Maunumaa & Ranta 1959, 14; Karttunen 1979, 127.

Kuvio 23. Kainuun opiston oppilaiden maantieteellinen tausta vuosina 1940-1948

Lähteet: KOA, VK:t 1940-1948; Oppilasluettelo 1940-1948.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 1.)

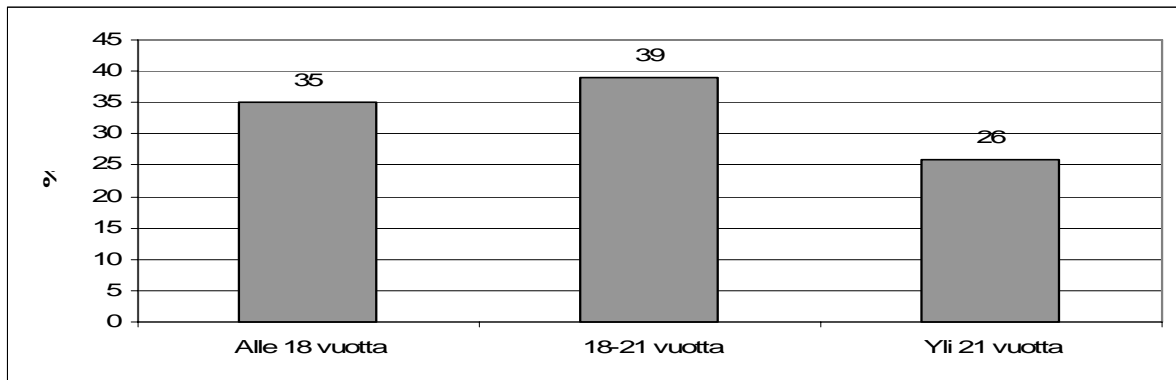
Kuvio 24. Kainuun opiston oppilaiden yhteiskunnallinen tausta vuosina 1940-1948

Lähteet: KOA, VK:t 1940-1948; Oppilasluettelo 1940-1948.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 2.)

Myös ikärakenteessa aiemmin alkanut kehityssuunta jatkui ja oppilaiden keski-ikä laski. 1940-luvulla oppilaista jo 35 % tuli opistoon alle 18-vuotiaana ja vastaavasti yli 21-vuotiaiden osuus pieneni jonkin verran. (Kuvio 25.) Yhteiskunnan muutos ja koulutusmahdollisuuksien lisääntyminen vaikuttivat siihen, että oppilaat tulivat opistoihin yhä nuorempina ja usein myös jatkoivat opiskelua vielä muualla kansanopistotalven jälkeen.³³⁷

³³⁷ Tuominen 1999, 170.

Kuvio 25. Kainuun opiston oppilaiden ikärakenne vuosina 1940-1948

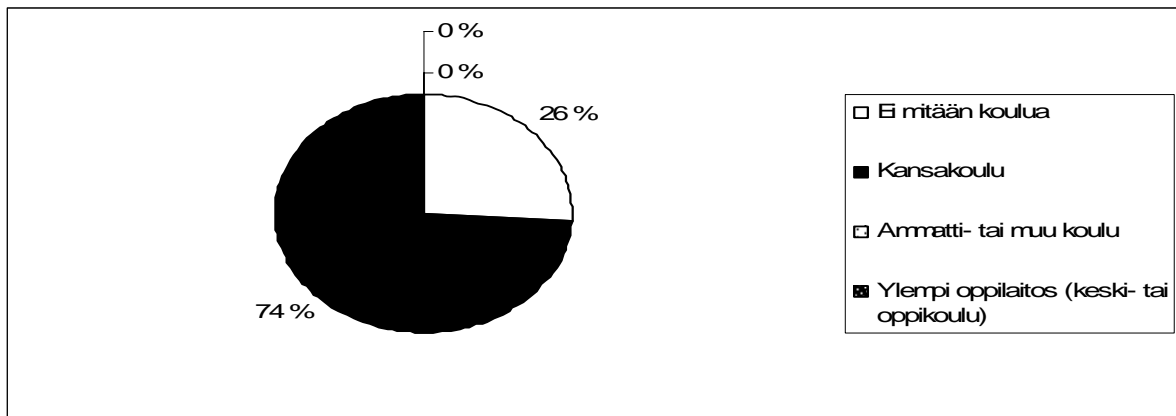
Lähteet: KOA, VK:t 1940-1948; Oppilasluettelo 1940-1948.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 4.)

1940-luvulla jo selvä enemmistö oppilaista, 74 %, oli suorittanut kansakoulun ennen opistoon tuloaan. Silti noin joka neljäs oppilaista oli kansakoulua käymättömiä ja heitä opiskeli Kainuun opistossa vielä 1950-luvullakin³³⁸. Koulunkäynnin yleistymisen johdosta kansakoulukurssin opiston aikana suorittaneiden oppilaiden lukumäärä kuitenkin laski. Kansakoulukurssin pystyi kuitenkin suorittamaan opistolla tutkimuskauden loppuun saakka. Vuosien 1940-1948 välillä opistossa oli vain kaksi muuta koulutusta saaneita: työvuonna 1942-1943 yksi ylemmän oppilaitoksen käynyt oppilas ja työvuonna 1945-1946 yksi ammatti- tai muun koulun käynyt oppilas. Näiden luokkien vähäisen osuuden vuoksi niitä ei näy lainkaan kuviossa 26. Muissa Suomen kansanopistoissa oppilasjoukkoon tuli Kainuun opistosta poiketen jo 1940-luvun mittaan entistä enemmän niitä, jotka olivat saaneet ammatillista koulutusta tai käyneet oppikoulun. Tähän vaikutti kansan ja etenkin maaseudun väestön keskuudessa se, että koulutuksella alkoi olla yhteiskunnallista merkitystä eikä koulunkäyntiä enää pidetty samalla tavalla ajan ja rahan hukkaamisena.³³⁹

³³⁸ Tämä käy ilmi esimerkiksi erään johtokunnan jäsenen muistelusta omasta opistoajastaan Kainuun opistossa lukuvuonna 1953-1954. ”Herännäisopistot olivat toisen maailmansodan jälkeen maaseudulla huomattavia sivistyksen ja virikkeiden antajia. Itse menin opistoon ilman, että olin käynyt päivääkään kansakoulua. Kouluni oli vuosittain ollut muutamia päiviä kestänyt kiertokoulu. Olin monella tavalla väliinputoaja. Opisto tarjosi nopean, mutta heikkotasaisen mahdollisuuden kansakoulun käymiseen. Opistosta tie vei suoraan opettajaseminaariin ja johdatti ”unelma-ammattiin” kansakoulunopettajaksi.” Ks. Raninen 1994, 63.

³³⁹ KOA, VK:t 1940-1948; Paimenkirje 3.9.1947; Oksanen 1964, 42; Nieminen 2003, 123; Antikainen & Rinne & Koski 2006, 90.

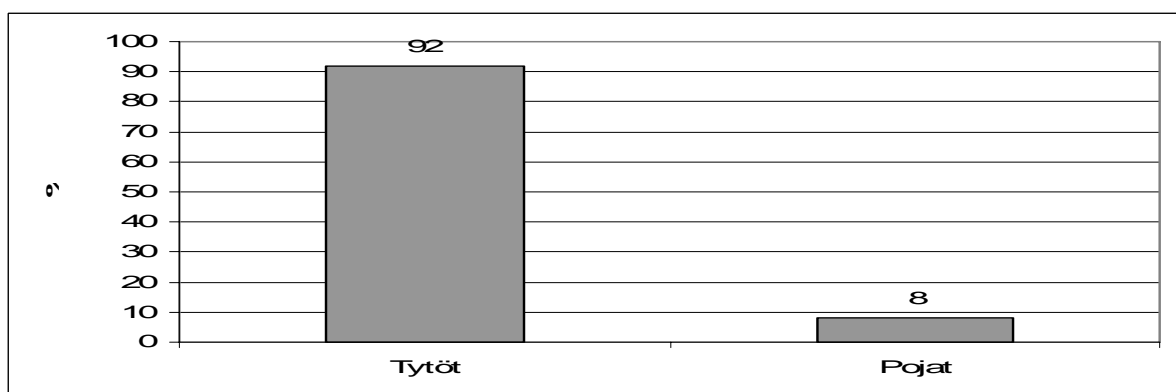

Kuvio 26. Kainuun opiston oppilaiden aikaisempi koulunkäynti vuosina 1940-1948

Lähteet: KOA, VK:t 1940-1948; Oppilasluettelo 1940-1948.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 3.)

1940-luvulla Kainuun opiston oppilaiden sukupuolirakenne oli entistäkin naisvaltaisempi. Tyttöjä oli oppilaista 92 % ja poikia vain 8 %. (Kuvio 27.) Työvuosina 1942-1943 ja 1943-1944 opistossa ei ollut yhtään poikaa vaan oppilaina oli yksinomaan tyttöjä. Poikaoppilaiden pieni määrä selittyy 1940-luvun sotavuosilla. Poikia tarvittiin sotatilanteen ja työvoimakysymyksen vuoksi muissa tehtävissä eikä heidän hakemuksiaan opistoon juuri tullut. Lisäksi Kouluhallitus oli suosittanut syksyllä 1943 kaikille opistoille, että opistoihin otettaisiin sota-aikana vain naisoppilaita, jolloin opetus voitaisiin keskittää heidän tarpeidensa mukaan. Tähän Kouluhallituksen mielipiteeseen vaikutti sekin, että edellisenä vuonna osa vähistä poikaoppilaita oli kutsuttu kesken kansanopistotalven asepalvelukseen.³⁴⁰

Kuvio 27. Kainuun opiston oppilaiden sukupuoli vuosina 1940-1948

Lähteet: KOA, VK:t 1940-1948; Oppilasluettelo 1940-1948.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 5.)

³⁴⁰ KOA, VK 1940-1941; 1942-43; oyvk 1942 23.3.1943; Karttunen 1979, 193.

Sota näkyi muillakin tavoin oppilaiden keskuudessa, sillä se oli koskettanut läheltä suurta osaa oppilaista. Kainuun opistoon tuli oppilaita luovutetuilta alueilta ja heistä osan koti oli niin lähellä rajaa, ettei sinne voinut toistaiseksi palata. Monen oppilaan isä, veli, puoliso tai muu sukulainen tai tuttava oli kaatunut sodassa. Lisäksi kolme oppilasta puolestaan oli ollut sotavankeudessa Venäjällä. He olivat ainoita sotavankeina olleita oppilaita Suomen kansanopistoissa. Kainuun opistossa oli sotavuosien aikana myös oppilaita itä-karjalasta. Työvuonna 1940-1941 heitä oli 13 ja työvuosina 1942-1943 ja 1944-1945 molempina neljä³⁴¹. Itäkarjalaisoppilaita, pääasiassa tyttöjä, oli sodan aikana yleisesti muissakin Suomen kansanopistoissa. Poikkeava tilanne ja oppilaiden kokemukset tulikin ottaa huomioon sota-ajan opetus- ja kasvatustyössä.³⁴²

Sodasta huolimatta taloudellinen tilanne Kainuun opiston oppilaiden keskuudessa oli parantunut jonkin verran 1940-luvun kuluessa. Tästä kertoo se, että lainarahaston toiminta lopetettiin tarpeettomana toisen maailmansodan jälkeen vuonna 1945. Tuolloin, syksyllä 1945, opistoon tuli ennätysellinen määrä oppilaita, yhteensä 93. Sodan jälkeisestä Kainuun opiston oppilasaineksesta on todettu, että se oli ”hyvää ja vakavaa, eikä siinä nähty sitä edesvastuutonta riehakkuutta, joka muuten sodanjälkeiselle ajalle oli ominaista”³⁴³. Oppilasmäärät nousivat muissakin Suomen kansanopistoissa. Tämä antoi uskoa siihen, että kasvatustyön on jatkuttava sodan kokemuksista ja epävarmasta ajasta huolimatta. Lisäksi kouluttautumista alettiin pitää entistä tärkeämpänä. Toisen maailmansodan jälkeinen aika onkin viimeinen laaja opistojen perustamisvaihe.³⁴⁴

5.5. Toisen maailmansodan aika lyö leimansa Kainuun opiston toimintaan

Toisen maailmansodan aikana elettiin poikkeuksellista aikaa Suomen kansanopistoissa. Kainuun opiston työ keskeytyi talvisodan vuoksi syksyllä 1939 eikä sitä voitu aloittaa koko työvuoden aikana. Johtaja Antila sekä opiston yleisaineiden opettaja oli kutsuttu reservin ylimääräisiin kertausharjoituksiin. Muut opettajat puolestaan olivat vapaaehtoisessa

³⁴¹ KOA, oppilasluettelo 1941-1942; 1943-1945.

³⁴² KOA, jkpk 6.8.1940; 16.10.1942; VK:t 1940-1941; 1943-1944; Maunumaa & Ranta 1959, 14; Karttunen 1979, 192-194.

³⁴³ Maunumaa & Ranta 1959, 15.

³⁴⁴ KOA, jkpk 30.8.1944; 20.11.1944; 12.2.1945; oyvk 1944, 1946; 1945; Maunumaa & Ranta 1959, 15; Karttunen 1979, 203.

maanpuolustustyössä opistolla. Lisäksi opistorakennukset oli otettu sotilasmajoitukseen.³⁴⁵ Sota keskeytti kansanopistotoiminnan kaikissa muissa Suomen kansanopistoissa paitsi Rauduskylän opistossa. Miesopettajat lähtivät maanpuolustustehtäviin, naisopettajat lotiksi tai kotirintaman tehtäviin ja useiden opistojen tilat otettiin sotilasviranomaisten käyttöön. Lisäksi epävarmat olot olisivat joka tapauksessa aiheuttaneet oppilaskatoa. Myös kesä 1940 oli Kainuun opistolle poikkeuksellinen, sillä tuolloin siellä toimi neuvostoliiton vangeiksi joutuneiden ja palautettujen suomussalmelaisten karanteenileiri. Syksyllä 1940 aloitettiin kansanopistotyö jälleen Kainuussa, kuten lähes kaikissa muissakin Suomen kansanopistoissa³⁴⁶. Ulkonaisesti opistotyöhön ei työvuonna 1940-1941 tullut kuitenkaan suuria muutoksia, tosin maanpuolustusopetus korostui työvuoden 1938-1939 tavoin ja käytännön töissä vaikea aika vaikutti opetuksen toteuttamiseen.³⁴⁷

Kainuun opiston, kuten kaikkien muidenkin Suomen kansanopistojen työ oli keskeytyneenä jälleen lukuvuonna 1941-42, jolloin uusi sota oli käynnissä. Tuolloin Kainuun kansanopisto rakennuksineen, irtaimistoineen ja opetusvälineineen oli luovutettu Itä-Karjalan sotilashallintoesikunnan käyttöön 17.12.1941- 30.6.1942 väliseksi ajaksi itä-karjalaisten opettajien täydennyskurssin järjestämistä varten³⁴⁸. Elo-syyskuussa 1942 johtaja Antila vapautui puolustusvoimien palveluksesta ja ryhtyi jälleen hoitamaan täysipäiväisesti kansanopiston johtajan tehtäväänsä. Kyseisenä syksynä kansanopistotyötä voitiin jatkaa useimmissa opistoissa, vaikka sota oli edelleen käynnissä. Tosin huono polttoainetilanne uhkasi lopettaa kansanopistojen toiminnan, mutta niiden lupautuessa polttopuiden mottitalkoisiin ne saivat luvan jatkaa työtänsä. Kainuun kansanopistossakin oppilaat hakkasivat yhdessä opettajien ja muun henkilökunnan kanssa lähes 250 neliometriä halkoja työkausina 1942-1943 ja 1943-1944, mikä oli välttämätöntä opiston jatkuvan toiminnan kannalta. On huomattava, että opistossa oli kyseisinä työvuosina vain tyttöoppilaita, jotka saivat vaikeina aikoina tehdä kaikki opiston työt.³⁴⁹

Poikaoppilaiden puuttuminen oppilasjoukosta työvuosina 1942-1943 ja 1943-1944 vaikutti muutenkin opiston opetusohjelmaan. Opistossa ei kyseisinä vuosina opetettu lainkaan

³⁴⁵ KOA, jkpk 25.11.1939.

³⁴⁶ Tosin sotilasviranomaiset tiedustelivat Kainuun opistolta tuolloinkin, että olisiko siellä tiloja sotilasmajoitukseen. Opiston johtokunta kuitenkin päätti, että sotilasmajoitusta ei opistolla järjestettäisi ja että kansanopisto aloittaisi toimintansa normaalisti. Ks. KOA, jkpk 16.10.1942.

³⁴⁷ KOA, VK 1940-1941; Karttunen 1979, 190, 192; Hölsä 1999, 32.

³⁴⁸ KOA, jkpk 17.12.1941; 27.5.1942; Koskenniemi 1989, 5.

³⁴⁹ KOA, jkpk 10.9.1942; oyvk:t 1943 & 1944; Karttunen 1979, 193.

maanpuolustusoppia eikä pidetty keskustelukokouksia ja kirjansidontakerhoa, sillä ne oli suunnattu poikaoppilaille. Kuitenkin niinä vuosina, jolloin opistossa oli poikaoppilaita, maanpuolustusopetus korostui. Poikaoppilaiden puuttuminen vaikutti myös siten, että lukuvuonna 1942-1943 ei opetettu maantietoa eikä voimistelua ja maanviljelysopin opetuksessa oli huomioitu se, että opistossa oli vain naisia ja että he joutuvat sota-aikana tavallista enemmän mukaan maataloustöihin. Työvuonna 1943-1944 maanviljelysoppia ei opetettu lainkaan. Naispainotteisuus näkyi myös siinä, että laulutunneilla harjoiteltiin hengellisiä naiskuorolauluja ja lisäksi työvuonna 1942-1943 järjestettiin tytöille vapaaehtoinen puutyökurssi, jolle otti osaa 32 tyttöoppilasta. Myös tuntimäärissä on havaittavissa muuttumista. Tuntimäärät olivat esimerkiksi kirjallisuudessa, luonnontieteissä ja karjanhoito-opissa suuremmat kuin aiemmin ja terveystiedossa ja laskennossa puolestaan pienemmät.³⁵⁰

Sota-aikana normaalia opiston toimintaa vaikeutti myös valaistuksen järjestäminen. Opistolla oli petrolivalaistus, mutta poikkeusoloissa petrolinjakelu oli tiukasti säännösteltyä. Valaistustilanne vaikutti opetuksen toteuttamiseenkin, sillä opetussuunnitelmassa 1943-1944 todetaan esimerkiksi äidinkielen opetuksen kohdalla, että ”*Kirjoitetaan runsaasti aineita, joihin on heikon valaistustilanteen vuoksi käytettävä osaa tunneista*”³⁵¹. Normaalisti oppilaat kirjoittivat aineet kotitehtävänä. Lopulta öljyvalaistuksesta luovuttiin ja opistolle hankittiin sähkövalo.³⁵²

Sota-aikana opistojen opetussuunnitelmaan tuli sellaisia opetusaiheita kuin ”*vanhasta uutta*”, ”*pula-ajan ruokatalous*” ja ”*kangasta säästävät pesumenetelmät*”. Tosin samankaltaisia aiheita oli ollut opetuksessa jo 1930-luvun taloudellisen laman aikaankin, sillä esimerkiksi työvuonna 1933-1934 agronomi K. F. Lehtonen oli pitänyt esitelmän pula-ajan opetuksista. Taloudellisesti vaikea aika näkyi eniten käsi- ja taloustöiden opetuksessa. Kainuun opistossa käsityönopetusta alettiin toteuttaa sen mukaan, mitä tarpeita opisto ja oppilaat olivat voineet hankkia käsitöitä varten. Lisäksi alettiin valmistaa vanhasta uutta sekä opettaa oppilaille paikkausta ja parsintaa heidän omiin, kuluneisiin vaatteisiin. Myös taloustöissä säästäväisyys

³⁵⁰ KOA, VK:t 1935-1938, 1942-1944; OPS:t 1942-1944.

³⁵¹ KOA, OPS 1943-1944.

³⁵² KOA, jkpk 16.10.1942.

ja taloudelliset seikat korostuivat³⁵³. Sota-aikana kiinnitettiin erityistä huomiota pula-ajan ruokatalouteen ravitsevaisuutta sekä saanti- ja korvikemahdollisuuksia silmälläpitäen. Siten taloudellisesti niukka aika vaikutti Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyön toteuttamiseen monin tavoin ja sekä opisto että useat oppilaat kärsivät varojen puutteesta.³⁵⁴

Kainuun opiston opetus- ja kasvatustoiminnassa korostuivat 1940-luvun mittaan entistä enemmän uskonnollisuus ja kristillisuus. Näin oli monissa muissakin opistoissa, sillä usko koettiin sodan keskellä lohduttavaksi ja toivoa antavaksi. Kainuun opiston opetusohjelmaan tuli erillisinä oppitunteina kristinopin³⁵⁵ ja seurakuntaopin opetusta. Seurakuntaoppia opetettiin lukuvuodesta 1943-1944 tutkimuskauden loppuun, kristinopin opetus taas oli satunnaisempaa ja opetussuunnitelmien mukaan sitä opetettiin erillisenä aineena ainakin työvuosina 1940-1941, 1943-1944, 1945-1946 ja 1946-1948. Molempia aineita opetettiin noin yksi tunti viikossa. Kristinopin tunneilla käsiteltiin Raamatun, kristinopin ja armojärjestyksen keskeisiä kysymyksiä pyrkien soveltamaan ne nuorten uskon- ja rukouselämään. Seurakuntaopin tunneilla taas tutustuttiin kirkon ja seurakuntien hallintoon sekä erikoisiin toimintamuotoihin. Opetuksen päämääränä oli ”*seurakunnallisen mielen herääminen ja oppilaiden kasvatus käyttökelpoisiksi seurakunnan jäseniksi*”³⁵⁶. Joinakin vuosina seurakuntaopin opetus sisällytettiin yhteiskuntaopin opetukseen ja esimerkiksi työvuonna 1942-1943 yhteiskuntaopin opetuksessa keskityttiin käsittelemään yksinomaan kysymystä ”*Ev. Luth. kirkon jäsen*”. Oppiaineiden olivat vielä tuolloin joustavat ja tärkeinä pidettyjä aihealueita saatettiin opettaa myös kyseessä olevan oppiaineen ulkopuolella opetuksellisista ja kasvatuksellisista päämääristä riippuen.³⁵⁷

Oppilaita ohjattiin toteuttamaan kristillisen lähimmäisen rakkauden ja toisista huolehtimisen periaatteita vaikeasta ajasta huolimatta. Tästä kertoo muun muassa se, että puutteesta ja taloudellisista vaikeuksista huolimatta sekä opistolla että oppilaskunnalla oli sodan aikana sotakummilapsina kaksi erään entisen opistolaisen poikaa. Oppilaskunta tuki omaa kummilastaan antamalla tälle halonhakuusta saamansa 3600 markkaa.³⁵⁸

³⁵³ Elämä kansanopistossa oli tosin aiemminkin ollut niukkaa, sillä esimerkiksi Väinö Malmivaaran aikana ruoka opiston koko väelle saatettiin laittaa yhdestä jäniksestä. Väinö Vähäsarjan haastattelu 19.10.2006, Kainuun opisto.

³⁵⁴ KOA, OPS:t 1930-1948; Antila 1934, 57; Issakainen 2005, 25.

³⁵⁵ Erillisestä kristinopin opetuksesta löytyy tosin merkintöjä aiemmiltakin vuosilta, mutta tavallisesti sitä opetettiin uskontotuntien yhteydessä ennen 1940-lukua. Ks. VK 1921-1922.

³⁵⁶ KOA, OPS 1943-1944.

³⁵⁷ KOA, OPS:t 1940-1948; VK:t 1940-1948; Issakainen 2005, 25.

³⁵⁸ KOA, oyvk 1944.

Vuoden 1944 syksyllä opisto joutui jälleen sotilasmajoitukseen, minkä vuoksi opiston toiminta voitiin aloittaa vasta tammikuun alussa vuonna 1945. Vuosi 1945 oli kuitenkin rauhallinen ja opiston toiminta pääsi vähitellen palaamaan normaaliuomiinsa.³⁵⁹ Sota-aika oli vaikeuttanut opiston toimintaa monin tavoin. Mutta se auttoi myös huomaamaan molempien sukupuolten merkityksen opistotyölle, sillä elämän yhteisopistossa todettiin olevan mahdollisista huonoista puolistaankin huolimatta rikkaampaa ja opettavaisempaa kuin pelkässä naisopistossa.³⁶⁰

5. 6. Yhteiskunnallinen murros heijastuu opistotyöhön sodan jälkeen

Kainuun opiston ohjesääntöä muutettiin jälleen vuonna 1943. Tällä kertaa muutoksen syy oli se, että opiston edustama kristillisyys haluttiin tuoda entistä paremmin esiin jo opiston nimessä³⁶¹. Uuden ohjesäännön mukaan Kainuun opiston viralliseksi nimeksi tuli Kainuun Kristillinen kansanopisto³⁶². Johtaja Armas Antilan mukaan tämä oli tarpeellista, koska Kainuun opisto oli toiminut jo yli 20 vuotta herännäishenkisenä kansanopistona ja saavuttanut sellaisena Kainuun väestön suosion.³⁶³ Johtokunta ei kuitenkaan ollut täysin yksimielinen nimenmuutoksesta, sillä esimerkiksi opiston perustamisesta lähtien johtokunnassa ollut pormestari Hyökky oli sitä mieltä,

”ettei suuntautumisessa olisi syytä mennä niin pitkälle, että opiston nimeäminenkin olisi muutettava, koska opisto toimien entisellä kristillissiveellisellä tunnustuksella kutsuu paremmin luokseen oppilaita kaikista sitä harrastavista piireistä saamaan sitä opetusta, jota opistossa jaetaan, niin en pidä suotavana opiston uskonnollisen

³⁵⁹ KOA, jkpk 30.8.1944; 20.11.1944; oyvk 1944; 1945; Karttunen 1979, 203.

³⁶⁰ Issakainen 2005, 25.

³⁶¹ Tätä ennen Kainuun opistoa ei löydy esimerkiksi kaikista kristillisistä kansanopistoista koskevista tilastoista, mikä voi vääristää tietoja ja aiheuttaa sekaannuksia. Ks. esim. KA, Kansanopistokomitean arkisto, Kansio II, Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat: Kristillisten kansanopistojen opetusaineet tilastojen valossa 1934- 1937, 1.

³⁶² Muita ohjesääntöön ja yhtiöjärjestykseen tehtyjä korjauksia oli se, että opiston johtokunnan tuli jatkossa johtajaa valitessaan neuvotella Herättäjä-Yhdistyksen päätoimikunnan kanssa sekä se, että jos osakeyhtiö jostakin syystä lakkauttaisi toimintansa, tuli sen omaisuus luovuttaa Herättäjä-yhdistykselle Kainuussa tehtävää sivistys- ja sananjulistustyötä varten. Näiden herännäisyyttä korostavien muutosten lisäksi yhtiöjärjestyksestä poistettiin maininta emäntä- ja isäntäkoulusta vanhentuneena sekä tehtiin joitakin täsmennyksiä epäselvyyttä aiheuttaneisiin kohtiin. Ks. KOA, Ohjesääntö 1.2.1944.

³⁶³ KOA, ykpk 26.10.1943.

oppisuuntauksen erikoista nimeämistä opistoa kannattavan yhtiön yhtiöjärjestyksessä”³⁶⁴.

Johtokunnan jäsenten enemmistö oli kuitenkin sitä mieltä, että herännäishenkisyys loi perustan opiston toiminnalle ja siksi sen tuli näkyä myös ohjesäännössä. Tähän vaikutti myös se, että oppilaiden vanhempien piirissä nimi takasi heille opiston hengen. Muuten uuden ohjesäännön mukaan opiston tarkoituksena oli edellisten vuosikymmenien tavoin kohottaa aikuisen nuorison yleistä kansalaissivistystä siten, että pääpaino pannaan herättävään, omintakeista ajattelua ja siveellistä luonnetta kehittävään opetukseen.³⁶⁵

Vuonna 1945 valmistui toinen kansanopistokomiteanmietintö, joka oli pohjana vuoden 1950 kansanopistolaille. Komitea tosin oli asetettu jo vuonna 1937, mutta sodan takia sen työskentely viivästy. Uutta tässä vuoden 1945 komiteanmietinnössä oli entisestä poikkeava opetusaineiden ryhmittely ja eri aineiden ohjeellinen viikkotuntien määrääminen. Opetusaineet ryhmiteltiin nyt aikaisempien humanististen, luonnontieteellisten, harjoitus- ja käytännön aineiden sijaan yleissivistäviksi, luonnontieteellisiksi, harjoitus- ja ammattisivistykselliseksi aineiksi ja näille annettiin ohjeelliset viikkotuntiajat. Uutta oli myös kasvatustieteiden ottaminen elämäntieteellisten aineiden joukkoon, sillä sitä ei kansanopistoissa aiemmin ollut juurikaan ollut opetettu. Kansanopistojen päätehtäväksi komitea määritteli tehostetun kansalaiskasvatuksen ja siihen liittyen persoonallisen kasvatuksen.³⁶⁶

Kainuun opistossa suoritettiin opetus- ja kasvatustyötä 1940-luvulla vuoden 1945 kansanopistokomitean ohjeiden mukaisesti ja saman suuntaisesti kuin muissakin Suomen kansanopistoissa. Tämän voi havaita seuraavista kuvioista 28., 29., 30. ja 31., joista köy ilmi kansanopistokomitean tuntijakoehdotuksen mukaiset viikkotuntimäärät ja Kainuun opiston viikkotuntien keskimäärät vuosina 1940-1948 sekä muiden kristillisten opistojen ja grundtvigilaisten opistojen viikkotuntien keskimäärät työvuonna 1946-1947³⁶⁷. Opistojen eri

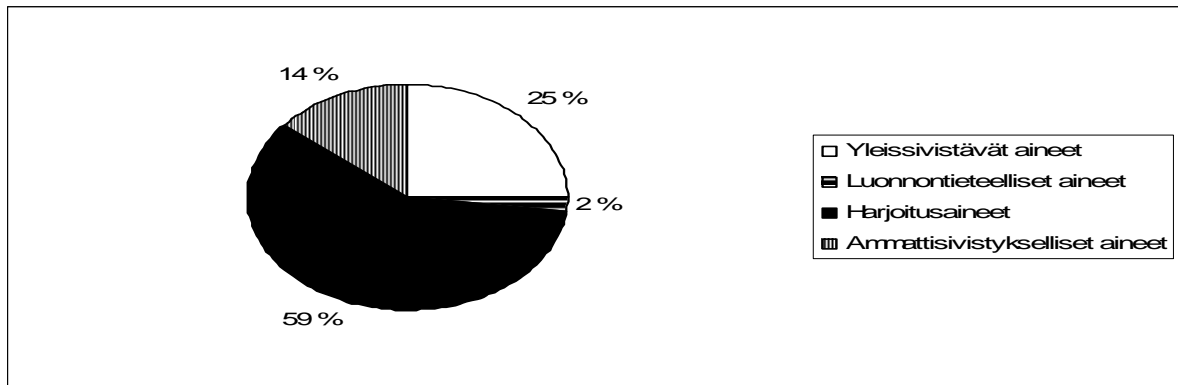
³⁶⁴ KOA, ykpk:n liite: Hyökyn kirje Oy Kainuun kansanopiston ylimääräiselle yhtiökokoukselle, Kajaani 25.10.1943.

³⁶⁵ KOA, ykpk 26.10.1943; 30.10.1943; ovyk 1943, Ohjesääntö 1.2.1944; Yhtiöjärjestys 28.2.1944; Karttunen 1979, 160.

³⁶⁶ KM 8: 1945, 28-35, 48-69; Karttunen 1979, 209; Karjalainen 1984, 141.

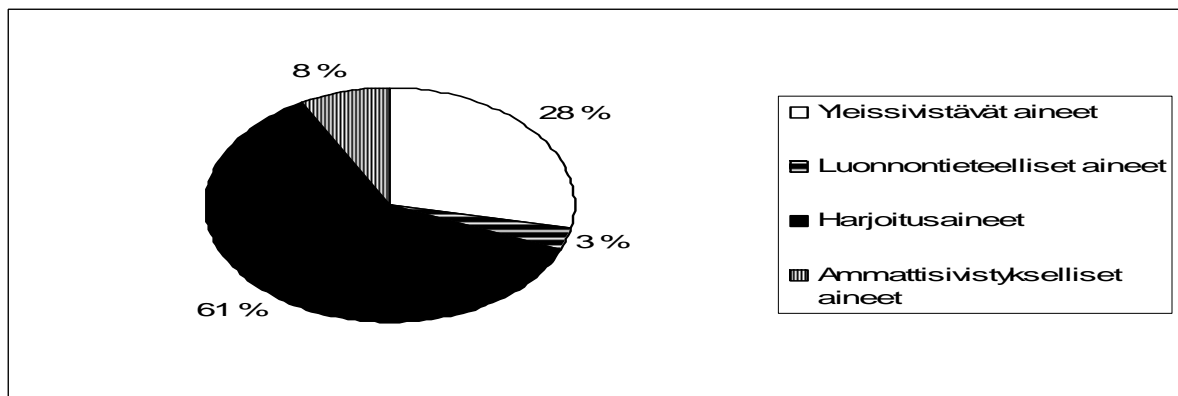
³⁶⁷ On huomattava, että nämä kuviot eivät ole täysin vertailukelpoisia edellisten vuosien viikkotuntien keskimäärää kuvaavien kuvioiden kanssa, sillä kansanopistokomiteanmietinnössä vuonna 1945 aineet ryhmiteltiin uudella tavalla. Siten yleissivistäviin aineisiin kuuluivat yhteiskunnalliset aineet historia, yhteiskuntaoppi, kansantalous ja maantieto sekä elämäntieteelliset aineet uskonto, kirjallisuus ja kasvatustieteet, joka tuli uutena aineena kansanopistojen opetusohjelmaan. Luonnontieteellisiin aineisiin kuuluivat kemia, fysiikka, biologia, geologia ja anatomia. Harjoitusaineisiin kuuluivat äidinkieli, laulu,

aineryhmien tuntimäärät olivat lähellä kansanopistokomitean ohjeellisia tuntimääriä, tosin luonnontieteellisiä aineita ei humanistisissa opistoissa opetettu aivan niin paljon, kuin komitea olisi edellyttänyt. Vaikka kunkin opiston aatetausta, kannatusyhtiö ja kotipaikka vaikuttivat siihen, millaiseksi niiden opetusohjelma muodostui ja millaisia koulutustarpeita ne täyttivät, oli niiden perustehtävä ja sen myötä opetus- ja kasvatustyö pääpiirteissään sama kautta Suomen vielä 1940-luvullakin³⁶⁸.

Kuvio 28. Kansanopistokomitean tuntijakoehdotus vuodelta 1945

Lähde: Karttunen 1979, 123. (Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 12.)

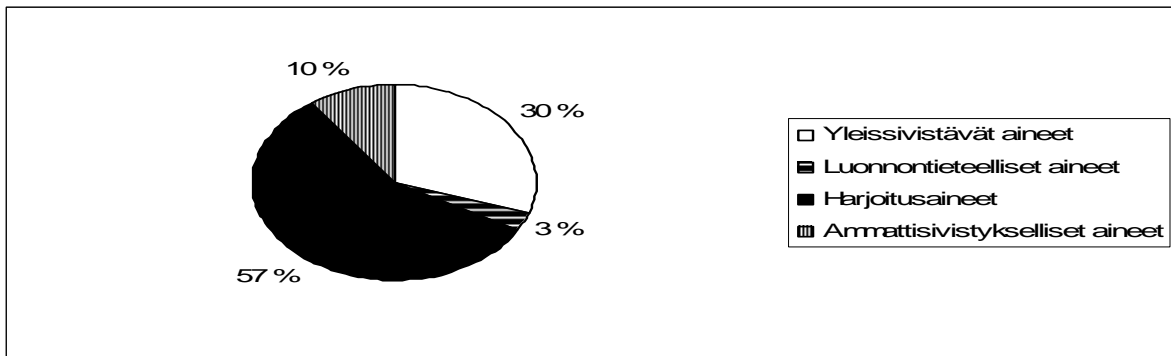
Kuvio 29. Viikkotuntien keskimäärät Kainuun opistossa vuosina 1940-1948

Lähde: KOA, OPS:t 1940-1948; VK:t 1940-1948.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 13.)

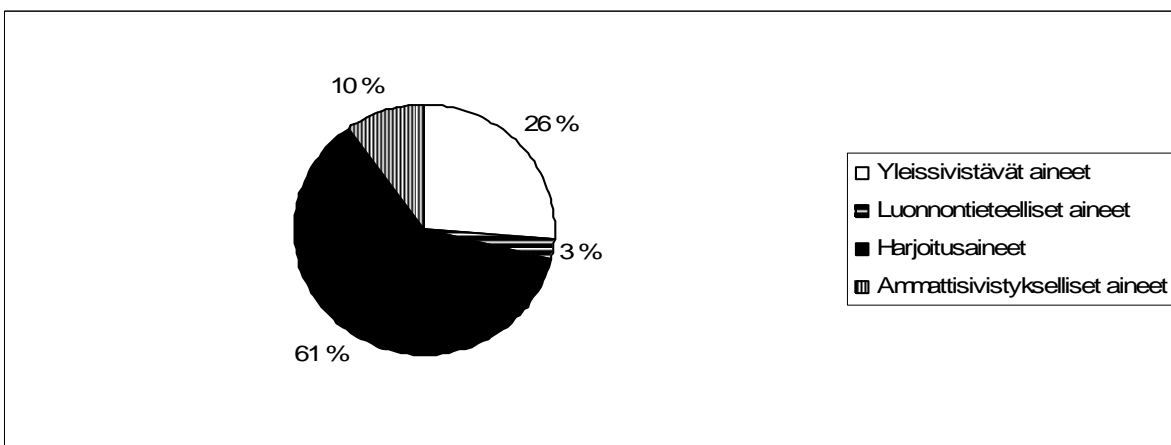
laskento, käsityöt, piirustus, liikunta ja terveysoppi. Ammattisivistyksellisiin aineisiin kuuluivat maatalous, luonnontieteet ja kirjanpito sekä kotitaloudelliset aineet naisille. Ks. Karttunen 1979, 124.

³⁶⁸ Ks. Liite 12.

Kuvio 30. Viikkotuntien keskimäärät Kristillisissä kansanopistoissa lukuvuonna 1947-1948
Lähde: Karttunen 1979, 124.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 12.)

Kuvio 31. Viikkotuntien keskimäärät grundtvigilaisissa opistoissa lukuvuonna 1947-1948
Lähde: Karttunen 1979, 124.

(Absoluuttiset luvut, joista kuvio on laskettu, löytyvät liitteestä 12.)

Kansanopistokomitean määrittelemä tehostetun kansalaiskasvatuksen vaatimus lisäsi kansanopistojen yhteiskuntaopin ja kansantalouden opetusta. Näin ei ollut kuitenkaan Kainuun opistossa, missä yhteiskuntaopin ja kansantalouden tuntimäärät olivat jopa pienenemään päin, koska osa niistä käytettiin seurakuntaopin opetukseen. Kasvatusoppi sen sijaan tuli komiteanmietinnön mukaisesti opetettavaksi aineeksi työvuodesta 1945-1946 lähtien. Tuolloin se oli johtajan ja johtajattaren opettamaa, mahdollisimman käytännönläheistä ”*kristillisen itsekasvatuksen, lasten ja nuorison kasvatuksen esittelyä*”³⁶⁹. Tunneilla pyrittiin käyttämään keskustelevaa opetusmetodia ja tavoitteena oli päästä oppilaiden ”*suurempaan itsensä tuntemiseen ja sen mukaiseen taisteluun ja kilvoitukseen*”³⁷⁰. Kansanopistoissa yleisestikin alettiin siirtyä opettajakeskeisestä opetuksesta

³⁶⁹ KOA, OPS 1945-1946.

³⁷⁰ KOA, OPS 1947-1948.

oppilaskeskeisempään, opetuskeskusteluja ja ryhmitöitä opetusmetodeina käyttävään opetukseen toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina. Myös oppikirjojen käyttö alkoi vähitellen yleistyä. Kasvatusopin opetus pysyi samansisältöisenä tutkimuskauden loppuun.³⁷¹

Kainuun opiston opetussuunnitelmaan tuli 1940-luvun mittaan enemmän myös hyvinvointiin ja esteettisyyteen liittyviä oppisisältöjä. Esimerkiksi kodinhoito-opin opetuksessa alettiin kiinnittää huomiota myös asuinpaikan valintaan, rakennussuunnitelmiin, huoneiden sisustukseen ja valaistukseen aiempien puhtauteen ja taloudellisuuteen liittyvien asioiden lisäksi. Terveysopin tunneilla puolestaan alettiin luennoida terveellisistä elämäntavoista. Myös liikunnan merkitys hyvinvoinnille alettiin ymmärtää entistä paremmin – aiemminhan sitä oli jopa väheksytty kansanopiston oppiaineiden joukossa. Yhteiskunnan muutos alkoi pikkuhiljaa vaikuttaa Kainuun opistossa tehtävään opetus- ja kasvatustyöhön.³⁷²

Vuonna 1946 otettiin Kainuun opiston työhön jälleen mukaan jo pitkään³⁷³ suunnitelmissa olleet kotitaloudelliset kesäkurssit. Kouluhallitus oli vuoden 1946 helmikuussa antanut yleiskirjeen, joka sisälsi ohjeet kesäkurssien järjestämisestä sekä tarkan opetussuunnitelman³⁷⁴. Yleiskirjeen mukaan kesäkurssit saivat olla joko pitkiä noin viiden kuukauden mittaisia kursseja tai lyhyitä, kuukauden tai puolentoista mittaisia kursseja. Kainuun opistossa järjestettävät kotitaloudelliset kesäkurssit olivat lyhyitä, noin seitsemän viikkoa³⁷⁵ kestäviä kursseja.³⁷⁶

Kesäkurssilla opetettiin pääasiassa käytännöllisiä aineita, kuten käsitöitä, kotitaloutta, puutarhaoppia ja lastenhoito-oppia, mutta myös siveellistä luonnetta kasvattavia aineita, kuten uskontoa, yhteiskuntaoppia, kasvatusoppia ja laulua oli opetusohjelmassa. Lisäksi kurssin opetusohjelmassa oli naisterveysoppia. Ensimmäiselle kurssille osallistui 12 naispuolista oppilasta. Kurssin opetussuunnitelmasta ja oppisisällöistä on havaittavissa, että

³⁷¹ KOA, VK:t 1944-1948; OPS:t 1945-1948; Karttunen 1964, 52-53; Karttunen 1979, 209; Karjalainen 1984, 141.

³⁷² KOA, OPS:t 1940-1948.

³⁷³ Vuoden 1928 jälkeen kesäkurssien järjestämisestä oli pohdittu 1930-luvulla, mutta niitä ei kuitenkaan saatu järjestetyksi. 1940-luvun alussa kesäkurssi-aiheet jäivät sodan takia varjoon. Ks. KOA, jkpk 18.3.1933, 16.3.1933.

³⁷⁴ Tätä ennen kansanopistoissa järjestetyt kesäkurssit olivat olleet lähinnä maataloushallituksen alaisia kotitalouskouluja – näin Kainuun opistossakin vuoteen 1925 asti vuoden 1928 kesäkurssikokeilua lukuun ottamatta. Ks. Karttunen 1979, 245-246.

³⁷⁵ Kainuun opistossa järjestetty ensimmäinen, vuoden 1946 kurssi alkoi toukokuussa ja päättyi syyskuussa, josta oppilaat olivat työlomalla kesän kiireisimpänä maataloustyöaikana kesäkuun puolestavälisestä elokuuhun puoleenväliin. Vuonna 1947 kurssia muutettiin siten, että se alkoi jo toukokuun alkupuolella ja loppui kesäkuun lopussa, jolloin oppilailta oli koko loppukesä aikaa osallistua kotitilojensa töihin

³⁷⁶ KOA, jkpk 25.3.1946; 23.5.1946; Karttunen 1979, 245-246.

kurssi oli tarkoitettukin yksinomaan naisoppilaille ja opetusta toteutettiin heidän lähtökohdistaan käsin. Yhteiskuntaopin tunneilla käsiteltiin naisten asemaa eri aikoina, avioliittolakia, lapsia koskevaa lainsäädäntöä ja huoltokysymyksiä, kasvatustunneilla taas pohdittiin kotikasvatuksen peruskysymyksiä ja laulutunneilla opeteltiin virsien ohella myös naiskuorolaulua. Kurssilla opettavien käytännöllisten aineiden oppisisällöt olivat puolestaan hyvin samankaltaisia, kuin varsinaisen kansanopiston naisoppilaiden kohdallakin. Kesäkurssien opetusohjelmassa oli kristillisen ja käytännöllisen elämän kannalta tärkeimpinä pidettyjä oppiaineita ja -sisältöjä, joiden tiiviin esittämisen avulla haluttiin antaa nuorille kainuulaisnaisille mahdollisimman paljon käytännön elämässä tarvittavia tietoja ja taitoja.³⁷⁷

Oppilaiden yleisen tietotason nousu alkoi näkyä Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyössä viimeisinä tutkimuskauden vuosina. Työvuonna 1947-1948 opiston lahjakkaimmista oppilaista muodostettiin erityinen seminaariin valmistava ryhmä. Johtaja Antilan mukaan tähän oli syynä se, että

”koska Kainuusta on nytkin päässyt seminaareihin kovin vähän nuorisoa, olemme ajatelleet, että koettaisimme ensi työ kautena opistolla muodostaa lahjakkaimmista oppilaista erityisen ryhmän, jota valmistetaan opistotyön ohessa seminaariin”³⁷⁸.

Seminaariin valmistava ryhmä sai erityistä opetusta äidinkielestä ja matematiikassa. Lisäksi ryhmään kuuluvat oppilaat saivat olla jonkin verran pois käsitöiden opetuksesta, jotta heillä olisi enemmän aikaa teoreettisten aineiden opiskelua varten. Äidinkielen ja laskennon opetuksen tehostuminen heikensi aiemmin keskeisten aineiden historian, kirjallisuuden ja muiden yhteiskunnallisten aineiden suosiota oppilaiden keskuudessa. Äidinkielen ja laskennon opiskelua alettiin pitää jopa niitä tärkeämpänä, sillä niillä oli usein suurempi merkitys jatko-opintoihin pääsemisen kannalta.³⁷⁹

Seminaariin valmistava ryhmä on ensimmäinen selvä merkki Kainuun opiston perinteisen opetusohjelman murtumisesta ja opetus- ja kasvatustyön muuttumisesta ajan haasteiden mukaiseksi. Oppilaiden mielissä maatalous tulevaisuuden ammattina ei herättänyt enää samanlaista kiinnostusta kuin ennen, vaan yhteiskunnan ja elinkeinorakenteen muuttuessa teollisuus ja palvelut alkoivat vetää oppilaita puoleensa. Kansanopisto-opiskeluun tuli selvää päämäärätietoisuutta, jonka myötä kansanopistojen kasvatustavoitteet ja opetusohjelma

³⁷⁷ KOA, ykpk 28.2.1946; oyvk 1946; 7-viikkoisen kotitaloudellisen kesäkurssin OPS:t 1946; 1947.

³⁷⁸ Paimenkirje 3.9.1947.

³⁷⁹ KOA, OPS 1947-1948; Paimenkirje 3.9.1947; Karjalainen 1984, 142-143.

alkoivat painottaa jatko-opintoihin valmistautumista. Myös kansanopistosta saatavat todistukset tulivat yhä tärkeämmiksi ja niiden arvostus kasvoi.³⁸⁰ Tämän vuoksi Kainuun opistossa muutettiin vuonna 1947 ohjesäännön arvostelua koskevaa pykälää siten, että jatkossa jokaiselle oppilaalle annettiin arvosanat käytöksestä ja huolellisuudesta sekä edistyneisyydestä yhteiskunnallisissa, elämäkatsomuksellisissa, maataloudellisissa ja luonnontieteellisissä aineissa sekä käsitöissä, kotitaloudessa, äidinkielen kirjallisissa harjoituksissa ja kieliopissa sekä laskennossa³⁸¹.

Toisen maailmansodan jälkeinen teollistumis- ja kaupungistumiskehitys merkitsi todellista murrosta koko kansanopistoliikkeen opetukselliselle tehtävälle. Kainuun opistossa murros koettiin monia kaupunkiopistoja lievempänä, olihan se herännäinen maakuntaopisto, johon saapui vielä paljon perinteistä maanviljelysväestön nuorisoa. Siitä huolimatta uuden ajan merkit alkoivat vähitellen näkyä Kainuun opistossakin suoritettavassa opetus- ja kasvatustyössä. Opistojen opetusohjelmaan tuli vieraiden kielten opetusta tavallisesti kerhomuotoisena 1940-luvulta lähtien. Kainuun opistossa alettiin pitää ruotsin kielen alkeita opettavaa kerhoa työvuonna 1949-1950. Yhteiskunnan muuttumisen myötä opistojen tähän asti varsin yhtenäinen opetusmuoto alettiin nähdä aikansa eläneenä. Opistoihin muodostui erilaisiin opintokokonaisuuksiin keskittyviä linjoja, kuten opintolinjoja ja liikesivistyslinjoja sekä myös maatalouslinjoja niille, jotka yhä halusivat ottaa osaa maatalouden opetukseen. Vanhat käytännön aineet säilyivät yleisillä linjoilla. Lisäksi jatko-opetusta antavien kansankorkeakoulujen lukumäärä lisääntyi.³⁸² Näin valinnaisuus kasvoi opistoissa.³⁸³

Tutkimuskauden viimeisten vuosien kehityksestä huolimatta se perusta, jolle Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyö luotiin opiston avatessa ovensa Kontiomäen Karhun talossa syksyllä 1909, oli yhä selvästi havaittavissa³⁸⁴. Entistä suuremmat ja nopeammat muutokset odottivatkin Kainuun opistoa ja koko kansanopistolaitosta vasta 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Tuolloin uuden ajan merkit alkoivat vaikuttaa myös Kainuun opiston sisäiseen

³⁸⁰ Karttunen 1964, 53; 1979, 204, 236-241; Karjalainen 1984, 142-143; Marjomäki 1989, 18-19.

³⁸¹ KOA, jkpk 22.2.1947; jkpk 7.12.1947.

³⁸² Kainuun opiston yhteyteen perustettiin työvuonna 1958-1959 opintolinja, jolla olevat opinhaluiset oppilaat voitiin osaksi vapauttaa käytännöllisestä opetuksesta teoreettisen opiskelun vuoksi. Työvuodesta 1960-1961 lähtien opistossa toimi myös liikesivistyslinja, jolla annettiin kaupallisten aineiden alkutietoja kaupan alalle aikoville. Kansankorkeakoulu puolestaan sai luvan aloittaa toimintansa syksyllä 1969. KOA, jkpk 3.10.1958; jkpk 3.13.1960; 5.4.1969.

³⁸³ KOA, OPS 1949-1950; KOA, VK:t 1961-1963; Karttunen 1979, 204, 236-240; Karjalainen 1984, 142-145; Marjomäki 1989, 19; Raninen 1994, 98.

³⁸⁴ Ks. Liite 13.

internaattielämään. Siihen tuli lisääntyneen vapaa-ajan sekä radion ja television yleistymisen myötä uusia piirteitä, jotka ottivat vähitellen ohjatun ja yhteisöllisen harrastustoiminnan paikan. Tämä murensi tunnetta yhteisestä opistokodista ja heikensi opistoilmapiiriä. Oman ongelmansa toi myös 1900-luvun puoleenväliin asti opistoissa ehdottomasti kiellettyjen alkoholijuomien käytön kansanomaistuminen ja lisääntynyt naisten tupakointi. Lisäksi Kainuun opiston oppilaiden keskuuteen levisi 1960-luvulla myös ajalle ominainen nuorisoradikalismi sekä eräänlainen seksivillitys, jotka vaativat kansanopiston järjestyksenpidolta erityisen tiukkoja toimia.³⁸⁵

6. Johtopäätökset

*”Kansanopistosta on sanottu, ettei se ole ammattikoulu, vaan sen tehtävänä on vain ohjata kasvatteja hyväksi ihmisiksi ja kansalaisiksi, opastaa heitä siis elämää varten”*³⁸⁶. Tämä kansanopistolaitosta koskeva periaate näkyy Kainuun opiston toiminnassa koko tutkimuskauden ajan. Perustamisvuodesta 1909 aina vuoteen 1948 saakka Kainuun opiston päällimmäisenä tehtävänä oli opettaa ja kasvattaa kainuulaista maalaisnuorisoa heille ominaisissa tiedoissa ja taidoissa ilman erityisiä ammatillisia tai tutkintoon johtavia tavoitteita. Pohjan opiston toiminnalle muodostivat tällöin yleissivistävät humanistis-yhteiskunnalliset aineet sekä käden taitoja kehittävät käytännön aineet. Opetusohjelma pysyi koko tutkimuskauden ajan suureksi osaksi sillä perustalla, mille se jo toiminnan ensimmäisinä vuosina luotiin. Tästä huolimatta opiston opetus- ja kasvatustyössä on havaittavissa erilaisia painotuksia eri aikoina.

Oppilasrakenne vaikutti keskeisellä tavalla Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyön sisältöön ja tavoitteisiin. Suurin osa opiston oppilaista oli vuosien 1909-1948 välillä lähtöisin Kainuun maaseudulta talonpoikaiskodeista. Ensimmäisen toimintavuosikymmenen aikana oppilaista yli 90 % tuli Kainuun alueelta ja vielä 1940-luvullakin 80 %. Oman maakunnan ulkopuolelta tulevien oppilaiden määrä lisääntyi jonkin verran koko 1900-luvun ensimmäisen puolikkaan ajan. Oppilaat olivat pääsääntöisesti lähtöisin joko tilallis- tai pienviljelijäperheistä. 1910-luvulla oppilaista lähes 70 % tuli tilallisperheistä ja vielä 1920-luvuillakin heitä oli yli puolet.

³⁸⁵ Karttunen 1979, 237, 241; Yrjölä 1993, 6-7; Kaisu Maunumaan haastattelu 27.9.2006, Lapua.

³⁸⁶ Lehtonen 1959, 33.

Tämän jälkeen oppilaiden enemmistö, noin kaksi kolmesta oppilaasta, tuli opistoon pienviljelijäperheistä. Tilattomiin, työväestöön, muuhun ammattiin tai kansanluokkaan kuuluvia oppilaiden osuus pieneni koko tutkimuskauden ajan. 1910-luvulla heitä oli hieman yli 30 % oppilaista ja 1940-luvulla noin 20 %. Oppilaiden maantieteellisen ja yhteiskunnallisen taustan yhtenäisyyden vuoksi Kainuun opisto pystyi suunnittelemaan opetus- ja kasvatustyönsä etupäässä kainuulaisen maalaisnuorison tarpeita silmälläpitäen.

Oppilaiden enemmistö oli tyttöjä ja heidän osuutensa opiston oppilaista kasvoi koko tutkimuskauden ajan, erityisesti 1920-luvulta lähtien. Kun vielä 1910-luvulla poikia oli oppilaista noin 40 %, oli heidän osuutensa 1940-luvulla alle 10 %. Joinakin 1940-luvun sotavuosina poikia ei ollut oppilaiden joukossa lainkaan, mikä toi omat erityisvaatimuksensa opistotyön toteuttamiseen kyseisinä vuosina. Oppilasarakenteen naisvaltaisuuteen vaikutti omalta osaltaan kansanopiston opetusohjelma, jossa painottuivat naisille ominaiset käytännön aineet, kuten käsityöt ja kotitalous. Suurin osa Kainuun opiston oppilaista oli koko tutkimuskauden ajan 18-21-vuotiaita. Oppilaat tulivat kuitenkin vuosi vuodelta yhä nuorempina alunperin varttuneen maalaisnuorison opinahjona pidettyyn kouluun. Opiston toiminnan alkuvaiheessa noin 15 % opiston oppilaista tuli opistoon alle 18-vuotiaina ja tutkimuskauden lopussa heitä jo yli kolmannes. Oppilaiden keski-ikä alenemisesta huolimatta yli 21-vuotiaitakin oppilaita oli opistossa vuosittain noin 20-30 %.

Opetus- ja kasvatustyön toteuttamiseen vaikutti väistämättä myös se, että moni oppilas tuli aina 1940-luvulle saakka opistoon ilman, että oli käynyt mitään koulua. Tämä osoittaa sen, että 1920-luvulla voimaan astuneella oppivelvollisuuslailla ei ollut välitöntä vaikutusta Kainuussa. Alussa koulua käymättämiä oppilaita oli yli 50 % ja vielä 1930-luvullakin noin 40 % kaikista opiston oppilaista. Tämä näkyi opetus- ja kasvatustyön toteuttamisessa muun muassa siten, että oppilaita jaettiin koulunkäynnin mukaisiin ryhmiin ja lisäksi kansakoulua käymättömät saattoivat suorittaa opiston aikana kansanopistokurssin ja saada kansakoulun päästötodistuksen. Kansakoulua käymättömien määrän selvä väheneminen on havaittavissa Kainuun opistossa 1940-luvulta lähtien, jolloin jo kolme neljästä oppilaasta oli käynyt kansakoulun ennen opistoon tuloaan. 1920- ja 1940-luvuilla opiston oppilaina oli myös karjalaisia heimo- ja pakolaiskansan nuoria, mikä toi lisäväriä opiston elämään ja asetti uudenlaisia vaatimuksia opetus- ja kasvatustyön suorittamiseen.

Opiston ensimmäinen johtaja Väinö Malmivaara loi perustan Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyölle. Kansanopiston opetus- ja kasvatustyö oli kokonaisvaltaista persoonallisuuden kehittämistä, johon pyrittiin tiiviin työjärjestyksen ja säädellyn vapaa-ajan viettämisen kautta. Kaikkea opetus- ja kasvatustyötä pyrittiin alusta lähtien toteuttamaan kristillisessä hengessä. Opetusohjelmassa painottuivat yleissivistävien tietojen ja maataloudellisten taitojen opettaminen. Tärkeimpinä oppiaineina pidettiin humanistisis-yhteiskunnallisia aineita äidinkieltä, kirjallisuutta, historiaa ja yhteiskuntaoppia sekä käytännön aineita käsitöitä, kotitaloutta ja maataloutta. Käytännön aineiden opetus korostui erityisesti kansanopiston yhteydessä toimineessa emäntä- ja isäntäkoulussa. Myös laululla oli suuri merkitys niin oppiaineena kuin opiston sisäisen hengen luojanakin.

Opetussuunnitelman rakentuminen maalaisnuorison tarpeita varten näkyi eri oppiaineiden tuntimäärissä. Käytännön aineet veivät lähes puolet tuntimäärästä ja noin kolmannes oppitunneista käytettiin yleissivistäviin humanistis-yhteiskunnallisiin aineisiin. Harjoitusaineiden osuus oli puolestaan vajaa viidennes tuntimäärästä ja luonnontieteellisille aineille jäi hyvin pieni, vain muutaman prosentin osuus vuosittain. Eri aineryhmien tuntimäärät pysyivät edellä kuvatun kaltaisina koko tutkimuskauden ajan. Ne heijastavat osaltaan myös eri oppiaineiden arvostusta ja oletettua hyödyllisyyttä 1900-luvun alun Kainuussa. Kainuun opiston toiminnassa onkin havaittavissa selvä yhteys Kainuun maakuntaan koko tutkimuskauden ajan. Opetus- ja kasvatustyössä painottui erityinen kotiseuturakkaus, jonka avulla nuoret haluttiin sitoa omaan maakuntaansa niin maaseutua, kuntia kuin seurakuntiakin palvelemaan. Oman maakunnan tarpeiden huomioiminen näkyi myös vuodesta 1912 lähtien opistolla järjestetyssä suksenvalmistuskurssissa, olihan suksien valmistaminen tärkeä taito 1900-luvun alun Kainuussa.

Maakunnallisista painotuksista huolimatta Kainuun opistossa opetus- ja kasvatustyötä suunniteltiin ja toteutettiin samojen periaatteiden mukaisesti kuin muissakin Suomen kansanopistoissa. Opetusohjelmat ja työskentelytavat olivat hyvin samankaltaisia kaikissa Suomen kansanopistoissa, minkä tutkimuksen vertailuaspekti toi selkeästi esiin. Opetusmenetelminä käytettiin pääasiassa elävää sanaa ja elävää vuorovaikutusta eikä oppikirjoja ei juuri ollut. Alkuaikoina opistosta ei myöskään saanut todistusta. Kaiken opetus- ja kasvatustyön katsottiin lyhyen työkauden vuoksi olevan lähinnä alkuunpanevaa, jonka tarkoituksena oli nuorten persoonallisen kehityksen herättäminen. Tähän kuului myös oppilaiden kannustaminen omaehtoiseen itsensä sivistämiseen muun muassa opistolehden

tekemisen sekä kirjaston ja lukutuvan käyttämisen kautta. Kainuun opiston kasvatustyö ja sen tavoitteet ulottuivatkin monin tavoin varsinaisten oppituntien ulkopuolelle.

Oppilaiden vapaa-aika oli koko tutkimuskauden ajan vähäistä. Opiskelusta ja oppitunneista vapaat hetket olivat täynnä ohjattua toimintaa, kuten iltamia, kunta- ja keskustelukokouksia, leikkejä, retkiä, juhlia, vierailuja ja vastavierailuja. Kansanopistokasvatukseen kuului kuului myös se, että oppilaat tekivät vuorollaan opiston käytännölliset työt ja arkiaskareet. Opetus- ja kasvatustyön onnistumista edesauttoi kansanopiston sisäoppilaitosmuoto. Oppilaat, opettajat ja johtajat muodostuivat opistotalven aikana tiiviiksi opistoperheeksi, jossa vallitsi kansanopistolle ominainen ilmapiiri, kuri ja järjestys. Kansanopistojen vaihtelevasta opetusohjelmasta ja sisäisen elämän rikkaudesta kertoo myös vuoden 1924 Kansanopistokomiteanmietintö, jossa todetaan, että:

”Kansanopiston opetusohjelma on alunpitäen huolehtinut oppilaan omatoimisuudesta. Tähän tähtää ohjelmassa oleva määräys jokaviikkoisista keskustelukokouksista oppilaitten kanssa, tähän se ohjelmakohta, jonka mukaan oppilaille säännöllisesti, yhä uudistuvasti tulee esitelmä- ja puheharjoituksia sekä muita ohjelmallisia tehtäviä. Samaan tähtää kansanopistossa vallitseva laulun runsaus, yksiaäninen ja kuorolaulu, ynnä liikuntakasvatukselliset harjoitukset, sekä vihdoin myöskin se kotoinen yhdyselämä, jota oppilaat ja opettajat viettävät alituisesti kansanopiston luento- ja työsaleissa, ruokapöytän ääressä ja käytävissä, oppilas- ja opettaja-asunnoissa.”³⁸⁷

Kokonaisvaltaisen kasvatuksen ja tiiviin yhdessäolon avulla oppilaita pyrittiin jatkuvasti ohjaamaan ja kasvattamaan kohti 1900-luvun alun mallikansalaisen ihannetta. Opistotalven jälkeen kansanopistohenkeä pidettiin yllä entisten oppilaiden muodostaman Toveriliiton kautta, joka oli yksi tapa toteuttaa kansanopistokasvatusta.

Kainuun opiston ensimmäinen johtaja Väinö Malmivaara ei sopeutunut grundtvigilaiseen opistoon voimakkaan herännäistaustansa vuoksi. Vuonna 1913 johtajaksi valittu Aarno Pesonen jatkoi opistotyötä Malmivaaran esimerkin mukaisesti. Pesosen aikana siirryttiin kuitenkin suurempiin opetuskokonaisuuksiin oppiaineita yhdistämällä, mikä toi käytännön hyötyä ja tehokkuutta opetukseen. Lisäksi oppituntien laadukkuutta ja oppilaiden omaehtoista työskentelyä korostettiin aiempaa enemmän. 1910-luvun lopussa käydyn vapaussodan vaikutus näkyi isänmaallisuuden aiempaa suurempana korostumisena

³⁸⁷ KM 1:1924, 17.

opistotyössä. Sota vaikeutti muutenkin opiston normaalia toimintaa. 1910- ja 1920-lukujen vaihde oli opistolle monin tavoin kriisiaikaa. Yhteiskunnallisten tehtäviensä vuoksi johtaja Pesonen ei pystynyt hoitamaan tehtäväänsä täysipainoisesti ja hänen toimikautensa lopussa opiston toiminta joutui vaakalaudalle. Epävarmuutta aiheutti myös alhaisena pysynyt oppilasmäärä.

Kainuun opiston toiminta oli kesketyksissä työvuonna 1920-1921. Tänä aikana Herättäjäyhdistyksestä tuli Kainuun opiston taustayhteisö ja opiston toimintaa jatkettiin herännäisyyden aatesuunnassa. Taustayhteisön muuttumisen myötä kaikkea Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyötä alettiin suorittaa herännäisyydelle ominaisen ideologian ja arvopohjan mukaisesti. Herännäiskasvatuksesta tuli kaikkea kansanopistotyötä ohjaava periaate. Opiston toiminta herännäisopistona ei kuitenkaan vakiintunut vielä ensimmäisen herännäisvuoden aikana, sillä johtajana toiminut Lauri Hakalehto ei kokenut itseään sopivaksi Kainuun opiston johtajan tehtävään. Hänen merkityksensä herännäisopiston opetus- ja kasvatustyön muotoilussa jäikin melko pieneksi. Herännäisopistotyön varsinainen uranaukaisija oli vuodesta 1922 Kainuun opiston johtajana toiminut Otto Korpijaakko. Hänen aikanaan opisto löysi tehtävänsä herännäisenä maalaisnuorison kasvattajana, oppilasmäärät nousivat ja toiminta vakiintui. Tämä osoittaa sen, että herännäisyyteen siirtyminen oli kannattava ratkaisu Kainuun olosuhteissa toimittaessa.

Herännäisopistoperiaatteen mukaisesti Korpijaakko painotti työssään yleissivistävyyden ja käytännöllisyyden lisäksi voimakasta herännäiskasvatusta. Kaikkea opetus- ja kasvatustyötä pyrittiin toteuttamaan Jumalan sanan mukaisesti ja herännäinen aines lisääntyi opiston opetusohjelmassa. Oppiaineista herännäisyys näkyi eniten uskonnossa, historiassa, kirjallisuudessa ja lauluissa. Niihin tuli herännäiskasvatuksen mukaisia sisältöjä ja tavoitteita, kuten herännäisyyden historiaa ja kirkkohistoriaa, herännäiskirjallisuutta ja Siionin virsiä, joiden kautta oppilaat pyrittiin tutustuttamaan ja sitouttamaan herännäiskulttuuriin. Grundtvigilaisessa opistossa vapaa-ajan viettotapoina olleet iltamat, piirileikit ja illanvietot jäivät pois sopimattomina kristilliselle opistolle. Vapaa-ajan toiminnassa alettiin korostaa herännäisille ominaisia arvoja ja liikkeen perinteeseen sosiaalistavaa kasvatusta, kuten Siioninvirsi-seuroja, pyhäkouluja, oppilaspuheita, hartauksia ja Jumalanpalveluksia. Ne vaikuttivat herännäisen ilmapiirin muodostumiseen opistoväen keskuuteen ja osaltaan edesauttoivat herännäiskasvatuksen mukaisten tavoitteiden saavuttamista.

Herännäiskasvatuksen lisäksi myös isänmaallisuus korostui Kainuun opiston opetus- ja kasvatustyössä Korpijaakon aikana. Tähän vaikutti 1920-luvun yhteiskunnallinen tilanne ja suojeluskuntatoiminta, jossa Korpijaakko oli itsekin aktiivisesti mukana. Isänmaallisuutta painottava henki lisääntyi eri aineiden opetuksessa ja esimerkiksi poikien voimistelutunnit muuttuivat suojeluskuntakasvatukseksi. Lisäksi opistossa alettiin laulaa isänmaallisia lauluja hengellisten laulujen lisäksi. Korpijaakko kehitti opiston toimintaa aloittamalla valistus- ja propagandatyön suorittamisen. Tämä työ lisäsi opiston suosiota Kainuun maakunnassa ja yhdisti oppilaat opistoon kansanopistotalven jälkeenkin. Uusina työmuotoina aloitettiin myös kerhotoiminta ja kesäkurssien järjestäminen. Kaikella tälläkin kasvatustyöllä oli herännäisyydelle ominaiset kasvatukselliset päämäärät, jonka mukaisesti nuorista haluttiin kasvattaa siveellisiä ja sivistyneitä Jumalan ja yhteiskunnan palvelijoita.

Korpijaakon aikana vuonna 1925 astui voimaan ensimmäinen kansanopistolaki. Lait, niihin liittyvät asetukset ja komiteanmietinnöt tuli ottaa huomioon opiston opetus- ja kasvatustyötä suunnitellessa ja toteutettaessa. Lait koskivat kuitenkin lähinnä vain valtioavun määräytymistä eivätkä siten vaikuttaneet ratkaisevasti itse opetus- ja kasvatustyön luonteeseen, sisältöön ja toteuttamiseen. Näin ollen Kainuun opistolla, kuten muillakin Suomen kansanopistoilla, oli koko tutkimuskauden ajan suuri vapaus päättää itse opetusohjelmastaan.

Vuonna 1930 johtajaksi valittu Armas Antila jatkoi kansanopistotyötä herännäisyyttä ja isänmaallisuutta painottavan linjan mukaisesti. Kainuun opiston asema herännäisenä kansanopistona vakiintui lopullisesti, mikä näkyi myös opetussuunnitelmien ja vuosikertomusten yhdenmukaistumisena. Antilan aikana opiston toimintaan vaikutti yhteiskunnallisesti vaikea tilanne, 1930-luvun taloudellinen lama ja 1940-luvun sotavuodet. Myös Antilan luonne ja näkemykset nuorisonkasvatuksesta näkyivät opistotyössä monin tavoin. Opistossa vallitsi tiukka kristillisten arvojen mukainen kuri ja oppilaiden käyttäytymiseen kiinnitettiin entistä enemmän huomiota. Lisäksi esiintymistaidon merkitys korostui, mikä näkyi muun muassa esitelmien ja seurapuheiden määrän kasvamisessa.

Antilan aikana herännäiskasvatuksen asema vahvistui entisestään. Herännäisyyden perinteeseen kuuluvien käytösvaatimusten ja seurapuheiden määrän kasvamisen lisäksi herännäiskirjallisuutta alettiin opettaa omana oppiaineenaan. Joinakin vuosina opetusohjelmassa oli myös herännäisyyden historia. Lisäksi opiston opetus- ja

kasvatustyössä on havaittavissa aiempaa enemmän perinteisten sukupuoliroolien mukaista kasvatusta. Keskustelukokouksia alettiin pitää vain pojille ja työjärjestykseen tuli tyttöjen ja poikien tunteja sekä naisterveysopin opetusta. Näin ollen tyttöjen ja poikien opetusohjelmat ja niihin liittyvät kasvatukselliset tavoitteet eriytyivät aiempaa enemmän. Myös yksilöllisyys lisääntyi opetuksessa. Oppilaita alettiin jakamaan tasokokeen perusteella ryhmiin ja ohjaamaan henkilökohtaisesti entistä enemmän aineissa, joissa se erityisesti oli tarpeen. Lisäksi opiston toimintaan tuli ensimmäistä kertaa mukaan ammatillisesti valmistavaa koulutusta, kun opisto sai vuonna 1937 veistonohjaajakurssien järjestämiseen. Veistonohjaajakurssilaiset saivat kurssin käytyään veistonohjaajantutkinnon.

Taloudellisesti vaikea aika vaikutti Kainuun opiston toimintaan ja opetus- ja kasvatustyöhön monin tavoin Antilan johtajakaudella. Pula tarveaineista näkyi monissa oppiaineissa, erityisesti käsi- ja taloustöissä. Ajan hengen mukaisesti säästeliäisyys ja taloudellisuus korostuivat opetuksen tavoitteina. Toisen maailmansodan aikana myös isänmaallinen ja kristillinen kasvatusta lisäntyivät entisestään. Isänmaanrakkautta ja kristinuskkoa painottava aines läpäisi tuolloin useimpien oppiaineiden opetuksen. Joinakin 1930- ja 1940-luvun vuosina opistossa opetettiin maanpuolustusoppia itsenäisenä oppiaineena. 1940-luvulla opetussuunnitelmaan tuli myös kristinopin ja seurakuntaopin oppiaineet. Opetus- ja kasvatustyön toteuttamiseen toisen maailmansodan aikaan vaikutti sekin, että opistossa ei ollut joinakin vuosina lainkaan poikia, jolloin opetussuunnitelma kasvatustavoitteineen suunnattiin yksinomaan naisoppilaiden tarpeita palvelemaan. Yhteiskunnallisesti vaikean tilanteen takia oppilaat saivat muutenkin tottua poikkeuksellisiin olosuhteisiin ja työskentelyjärjestelyihin, kuten mottitalkoisiin ja valaistuksen puutteeseen.

Ensimmäisiä merkkejä koko 1900-luvun alun varsin yhtenäisenä pysyneen opetusohjelman muuttumisesta voi havaita vasta aivan viimeisinä tutkimuskauden vuosina. Vuoden 1945 kansanopistokomitean mietinnön myötä oppiaineet jaettiin aineryhmiin uudella tavalla ja kasvatustavoitteet tulivat uutenä oppiaineena kansanopiston opetussuunnitelmaan. Kansanopistokomitean mietintö korosti tehostettua kansalalaiskasvatusta ja siihen liittyen persoonallisuuden kasvatusta. Yhteiskunnallisen kehityksen ja oppilaiden yleisen tietotason nousun seurauksena opetusohjelmaan alkoi tulla teoreettisempia ja tavoitteellisempia opintoja perinteisten yleissivistävien ja käytännöllisten opintojen sijaan. Kainuun opiston lahjakkaimpien oppilaiden keskuudesta muodostettiin erityinen seminaariin valmistava ryhmä vuonna 1947. Yhteiskunnan muuttumisesta ja vanhan kansanopistopohjan

murtumisesta kertovat myös oppikirjojen yleistymisen opetuksessa, opistosta saatavien todistusten merkityksen kasvu ja opetusmenetelmien kehittyminen opettajajohtoisesta työskentelytavasta kohti oppilaskeskeisempää, ryhmitöitä ja opetuskeskusteluja hyödyntävään työskentelytapaan. Opetussuunnitelmaan tuli myös aiempaa enemmän hyvinvointia ja esteettisyyttä käsitteleviä teemoja eri oppiaineiden opetuksen yhteyteen. Yhteiskunnan kehittyminen näkyi siis monin tavoin opetus- ja kasvatustyön toteuttamisessa.

Kainuun opisto teki merkittävää työtä omassa maakunnassaan vastaamalla kainuulaisen maalaisnuorison kasvatus- ja koulutustarpeisiin. Ilman opistoa moni nuori olisi voinut jäädä ilman minkäänlaista koulutusta. Opiston oppilasrakenne, johtajat, johtokunta ja opettajat sekä kulloinkin yhteiskunnallinen tilanne vaikuttivat siihen, millaiseksi opiston opetusohjelma kunakin vuonna muotoutui ja miten opetus- ja kasvatustyötä toteutettiin. Ne vaikuttivat myös siihen, minkälaisien arvojen mukaan nuoria haluttiin kasvattaa ja mitä tavoitteita ja päämääriä opiston työlle asetettiin. Kansanopistojen suuri sisäinen vapaus opetuksen järjestämisessä mahdollisti kansanopistotyön muotoutumisen kulloinkin vallitsevien tarpeiden mukaisesti.

Kootusti voisi sanoa, että Kainuun opistossa tehtävässä opetus- ja kasvatustyössä painottuivat koko 1900-luvun ensimmäisen puolikkaan käytännöllinen, yleissivistävä, isänmaallinen ja kristillinen kasvatusta. 1920-luvulta lähtien kristillinen kasvatusta korostui ja alkoi näkyä herännäisopistoille tyypillisenä herännäiskasvatuksena. Silti opiston opetussuunnitelma pysyi koko tutkimuskauden ajan melko yhtenäisellä perustalla. Opetus- ja kasvatustyön tavoitteina painottuivat kristillisuus, ahkeruus, sivistyneisyys, eettisyys, vastuuntuntoisuus, taitavuus, siveellisyys, aktiivisuus, oma-aloitteisuus ja rehellisyys sekä isänmaan, kotiseudun ja lähimmäisen rakkaus. Nämä arvot johdettiin Kainuun maakunnassa, suomalaisessa yhteiskunnassa sekä opiston taustayhteisössä herännäisyydessä yleisesti vallitsevista ihanteista käsin. Opistossa opetettiin, opeteltiin ja opittiin elämään niin kuin kunnollisen kansalaisen ja kristityn tuleekin – opittiin siis elämää varten.

KÄYTETYT LYHENTEET

KA	Kansallisarkisto
KOA	Kainuun opiston arkisto
jkpk	Johtokunnan kokousten pöytäkirjat
Ohjelma 1909	Ohjelma Kainuun kansanopistolle sekä Kainuun kansanopiston emäntä- ja isäntäkoululle
OPS	Opetussuunnitelmat
VK	Vuosikertomukset
ykpk	Yhtiökokousten pöytäkirjat
oyvk	Osakeyhtiön vuosikertomukset

Lähde- ja kirjallisuusluettelo:

Painamattomat lähteet:

Kainuun opiston arkisto, Paltamo, Mieslahti

Johtokunnan kokousten pöytäkirjat
Kainuun Kansanopiston Kannatusyhdistyksen säännöt
Keisarillisen Suomen Senaatin päätös 1909
Ohjelma Kainuun kansanopistolle sekä Kainuun kansanopiston emäntä- ja isäntäkoululle
Ohjesäännöt
Opetussuunnitelmat
Opiston perustamista, omistusta ja kannatusta koskevat asiakirjat
Vuosikertomukset
Yhtiökokousten pöytäkirjat
Osakeyhtiön vuosikertomukset
Yhtiöjärjestys
Kertomukset kesäisten kansanopistokurssien toiminnasta
Kertomukset Kainuun Kansanopiston harjoittamasta valistus- ja propagandatyöstä
Selostukset Kainuun Kansanopiston harjoittamasta paimenkirjeenvaihdosta
Työsuunnitelmat Kainuun Kansanopiston propaganda- ja valistustoiminnalle
7-viikkoisen kotitaloudellisen kesäkurssin opetussuunnitelmat
Vuosikertomukset veistonohjaajakursseista

Kansallisarkisto, Helsinki

Kansanopistokomitean arkisto F5/12/I-II
Saapuneet asiakirjat:
Irma Kurvinen. Promemoria kristillisistä kansanopistoista. Kansio II. Saapuneet lausunnot.
Kristillisten kansanopistojen opetusaineet tilastojen valossa 1934- 1937. Kansio II. Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat.

Painetut lähteet:

Kansanopistokomiteanmietinnöt:

Kansanopistokomiteanmietintö KM 1: 1924. Valtioneuvoston kirjapaino. Helsinki.

Kansanopistokomiteanmietintö KM 8: 1945. Valtioneuvoston kirjapaino. Helsinki.

Kansanopistokomiteanmietintö KM 1: 1979. Helsinki

Lähteenä käytettävä kirjallisuus:

Antila, Armas 1934: Kainuun kansanopisto 1909-1934. Kajaanin Kirjapaino Osakeyhtiö. Kajaani.

Hakalehto, Lauri 1959: Hyviä elämän muistoja. Teoksessa: Maunumaa, Väinö & Ranta, Juhani (toim.) 1959: Kainuun kristillinen kansanopisto 1909-1959. Kala- ja Pyhäjokilaaksojen kirjapaino Oy. Ylivieska. 36-37.

Heikkinen, Antero 1984: Mille pohjalle nousi Kainuun kansanopisto? Teoksessa: Herättäjäyhdistys 1949: Ne olivat elämäni parhaat päivät. K. F. Puromiehen kirjapaino O. Y. Helsinki. 14-17.

Hollman, A. H. 1913: Grundvig ja kansanopistoaatteen synty. Kansanvalistusseuran toimituksia. Raittiuskansan Kirjapaino. Helsinki.

Huttunen, Veikko 1959: Kainuun kristillinen kansanopisto ja Kainuun seurakunnat. Teoksessa: Maunumaa, Väinö & Ranta, Juhani (toim.)1959: Kainuun kristillinen kansanopisto 1909-1959. Kala- ja Pyhäjokilaaksojen kirjapaino Oy. Ylivieska. 31-32.

Kares, Olavi 1949: Herännäiskansanopistojen sivistystehtävä. Teoksessa Herättäjäyhdistys 1949: Ne olivat elämäni parhaat päivät. K. F. Puromiehen kirjapaino O. Y. Helsinki. 10-19.

Korpijaakko, Otto 1929: Hajanaisia piirteitä heränneiden kansanopistojen synnystä. Teoksessa: Pyhiä muistoja. Herännäishenkisten kansanopistojen julkaisu. Kustannusosakeyhtiö Herättäjä. Lapua. 5-17.

Lehtonen, K. F. 1959: Kansanopiston osuus Kainuun henkisessä ja taloudellisessa nousussa. Teoksessa: Maunumaa, Väinö & Ranta, Juhani (toim.)1959: Kainuun kristillinen kansanopisto 1909-1959. Kala- ja Pyhäjokilaaksojen kirjapaino Oy. Ylivieska. 32-33.

Maunumaa, Väinö & Ranta, Juhani (toim.)1959: Kainuun kristillinen kansanopisto 1909-1959. Kala- ja Pyhäjokilaaksojen kirjapaino Oy. Ylivieska.

Meriläinen, Martta 1949: Ohdakkeinen on opintie. Teoksessa: Herättäjäyhdistys 1949: Ne olivat elämäni parhaat päivät. K. F. Puromiehen kirjapaino O. Y. Helsinki. 59-60.

Mykkänen, Paavo 1929: Opistomuistoja. Teoksessa: Pyhiä muistoja. Herännäishenkisten kansanopistojen julkaisu. Kustannusosakeyhtiö Herättäjä. Lapua. 63-67.

Ruuttunen, Tuomo 1984: Paltamon herännäisyydestä. Teoksessa: Ruuttunen, Tuomo (toim.)1984: Kansanopiston juhlaa ja arkea. 39-43.

Vähäsarja, Väinö 1984: Kainuun neljä kasvattia. Teoksessa: Ruuttunen, Tuomo (toim.) 1984: Kansanopiston juhlaa ja arkea. 44-51.

Lehdet:

Kajaani

Kaikuja Kajaanista

Kainuun sanomat

Uusi Suometar

Kirjeet:

KOA, Paimenkirje 10.5.1946.

KOA, Hyökyn kirje Oy Kainuun kansanopiston ylimääräiselle yhtiökokoukselle 25.10.1943.

Haastattelut:

Keränen, Aune. Kainuun opiston oppilas työkaudella 1945-1946. Haastattelu 27.6.2007, Mieslahti. Haastattelija Satu Kemppainen. Tallenne säilytettynä Kainuun opiston arkistossa.

Keränen, Paavo. Kainuun opiston naapuri ja pitkäaikainen johtokunnan jäsen. Haastattelu 27.6.2007, Mieslahti. Haastattelija Satu Kemppainen. Tallenne säilytettynä Kainuun opiston arkistossa.

Kyyrönen, Heikki. Kainuun opiston kielten ja yleisaineiden opettaja 1960–1974. Haastattelu 28.9.2006, Lapua. Haastattelija Satu Kemppainen. Tallenne säilytettynä Kainuun opiston arkistossa.

Lammi, Mikko. Kainuun opiston pitkäaikainen johtokunnan jäsen ja puheenjohtaja. Haastattelu 28.9.2006, Lapua. Haastattelija Satu Kemppainen. Tallenne säilytettynä Kainuun opiston arkistossa.

Maunumaa, Väinö & Kaisu. Kainuun opiston johtaja ja johtajatar 1957–1974. Haastattelu 27.9.2006, Lapua. Haastattelija Satu Kemppainen. Tallenne säilytettynä Kainuun opiston arkistossa.

Tervo, Iida. Kainuun kansanopiston oppilas työkaudella 1924-1925. Haastattelut 20.11.2006 ja 10.9.2007, Kajaani. Haastattelija Satu Kemppainen. Tallenne säilytettynä Kainuun opiston arkistossa.

Vaahtoniemi, Eeva. Kainuun opiston kotitalouden opettaja 1953–1990. Haastattelu 27. ja 28.9.2006, Lapua. Haastattelija Satu Kemppainen. Tallenne säilytettynä Kainuun opiston arkistossa.

Vähäsarja, Väinö. Kainuun opiston yleisaineiden opettaja 1948-1951 ja pitkäaikainen johtokunnan jäsen. Haastattelu 19.10.2006, Kainuun opisto. Haastattelija Satu Kemppainen. Tallenne säilytettynä Kainuun opiston arkistossa.

Kirjallisuus:

Ahonen, Sirkka 2003: Yhteinen koulu. Tasa-arvoa vai tasapäisyyttä? Vastapaino. Tampere.

Alasuutari, Pertti 1994: Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere.

Antikainen, Ari & Rinne, Risto & Koski, Leena 2006: Kasvatussosiologia. Wsoy. Helsinki

Etelävuori, Raimo & Kalijärvi, Teemu 2005: Kansanopistojen säännösohjaus. Teoksessa Marjomäki, Ville & Kinnunen, Sari (Toim.) 2005: Kansanopistokirja. Saarijärven Offset Oy. Saarijärvi. 251-275.

Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina 2006: Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne ja Peltonen, Ulla-Maija 2006: Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Hakapaino Oy. Helsinki. 25-48.

Heikkinen, Antero 1989: Perinneyhteisöstä kansalaisyhteiskuntaan. Yliopistopaino. Helsinki.

Heikkinen, Reijo 1995: Kasvatus ja koulutus Kainuussa. Kainuun koulujärjestelmän kehitys syyskuuhun 1945 mennessä. Kajaanin kaupungin painatuskeskus. Kajaani.

Hirsjärvi, Sirkka & Löfman Raimo & Tahvanainen Ilma 1976: Arvot ja aatteet kasvatuksessa ja eräillä kulttuurin pääaloilla.

Hirsjärvi, Sirkka 1983: Kasvatustieteen käsitteistö. Otava. Keuruu.

Huuhka, Kosti 1989: Kansanopiston autonomia. Teoksessa Kinnunen, Kari & Marjomäki, Ville & Nyback, Bror & Tiensuu, Kyllikki: Vapauden vankina. Sata vuotta kansanopistotoimintaa Suomessa. Painokaari Oy. Helsinki. 99-116.

Hölsä, Martti 2000: Itäkarjalaisopettajia Suomessa jatkosodan aikana. Saarijärven Offset Oy. Saarijärvi .

Issakainen, Tytti 2004: Kansanopistot sisäoppilaitoksina. KansanOpisto no 4. 23-31.

Kares, Olavi 1947: Heränneen kansan vaellus III. WSOY. Porvoo.

Kares, Olavi 1952: Heränneen kansan vaellus V. WSOY. Porvoo.

Karjalainen, Erkki 1984: Suomen vapaan sivistystyön vaiheet. Tapiola.

Karttunen, M. O. 1964: Valtio ja kansanopisto. Teoksessa Suomen Kansanopistoyhdistys. Maamme kansanopisto 75-vuotias. 1946. Tiglmannin kirjapaino. Helsinki. 73-84.

Karttunen, M.O. 1979: Suomen kansanopisto 1889-1979. Forssan kirjapaino Oy. Forssa.

Karttunen, M. O. 1984: Herännäiskansanopistojen erikoispiirteitä. Teoksessa: Ruuttunen, Tuomo (toim.) 1984: Kansanopiston juhlaa ja arkea. 18-38.

Keränen, Jorma 1977: Paltamon seurakunnan historia. Kiuruveden Kirjapaino Oy. Kiuruvesi.

Kinos, Sirkka 1993 (toim.): Kasvatus ja arvot. Opetushallituksen julkaisuja. Painatuskeskus Oy. Helsinki.

Koivunen, Ulla (toim.) 2001: Kokonaisuutta etsimässä. Gummerrus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Kuikka, Martti T. 1991: Johdatus kasvatuksen historian tutkimukseen. Otava. Keuruu.

Kuikka, Martti T. 1991: Suomalaisen koulutuksen vaiheet. Otava. Keuruu

Kuikka, Martti T. 2005: Kasvatuksen historian tutkimus. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.

Lampinen, Osmo: Suomen koulutusjärjestelmän kehitys. Tammer-Paino Oy. Tampere

Launonen, Eva 1989: Teoksessa Vapauden vankina. Sata vuotta kansanopistotoimintaa Suomessa. Painokaari Oy. Helsinki. 191-202

Marjomäki, Ville 1989: Kansanopistoliike ja yhteiskunnan murros. Teoksessa Vapauden vankina. Sata vuotta kansanopistotoimintaa Suomessa. Painokaari Oy. Helsinki. 9-20.

Nieminen, Marjo 2003: Köyhälistö ja koulutus 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Teoksessa Vuorio-Lehti, Minna & Nieminen, Marjo (toim.) 2003 : Kasvatushistoria nyt. Suomen Kasvatustieteellinen Seura. Painosalama. Turku. 109-128.

Oittinen, R.H. 1964: Kansanopisto ja kansalaiskasvatus. Teoksessa Suomen Kansanopistoyhdistys. Maamme kansanopisto 75-vuotias. Tiglmannin kirjapaino. Helsinki. 11-16.

Raninen, Ilkka 1994: Herännäiskasvatus kansanopistoissa vuosina 1950-1984. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Romppainen, Hannu 2007: Muistojen Mieslahti. Kylä ja sen asukkaat Oulujärven rannalla. Gummerrus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Salminen, Jari 2004: Teoksessa Kansanen, Pertti & Uusikylä, Kari 2004: Opetuksen tutkimuksen monet menetelmät. 79-96.

Salokangas, Raimo 2003: Itsenäinen tasavalta. Teoksessa Suomen historian pikkujättiläinen. WSOY, Helsinki.

Sinikara, Kaisa 1977: Herätysliikkeiden kansanopistojen hallintoelimet, opetustyö ja oppilaat 1900-luvun rakenteellisissa muutoksissa. Helsingin yliopiston Käytännöllisen teologian laitos. Helsinki.

Siljander, Pauli 1980: Kansanopistojen kasvatustavoitteet. Käyttätymistieteiden laitos. Oulun yliopisto.

Siljander, Pauli 1982a: Kansanopistojen kasvatustavoitteet johtokuntien arvioimina. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun yliopisto.

Siljander, Pauli 1982b: N.F.S. Grundvigin sivistysidea ja kansanopiston kasvatustavoitteet. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun yliopisto.

Siljander, Pauli 2002, 48. Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu.

Suvanto Paavo 1989: Suomen Kansanopistoyhdistys. Teoksessa Vapauden vankina. Sata vuotta kansanopistotoimintaa Suomessa. Painokaari Oy. Helsinki. 171-190.

Tiensuu, Kyllikki 1989: Kristilliset kansanopistot Suomessa. Teoksessa Vapauden vankina. Sata vuotta kansanopistotoimintaa Suomessa. Painokaari Oy. Helsinki. 49-66.

Tuomaala, Saara 2003: ”Nurkasta ei puutu ku kahvipannu”. Miten tyttöys rakentui 1920- ja 1930-luvun kansakoulun opetustilassa? Teoksessa Vuorio-Lehti, Minna & Nieminen, Marjo (toim.) 2003: Kasvatushistoria nyt. Suomen Kasvatustieteellinen Seura. Painosalama. Turku. 211-236.

Tuominen, Vesa 1999: ”Käy hehkuvien rinnoin, mielin puhtahin...” Kansanopistohankkeet Pohjois-Karjalassa vuosina 1890–1934. Joensuun yliopistopaino. Joensuu.

Uusikylä, Kari & Atjonen, Päivi 2005: Didaktiikan perusteet. WSOY. Helsinki.

Virrankoski, Pentti 1996: Haastattelumenetelmä historian tutkimuksessa. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja 30. Turku.

Yrjölä, Pentti 1993: Kansanopistot. Opetushallitus. Painatuskeskus Oy. Helsinki.

Liitteet

LIITE 1.

Taulukko 1. Kainuun opiston oppilaiden maantieteellinen tausta vuosina 1909-1948

Lukuvuosi	Kainuusta	Muualta	Yhteensä
1909-1910	24 ³⁸⁸	2	26
1910-1911	26	-	26
1911-1912	31	-	31
1912-1913	25	4	29
1913-1914	26	2	28
1914-1915	17	2	19
1915-1916	27	7	34
1916-1917	32	5	37
1917-1918	33	1	34
1918-1919	16	1	17
1919-1920	23	3	26
1920-1921	Opisto ei toiminut		
1921-1922	32	-	32
1922-1923	16	15	31
1923-1924	27	9	36
1924-1925	26	7	33
1925-1926	41	11	52
1926-1927	37	4	41
1927-1928	74	7	81
1928-1929	73	9	82
1929-1930	91	2	93
1930-1931	75	4	79
1931-1932	69	4	73
1932-1933	68	8	76
1933-1934	68	8	76
1934-1935	58	16	74
1935-1936	65	25	90 ³⁸⁹
1936-1937	43	19	62
1937-1938	80	23	93
1938-1939	73	7	80
1939-1940	Opisto ei toiminut		
1940-1941	68	23	91
1941-1942	Opisto ei toiminut		
1942-1943	43	13	56
1943-1944	59	24	83
1944-1945	54	11	65
1945-1946	68	17	85
1946-1947	60	16	76
1947-1948	77	5	82

Lähde: KOA, VK:t 1909-1948.

³⁸⁸ Ensimmäisenä toimintavuotena oppilaista peräti 13 eli puolet oli kotoisin Mieslahden kylästä.

³⁸⁹ Tämän lisäksi 5 nuorempaa oppilasta, joita ei merkitty tilastoihin.

LIITE 2.

Taulukko 2. Kainuun opiston oppilaiden yhteiskunnallinen tausta vuosina 1909-1948

Lukuvuosi	Tilallisia	Pienviljelijöitä	Tilattomaan tai työväestöön kuuluvia	Muuhun ammattiin tai kansanluokkaan kuuluvia	Yhteensä
1909-1910	19	-	7	-	26
1910-1911	16	-	10	-	26
1911-1912	21	-	10	-	31
1912-1913	25	-	3	1	29
1913-1914	11	-	17	-	28
1914-1915	14	-	3	2	19
1915-1916	22	-	12	-	34
1916-1917	26	-	11	-	37
1917-1918	26	-	8	-	34
1918-1919	10	-	6	1	17
1919-1920	19	-	6	1	26
1920-1921	Opisto ei toiminut				
1921-1922	26	-	5	1	32
1922- 1923 ³⁹⁰	4	-	1	-	31
1923-1924	20	-	10	6	36
1924-1925	27	-	4	2	33
1925-1926	24	-	24	4	52
1926-1927	24	10	1	6	41
1927-1928	47	16	13	5	81
1928-1929	52	13	16	1	82
1929-1930	55	29	6	3	93
1930-1931	6	54	13	6	79
1931-1932	6	40	19	8	73
1932-1933	4	57	8	7	76
1933-1934	6	50	12	8	76
1934-1935	9	47	14	5	75
1935-1936	27	42	14	7	90 ³⁹¹
1936-1937	10	36	9	7	62
1937-1938	13	61	11	8	93
1938-1939	-	65	9	6	80
1939-1940	Opisto ei toiminut				
1940-1941	7	59	19	6	91
1941-1942	Opisto ei toiminut				
1942-1943	6	35	7	7	56
1943-1944	14	58	6	5	83

³⁹⁰ Työvuoden 1922-1923 tiedot ovat puutteelliset, sillä vuosikertomus 1922-1923 puuttuu kokonaan eikä kyseisen vuoden oppilasluetteloon ole merkitty tietoja kaikkien oppilaiden kohdalta.

³⁹¹ Tämän lisäksi 5 nuorempaa oppilasta, joita ei merkitty tilastoihin.

1944-1945	6	50	6	3	65
1945-1946	10	52	13	10	85
1946-1947	7	57	7	5	76
1947-1948	9	60	10	3	82

Lähde: KOA, VK:t 1909-1948; Oppilasluettelo 1922-1923.

LIITE 3.

Taulukko 3. Kainuun opisto oppilaiden aikaisempi koulunkäynti vuosina 1909-1948

Lukuvuosi	Ei mitään koulua	Osa kansakoulua	Kansakoulu	Ammatti- tai muu koulu	Ylempi oppilaitos (keski- tai oppikoulu)	Yhteensä
1909-1910	13	6	7	-	-	26
1910-1911	20	-	6	-	-	26
1911-1912	22	-	9	-	-	31
1912-1913	13	5	8	2	1	29
1913-1914	20	3	5	-	-	28
1914-1915	6	4	5	1	3	19
1915-1916	17	6	8	2	1	34
1916-1917	19	8	8	-	-	35
1917-1918	15	3	16	-	-	
1918-1919	1	2	14	-	-	17
1919-1920	12	5	9	-	-	26
1920-1921	Opisto ei toiminut					
1921-1922	17	4	11	-	-	32
1922-1923 ³⁹²	14	1	14	-	-	31
1923-1924	5	9	21	-	1	36
1924-1925	7	6	20	-	-	33
1925-1926	17	11	24	-	-	52
1926-1927 ³⁹³	14	-	24	3	-	41
1927-1928	34	-	43	1	3	81
1928-1929	32	-	47	3	-	82
1929-1930	45	12	35	1	-	93
1930-1931	46	-	33	-	-	79
1931-1932	50	-	22	1	-	73
1932-1933	29	-	41	1	1	76
1933-1934	25	-	46	2	3	76

³⁹² Työvuoden 1922-1923 tiedot ovat puutteelliset, sillä vuosikertomus 1922-1923 puuttuu kokonaan eikä kyseisen vuoden oppilasluetteloon ole merkitty tietoja kaikkien oppilaiden kohdalta.

³⁹³ Lukuvuodesta 1926-1927 lähtien oppilaiden aiempien opintojen luokittelu muuttuu vuosikertomuksissa ja kohta Osa kansakoulua poistuu. Tämä voi vaikuttaa siihen, että kansakoulua käymättömien osuus pysyy suurena huolimatta oppivelvollisuuslain astumisesta voimaan vuonna 1921.

1934-1935	35	-	40	-	-	75
1935-1936	30	-	57	1	2	90 ³⁹⁴
1936-1937	11	-	49	-	2	62
1937-1938	29	-	63	-	1	93
1938-1939	40	-	40	-	1	80 ³⁹⁵
1939-1940	Opisto ei toiminut					
1940-1941	16	-	65	-	-	91
1941-1942	Opisto ei toiminut					
1942-1943	17	-	37	-	1	55
1943-1944	25	-	58	-	-	83
1944-1945	24	-	41	-	-	65
1945-1946	18	-	66	1	-	85
1946-1947	14	-	62	-	-	76
1947-1948	22	-	60	-	-	82

Lähde: KOA, VK:t 1909-1948.

Liite 4.

Taulukko 4. Kainuun opiston oppilaiden ikärakenne vuosina 1909-1948

Lukuvuosi	Alle 18 vuotta	18-22 vuotta	Yli 22 vuotta	Yhteensä
1909-1910	3	15	8	26
1910-1911	6	15	5	26
1911-1912	3	20	8	31
1912-1913	4	18	7	29
1913-1914	4	16	8	28
1914-1915	5	11	3	19
1915-1916	5	17	12	34
1916-1917	3	21	11	35
1917-1918	3	24	7	34
1918-1919	5	9	3	17
1919-1920	3	15	8	26
1920-1921	Opisto ei toiminut			
1921-1922	4	16	12	32
1922-1923 ³⁹⁶	5	9	4	31
1923-1924	14	15	6	36
1924-1925	18	14 ³⁹⁷	1	33

³⁹⁴ Tämän lisäksi 5 nuorempaa oppilasta, joita ei merkitty tilastoihin.

³⁹⁵ Yhteensä luku ei täsmää. Ilmeisesti kyseisenä vuonna ylemmän oppilaitoksen käynyt laskettiin myös kansakoulun käyneisiin.

³⁹⁶ Työvuoden 1922-1923 tiedot ovat puutteelliset, sillä vuosikertomus 1922-1923 puuttuu kokonaan eikä kyseisen vuoden oppilasluetteloon ole merkitty tietoja kaikkien oppilaiden kohdalta.

³⁹⁷ Kyseisenä vuonna ikäryhmä luokiteltiin 18-23 vuotta.

1925-1926	16	21	25	52
Oppilaiden ikä	Alle 18 vuotta	18-21 vuotta	Yli 21 vuotta	Yhteensä
1926-1927	10	18	23	41
1927-1928	17	39	25	81
1928-1929	18	27	27	82
1929-1930	22	59	12	93
1930-1931	26	26	27	79
1931-1932	16 ³⁹⁸	27	30	73
1932-1933	15 ³⁹⁹	36	25	76
1933-1934	24	26	26	76
1934-1935	30	13	31	75
1935-1936	27	38	30	95
1936-1937	24	26	12	62
1937-1938	33	29	31	93
1938-1939	21	39	20	80
1939-1940	Opisto ei toiminut			
1940-1941	35	34	22	91
1941-1942	Opisto ei toiminut			
1942-1943	21	20	14	55
1943-1944	32	26	25	43
1944-1945	19	25	21	65
1945-1946	25	41	19	65
1946-1947	25	28	23	76
1947-1948	33	33	16	82

Lähde: KOA, VK:t 1909-1948; Oppilasluettelo 1922-1923.

³⁹⁸ Näistä kaksi alle säädetyn 16 ikävuoden.

³⁹⁹ Näistä neljä alle säädetyn 16 ikävuoden.

LIITE 5.

Taulukko 5. Kainuun opiston oppilaiden sukupuoli vuosina 1909-1948

Lukuvuosi	Tytöt	Pojat	Yhteensä
1909-1910	14	12	26
1910-1911	15	11	26
1911-1912	16	15	31
1912-1913	15	14	29
1913-1914	16	12	28
1914-1915	10	9	19
1915-1916	19	15	34
1916-1917	21	14	37
1917-1918	17	17	34
1918-1919	15	2	17
1919-1920	22	4	26
1920-1921	Opisto ei toiminut		
1921-1922	30	2	32
1922-1923	28	3	31
1923-1924	28	8	36
1924-1925	25	8	33
1925-1926	48	4	52
1926-1927	34	7	41
1927-1928	73	8	81
1928-1929	65	17	82
1929-1930	77	16	93
1930-1931	61	18	79
1931-1932	57	16	73
1932-1933	67	9	76
1933-1934	62	14	76
1934-1935	62	13	75
1935-1936	80	15	95
1936-1937	53	9	62
1937-1938	78	15	93
1938-1939	64	16	80
1939-1940	Opisto ei toiminut		
1940-1941	81	10	91
1941-1942	Opisto ei toiminut		
1942-1943	56	-	56
1943-1944	83	-	83
1944-1945	60	5	65
1945-1946	75	10	85
1946-1947	68	8	76
1947-1948	73	9	82

Lähde: KOA, VK:t 1909-1948.

LIITE 6 .

Taulukko 6. Viikkotuntien keskimäärät Kainuun opistossa ja muissa suomenkielisissä opistoissa

Oppiaine ⁴⁰⁰	Tuntimäärä Kainuun opistossa 1909-1910	Tuntimäärä suomenkielisissä opistoissa 1905-1906
1. Humanistis- yhteiskunnalliset aineet⁴⁰¹		
Uskonto	2	1,7
Äidinkieli ja kirjallisuus	8	6,7
Historia	4	4,8
Yhteiskuntaoppi	4	1,5
Maantieto	2	2,3
2. Luonnontieteelliset aineet⁴⁰²		
Luonnontieto	2	2,5
Terveysoppi	1	1,1
3. Harjoitusaineet⁴⁰³		
Laskento	4	3,8
Kirjanpito ja asioimiskirjoitus	2	1,2
Voimistelu	1	1,8
Laulu	2	3,0
4. Käytännön aineet⁴⁰⁴		
Maatalousaineet	4	4,3
Piirustus	3	-
Käsityöt	Tytöt 18 Pojat 17	Tytöt 14,3 Pojat 15,3
Taloustyöt tytöille	3	Sisältyy käsitöihin
Maanviljelysoppi pojille	4	-
Mittausoppi pojille	-	1,5
Tuntimäärä yhteensä	Tytöt 60 Pojat 60	Tytöt 49 Pojat 51,5

Lähde: KOA, jkpk 15.7.1909; VK 1909.1910; Karttunen 1979, 40.

⁴⁰⁰ Kansanopistoissa opettavat aineet voidaan jakaa humanistisiin, luonnontieteellisiin, harjoitus- ja käytännön aineisiin. Ks. Karttunen 1979, 36-40.

⁴⁰¹ Humanistis-yhteiskunnallisiin aineisiin kuuluvat uskonto, äidinkieli ja kirjallisuus, historia, yhteiskuntaoppi, kunnallisoppi, kansantalous ja maantieto.

⁴⁰² Luonnontieteellisiin aineisiin kuuluvat terveystieteet ja raittiusoppi sekä luonnontieto, joka piti sisällään fysiikan ja kemian sekä kasvi- ja eläinopin.

⁴⁰³ Harjoitusaineisiin kuuluvat laskento, kirjanpito ja asiakirjanteko, voimistelu ja laulu. Joskus niihin luettiin myös esiintymisharjoitukset ja keskustelukokoukset.

⁴⁰⁴ Käytännön aineisiin kuuluvat käsityöt, piirustus, taloustyöt / kotitalousoppi, metsänhoito- ja rakennusoppi sekä maatalousaineet kuten meijeri- ja karjanhoito-oppi, kotieläinoppi ja puutarhaoppi.

LIITE 7.

Taulukko 7. Kainuun opiston työjärjestys lukuvuonna 1910-1911

Aika	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai	Lauantai
8.00-8.45	Maatalous	Luonnontieto	Maatalous	Maatalous	Luonnontieto	Laskento
8.45-9.05	Laulu	Laulu	Laulu	Laulu	Laulu	Laulu
9.15-10.00	Kaunokirjoitus	Kirjanpito	Maantieto	Terveysoppi	Asiakirjanteko	Maatalous
10.15-11.00	Maanviljelysoppi / Käsi- ja taloustyöt	Maanviljelysoppi / Käsi- ja taloustyöt	Piirustus / Käsi- ja taloustyöt	Maanviljelysoppi / Talous- ja käsityöt	Maanviljelysoppi / Talous- ja käsityöt	Maantieto
11.15-12.00	Käsi- ja taloustyöt	Käsi- ja taloustyöt	Käsi- ja taloustyöt	Talous- ja Käsityöt	Käsi- ja taloustyöt	Käsi- ja taloustyöt
12.15-13.00	”	”	”	”	”	”
13.00-14.00	Päivällisloma	Päivällisloma	Päivällisloma	Päivällisloma	Päivällisloma	Historia
14.00-15.00	”	”	”	”	”	Päivällisloma
15.15-16.00	Kunnallisoppi	Laskento	Oikeinkirjoitus	Laskento	Oikeinkirjoitus	Huoneiden puhdistus
16.15-17.00	Kirkko-historia	Historia	Laskento	Piirustus / Talousoppi	Yhteiskuntaoppi	
17.15-18.00	Kalevalaa	Runonluku	Kirjallisuus	Historia	Kirjallisuus	
18.15-19.00				Raamatunluku		

Lähde: KOA, VK 1910-1911.

LIITE 8.

Taulukko 8. Viikkotuntien keskimäärät Kainuun opistossa työvuonna 1916-1917 verrattuna Kansanopistoyhdistyksen vuonna 1917 laatimaan tuntijakoehdotukseen

Oppiaine	Tuntimäärä Kainuun opistossa 1916-1917 ⁴⁰⁵	Kansanopisto- yhdistyksen tuntijakoehdotus 1917
1.Humanistis- yhteiskunnalliset aineet		
Uskonto	1	1-2
Äidinkieli ja kirjoitus	3	3
Kirjallisuus	4	4
Historia	4	4
Yhteiskuntaoppi ja kansantalous	-	3
Kunnallisoppi	1	-
Maantieto	4 sisältäen yhteiskuntatiedon &kansantalouden	2
2.Luonnontieteelliset aineet		
Luonnontieteet ja maatalous	Tytöt 2-3 Pojat 7-8	6
Terveysoppi	1	1
3. Harjoitusaineet		
Laskento	4	Ei tietoa
Kirjanpito ja asioimiskirjoitus	2	Ei tietoa
Voimistelu	2	3
Laulu	3	3
4. Käytännön aineet		
Piirustus	3	Ei tietoa
Käsityöt	22	14
Talousoppi tytöille	2	Ei tietoa
Tuntimäärä yhteensä	Tytöt 60-61 Pojat 61-62	44-45

Lähde: KOA, VK 1916-1917; Karttunen 1979, 123.

⁴⁰⁵ Vertailu suoritetaan työvuoteen 1916-1917, koska työvuosien 1917-1920 vuosikertomuksissa ei ole tarkkoja tietoja viikkotuntimääristä.

LIITE 9.

Taulukko 9. Kainuun opiston työjärjestys lukuvuonna 1927-1928

Aika	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai	Lauantai	Sunnuntai
7-8	Laskento	Historia	Historia	Laskento	Kirjanpito	Historia	-
8-9	Maatalousoppi / Talousteoria	Kirjoitus	Maatalousoppi / Talousteoria	Historia	Historia	Piirustus	-
9-10	Aa-Käsityöt	mi-Käsityöt	ainen Käsityöt	Aa-Käsityöt	mi-Käsityöt	ai-Kalevala	nen Jumalanpalvelus
10-11	”	”	”	”	”	Yhteiskuntaoppi	-
11-12	”	”	”	”	”	”	-
12-13	”	”	”	”	”	”	-
13-14	Terveysoppi	-	Voimistelu	Kansantalous	-	-	-
14-15	Päi-	väl-	linen	Päi-	väl-	li-	nen
15-16	”	”	”	”	”	Siivous	”
16-17	Kirjoitus	Kirjallisuus	Kotieläinoppi	Kotieläinoppi	Kirjoitus	”	-
17-18	Historia	Laskento	Maantieto	Esiintytaito	Kirjallisuus	”	-
18-19	Raamatun lukeminen	Laulu	Luonnon-tieto	Raamatun luku	Laulu	”	Hartaus-seurat
19-20						Laulu	

Lähde: KOA, ops 1927-1928.

LIITE 10.

Taulukko 10. Kainuun opiston työjärjestys lukuvuonna 1937-1938

Aika	Maanantai	Tiistai	Keski- viikko	Torstai	Perjantai	Lauantai	Sun- nuntai
6.30 7.00 7.15- 8.00	Herä- Aamu- Huoneiden	tys tee siivoaminen	ja ja ja	pese- voi- valmistau	tymi- lei- tuminen	nen piä oppitunneille	
8.00- 8.10	Aa-	mu-	har-	ta-	us	”	
8.10- 8.50	Laskento	Historia	Terveys- oppi	Historia	Yhteiskun- ta- oppi	Kodinhoito- oppi / Maanvilje- lysoppi	Aamia- nen
9.05- 9.45	Historia	Äidinkieli	Ruokatava- raoppi / Maan- viljelysoppi	Laskento	Äidinkieli	Laskento	
10.00- 10.40	Luonnon- tiede	Kirjallisuus	Kirkko- historia	Luonnon - tiede	Historia	Kirkko- historia	Juma- lan- Palve- lus
10.40- 11.15	Aa-	mi-	ai-	nen			
11.15- 13.15	Käsityöt	ja	opetus-	keittiö	Kansa- koulukurssi	Käsityöt	Pyhä- koulu- kerho
13.15- 13.30	Kah-	vi-	lo-	ma		Lauantai- siivous	
13.30- 14.30	Käsityöt	ja	opetus-	keittiö	Kansa- koulukurssi	”	
14.40- 15.20	Opetus- keittiö / Voimistelu	Opetus- keittiö / Piirustus	Opetus- keittiö / Voimistelu	Kirjan- pito	Opetus- keittiö / Voimistelu	”	Päivälli- nen
15.30- 16.10	Maantieto	Karjatalous /Yhteiskun- taoppi				”	
16.20- 17.00	Kuorolaulu					Päivällinen	
17.00- 18.00	Päiväl- linen	linen	ja	huoneide n	lämmitys	Huoneiden lämmitys ja sauna Laulua	
18.00- 19.15							
19.15- 20.00	Ompelu- seura iltahartaus	Raamattu- tunti ja iltahartaus	Vapaa-aika ja iltahartaus	Kerhot ja ilta- hartaus	Raamattu- tunti ja iltahartaus	Lauantai- seurat ja ilt- kahvi	Pisaroi- -ta ja seurat neissa
22.00	Valot	sammu-	tetaan	oppi-	las-	huo-	

Lähde: KOA, OPS 1937-1938.

LIITE 11.

Taulukko 11. Viikkotuntien keskimäärät Kainuun opistossa, muissa kristillisissä opistoissa ja grundtvigilaisissa opistoissa työvuonna 1936-1937

Oppiaine	Tuntimäärä Kainuun opistossa 1936-1937	Tuntimäärä kristillisissä opistoissa 1936-1937	Tuntimäärä grundtvigilaisissa opistoissa 1936-1937
1. Humanistis-yhteiskunnalliset aineet			
Uskonto	2,0	3,0	1,7
Äidinkieli	2,67	2,2	1,9
Kirjallisuus	1,89	1,8	2,6
Historia	3,56	2,7	3,2
Kirkkohistoria	1,78	1,4	-
Yhteiskuntaoppi ja kansantalous	1,39	1,4	1,7
Maantieto	1,0	1,1	1,5
2. Luonnontieteelliset aineet			
Luonnontieteet	1,78	1,2	1,4
Terveysoppi	0,89	1,3	1,1
3. Harjoitusaineet			
Laskento	2,78	2,4	2,6
Kirjanpito ja asioimiskirjoitus	2,0	-	-
Voimistelu	2,67	1,2	1,9
Laulu	Tytöt 4,0 Pojat 4,6	2,9	4,4
4. Käytännön aineet			
Maatalousaineet	3,28	4,6	5,2
Piirustus	1,0	-	-
Käsityöt	18,5	13,7	16,3
Talustyöt tytöille	1,78	Sisältyy talousteoriaa	Sisältyy käsitöihin
Tuntimäärä yhteensä	Tytöt 53,18 Pojat 51,89 ⁴⁰⁶	40,9	43,62

Lähde: KOA, OPS 1936-1937; Karttunen 1979, 124.

⁴⁰⁶ Tässä mainittujen tuntien lisäksi tyttöoppilailla oli Kainuun opistossa yksi tunti viikossa kudonnan teoriaa, 12 tuntia vuodessa sekä lastenhoito-oppia että puutarhanhoito-oppia ja 20 tuntia vuodessa opetuskeittiötä. Opetussuunnitelmassa 1936-1937 kuitenkin mainitaan, että jokaisella oppilaalla oli 52,72 säännöllistä viikkotuntia, joten luvut eivät aivan täsmää.

LIITE 12.

Taulukko 12. Viikkotuntien keskimäärät Kainuun opistossa, muissa kristillisissä opistoissa ja grundtvigilaisissa opistoissa työvuonna 1946-1947 sekä Kansanopistokomitean tuntijakoehdotus 1945

Oppiaine	Tuntimäärä Kainuun opistossa 1946-1947	Tuntimäärä kristillisissä opistoissa 1946-1947	Tuntimäärä grundtvigilaisissa opistoissa 1946-1947	Kansanopisto- komitean tuntijakoehdotus 1945
1. Yleissivistävät aineet				
Uskonto	3	2,8	1,6	2
Kirjallisuus	3	2,3	2,6	3
Historia	2	2,3	3,2	4
Kirkkohistoria	1	1,4	-	-
Yhteiskuntaoppi ja kansantalous	3 sisältää yhden viikkotunnin seurakuntaoppia	2,1	2,1	2
Maantieto	2	1,3	1,4	2
Kasvatusoppi	1	1,1	1,0	1
2. Ammattisivistykselliset aineet				
Maatalous	3,5	4,5	4,8	6 ⁴⁰⁷
Kotitalous ⁴⁰⁸	2	-	-	2
3. Luonnontieteelliset aineet				
Luonnontieteet	1,5	1,3	1,4	1
4. Harjoitusaineet				
Äidinkieli	3	2,9	2,1	5
Laskento	3	2,2	2,3	3
Kirjanpito	1	-	-	-
Voimistelu	3	1,5	1,8	3 sisältäen terveysopin
Laulu	4	3,5	4,2	4
Piirustus	Tytöt 1 Pojat 2	-	-	-
Terveysoppi	1	1,0	1,1	-
Käsityöt	15	14,2 sisältää kotitalouden	17,0 sisältää kotitalouden	18 sisältäen piirustuksen
Tuntimäärä yhteensä	Tytöt 53 Pojat 52 ⁴⁰⁹	44,4	46,6	56

Lähde: KM 8:1945, 48-69; KOA, OPS 1946-1947; Karttunen 1979, 1923-124.

⁴⁰⁷ Josta yksi viikkotunti maatalouden liikeoppiin ja maatalouskirjanpitoon.

⁴⁰⁸ Sisältää kodinhoito-opin, ruokatavaraopin ja talouskirjanpidon.

⁴⁰⁹ Kainuun opiston opetussuunnitelmassa 1946-1947 kuitenkin mainitaan, että 54 ja pojilla 56 säännöllistä viikkotuntia, Tuntimäärää lisäsi muun muassa se, että poikaoppilailla oli yksi tunti viikossa veiston teoriaa ja tyttöoppilailla yksi tunti viikossa kudonnan teoriaa ja 20 tuntia vuodessa opetuskeittiötä.

LIITE 13.

Taulukko 13. Viikkotuntien keskimäärät Kainuun opistossa vuosina 1909-1948

Lukuvuosi	Humanistis- yhteiskunnalliset aineet	Luonnontieteelliset aineet	Harjoitus- aineet	Käytännön aineet Tytöt / Pojat	Yhteensä ⁴¹⁰ Tytöt / Pojat
1909 – 1910	20	3	9	22 / 21	54 / 53
1913 – 1914 ⁴¹¹	16	3	12	23 / 26	54 / 57
1915 – 1916	15	3	9 ⁴¹²	26 / 30	53 / 57
1918 – 1919	Ei tietoja viikkotunneista vuosilta 1917- 1919	-	-	-	-
1921 – 1922	17	2	10	Tuntimääriä ei mainita	29 + käytännön aineet
1925 – 1926 ⁴¹³	19	2	10	24 / 22	55 / 53
1927 – 1928	15	2	10	33 / 31	60 / 58
1930 – 1931	15	3	9 ⁴¹⁴	24 / 23	51 / 50
1933 – 1934	15	3	13	25 / 23	56 / 54
1936 – 1937	14	3	13	26 / 24	56 / 54 ⁴¹⁵
1939 – 1940	Opisto ei toiminut				
1942 – 1943	14	3	11	25 / 23	53 / 51

⁴¹⁰ Tässä mainitut yhteensä- viikkotuntimäärät voivat jonkin verran poiketa todellisista viikkotuntimääristä, sillä lukujärjestykseen saattoi käytännön syistä tulla joitain muutoksia. Lisäksi vaikka vuosikertomuksissa tai opetussuunnitelmissa mainitaan jonkun tietyn aineen viikkotuntimäärä, saatettiin ainetta opettaa esimerkiksi joka kolmas lauantai kerralla enemmän. Ks. ops 1936 – 1937.

⁴¹¹ Vuosikertomuksesta puuttuu viikkotuntimäärät lukuvuonna 1912-1913, joten tähän tuli tavallista pidempi luokitteluväli.

⁴¹² Laulun viikkotuntimääriä ei kyseisenä vuonna ollut merkitty, mikä vähentää harjoitusaineiden viikkotuntimäärää.

⁴¹³ Vuosikertomuksesta puuttuu viikkotuntimäärät lukuvuonna 1924-1925, joten tähän tuli tavallista pidempi luokitteluväli.

⁴¹⁴ Voimistelun viikkotuntimääriä ei kyseisenä vuonna ollut merkitty, mikä vähentää harjoitusaineiden viikkotuntimäärää.

⁴¹⁵ Opetussuunnitelmassa jokaisen oppilaan viikkotuntimääräksi mainitaan 52, 72.

Komiteanmietinnössä 1945 ryhmiteltiin aineet uudella tavalla siten, että ryhmiksi tulivat:

Lukuvuosi	Yleissivistävät aineet ⁴¹⁶	Luonnontieteelliset aineet ⁴¹⁷	Harjoitusaineet ⁴¹⁸	Ammattisivistykselliset aineet ⁴¹⁹ Tytöt / Pojat	Yhteensä Tytöt / Pojat
1945 – 1946	14	1,5	30,5 / 31,5	5 / 4	51 / 51 ⁴²⁰
1947 – 1948	15	1,5	31 / 32	3 / 4,5	50,5 / 53 ⁴²¹

Lähde: KOA, VK:t 1909-1948; OPS:t 1925-1926; KM 8:1945 .

⁴¹⁶ Yleissivistäviin aineisiin kuuluivat yhteiskunnalliset aineet historia, yhteiskuntaoppi, kansantalous ja maantieto sekä elämäkatsomukselliset aineet uskonto, kirjallisuus ja kasvatustieteet, joka tuli uutena aineena kansanopistojen opetusohjelmaan. Ks. KM 1945, 52-53

⁴¹⁷ Luonnontieteellisiin aineisiin kuuluivat kemia, fysiikka, biologia, geologia ja anatomia.

⁴¹⁸ Harjoitusaineisiin kuuluivat äidinkieli, laulu, laskento, käsityöt, piirustus, liikunta ja terveysoppi.

⁴¹⁹ Ammattisivistyksellisiin aineisiin kuuluivat maatalous, luonnontieteet ja kirjanpito sekä kotitaloudelliset aineet naisille.

⁴²⁰ Opetussuunnitelmassa 1945-1946 tuntimäärä tosin on tytöille 55 ja pojille 57 tuntia, sillä tuntimäärään laskettiin myös esimerkiksi pyhäkoulu, oppilasesitykset ja poikien tunti, joita ei komiteanmietinnön aineluokituksessa mainita.

⁴²¹ Opetussuunnitelmassa 1947-1948 tuntimäärä tosin on sekä tytöille että pojille 56 tuntia, sillä tuntimäärään laskettiin myös esimerkiksi pyhäkoulu, oppilasesitykset ja poikien tunti, joita ei komiteanmietinnön aineluokituksessa mainita.